

UNITED NATIONS
MOLDOVA

2021

RAPORTUL DE ȚARĂ ÎN DOMENIUL EGALITĂȚII DE GEN REPUBLICA MOLDOVA

Photo credit: Maria-Milena Cebotari,
EVA project, UN Women

5 GENDER
EQUALITY

Raportul de țară în domeniul egalității de gen al Republicii Moldova a fost elaborată de către Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare la solicitarea ONU Moldova, inclusiv Oficiul Coordonatorului Rezident al ONU, UN Women, UNFPA și Banca Mondială.

Acest document a fost elaborat de către echipa Centrului Parteneriat pentru Dezvoltare, a cărui membri sunt:

- Alexei BUZU
- Rodica IVAȘCU
- Natalia COVRIG
- Alexandra ERMOLENCO
- Alina ANDRONACHE
- Valeriu PROHNIȚCHI
- Andrei BRIGHIDIN
- Veaceslav BĂTRÎNESCU

Conținutul acestei publicații nu reflectă neapărat punctele de vedere sau politicile ONU sau ale Băncii Mondiale, ale Secretariatului Organizației Națiunilor Unite sau ale vreunei alte organizații afiliate.

CUPRINS

INTRODUCERE	1
REZUMAT EXECUTIV	2
METODOLOGIE	9
I. DEMOGRAFIE	11
II. DOTĂRI (EDUCAȚIE)	26
III.DOTĂRI (SĂNĂTATE)	41
IV. FEMINIZAREA SĂRĂCIEI	54
V. ANGAJAREA ÎN CÂMPUL MUNCII	61
VI. ANTREPRENORAT	81
VII. VOCE ȘI AUTONOMIE	91
VIII. INSTRUMENTE PRIVIND DREPTURILE OMULUI	108
IX. IMPACTUL COVID-19	116
ANEXA 1: STRUCTURA DISCUȚIILOR ÎN GRUPURILE TEMATICE	128
ANEXA 2: CONCEPEREA INTERVIURILOR CU INFORMATORII-CHEIE	128
ANEXA 3: LISTA PARTICIPANȚILOR LA CONSULTĂRILE OSC	129

INTRODUCERE

Realizarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) însoțitoare necesită eforturi constante din partea entităților ONU, a statelor membre și a tuturor membrilor societății pentru a măsura progresul economic, social și de mediu. Acest lucru poate fi realizat în mod eficient doar prin aplicarea unei perspective de egalitate de gen și de abilitare a femeilor. Prin urmare, în sprijinirea eforturilor țării privind egalitatea de gen, Echipa de țară a ONU în Moldova (EȚONU) se angajează ferm să se asigure că activitățile și proiectele sale includ perspectiva de gen și identifică acțiuni transformatoare pentru reducerea inegalităților în conformitate cu scopurile și obiectivele ODD. Acest angajament se reflectă în Cadru de Parteneriat ONU - Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă 2018-2022 care este principalul document de planificare strategică care ghidează activitatea EȚONU la nivel de țară.

EȚONU în Republica Moldova, inclusiv Banca Mondială (BM), s-a angajat, cu sprijinul BRȚ ONU, în elaborarea unei evaluări comune a egalității de gen care va permite o înțelegere integrală și cuprinzătoare a cauzelor fundamentale și a impactului inegalităților pronunțate cu care femeile și fetele se confruntă în Republica Moldova. Rezultatele evaluării vor contribui la mai multe documente strategice și analitice cheie: noul Cadru de Parteneriat de Țară al BM pentru Republica Moldova, care se preconizează a fi elaborat până la sfârșitul anului 2021; Analiza comună de țară a ONU pentru 2021 și viitorul Cadru de Parteneriat ONU - Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă, care se preconizează a fi elaborat până la jumătatea anului 2022; precum și o serie de documente de program de țară, care se preconizează să fie elaborate de agențiile individuale ale ONU, cum ar fi UN Women și PNUD, până la sfârșitul anului 2022.

Obiectivul general al raportului este de a elabora o evaluare cuprinzătoare a nivelului egalității între femei și bărbați în Republica Moldova în educație, sănătate, oportunități economice, libertatea de exprimare a opiniilor și de luare a măsurilor. Obiectivul specific al evaluării este de a promova o înțelegere comună între entitățile ONU și BM a inegalităților cu care se confruntă femeile și fetele în Republica Moldova. Evaluarea va permite, de asemenea, o coordonare sporită a eforturilor, o mai mare eficiență în sprijinul acordat țării și consolidarea activității comune în domeniul egalității de gen și abilitării femeilor.

REZUMAT EXECUTIV

DEMOGRAFIE

Moldova trece printr-o recesiune demografică dramatică. Deși rata fertilității urmează o tendință istorică de descreștere, în ultimul deceniu a fost în echilibru cu rata mortalității care este în scădere. Emigrarea permanentă este principalul motiv din spatele contracției demografice. Faptul că până în 2050 populația Republicii Moldova din străinătate aproape că va egala mărimea populației interne este cifra cea mai alarmantă care dezvăluie amploarea reală și impactul fenomenului.

Scăderea populației nu este o problemă în sine. De fapt, natalitatea redusă, împreună cu creșterea speranței de viață, viața economică productivă și durabilă și acumularea de economii pe tot parcursul vieții pot oferi oportunitatea de a valorifica dividendele schimbărilor demografice. Principala problemă a Republicii Moldova este că emigrarea foarte intensă a populației care au vârstă de muncă nu lasă nicio oportunitate de a acumula astfel de dividende demografice.

În schimb, emigrarea permanentă accelerează procesul natural de îmbătrânire a populației. Potrivit proiecțiilor demografice de bază, vârsta medie a femeilor va crește de la 40 de ani în 2020 la aproape 50 de ani până în 2050, iar vârsta medie a bărbaților – de la 37 la 44 de ani. Chiar și scenariul mai optimist care presupune o reducere uniformă de vârstă cu 10% a ratei de emigrare nu oferă o ușurare semnificativă. Îmbătrânirea accelerată a populației va pune o povară grea asupra generației muncitoare și va avea multiple repercusiuni fiscale și bugetare.

EDUCAȚIE

Băieții sunt mai predispuși să întrerupă mai devreme procesul educațional. În 2019, rata de părăsire a sistemului de învățământ în rândul băieților (din cohorta de vârstă 18-24 ani) a fost de 22,6%, comparativ cu 15,3% în cazul fetelor. Având în vedere că, în primii ani de studii nu se observă diferențe semnificative de gen, decalajul înregistrat în ultimele etape de educație ar putea fi influențat de unele „norme” care se perpetuează în societate cu referire la rolurile femeilor și bărbaților (bărbații sunt încă văzuți ca responsabili de bază în aducerea veniturilor în familie, iar femeile - ca responsabile pentru îngrijirea gospodăriei și copiilor)¹. Având în vedere aceasta, se poate presupune că, fiind influențați de aceste percepții perimate, prioritățile băieților sunt câștigarea de bani ca obiectiv principal în viață (34,8% dintre băieții cu vârsta între

¹ <https://progen.md/wp-content/uploads/2021/03/INDEXUL-EGALITATII-DE-GEN-2021-1.pdf>

15-30 de ani au ales această opțiune în comparație cu 7,9% dintre fete, BNS 2019). Pe lângă acestea, mai mulți băieți decid să absolvească o instituție de învățământ profesional tehnic secundar (72,4% față de 27,6% dintre fete, BNS), decât să se înmatriculeze într-un ciclu de învățământ îndelungat.

Alegerea unei profesii este influențată considerabil de rolurile de gen. Fetele tind să aleagă specializări din domeniile cu profil umanist (filologie, științe politice, științe sociale, asistență socială etc.), care sunt mai puțin plătite decât cele din domeniul STEM, în care se înmatriculează preponderent băieții.² Această segregare de gen este specifică tuturor etapelor învățământului superior (profesional, licență, masterat și doctorat). Chiar dacă în ultimii ani se observă o tendință pozitivă în rândul fetelor care aleg să studieze și să lucreze în continuare în domeniul STEM, totuși diferența de gen continuă să fie mare.

Deși în ultimii ani s-au observat unele îmbunătățiri, totuși atât femeile, cât și bărbații din grupurile cele mai marginalizate se confruntă cu unele forme de excluziune. Cu referire la bărbații și femeile de etnie romă, evaluarea a constatat că femeile sunt mai expuse situației de a fi implicate într-o măsură mai mică în educație. Luând în considerare unele practici discriminatorii care sunt perpetuate de populația Republicii Moldova cu referire la populația romă³ și unele „norme” sociale depășite care sunt „specifice” gospodăriilor de romi (fiind confirmate de femeile romă care au participat în cadrul focus grupurilor organizate), precum și privarea financiară pronunțată a romilor, se observă mai puțină implicare și performanță mai scăzută în educație în rândul acestei categorii de persoane, femeile și fetele sunt mai expuse acestei excluderi. În privința **bărbaților și femeilor cu dizabilități**, Evaluarea comună a implementării Programului de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020 evidențiază că, în ultimii ani s-au depus eforturi mari pentru creșterea nivelului de incluziune a fetelor și băieților cu dizabilități în procesul educațional. Chiar și așa, raportul relevă că instituțiile de învățământ, la toate nivelurile, sunt doar parțial pregătite să faciliteze accesul copiilor cu dizabilități (în special în cazul celor cu dizabilități locomotorii, deficiențe de auz și vâz), prin accesibilizarea infrastructurii. În acest sens, accesibilizarea tuturor tipurilor de instituții de învățământ este încă considerată o problemă pentru Republica Moldova. Având în vedere cele menționate, nu este de mirare că se observă inegalități și în ceea ce privește educația care se soldează cu o profesie în rândul acestui grup de femei și bărbați.

SĂNĂTATE

Inegalitățile de gen în domeniul sănătății sunt semnificative și persistente. Bărbații sunt mai afectați de inegalitățile de gen în materie de sănătate. Deși este în scădere, diferența de gen în speranța de viață (măsurată în ani, speranța de viață a fe-

²În ceea ce privește studiile de licență, la disciplinele legate de STEM sunt înscrise 10,9% din totalul fetelor implicate în învățământul superior, în comparație cu 40,1% din totalul băieților. În privința disciplinelor din domeniile cu profil umanist – 84,2% sunt fete și 54,7% băieți.

³ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/8990_distanta_sociala_studiu.pdf

meilor minus speranța de viață a bărbaților) a fost constant mai mare de 8 ani din 2014 până în prezent. Inegalitatea de gen în rata mortalității (se măsoară ca rata mortalității bărbaților/rata mortalității femeilor) a crescut. Diferențele de gen în ceea ce privește factorii comportamentali explică inegalitățile de gen în ratele de deces și mortalitate. De exemplu, mai mulți bărbați din zonele rurale s-au confruntat cu episoade de alcool intens, în timp ce mai multe femei din zonele urbane sunt fumătoare.

Femeile vulnerabile nu au acces deplin la serviciile de sănătate. Nevoia nesatisfăcută de servicii de sănătate este, în general, mai mare în rândul femeilor. Inegalitatea de gen în accesul la serviciile de sănătate poate fi determinată și de adresabilitatea scăzută a bărbaților: conform datelor BNS⁴, doar 19,1% dintre bărbați au apelat la serviciile de sănătate în 2016, comparativ cu 29,3% dintre femei. Nevoia nesatisfăcută de servicii medicale este mai mare în rândul femeilor vulnerabile, ajungând la 43% în rândul femeilor cu dizabilități, 35% în rândul femeilor sărace și 35% în rândul femeilor cu vârsta de peste 60 ani.

O bună parte dintre femeile din Republica Moldova nu au putere de decizie asupra propriei vieți sexuale și reproductive. Conform datelor disponibile ale Băncii Mondiale⁵, ponderea femeilor din Republica Moldova în vârstă de 15-49 de ani (căsătorite sau într-o relație) care pot lua propria decizie cu privire la sănătatea sexual-reproductivă (pot refuza contactul sexual cu soțul sau partenerul dacă nu doresc; decid asupra utilizării contracepției și cu privire la propria asistență medicală)⁶ este de aproximativ 73%. Circa 1/3 dintre femei (27%) încă nu au autonomie sexual-reproductivă, ceea ce le sporește vulnerabilitatea sănătății. Autonomia sexual-reproductivă este mai redusă în rândul femeilor și fetelor din grupurile vulnerabile.

Necesitatea de metode moderne de planificare familială și de servicii de sănătate sexual-reproductivă, centrate pe client, rămâne nesatisfăcută. Mai puțin de jumătate dintre femeile de vârstă reproductivă din Republica Moldova folosesc metode contraceptive moderne. Această rată este și mai mică în rândul tinerilor. Nevoia nesatisfăcută de contracepție este asociată cu vârsta, statutul educațional, gradul de conștientizare cu privire la planificarea familială și nivelul salariilor.

FEMINIZAREA SĂRĂCIEI

Femeile sunt mai expuse riscului de a se confrunța cu sărăcia. Riscul de a fi sărace provine din trei canale principale: (i) divizarea inegală a responsabilităților familiale (creșterea copiilor și îngrijirea membrilor familiei cu nevoi speciale), activități în care sunt implicate preponderent femeile, ceea ce duce la o retragere parțială sau totală

⁴ Accesul populației la serviciile de sănătate, Biroul Național de Statistică, 2017

⁵ Datele Băncii Mondiale privind autonomia sexuală și reproductivă, <https://data.worldbank.org/indicator/SG.DMK.SRCR.FN.ZS?locations=MD>

⁶ Numai femeile care oferă răspunsul „da” la toate cele trei componente (pot spune “nu” actului sexual cu soțul sau partenerul lor dacă nu doresc; decid asupra utilizării contracepției; decid asupra propriei asistențe medicale) sunt considerate femei care “iau propriile decizii în ceea ce privește relațiile sexuale și asistența medicală reproductivă”.

de pe piața muncii și din activitățile sociale și educaționale, (ii) ocuparea mai scăzută a femeilor, în special a mamelor cu copii preșcolari, ceea ce determină limitări în a beneficia de avansarea în carieră și de remunerare echitabilă, și nu în ultimul rând (iii) inechitatea în pensii, ceea ce accentuează privirea financiară a femeilor în etate.⁷

Riscul de sărăcie este mai mare în rândul femeilor vulnerabile. Această evaluare evidențiază în special situația femeilor din mediul rural, a persoanelor în etate, cu dizabilități și care aparțin unor grupuri etnice minoritare (romi). Femeile din mediul rural care au mai puține oportunități de angajare și totodată sunt expuse la anumite „norme sociale” perimate privind rolurile de gen, sunt implicate într-o măsură mai mare în activități neremunerate (creșterea copiilor, îngrijirea unui membru al familiei etc.), ceea ce se transpune direct în venituri mai mici și dependență mai mare de prestațiile sociale și remitențe.⁸ Pensionarea agravează sărăcia în rândul femeilor în etate, (inegalitatea de gen în pensii este de 20,3%, potrivit datelor BNS începând cu 1 ianuarie 2020⁹), în mediul rural, femeile primind pensii mult mai mici. Gospodăriile cu cel puțin 3 copii sunt mai sărace (rata sărăciei în 2020 a fost estimată de BNS la 42,1% față de 29,9% în cazul gospodăriilor cu 1 copil și 28,4% - fără copil). Având în vedere că femeile sunt mai implicate în activitățile familiale, distribuția inegală a responsabilităților de îngrijire între femei și bărbați ar putea fi considerată un alt canal de feminizare a sărăciei.

ANGAJAREA ÎN CÂMPUL MUNCII

Republica Moldova are cea mai mare prevalență a inactivității în rândul femeilor, comparativ cu țările din regiune. Chiar dacă diferența de gen este mai mică decât în alte țări, rata de inactivitate în Moldova este printre cele mai înalte atât în rândul țărilor din Balcanii de Vest, cât și ale Parteneriatului estic (PaE), cu un impact vizibil asupra femeilor. În pofida eforturilor de reducere a inegalităților de gen pe piața muncii, decalajele de gen persistă în ratele de ocupare a forței de muncă și au crescut în ultimii doi ani, ajungând la aproximativ 10 pp în 2020.

Rate de ocupare a femeile din grupurile vulnerabile este și mai mică. Politicile publice nu oferă suficiente soluții și oportunități de angajare pentru toate grupurile de populație, în special pentru cele vulnerabile (persoane de etnie romă, persoane cu dizabilități, vârstnici etc.). Capacitatea de angajare a populației de etnie romă este la cel mai scăzut nivel, rata de ocupare fiind de aproximativ șapte ori mai mică decât a populației generale (6,4% față de 40,9%). Rata de ocupare a persoanelor cu dizabilități este de aproximativ patru ori mai mică decât a populației generale. Femeile din zonele rurale au acces mai redus la oportunități de muncă. Lipsa oportunităților de muncă de calitate, infrastructura de transport slab dezvoltată și nivelul scăzut de antreprenoriat și competențe în afaceri sunt câteva dintre motivele ce determină nivelul sporit al șomajului în rândul femeilor din zonele rurale.

⁷ https://progen.md/wp-content/uploads/2021/02/CPD_Inegalitatile-salariale-2020.pdf

⁸ *Ibidem*

⁹ <https://statistica.gov.md/newsview.php?!=ro&idc=168&id=7137>

Responsabilitățile de îngrijire pare a fi printre principalele motive ale participării scăzute a femeilor pe piața muncii. Responsabilitățile de îngrijire a gospodăriei și a familiei constituie bariere importante în calea participării pe piața muncii, în special pentru femeile care își asumă în mod disproporționat responsabilități de îngrijire neremunerate. Inactivitatea femeilor atinge cote maxime în perioada reproductivă (15-34 de ani) și la vârsta de pensionare (peste 55 de ani), când rata de ocupare scade cu aproximativ 30 pp (în 2020 rata de ocupare a femeilor de 45-54 de ani era de 61%, iar pentru cele peste 55 de ani - 34%). Disponibilitatea scăzută a instituțiilor de îngrijire a copiilor și politicile ineficiente favorabile familiei sporesc inegalitățile de gen.

Diviziunea inegală a muncii de îngrijire și rolurile de gen au o mare influență în determinarea formelor de angajare și asupra securității financiare. Femeile cu copii aflați în întreținere sunt mai predispuse să aleagă munca cu fracțiune de normă, adesea în detrimentul carierei și a progresului salarial, pentru a reconcilia munca plătită cu responsabilitățile de îngrijire a familiei, în timp ce partenerii lor tind să lucreze cu normă întreagă, ceea ce explică o parte din această asimetrie. Femeile, de obicei, sacrifică veniturile lor ca urmare a întreruperii în activitatea profesională cauzate de experiența nașterii și de perioada de concediu asociată îngrijirii copilului. În consecință, acestea sunt mai predispuse să caute un loc de muncă favorabil familiei (care este mai puțin remunerat) sau să opteze pentru angajare cu fracțiune de normă și alte aranjamente flexibile, ceea ce are implicații importante asupra securității lor financiare.

ANTREPRENORIAT

Doar o treime dintre antreprenorii din R. Moldova sunt femei. Chiar dacă antreprenoriatul feminin a fost în creștere în ultima vreme, femeile continuă să fie o minoritate în comunitatea de afaceri. Potrivit Biroului Național de Statistică¹⁰, doar 34% dintre antreprenori sunt femei. Acest decalaj semnificativ este rezultatul: accesului limitat la resurse și capital financiar pentru a începe o afacere, barierelor în accesarea resurselor de investiții (cum ar fi credite și împrumuturi), practicilor de discriminare și stereotipurilor de gen, a încrederii în sine scăzute etc.

Pentru a începe o afacere, femeile au nevoie de mai mult sprijin și încurajare decât bărbații. Datele disponibile indică faptul că femeile sunt mai reticente în a iniția o întreprindere privată în comparație cu bărbații. Având în vedere că, în medie, femeile posedă mai puține active, resurse financiare și sprijin informal, femeile antreprenoare trebuie să se bazeze pe scheme financiare formale, astfel fiind mai dispuse să acceseze oportunități de finanțare prin diferite programe de sprijin și proiecte de dezvoltare.

Insuficiența de timp, din cauza responsabilităților de îngrijire, limitează grav femeile antreprenoare. Din cauza responsabilităților de îngrijire, femeile nu pot dedica

¹⁰ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6725>

mai mult timp pentru a se asigura că întreprinderea lor este bine condusă. În medie, o săptămână de lucru pentru femeile antreprenoare este cu 8 ore mai scurtă în comparație cu bărbații antreprenori. Femeile sunt mai puțin disponibile să lucreze seara. Insuficiența de timp restricționează opțiunile și flexibilitatea femeilor antreprenoare și, ca atare, le face mai reticente în a începe sau a-și extinde întreprinderea.

VOCE ȘI AUTONOMIE

Recentele modificări legislative au contribuit la îmbunătățirea nivelului de reprezentare a femeilor. După alegerile locale din 2019 s-a înregistrat cel mai mare număr de femei alese consiliere – la nivel raional/municipal au fost alese 27,08% (o creștere de 10% față de alegerile precedente), la nivel local – 36,5% (o creștere de 6%). Odată cu aceasta, ponderea femeilor deputate alese în 2021 în Parlament a crescut la 39,6%.

Violența în bază de gen este omniprezentă. Aproape 40% dintre femei au suferit de violență fizică și/sau sexuală, 49% indică că au fost hărțuite sexual de la vârsta de 15 ani, iar 18% susțin că au fost hărțuite sexual în ultimele 12 luni.¹¹ Evaluarea indică faptul că incidența violenței este mai mare în rândul femeilor din grupurile vulnerabile, în special în rândul femeilor cu dizabilități, femeilor rom și ale celor de vârstă pre-pensionare. Reticența de a raporta astfel de cazuri autorităților este mai mare în rândul grupurilor mai vulnerabile de femei, preponderent din cauza lipsei de încredere.

IMPACTUL COVID-19

Pandemia COVID-19 a agravat inegalitățile legate de divizarea responsabilităților de îngrijire. Necesitățile de îngrijire au crescut substanțial în perioadele de izolare socială, iar distribuția rolurilor și sarcinilor în familie a continuat să fie atribuite femeilor, care au preluat cea mai solicitantă muncă în gospodărie. Închiderea instituțiilor de învățământ a crescut substanțial responsabilitățile de îngrijire pentru părinți, în special pentru femei. În timpul crizei COVID-19 femeile au raportat în mod disproporționat că și-au asumat sarcina de îngrijire: peste 50% dintre femeile au dedicat mai multe ore pentru a face lecții cu copiii, comparativ cu doar 30% dintre bărbați.

Criza pandemică și impactul acesteia asupra economiei au sporit vulnerabilitatea financiară a femeilor. Responsabilitățile de îngrijire, care au fost în mare parte asumate de femei în izolare, și dificultatea de a reconcilia viața de familie cu cea profesională au determinat femeile să devină mai puțin active pe piața muncii. Femeile au fost afectate mai grav de pandemie decât bărbații, din cauza inegalităților de gen deja prezente și persistente, care predominau înainte de criza COVID-19. Pandemia a dus la pierderea locurilor de muncă sau a veniturilor femeilor, deoarece acestea erau

¹¹ https://www.osce.org/files/f/documents/2/1/424979_0.pdf

nevoite să gestioneze munca la distanță, în același timp îndeplinind responsabilitățile casnice. Mai mult decât atât, pandemia a avut un efect aproape imediat asupra angajării femeilor: ponderea femeilor care au continuat să meargă la muncă este cu 15 pp mai mică decât cea a bărbaților.

Criza a provocat o reducere fără precedent a activității economice și a timpului de lucru. Criza COVID-19 a provocat pierderi semnificative și în Republica Moldova, unde peste 20% dintre lucrătorii care mergeau la locul de muncă s-au confruntat cu o reducere a orelor lucrate. Reducerea numărului de ore lucrate a avut un impact semnificativ asupra veniturilor salariale. Un sfert dintre femeile care au continuat să meargă la muncă în timpul carantinei s-au confruntat cu o reducere de salariu, de două ori mai mare decât cea a bărbaților angajați. În același timp, femeile s-au confruntat cu întârzieri mai mari ale salariilor.

Pandemia COVID-19 a avut, de asemenea, implicații importante pentru asistența medicală. Accesul la serviciile de sănătate a fost dificil și până la declanșarea pandemiei, în special pentru grupurile vulnerabile. Nevoia nesatisfăcută de servicii de sănătate pentru persoanele în vârstă a crescut în timpul pandemiei COVID-19. Conform Sondajului Generații și Gen (GGG 2020), aproximativ 30% dintre persoanele cu vârsta de peste 60 de ani s-au confruntat cu nevoi medicale nesatisfăcute în ultimele 12 luni (ponderea celor care au avut nevoie să consulte un medic/specialist, dar nu au putut face acest lucru). Pandemia a expus, de asemenea, cea mai mare parte a populației la incertitudini și anxietate. Femeile au fost mai predispuse să raporteze anxietate și presiune psihologică din cauza măsurilor de distanțare socială și a constrângerilor sociale (timpul petrecut în izolare la domiciliu, responsabilitățile casnice etc.).

METODOLOGIE

Această evaluare se bazează pe cadrul de evaluare a egalității de gen, propus de Raportul de dezvoltare mondială privind egalitatea de gen și dezvoltare (RDM 2012)¹². Cadrul se bazează pe trei dimensiuni analitice: DOTĂRI: concentrarea pe educație și sănătate ca investiții cheie în dezvoltarea capitalului uman al femeilor și bărbaților, fetelor și băieților; OPORTUNITĂȚI ECONOMICE: concentrarea pe angajare și antreprenariat pentru femeile și bărbații din R. Moldova și LUAREA MĂSURILOR cu accent pe participare și viață fără violență. Odată cu aceasta, evaluarea extinde cadrul RDM pentru a evalua perspectiva egalității de gen în ceea ce privește demografia, sărăcia, instrumentele pentru drepturile omului și impactul pandemiei de COVID-19 asupra femeilor și egalității de gen în R. Moldova.

Evaluarea are, de asemenea, o abordare analitică de "Nimeni nu este lăsat în urmă (NELU)". Ca atare, evaluarea identifică un subgrup-cheie de femei vulnerabile, încearcă să înțeleagă provocările specifice ale acestora și să analizeze cauzele fundamentale ale inegalităților care le afectează. În cadrul acestei evaluări, subgrupurile vulnerabile de femei sunt considerate următoarele: femei în vârstă, femei roma, femei cu dizabilități, femei supraviețuitoare ale violenței de gen, femei LGBTQ+ și femei din gospodării cu venituri mici.

Evaluarea s-a bazat pe o analiză amplă a cercetărilor existente și a surselor de date. Și anume, evaluarea s-a bazat pe analiza datelor din Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice, Ancheta Forței de Muncă și Studiului privind dezvoltarea mediului de afaceri, realizate de Biroul Național de Statistică. Împreună cu aceasta, echipa de cercetare a putut să exploreze micro-datele unui sondaj emblematic recent "Gen și generație" (SGG)¹³ cu un eșantion de 10.000 de persoane cu vârsta cuprinsă între 15 și 79 de ani, SGG fiind cea mai cuprinzătoare anchetă demografică disponibilă în R. Moldova.

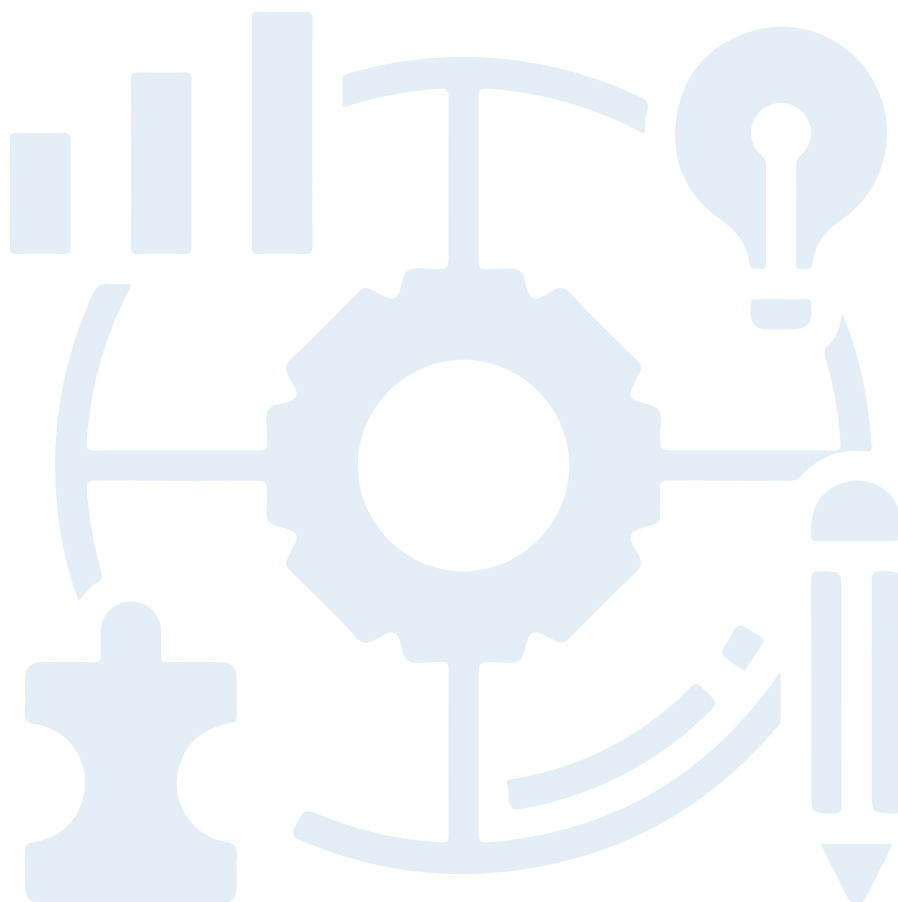
Constatările din analiza datelor au fost completate cu perspective calitative din cadrul discuțiilor grupurilor tematice și interviurilor cu informatorii-cheie. Componenta calitativă a evaluării a inclus discuții în cadrul grupurilor tematice și interviuri cu informatorii-cheie din cadrul reprezentanților grupurilor vulnerabile de femei. Scopul componentei de cercetare calitativă a fost de a înțelege punctele de vedere și percepțiile cu privire la inegalitățile de gen în R. Moldova din perspectiva educației, sănătății, oportunităților economice, precum și influența și deciziile la nivel

¹² Banca Mondială. 2012. Raportul dezvoltării mondiale 2012: Egalitatea de gen și dezvoltare. Banca Mondială. © Banca Mondială. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/4391>

¹³ <https://moldova.unfpa.org/en/news/gender-and-generations-survey-voices-10000-people-were-heard>

comunitar. Componenta de cercetare calitativă a inclus 6 discuții în cadrul grupurilor tematice (vezi Anexa 1) și 10 interviuri aprofundate (vezi Anexa 2). Au fost intervievate un total de 56 de femei. Respondenții au fost recrutați prin metoda „bulgărelui de zăpadă”, principalele criterii de recrutare fiind criteriul specific grupului, precum: vârsta, etnia, orientarea sexuală, venitul etc., dar și alte criterii care să asigure eterogenitatea grupului, precum: gen, regiune, reședință, nivel de studii. Discuțiile de grup s-au desfășurat online, iar interviurile au fost atât online, cât și telefonice sau față în față, la alegerea respondenților.

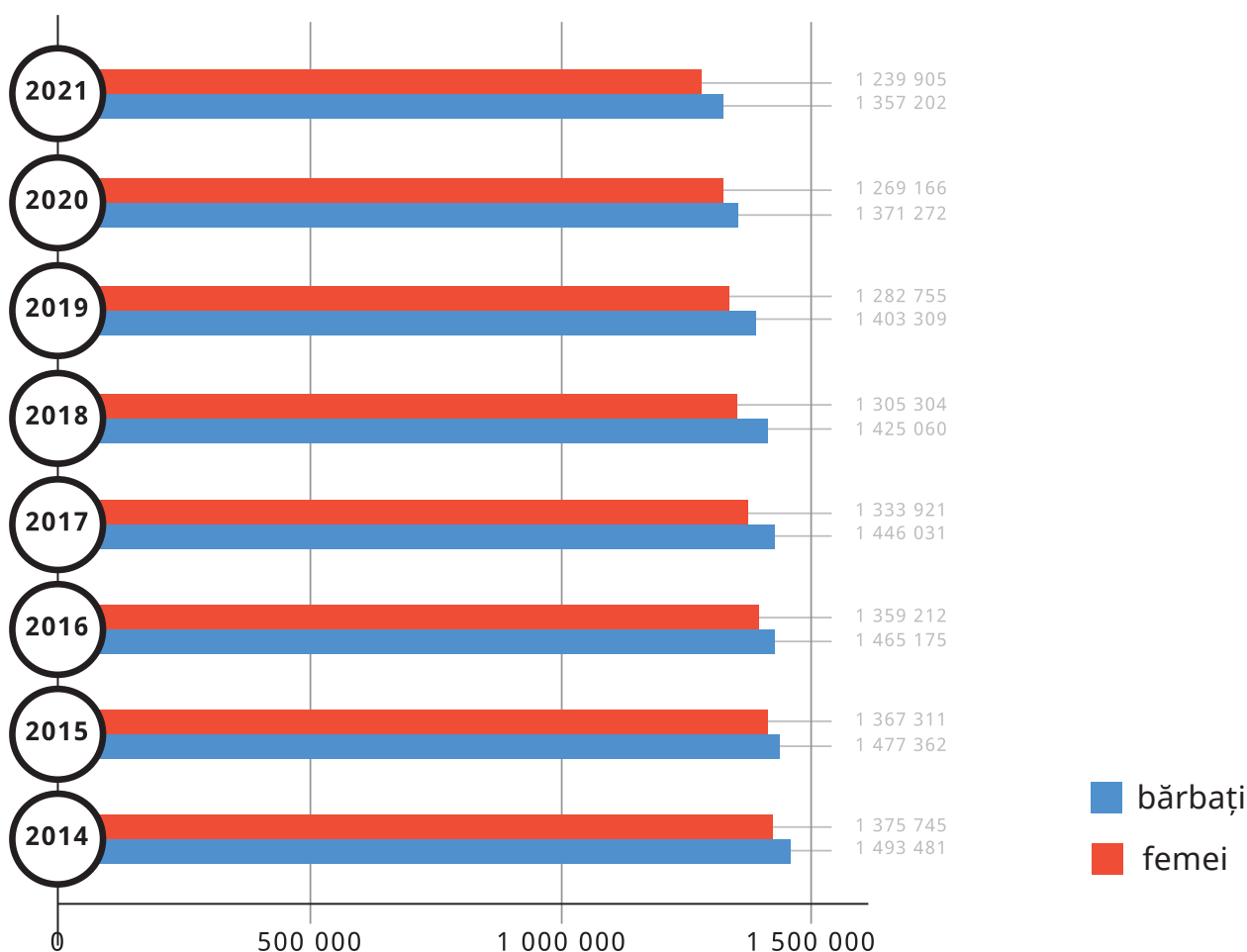
Evaluarea a beneficiat de consultări suplimentare cu reprezentanții OSC-urilor care reprezintă grupuri vulnerabile de femei. Procesul a fost organizat pentru a înțelege experiența, feedback-ul și propunerile OSC-urilor care lucrează cu femei cu dizabilități, femei rom și femei în vârstă. Au fost organizate trei consultări separate cu principalele rețele de OSC-uri și anume: Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD) cu 39 de organizații membre; Platforma pentru îmbătrânire activă, care include 24 de organizații neguvernamentale și Coaliția Vocea Romilor (CVR), care reunește 34 de ONG-uri de romi din toată țara, inclusiv din regiunea transnistreană și Găgăuzia (vezi anexa 3). Consultările s-au desfășurat în format online și au fost organizate în două sesiuni: Prezentarea concluziilor de bază ale Raportului privind nivelul egalității de gen în R. Moldova din perspectiva grupurilor-țintă și discuții pentru identificarea soluțiilor de politici publice necesare pentru reducerea inegalităților de gen din perspectiva grupurilor.

I. DEMOGRAFIE

Structura populației R. Moldova se schimbă rapid. Conform celor mai recente date statistice, populația R. Moldova cu reședința obișnuită¹⁴ la data de 1 ianuarie 2021 era de 2.597 milioane de persoane, inclusiv 1,357 milioane de femei și 1.239 milioane de bărbați¹⁵ (Biroul Național de Statistică, 2020). În urma scăderii constante evidențiate în Figura 1, numărul actual de populație se situează mult sub cei 2,87 milioane înregistrate la începutul anului 2014 (1,49 milioane femei și 1,38 milioane bărbați). Pierderea de 9,5 la sută a populației în doar șapte ani este o cifră descurajantă pentru orice standard istoric și geografic¹⁶. Populația feminină a R. Moldova a scăzut puțin mai lent decât populația masculină: 9,1 la sută, comparativ cu 9,9 la sută.

Figura 1. Evoluția populației bărbaților și femeilor din Republica Moldova în perioada 2014-2021, începutul anului, persoane

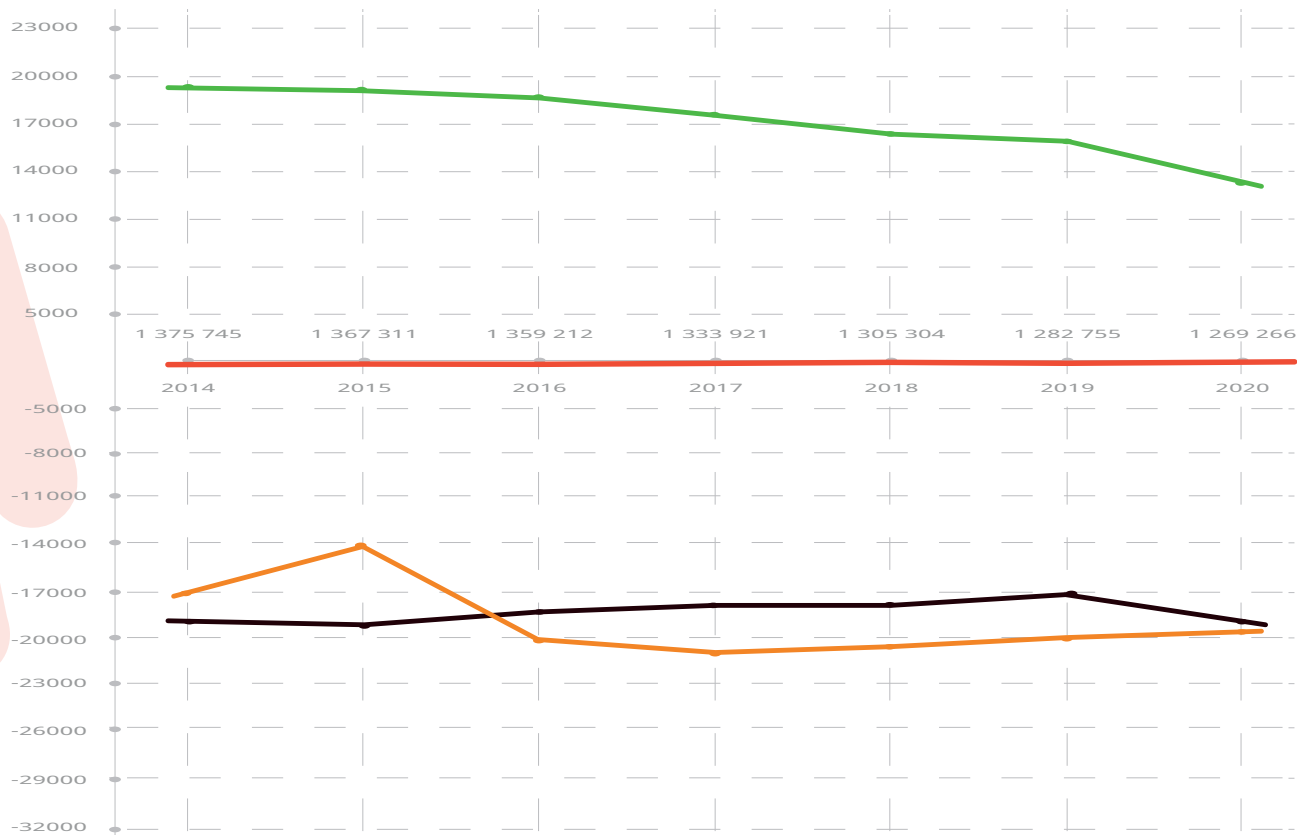
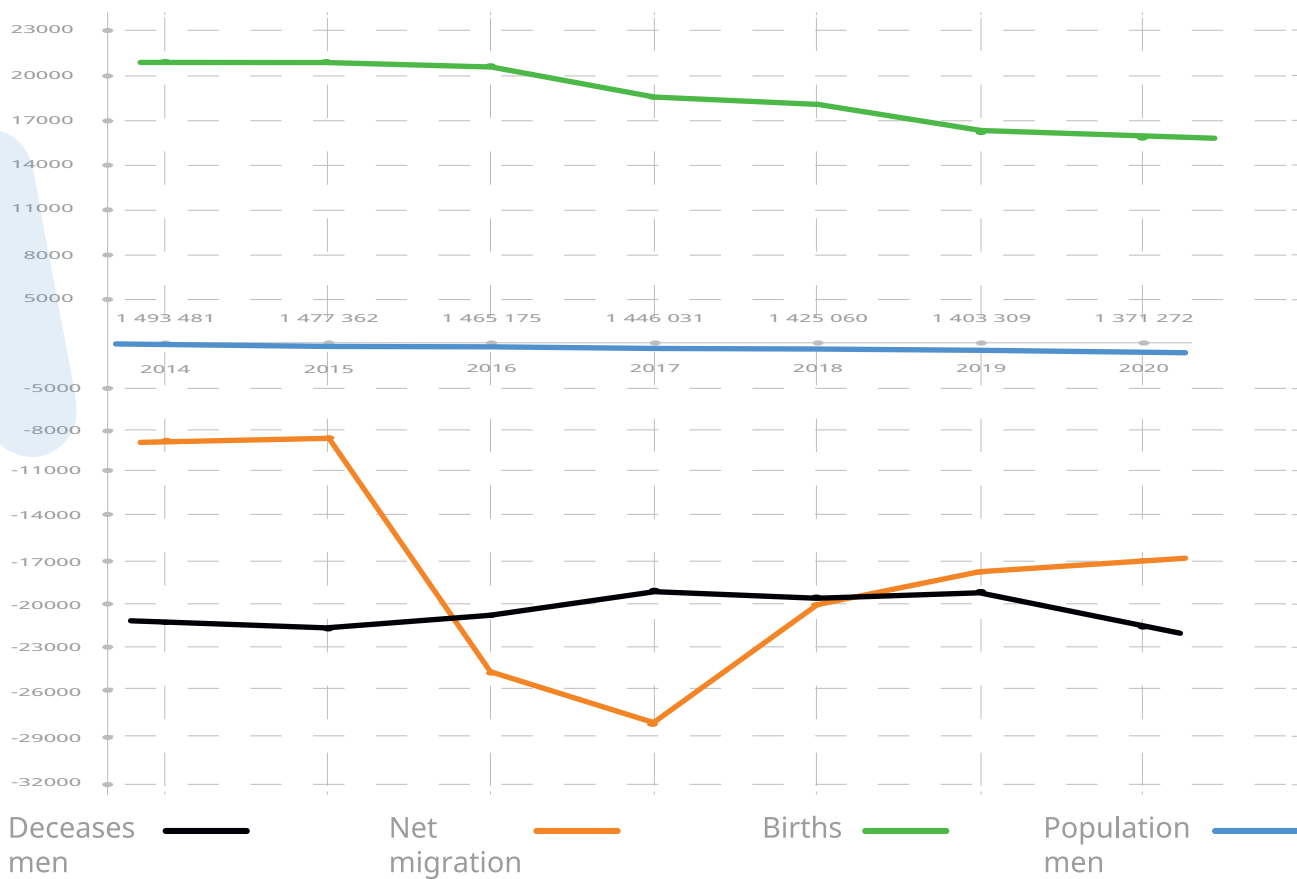
Sursa: Baza de date Statbank a BNS

¹⁴ Conform definiției oficiale a Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, populația rezidentă obișnuită este compusă din persoane care au locuit în mod continuu în cea mai mare parte a ultimelor 12 luni pe teritoriul Republicii Moldova fără a include absențe temporare (pentru recreere, vacanță, vizite la rude și prieteni, afaceri, tratament medical, pelerinaje religioase etc.).

¹⁵ Aici și mai departe cifrele se referă la teritoriul R. Moldova care nu include regiunea separatistă transnistreană, din cauza lipsei de acoperire statistică a regiunii.

¹⁶ În acest text evităm să folosim cifrele anterioare anului 2014 ca bază de comparație. Motivul este că înainte de 2014 autoritatea națională de statistică (Biroul Național de Statistică, în continuare - BNS) a folosit conceptul de populație „stabilă” în statisticile demografice, iar din 2014 conceptul din spatele numărului de populație este „reședința obișnuită”.

Figura 2. Contabilitatea creșterii populației pentru anii 2014-2020 după sexe, mii persoane

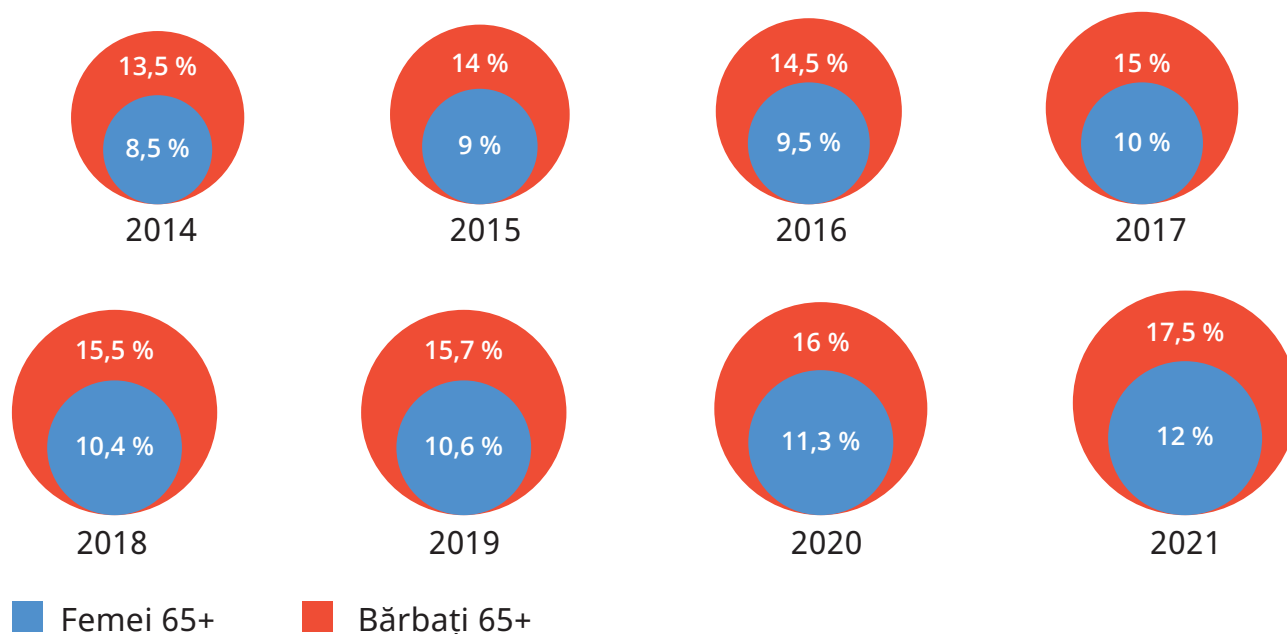

Sursa: Baza de date Statbank a BNS și calculele autorilor.

Factorii dezagregați pe sexe din spatele schimbării populației oferă o imagine mixtă. În cazul femeilor, 48,9 la sută din scăderea populației se datorează deceselor și 51,1 la sută - emigrării, iar în cazul bărbaților raportul este izbitor de opus, cu 56,6 la sută din cauza deceselor și 43,4 la sută din cauza emigrației. Figura 2 de mai jos oferă detalii suplimentare cu privire la creșterea populației dezagregată pe sexe pentru fiecare an în perioada 2014-2020.

Pe lângă contractia în termeni absoluți, populația Republicii Moldova a suferit schimbări structurale semnificative. În perioada 2014 - 2019 (adică înainte de pandemia de COVID-19) speranța de viață a femeilor la naștere a crescut de la 73,6 ani la 75,1 ani, iar cea a bărbaților a crescut de la 65,2 ani la 66,8 ani. În 2020 indicatorul a urmat o scădere dramatică pentru ambele sexe: 73,9 pentru femei și 65,9 pentru bărbați, ceea ce este evident un impact al COVID-19. Combinația dintre ratele scăzute ale natalității, creșterea speranței de viață și migrația puternică a populației de vârstă activă a dus la o îmbătrânire rapidă a populației. Îmbătrânirea este tendința structurală cea mai definitorie a populației Republicii Moldova, cu implicații demografice, sociale și economice semnificative pe termen lung. În perioada ianuarie 2014 - ianuarie 2021, ponderea femeilor din grupa de vârstă de peste 65 de ani în totalul populației de femei a crescut de la 13,2 la sută până la 17,7 la sută, iar în cazul bărbaților din aceeași grupă de vârstă ponderea a crescut de la 8,4 la sută la 11,9 la sută (Figura 3). În total, bărbații și femeile cu vârsta peste 65 de ani reprezintă o pondere de 14,9% în totalul populației, ceea ce este puțin sub media OCDE de 17,4%¹⁷. În timp ce ponderea bărbaților cu vârsta peste 80 de ani în totalul populației masculine a crescut destul de nesemnificativ (de la 1,4% în ianuarie 2014 la 1,5% în ianuarie 2021), ponderea femeilor cu vârsta de peste 80 de ani în totalul populației feminine a crescut de la 2,8% la 3,2%. Ponderea totală a populației de peste 80 de ani este de 2,4 la sută, iar la OCDE cifra corespunzătoare este de aproximativ 4,6 la sută.

Figura 3. Ponderea populației cu vârsta de peste 65 de ani, procent din populațiile corespunzătoare

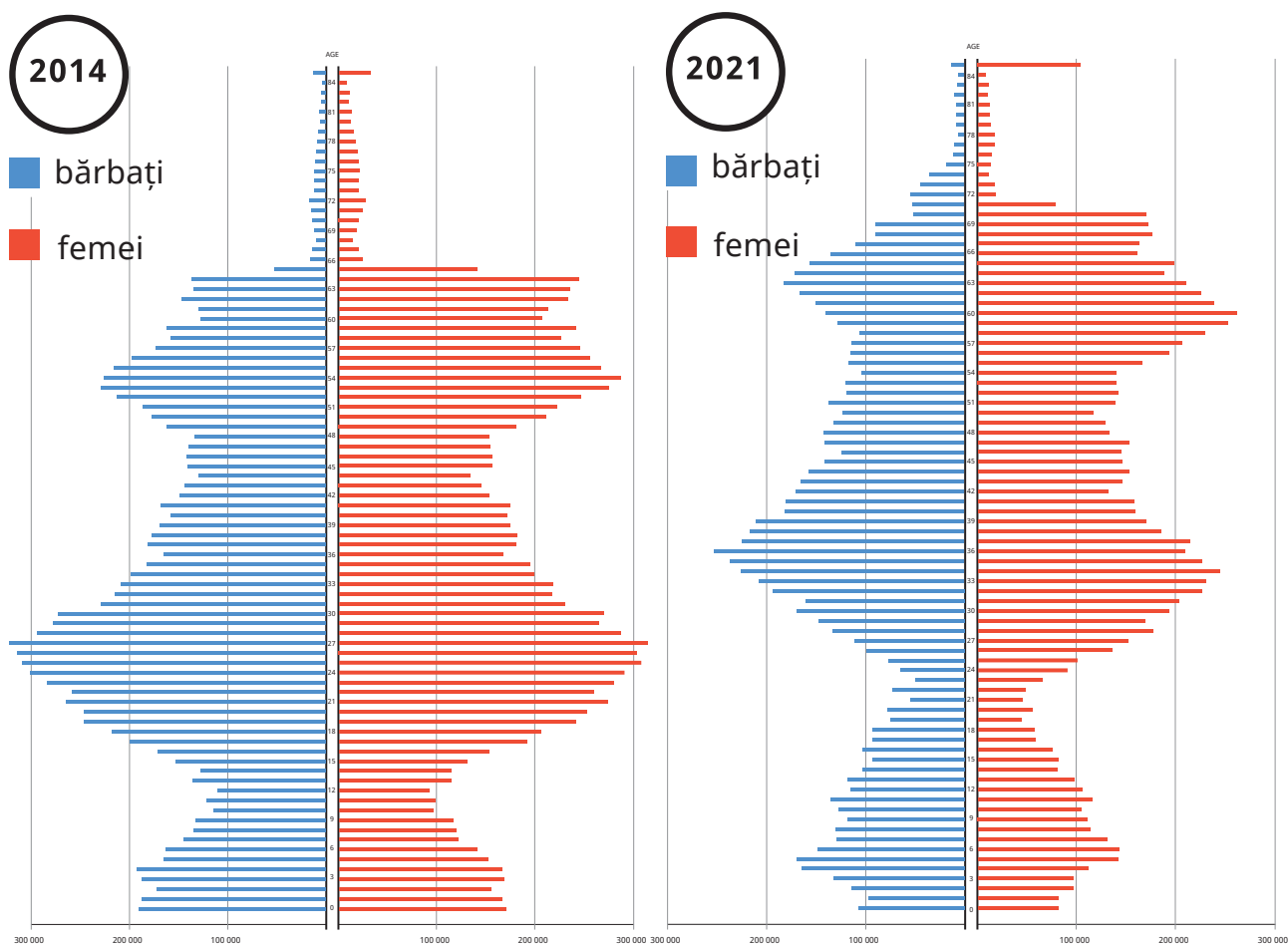

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS.

¹⁷ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c05578aa-en/index.html?itemId=/content/component/c05578aa-en>

Piramida populației oferă o perspectivă suplimentară asupra schimbărilor demografice. Pentru anul 2014 piramida populației arată încă foarte mult ca un „pom de Crăciun”, cu o bază largă și o serie de vârfuri orizontale reprezentând populațiile mai tinere (Figura 4). Până la începutul lui 2021, baza piramidei devine vizibil mai îngustă din cauza cohortelor anterioare care au crescut pe scara de vârstă și din cauza numărului mai mic de nașteri în perioada 2015-2020 pentru a suplini cohortele mai tinere îmbătrânite, precum și a impactului COVID-19 asupra deceselor. În consecință, segmentul tinerilor devine mai restrâns în 2021 comparativ cu 2014. Vârsta medie a femeilor a crescut de la 38,5 ani în 2014 la 40,8 în 2021, iar în cazul bărbaților a crescut de la 35,2 la 37,2 ani. După cum arată proiecțiile demografice de mai jos, este destul de probabil ca piramida populației să devină și mai restrânsă în următoarele decenii, deoarece se preconizează că procesele demografice vor continua pe aceeași traiectorie.

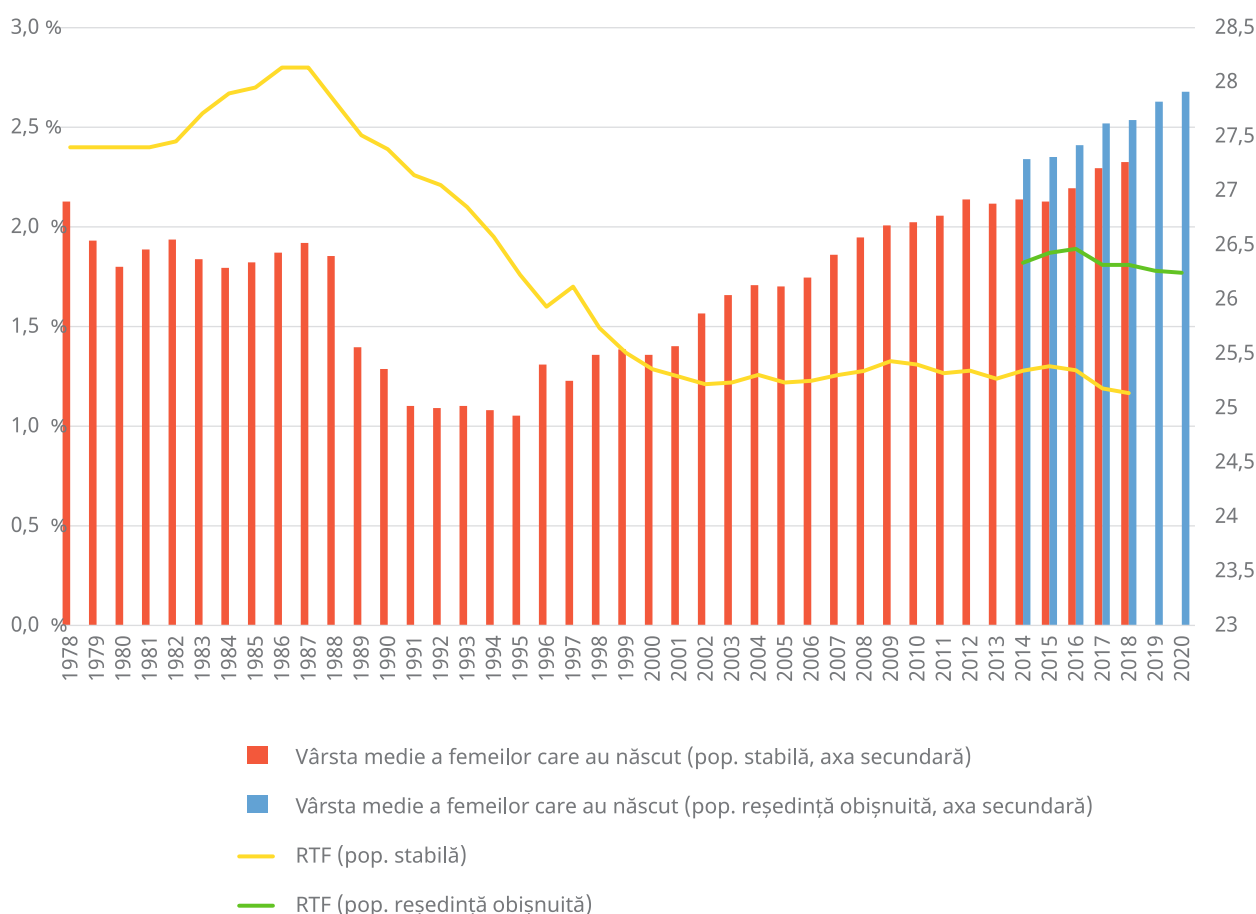
Figura 4. Piramidele populației Republicii Moldova pentru anii 2014, 2021

Sursa: BNS.

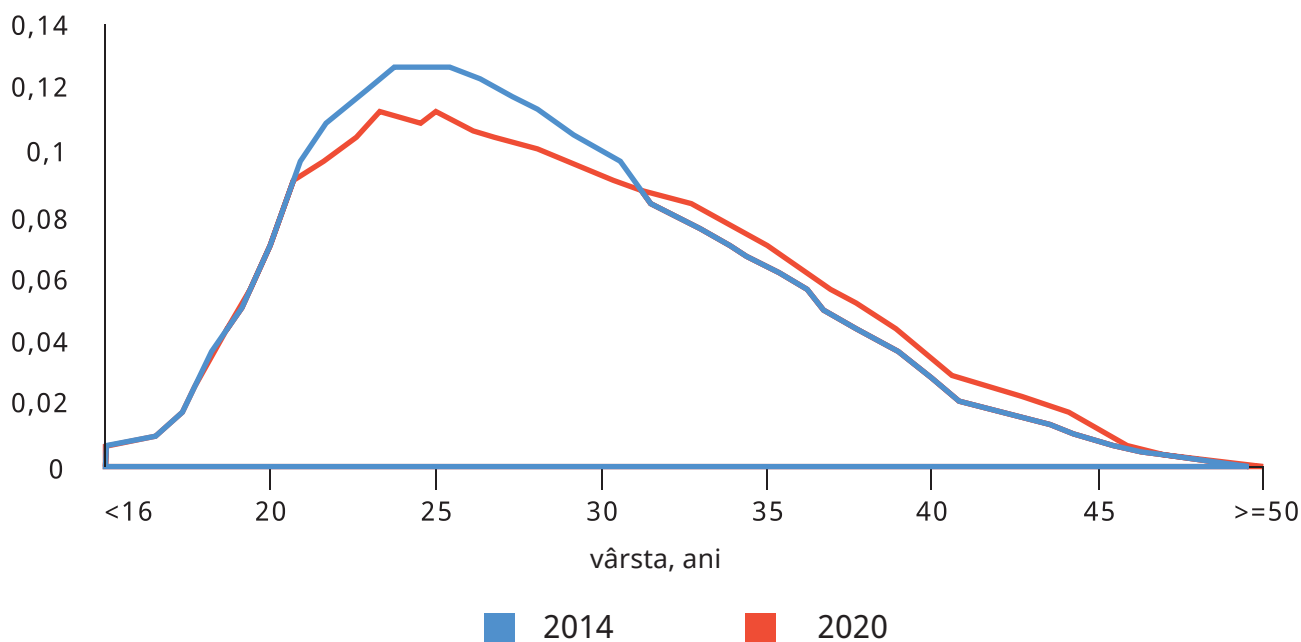
R. Moldova se află în mijlocul unei tranziții demografice, caracterizată parțial de scăderea ratei fertilității. Din cauza schimbării conceptelor și metodologiilor statistice, nu se pot face cu ușurință comparații în materie de fertilitate pe termen lung. Proiecțiile Centrului de Cercetare Demografică sugerează că RTF va rămâne același în următoarele două decenii. În același timp, indicatorii-cheie, recalculați pe baza conceptului de populație cu reședință obișnuită, pot sugera și o probabilă continuare a scăderii istorice a ratei totale de fertilitate și a vârstei medii materne în creștere (Figura 5). Având în vedere că vârsta maternă medie actuală se apropie de media de la sfârșitul anilor 1970 și cu un RTF semnificativ mai scăzut, este clar că se lungesc și intervalele de timp dintre nașteri. Analiza nașterilor după vârstă relevă o aplatizare și o deplasare pe dreapta a profilului natalității specifice vârstei în perioada 2014-2020 (Figura 6). Acest lucru sugerează că noile generații de femei care intră în perioada de fertilitate sunt susceptibile de a da naștere la mai puțini copii și este posibil ca nașterile să aibă loc puțin mai târziu în viața lor, comparativ cu generațiile anterioare.

Figura 5. Evoluția ratei totale a fertilității și a vârstei medii materne în perioada 1978-2019

Sursa: BNS

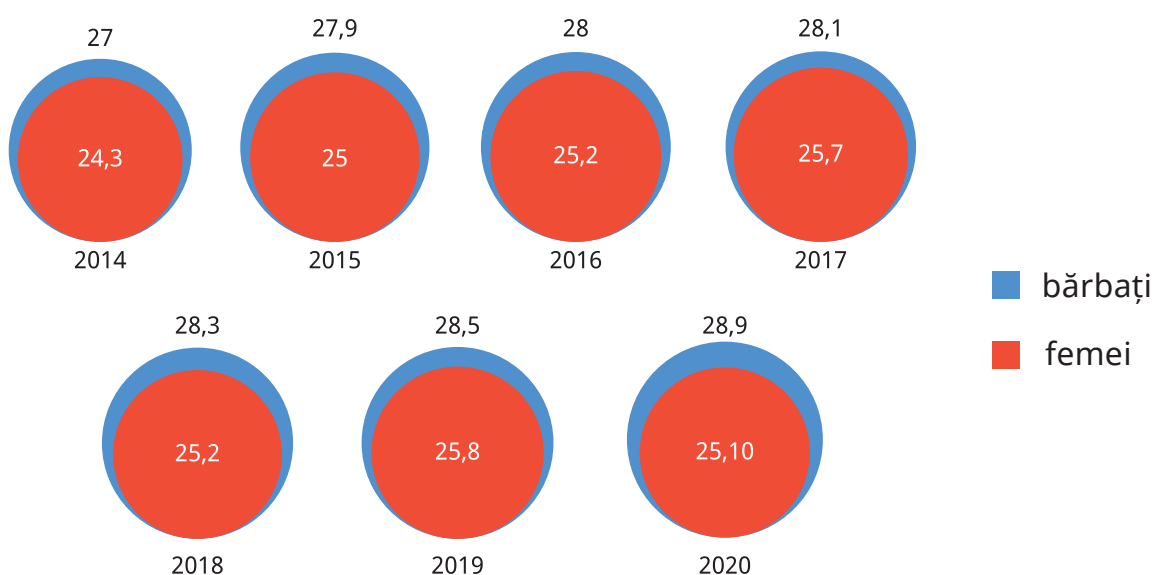
Figura 6. Rata de fertilitate specifică vârstei în anii 2014 și 2020

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS

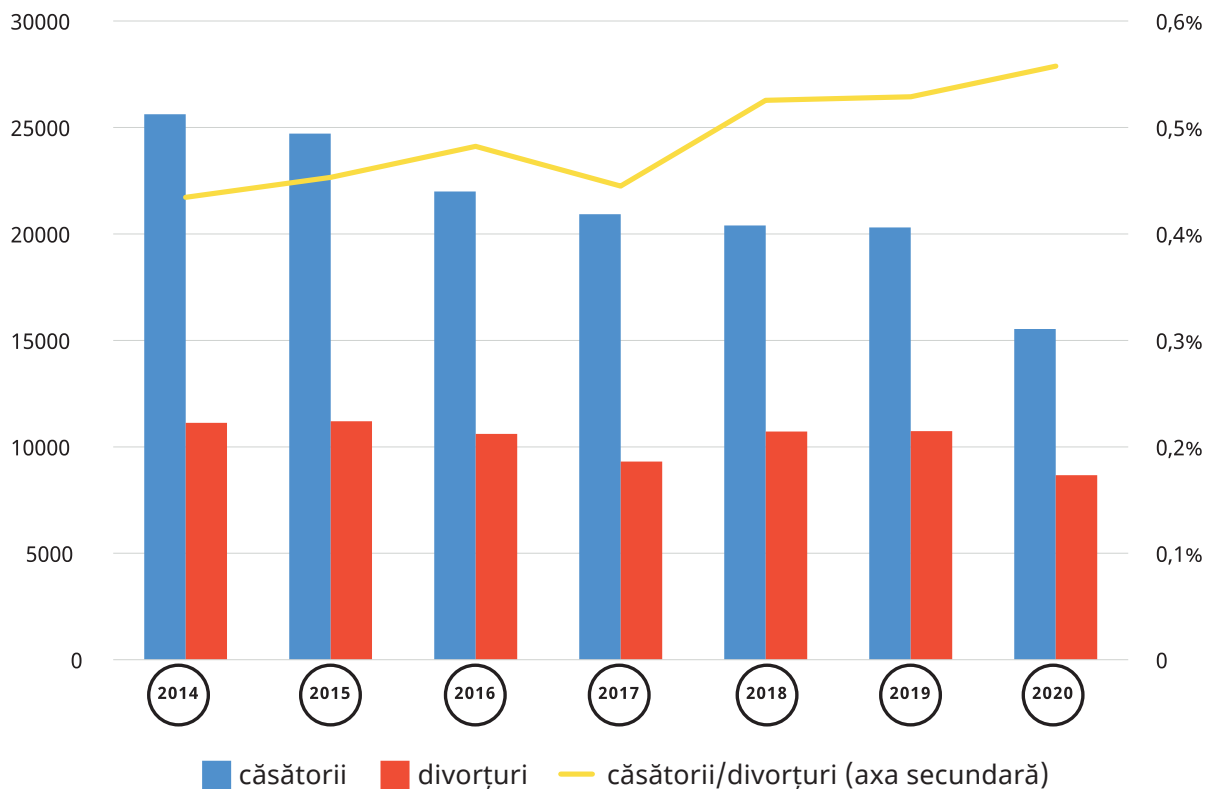
Modelele de formare a familiei se corelează cu schimbările de fertilitate. Modelul tradițional de familie în R. Moldova se schimbă rapid. În perioada 2014 - 2020, vârsta medie la prima căsătorie a crescut constant de la 24,5 ani la 25,7 ani pentru femei și de la 27,1 la 28,6 ani pentru bărbați (Figura 7). O pondere tot mai mare a soților divorțați este o altă tendință emergentă semnificativă (Figura 8), inclusiv în zonele rurale, care în trecut au avut rate substanțial mai scăzute de divorț. Având în vedere că puține nașteri în R. Moldova au loc în afara căsătoriei, mai puține femei per copil ar putea fi parțial atribuite formării ulterioare a familiei și ratelor crescute de divorț.

Figura 7. Vârsta medie la prima căsătorie, ani

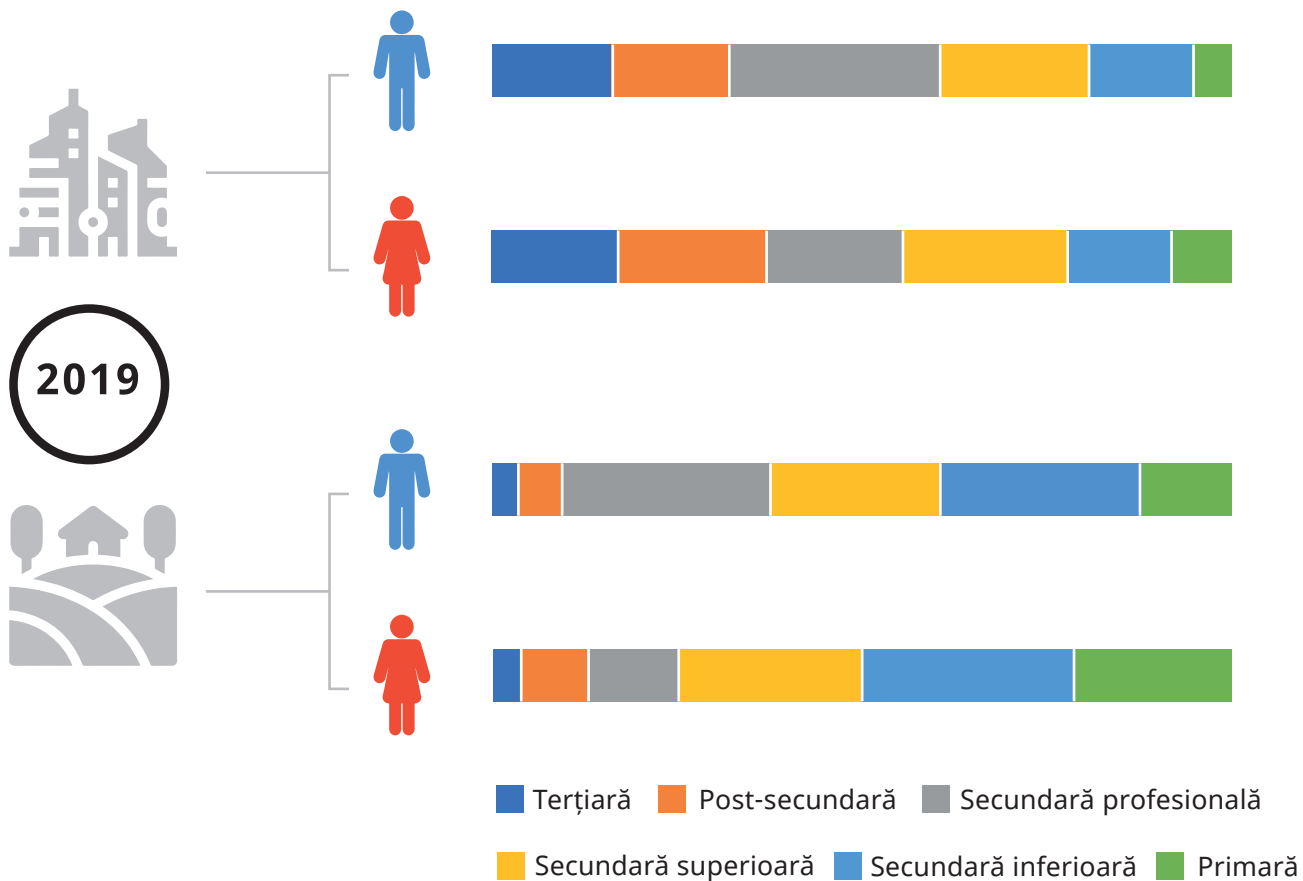
Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS

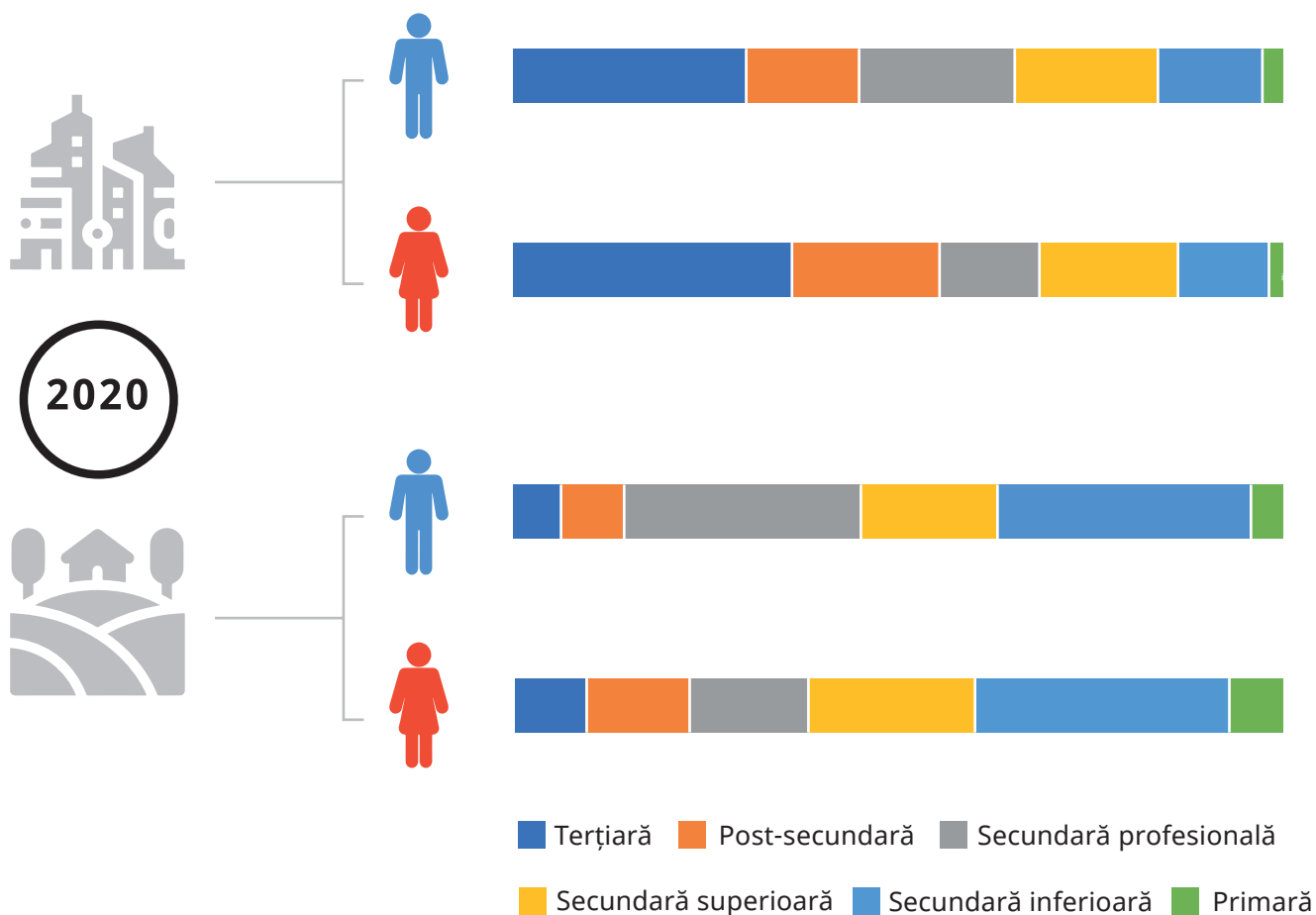
Figura 8. Numărul de căsătorii și divorțuri

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS

Figura 9. Profilul educațional al populației cu vârsta de peste 15 ani pe an, zonă rezidențială și sex, procente

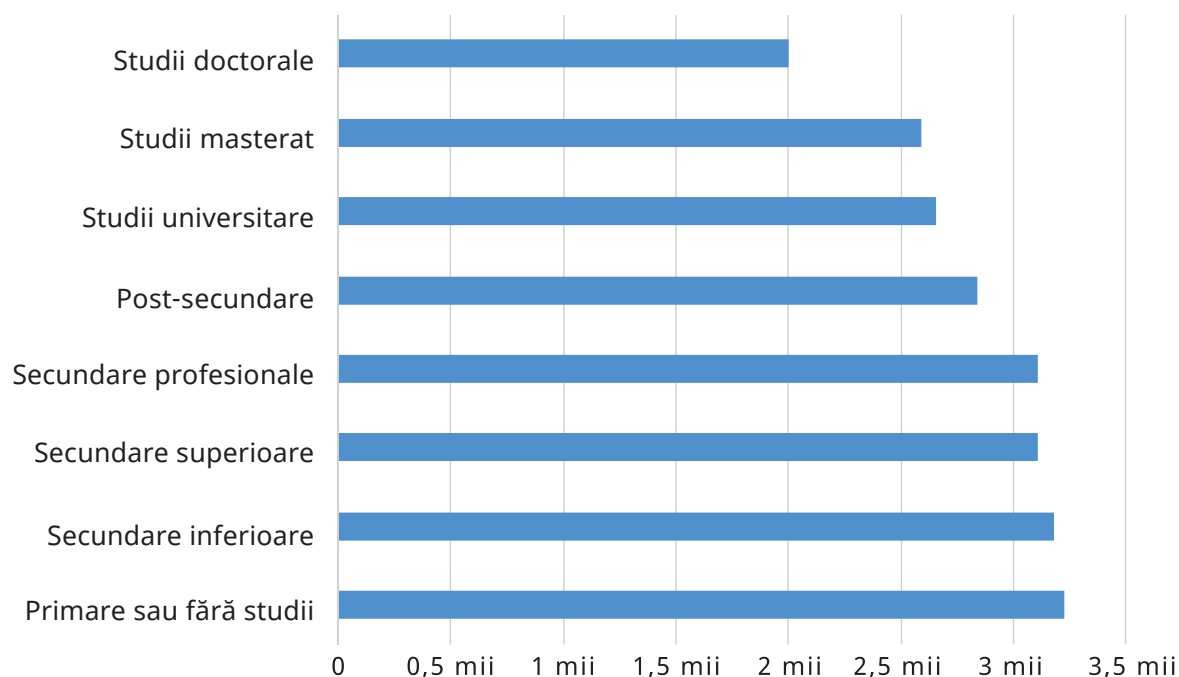

Sursele: BNS

Factorii economici puternici, de asemenea, pot explica parțial rata de fertilitate în scădere. În ultimele două decenii, mediul educațional al femeilor din Republica Moldova a avansat semnificativ (Figura 9). Reușita lor educațională este puțin mai mare decât cea a bărbaților. Ponderea în creștere a femeilor cu studii postliceale și terțiare este o indicație a capitalului uman îmbunătățit al femeilor și, probabil, a randamentului crescut al educației. Având în vedere acești factori, scăderea ratei fertilității ar trebui privită ca o schimbare destul de naturală. Deși există o diferență de remunerare persistentă (și probabil în creștere, după cum sugerează cifrele salariale de mai jos) în economia Republicii Moldova, salariul mediu a crescut semnificativ în ultimul deceniu, pentru ambele sexe. Salariul net al femeilor a crescut de la 205 dolari SUA / lună în anul 2011 la 353 dolari SUA/lună în 2020 (rată de creștere de 72 la sută), iar în cazul bărbaților, de la 232 dolari SUA la 413 dolari SUA (rată de creștere de 78 la sută). Împreună, capitalul uman îmbunătățit și salariul femeilor măresc costurile de oportunitate ale nașterii copiilor și, prin urmare, au impact asupra deciziilor femeilor în materie de reproducere. Datele SGG Moldova confirmă acest lucru, deoarece numărul de copii per femeie se corelează negativ cu nivelul de educație (Figura 10).

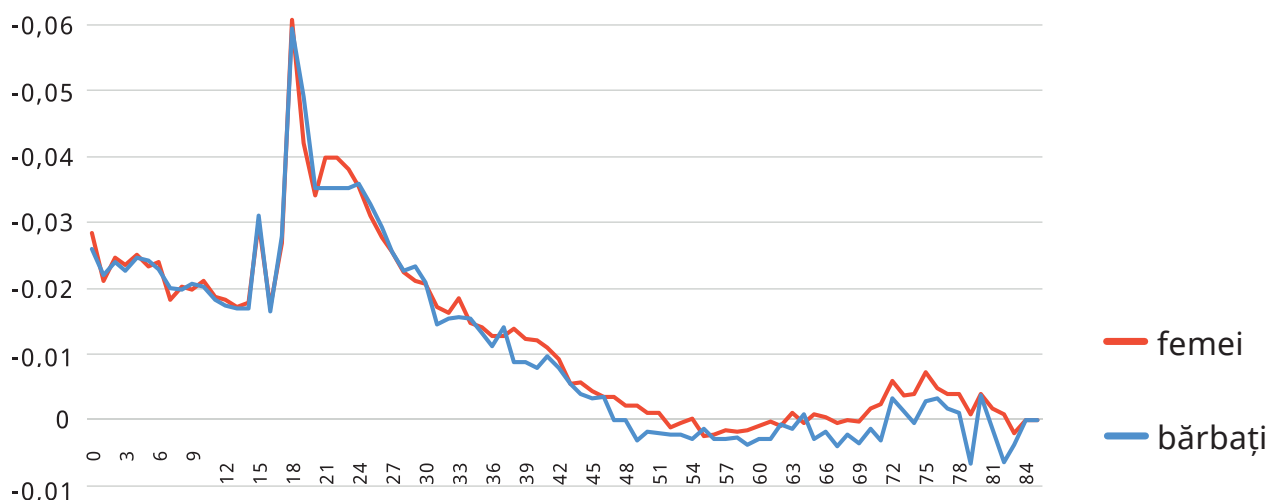
Figura 10. Numărul mediu de copii ai femeilor cu vârsta peste 30 de ani, în funcție de nivelul de educație atins

Sursa: calculele autorilor pe baza SGG Moldova

În cei 7 ani din perioada 2014-2020 femeile au manifestat tendințe ceva mai mari de a emigra definitiv comparativ cu bărbații, mai ales în cazul cohortelor mai tinere. Deși datele specifice vârstei privind emigrația lipsesc, datele demografice privind nașterile, decesele anuale și stocurile populației la sfârșitul perioadei permit o aproximare a numărului net de emigrare și a ratelor de emigrare (Figura 11). Grupa de vârstă 17- 27 de ani are cele mai mari rate de migrație netă aproximativă. În același timp, pentru cohortele mai în vârstă, cele peste 45 de ani, emigrația netă este ușor negativă, ceea ce înseamnă că numărul migranților pe termen lung care se întorc acasă este mai mare decât numărul migranților pe termen lung care părăsesc țara. Oamenii par să prefere să lucreze în străinătate în anii lor principali de obținere a câștigurilor economice și să revină acasă în apropierea vârstei de pensionare.

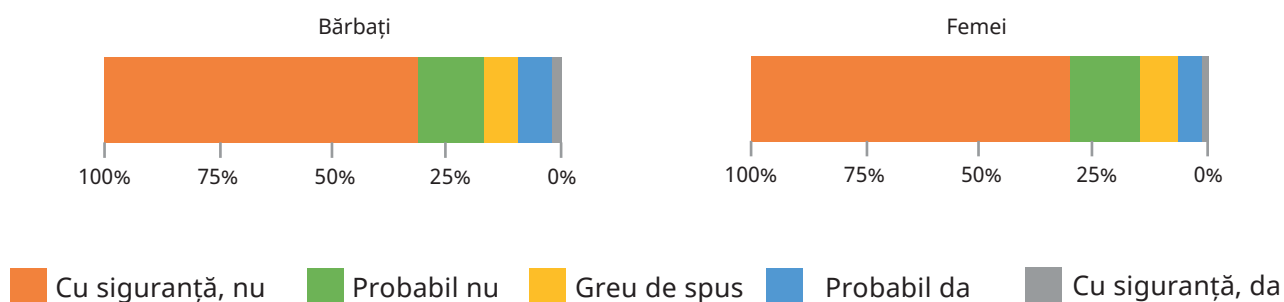
Figura11. Rata medie de migrație netă specifică vârstei pentru perioada 2014-2020

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor BNS

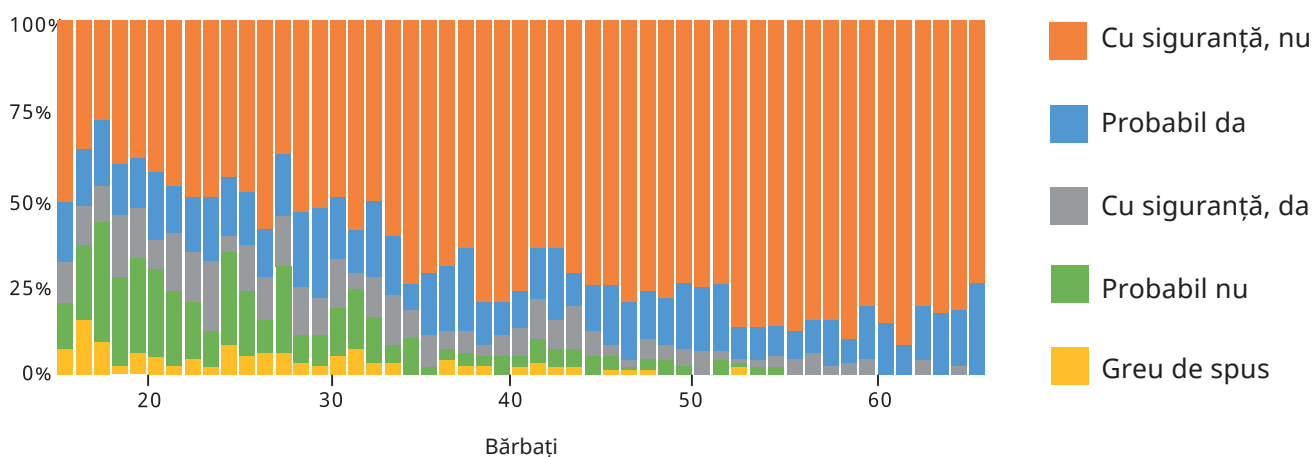
Dat fiind lipsa datelor statistice în rândul migranților permanenți, este dificil să se stabilească factorii de bază care conduc la decizia de a migra definitiv și modul în care aceștia pot diferi în funcție de sex, dar se pot folosi datele disponibile pentru a studia factorii intențiilor de a migra. Spre deosebire de datele privind migrația efectivă, datele privind **migrația intenționată** arată că femeile sunt mai puțin predispuse la migrare în comparație cu bărbații. Acest lucru poate sprijini ipoteza că fluxul mai puternic de femei observat în 2018-2019 poate fi mai degrabă un singur eveniment decât o schimbare permanentă. Potrivit datelor Sondajului Generații și Gen în R. Moldova (SGGM), peste două treimi dintre bărbații și femeile chestionați cu vârsta de peste 15 ani au declarat „cu siguranță” că nu au intenția de a migra în următorii 3 ani, iar câte 15% din fiecare sex – „probabil” să nu aibă o astfel de intenție (Figura 12). Dintre factorii convenționali, vârsta se remarcă imediat ca un predictor puternic al intenției de a migra, atât pentru bărbați, cât și pentru femei – cu cât persoana este mai tânără, cu atât mai puternică este intenția de a migra (Figura 13). Totuși, după cum se arată mai jos, atunci când se controlează factori suplimentari (cum ar fi zona de reședință, grupa de venit, prezența copiilor), vârsta rămâne un predictor important doar în cazul bărbaților.

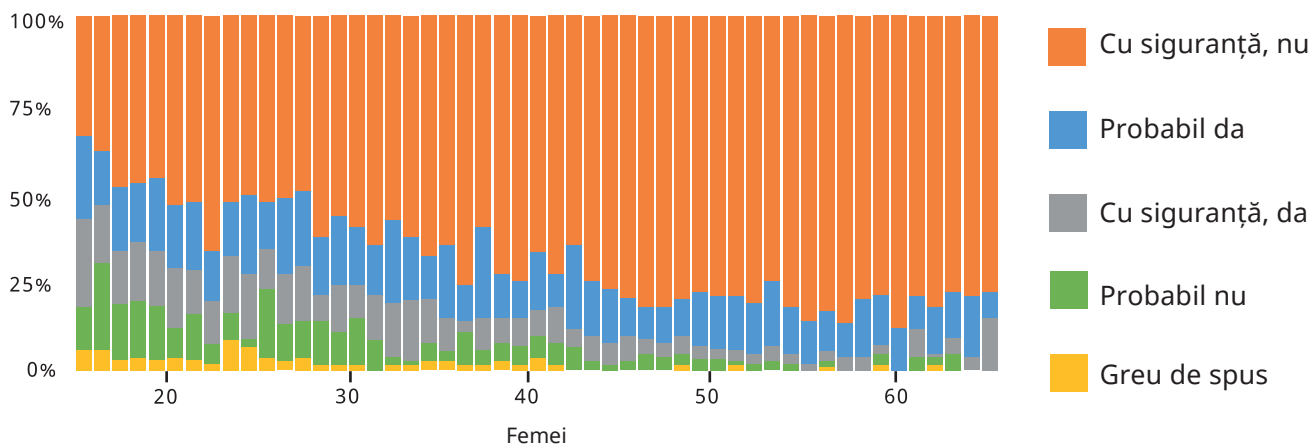
Figura 12. Distribuția răspunsurilor la întrebarea privind intenția de a migra în următorii 3 ani, după sex

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor SGG Moldova

Figura 13. Distribuția răspunsurilor la întrebarea privind intenția de a migra în următorii 3 ani, după sex și vârstă (barbati)

Sursa: calculele autorilor pe baza datelor SGG Moldova

Intenția de migrare mai scăzută a femeilor din Republica Moldova este confirmată de modele statistice care cuprind factori care probabil contribuie la intenția de a migra. Am folosit datele SGGM pentru a rula o serie de modele multivariate logistice binare care stabilesc probabilitatea ca o intenție pozitivă de migrare să fie dependentă de factori explicativi convenționali¹⁸. Întrucât sondajul SGGM nu a fost conceput pentru a colecta date despre factorii de migrație, o serie de factori explicativi, posibil puternici, nu au putut fi incluși¹⁹. Am făcut distincția între **planurile** de migrație și **dorințele** pentru migrație²⁰. Factorii considerați ca variabile independente sunt următorii: zona de reședință (rural versus urban), sex, vârstă, vârstă la pătrat, nivelul de studii (primar, secundar, terțiar), limba principală vorbită acasă (română/"moldovenească" versus rusă sau ucraineană versus altele), având copii sub 6 ani, fiind proprietar de locuință, având muncă plătită, partenerul având muncă plătită, gradul de satisfacție cu condițiile de viață oferite de propria casă, mărimea gospodăriei și clasa de venit²¹. Rezultatele regresii efectuate pentru toți respondenții sunt incluse în Tabelul 1.

Rezultatele din cele două regresii de mai sus arată un impact complex al genului asupra intenției de migrare. După cum se arată în Tabelul 1, a fi femeie descurajează semnificativ planurile de migrație în comparație cu a fi bărbat, dar diferențele nu sunt semnificative statistic când vine vorba de dorința de migrație. Prezența copiilor sub vârsta de 6 ani descurajează puternic planurile de migrație pentru toți potențialii migranți și descurajează puternic dorințele de migrație în cazul femeilor. Vârsta are o influență neliniară asupra intențiilor de migrare. A fi proprietar de locuință descurajează puternic planurile de migrație, în timp ce a fi mulțumit de propriile condiții de locuință reduce dorințele de migrație. Munca salariată proprie sau a partenerului nu are o influență semnificativă asupra intențiilor de migrare. În mod curios, nici educația

¹⁸ Modelele logistice sunt folosite în statistică și econometrie pentru a modela probabilitatea ca un anumit eveniment să aibă loc. Ele pot fi folosite atât pentru modelarea variabilelor binare (cum ar fi de a migra/a rămâne), cât și variabilele multinominale.

¹⁹ De exemplu, a avea experiență anterioară de migrație, a avea rude permanente în străinătate sau a trăi într-o comunitate cu mulți migranți și alte variabile relevante.

²⁰ Oamenii plănuiesc să migreze dacă răspund „Cu siguranță da” la întrebarea SGGM privind intenția de a migra în următorii 3 ani și doresc să migreze dacă dau răspunsul „Probabil da”.

²¹ Grupul de venit este măsurat de-a lungul a 6 clase, de la 1 („are dificultăți mari în a face față situației”) la 6 („face față situației foarte ușor”).

nu prezintă vreun efect semnificativ din punct de vedere statistic, deși în conformitate cu dovezile anecdotice din Moldova, ne-am aștepta ca cei cu niveluri de educație mai avansate să fie mai înclinați să migreze. În același timp, nivelul venitului este un predictor puternic al dorințelor de migrație: cu cât gospodăria este mai bună, cu atât mai slabă este înclinația de a migra. Zona rezidențială joacă, de asemenea, un rol în dorințele de migrație, oamenii care locuiesc în zonele urbane fiind mai dornici să migreze.

Tabelul 1. Intenții de migrare în următorii 3 ani: rezultate ale regresiilor econometrice logistice pentru ambele sexe

Variabile independente	Variabilă dependentă			
	Planifică să migreze		Dorește să migreze	
	Estimare	Pr(> z)	Estimare	Pr(> z)
Constanta	-1.453	0.324	-0.079	0.915
Traiu în mediul urban	0.121	0.567	0.467***	0.000
Femeie	-0.569**	0.023	-0.025	0.862
Vârsta	0.036	0.445	0.013	0.590
Vârsta ²	-0.001**	0.021	-0.001***	0.005
Prezența studiilor secundare	-0.243	0.694	-0.319	0.326
Prezența studiilor terțiare	0.281	0.664	-0.134	0.696
Limba maternă română/„moldovenească”	0.034	0.974	-0.364	0.441
Limba maternă ucraineană sau rusă	0.764	0.470	-0.186	0.701
Căsătorit(ă)	-0.168	0.472	-0.083	0.532
Prezența copilului sub 6 ani	-0.905***	0.005	0.266	0.122
Proprietar(ă) de locuință	-0.457**	0.040	-0.008	0.952
Prezența unei munci plătite	-0.287	0.162	0.133	0.224
Partenerul are o muncă plătită	-0.033	0.868	-0.081	0.458
Gradul de satisfacție cu condițiile de trai	0.020	0.700	-0.043*	0.097
Numărul membrilor gospodăriei	-0.054	0.630	0.062	0.325
Nivelul veniturilor	-0.069	0.375	-0.085**	0.044
Femeie cu copil sub 6 ani	0.392	0.309	-0.649***	0.001
pseudoR2 McFadden index	0.113		0.138	

Notă: *** - coeficienți semnificativi la 1 la sută; ** - coeficienți semnificativi la 5 la sută; * - coeficienți semnificativi la 10 la sută.

Sursa: estimările autorilor.

Tendențele demografice observate nu sunt de bun augur pentru situația demografică pe termen lung. Centrul de Cercetări Demografice (CCD) și-a actualizat recent prognoza demografică pentru Republica Moldova pentru perioada până în 2040. Prognoza se bazează pe trei scenarii alternative care cuprind speranța de viață la naștere, rata migrației și rata totală de fertilitate. Scenariul „Jos” presupune o continuare a reducerii istorice a ratei totale de fertilitate (de la 1,82 în 2018 la 1,7 în 2040), o creștere modestă a speranței de viață la naștere și o înclinație la migrație în mare măsură neschimbată (-1 la sută până în 2040 comparativ cu -1,3 la sută în 2018, tabelul 2). Scenariul „Înalt” se bazează pe o creștere a ratei totale de fertilitate, astfel încât aceasta să crească la 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă în 2040 și pe creșteri mai rapide ale speranței de viață pentru ambele sexe; acest scenariu presupune, de asemenea, că migrația netă se va opri până în 2040. Scenariul „Mediu” este unul intermediar. În conformitate cu ipotezele CCD, scenariul „Înalt” și „Mediu” prevăd, de asemenea, o creștere mai rapidă a speranței de viață la naștere pentru bărbați decât pentru femei.

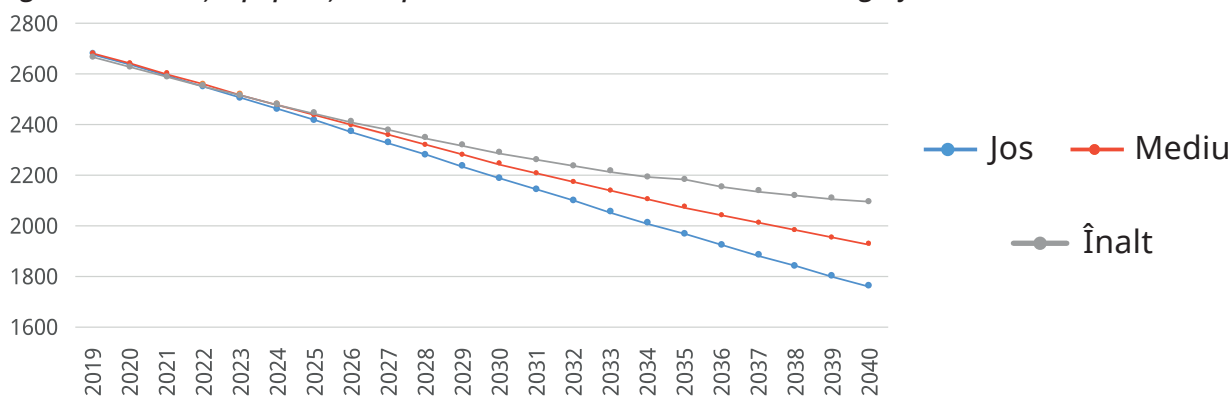
Tabelul 2. Scenarii de prognoză demografică pentru 2018-2040

Scenariu	Anii	Speranța de viață femei	Speranța de viață bărbați	Rata globală de migrație netă, %	RTF (copii per femeie aflată la vârsta fertilă)
S1-jos	2018	75.0	66.3	-1.30	1.82
	2040	77.2	68.5	-1.00	1.70
S1-mediu	2018	75.0	66.3	-1.30	1.82
	2040	79.4	71.8	-0.50	1.90
S1-înalt	2018	75.0	66.3	-1.30	1.82
	2040	81.6	74.0	0.00	2.10

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice

În toate cele trei scenarii, populația cu reședință obișnuită în R. Moldova urmează să scadă, deși într-un ritm diferit (Figura 14). În scenariul „Jos”, populația cu reședință obișnuită va ajunge la 1,754 milioane până în 2040, ceea ce echivalează cu o scădere de 34,5% față de anul 2018. În scenariul „Mediu”, populația preconizată cu reședință obișnuită până în 2040 este de 1,924 milioane (-28,2%). Scenariul „Înalt” prezintă cea mai lentă rată de declin (21,5%), cu un număr de populație puțin peste 2 milioane în 2040. În toate cele trei cazuri, rata migrației este un factor critic care influențează dinamica populației și traiectoria altor parametri demografici (cum ar fi nașterile și decesele).

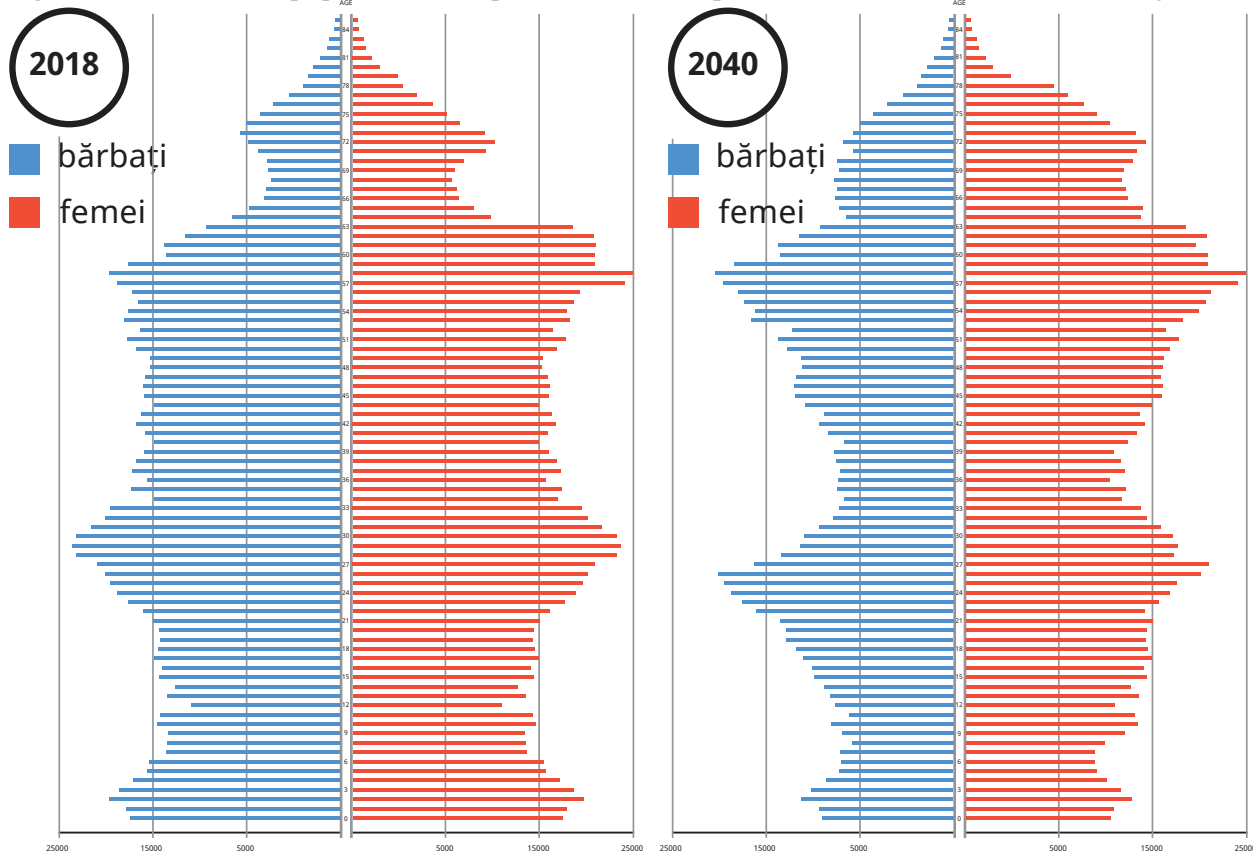
Figura 14. Proiecția populației Republicii Moldova în trei scenarii demografice

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2021

Pe lângă modificările cifrelor absolute, fiecare scenariu demografic prevede schimbări structurale semnificative. Structura de vârstă inițială actuală creează o inerție care determină rezultatul demografic pe termen lung. Combinația dintre structura actuală, rata totală de fertilitate estimată și migrația este probabil să provoace o îmbătrânire continuă. În 2040, piramida populației se va întoarce cu susul în jos, generațiile de peste 50 de ani reprezentând aproximativ jumătate din populația totală, iar vârsta medie mergând de la 37,3 ani în 2018 la 47,3 ani în 2040 (Figura 15). Estimările noastre sugerează că vârsta medie a femeilor va ajunge la 45,1 ani în 2040, iar cea a bărbaților – la 41,5 ani. Este destul de clar că în toate cele trei cazuri va exista un dezechilibru puternic de gen la vârste înaintate, ceea ce se va solda cu un număr foarte mare de gospodării cu o singură persoană de sex feminin.

Figura 15. Piramidele populației în Republica Moldova pentru anii 2018 și 2040 Scenariul „Jos”

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2021

Proiecțiile demografice prevăd, de asemenea, o scădere a populației cele mai active din punct de vedere economic, în vârstă de 20-64 de ani. În 2019 numărul acesteia a fost de circa 1,66 milioane, iar pentru 2040 numărul prognozat este puțin mai mare de 1,0 milioane în scenariul „Jos”. Ca pondere din populația totală, populația din segmentul 20-64 de ani nu va scădea semnificativ – de la 62% la 58%, dar sunt așteptate schimbări semnificative în cadrul segmentului. Până în 2040, ponderea grupului 20-34 de ani este de așteptat să scadă de la 33,9 la sută la 28,9 la sută, ponderea celor cu vârste cuprinse între 35-49 de ani de la 32,5 la sută la 24,8 la sută, iar cei cu vârsta între 50-64 de ani își vor vedea ponderea urcând de la 33,6 la sută la 46,3 la sută.

Rata constantă de emigrare a populației tinere este factorul-cheie din spatele acestei perspective demografice. Doar o îmbunătățire semnificativă a condițiilor economice și sociale interne, care modifică apetitul pentru migrație, poate remedia perspectivele demografice sumbre pe termen lung și poate încetini rata de îmbătrânire a populației. Însă chiar și în acest scenariu optimist îmbătrânirea populației va continua odată cu tranziția demografică a ratelor de fertilitate mai scăzute și a speranței de viață crescute atât pentru bărbați, cât și pentru femei.

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Sunt necesare motivații economice mai puternice pentru a reduce migrația până la niveluri care ar stabiliza cel puțin procesele demografice, dacă nu le-ar inversa. Creșterea economică în favoarea săracilor, care creează locuri de muncă, este necesară pentru a reduce motivațiile pentru migrație, dar aceasta poate să nu fie suficientă. Chiar dacă salariile interne cresc într-un ritm economic sustenabil în următorul deceniu, va rămâne o diferență salarială considerabilă cu salariile externe. Pe lângă locuri de muncă mai decente și salarii mai bune, familiile tinere au nevoie de sprijin financiar pentru dobândirea propriei locuințe și pentru îmbunătățirea condițiilor de trai. Un astfel de sprijin poate veni direct din partea guvernului (subvenții, prime de dobândă, programe de construcții cu finanțare publică etc.), precum și indirect prin programe menite să accelereze dezvoltarea sectorului financiar, să consolideze educația și educația financiară, precum și prin politici macroeconomice mai previzibile și mai eficiente care conduc la scăderea ratelor dobânzilor pe termen lung.

2. Perspectivele demografice vor necesita un nou cadru de politică centrat pe egalitatea de gen. Pentru a avea succes, un nou cadru de politică va trebui: (i) să mărească speranța de viață – această prioritate va fi foarte provocator de abordat fără considerații adecvate de gen (după cum se va indica în secțiunea Sănătate) și (ii) să crească ciclul de viață productiv al bărbaților și femeilor din R. Moldova – foarte greu de realizat fără a obține progrese în ceea ce privește mai multă flexibilitate și opțiuni în legătură cu echilibrul dintre muncă și viață.

II. DOTĂRI (EDUCAȚIE)

Inegalitățile de gen în educație sunt determinate de atitudinile și stereotipurile de gen. După cum ar argumenta această secțiune, în primii ani nu se observă diferențe semnificative în ceea ce privește educația între fete și băieți, nici în ceea ce privește participarea acestora la procesul de învățământ, nici în ceea ce privește performanța în studii. O analiză a rezultatelor fetelor și băieților la gimnaziu pentru - literatură, matematică și știință - nu a evidențiat diferențe considerabile de gen.²² Decalajele se observă începând cu anii de liceu și se amplifică la nivelurile superioare ale ciclului de învățământ, în special în ceea ce privește domeniul de studiu ales. Se poate presupune că decalajele de gen în educație sunt parțial influențate de percepțiile societății cu privire la domeniul educației și muncii al femeilor și bărbaților și al rolului principal în societate (bărbații sunt încă văzuți ca aducători de venit, iar femeile ca fiind responsabile pentru gospodărie și copii)²³. Deși în ultimii ani s-au înregistrat unele tendințe pozitive în depășirea unor stereotipuri privind sectoarele de angajare pentru femei și bărbați²⁴, progresul este departe de a se fi încheiat. De exemplu, ocupațiile sunt încă considerate a fi „de obicei masculinizate” și altele – „de obicei feminizate”, influențând, într-o oarecare măsură, selectarea domeniilor de studiu și contribuind la perpetuarea segregării ocupaționale bazată pe gen pe piața muncii.²⁵

În R. Moldova educația este caracterizată de inegalități semnificative de gen. În baza Indexului Egalității de Gen 2021 pentru R. Moldova²⁶, instrument ce evaluează nivelul egalității de gen în R. Moldova pe o scară de la 0 (fără egalitate) la 100 (egalitate perfectă), se poate observa că nivelul de egalitate pentru educație este aproape jumătate din polii de egalitate/inegalitate. Tendința din ultimii 10 ani nu prezintă o îmbunătățire semnificativă în acest context, dimpotrivă, prezintă o ușoară scădere a scorului. Evaluarea unor indicatori precum ponderea studenților din domeniile STEM sau disciplinele din domeniile umaniste, ponderea studenților în programele de învățământ superior, ponderea absolvenților instituțiilor de învățământ secundar profesional și ponderea persoanelor cu vârsta cuprinsă între 25-64 de ani care au niveluri mai înalte de educație, pot ajuta la înțelegerea principalelor motive ale acestei inegalități.

²² <https://progen.md/nota-analitica-trei-solutii-pentru-egalitatea-de-gen-in-educatie/>

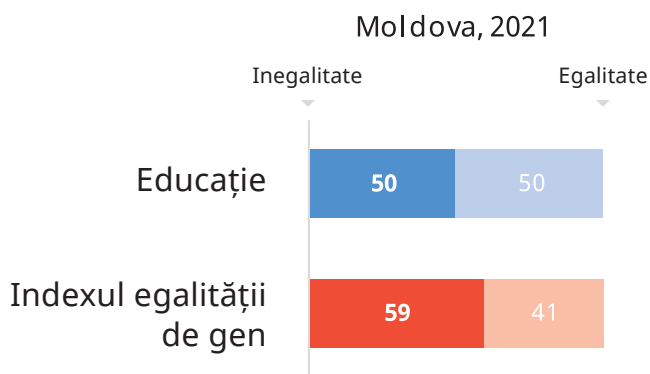
²³ <https://progen.md/wp-content/uploads/2021/03/INDEXUL-EGALITATII-DE-GEN-2021-1.pdf> (capitolul Percepții și stereotipuri, și Anexa 1).

²⁴ *Ibidem*

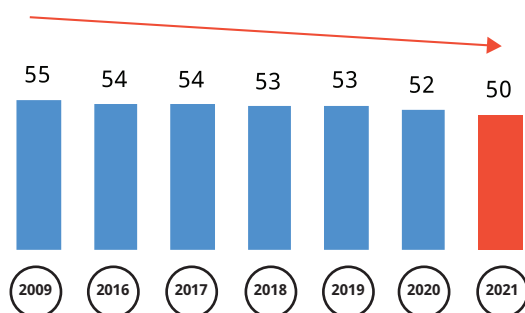
²⁵ https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatia_editia_2021.pdf - Educația în Republica Moldova, raport 2021

²⁶ <https://progen.md/indexul-egalitatii-de-gen-2021-care-este-nivelul-de-egalitate-dintre-femei-si-barbati-in-moldova/>

Figura 16. Indexul Egalității de Gen în Moldova și Indexul Egalității de Gen pentru aria Educația, puncte

Indexul egalității de gen pentru aria EDUCAȚIA

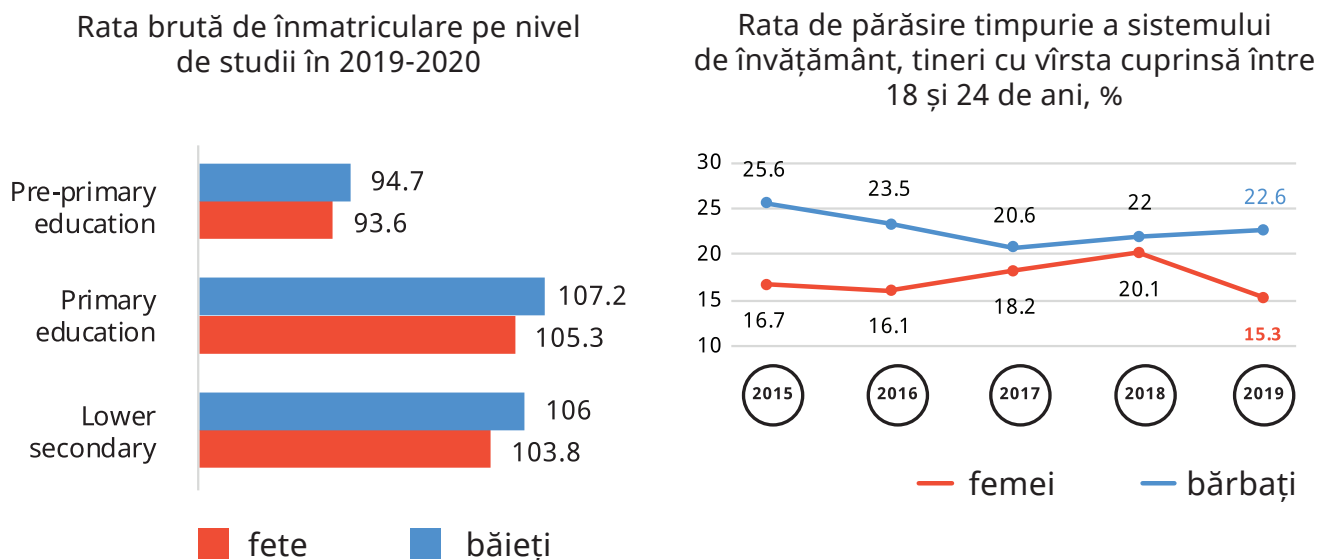

Sursa: Calculele CPD

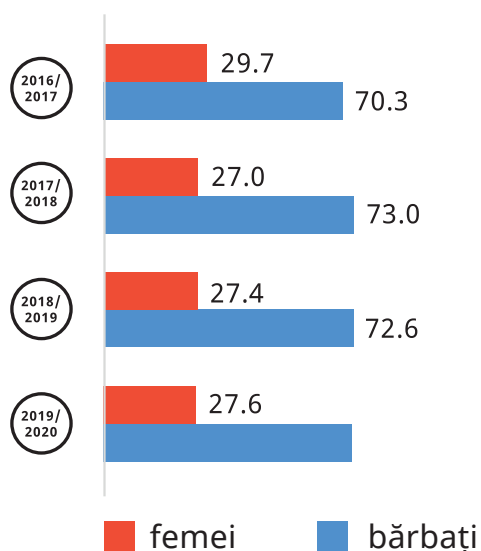
Băieții sunt mai predispuși să întrerupă mai devreme studiile. Datele BNS privind nivelul băieților și fetelor înscriși în învățământ, indiferent de nivelul de studii (preșcolar, primar sau secundar inferior), nu relevă inegalități semnificative de gen (Figura 17). Principalele inegalități încep să fie evidente în rândul băieților și fetelor începând cu următoarele niveluri de educație, băieții fiind mai predispuși să întrerupă mai devreme procesul educațional. În 2019, procentul bărbaților cu vârsta cuprinsă între 18-24 de ani care au părăsit studiile a fost de 22,6% față de 15,3% femei. Evaluarea datelor din ultimii ani nu arată o tendință clară în acest sens. De exemplu, în perioada 2014-2017, mai puțini băieți au părăsit școala timpuriu, dar în următorii ani tendința s-a inversat.

Rolurile de gen și stereotipurile influențează modul în care băieții și fetele se educă. Având în vedere unele "norme" sociale care sunt încă perpetuate în rândul populației, majoritatea oamenilor consideră că bărbații au datoria să aducă venitul în familie. Pe baza Indexului Egalității de Gen pentru R. Moldova, în 2021, aproape 62% dintre oameni consideră că este mai mult de datoria bărbaților să aducă bani în casă, bărbații fiind mai stereotipați în acest sens (68,6% față de 55,7% femei). Astfel, nu este exclus faptul că, băieții au o predispunere mai mare de a renunța la studii superioare în favoarea oportunităților de a câștiga bani (vezi Figura 16). Pe de altă parte, se așteaptă ca fetele să acorde prioritate vieții de familie și, astfel, să pledeze pentru opțiuni de carieră care să le permită să îmbine mai ușor viața profesională cu viața de familie. După cum se reflectă în graficele de mai jos, mai mulți băieți decid să absolvească o instituție de învățământ profesional tehnic secundar - 72,4% față de 27,6% fete.

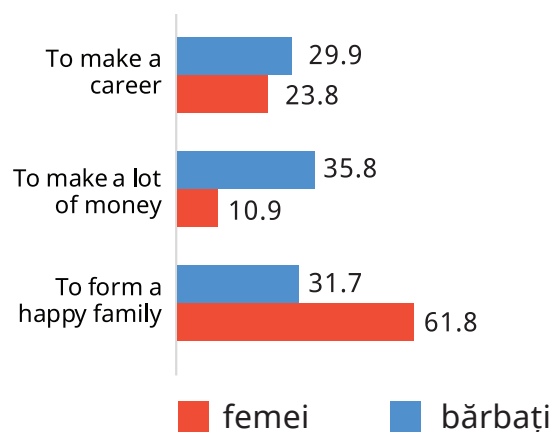
Figura 17. Diferențele de gen între tinerii înscriși la studii și obiectivul principal în viață

Rata persoanelor în învățământul secundar profesional-tehnic, %

Scopul principal în viață, tineri 15-29 de ani (2015) %

Sursa: BNS, 2015 și 2016 - 2020

Având în vedere **Observații finale cu privire la cel de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova, elaborate de Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor (CEDAW),²⁷** existența stereotipurilor discriminatorii de gen în programele școlare și manualele școlare determină perpetuarea stereotipurilor de gen cu privire la responsabilitățile femeilor și bărbaților în societate. De exemplu, în 2017, un ONG din R. Moldova a evaluat 18 materiale școlare și a conchis că majoritatea dintre ele perpetuează încă unele norme patriarhale privind rolurile de gen prin imagini și exemple de exerciții.²⁸

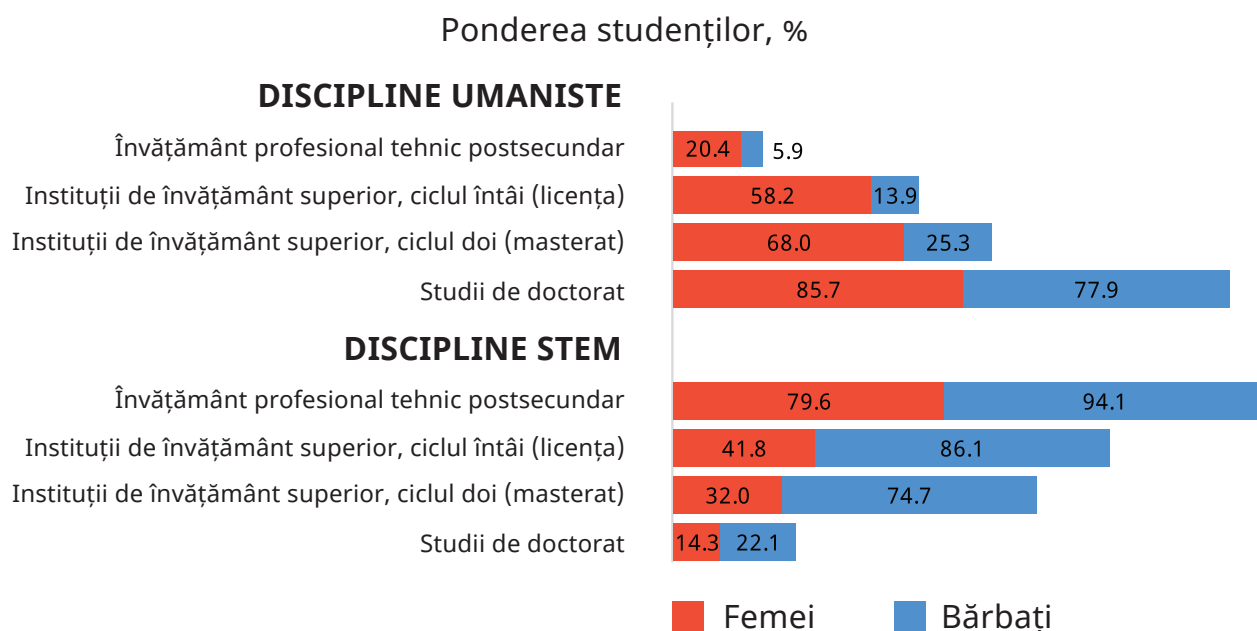
²⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fMDA%2fCO%2f6&Lang=en (punctul 20, c)

²⁸ <http://suntparinte.md/manualele-scolare-contemporane-femeia-la-cratita-si-langa-copii-barbatul-adorator-de-venit/>

Există o segregare semnificativă de gen la aproape toate nivelurile de învățământ postsecundar. Inegalitatea de gen în alegerea opțiunilor pentru continuarea învățământului superior este determinată, în mare parte, de rolurile de gen. Astfel, băieții tind să aleagă mai mult specialități din domeniile STEM (precum matematica, IT, ingineria, producția, construcția etc.), care sunt de obicei mai bine plătite, iar fetele optează pentru specialități din domenii umaniste (arte, științe sociale, jurnalism și informație etc.). Această segregare de gen este specifică tuturor programelor de învățământ de nivel superior (învățământul profesional, superior și doctorat - vezi figura 18).

Comitetul CEDAW și-a evidențiat preocuparea în acest sens. Comitetul salută eforturile depuse de statul parte pentru a promova accesul egal al fetelor și al băieților la educație, cum ar fi adoptarea Codului educației în 2014 și implementarea inițiativei Girls Go IT din 2015. Cu toate acestea, Comitetul este preocupat de lipsa diverselor opțiuni educaționale pentru femei și fete și nivelul redus de înrolare al acestora în discipline din domeniul STEM, precum și în construcții și în domeniul juridic. De asemenea, Comitetul vine cu câteva recomandări în acest sens. Reamintind recomandarea sa generală nr. 36 (2017) privind dreptul fetelor și femeilor la educație, precum și ținta 4.5 din Obiectivele de dezvoltare durabilă, Comitetul recomandă statului să continue încurajarea femeile și fetele să aleagă domenii netradiționale de studii și cariere, inclusiv știință, tehnologie, inginerie, matematică, tehnologia informației și drept, și eliminarea stereotipurilor tradiționale în rândul femeilor și fetelor și al familiilor acestora, care le pot descuraja să se înmatriculeze în astfel de domenii de studiu.

Figura 18. Segregarea de gen în funcție de domeniu și nivel de educație, %

Sursa: Calcule pe baza datelor BNS pentru 2020/2021

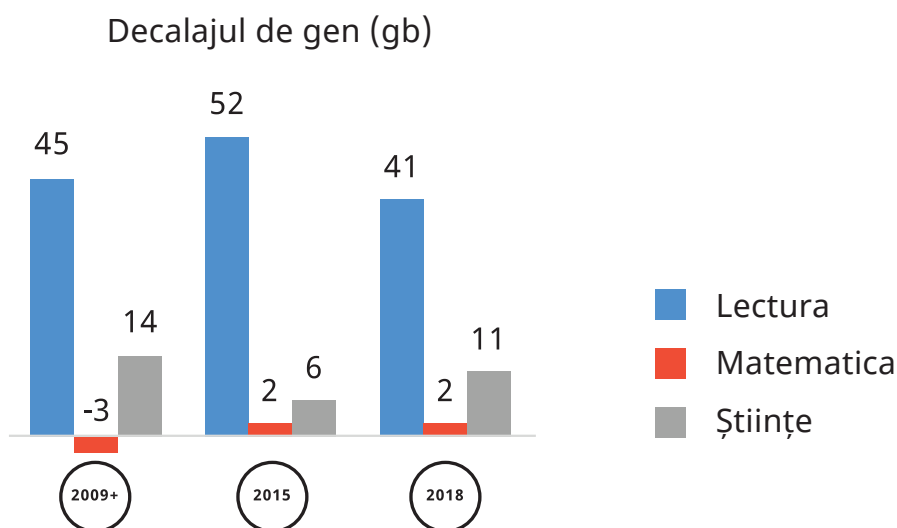
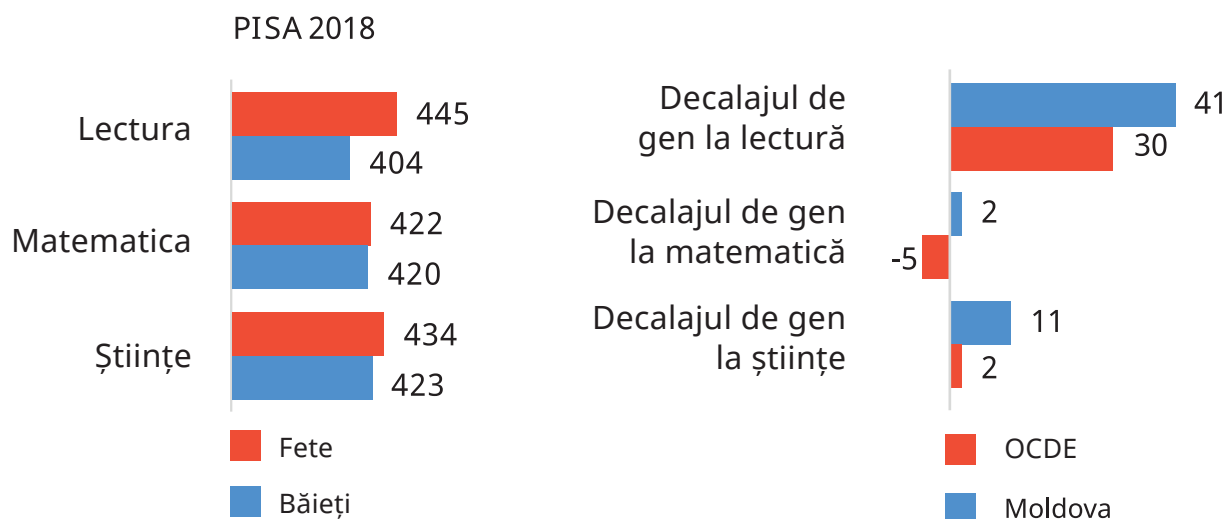
²⁹ Conform ISCED F2013 câmpurile 05 - 07

³⁰ Conform ISCED F 2013 câmpurile 02 - 03

³¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fMDA%2fCO%2f6&Lang=en

Segregarea de gen în educație nu este determinată de elemente obiective, ci de perpetuarea percepțiilor perimate cu privire la rolurile de gen în societate. Rezultatele PISA 2018 evidențiază o diferență de gen destul de pronunțată în lectură și științe, fetele având o performanță considerabil mai bună decât băieții la ambele discipline. De menționat că, în comparație cu mediile OECD, Moldova înregistrează decalaje de gen mai pronunțate, cu excepția cazului la matematică (figura 19). Totodată, dinamica rezultatelor relevă că, în pofida faptului că băieții au început să se descurce mai bine la citire, inegalitatea încă persistă și este destul de semnificativă (mai exact, 41 de puncte). În pofida faptului că, fetele au un nivel similar de performanță la matematică comparativ cu băieții, doar 1% dintre ele doresc să-și continue studiile în domeniul TIC, iar fiecare a cincea se așteaptă să lucreze în profesii legate de sănătate (comparativ cu circa 1 din 10 în cazul băieților).

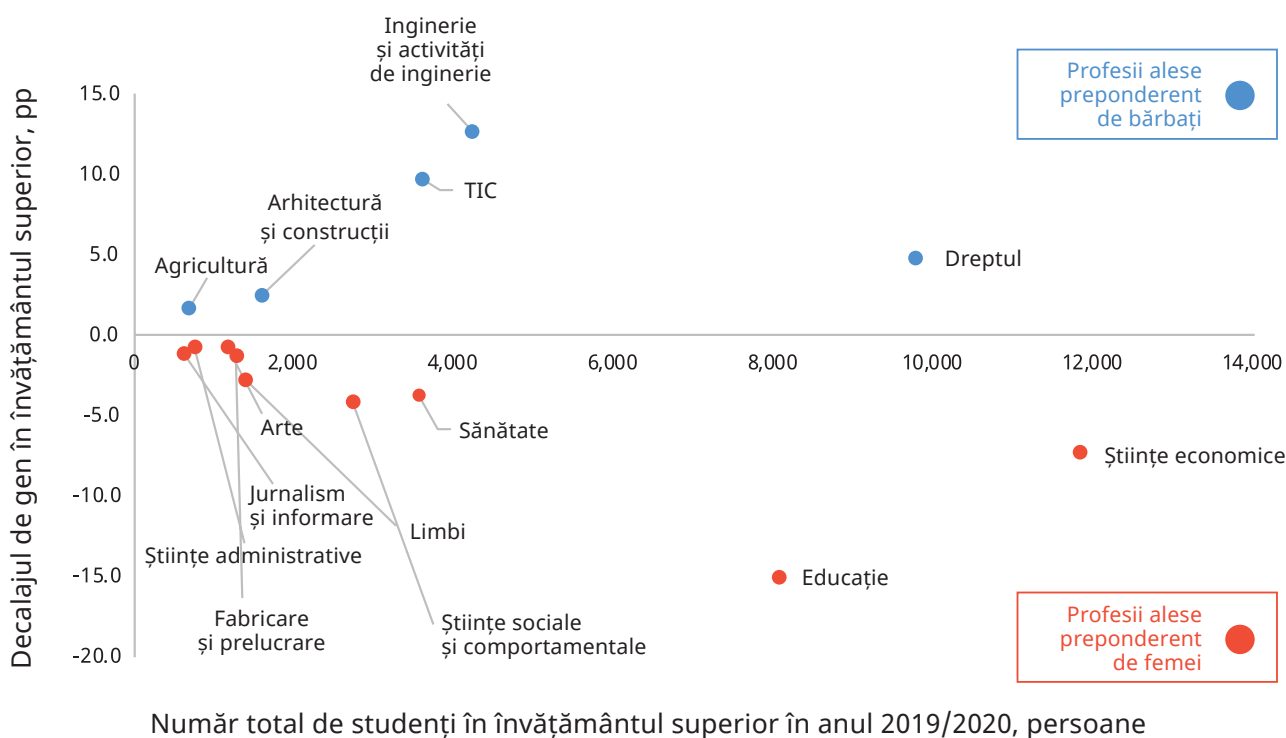
Figura 19. Decalajele în rezultatele băieților și fetelor la disciplinele studiate, puncte

Sursa: OECD, PISA 2018

Alegerea ocupațională ulterioară reflectă o continuare a modelului bazat pe stereotipuri de gen. Femeile aleg domenii considerate a fi „de obicei mai feminizate”, iar bărbații – pe cele „de obicei mai masculinizate”. Figura de mai jos reflectă cartografierea domeniilor de învățământ superior în conformitate cu numărul total de studenți înmatriculați și decalajul de gen înregistrat în fiecare domeniu de educație evaluat. În acest sens, se poate presupune că segregarea se bazează pe unele percepții stereotipizate. Cele mai mari diferențe de gen se înregistrează în domenii precum educație (15 pp), inginerie (12,7 pp) și TIC (9,7 pp). Femeile sunt suprareprezentate în educație și subreprezentate în inginerie și TIC, alcătuind mai puțin de 5% din totalul femeilor înmatriculate în învățământul superior. Se știe că TIC este un domeniu în care salariile sunt mult mai mari decât în alte profesii, așa că se poate menționa că, băieții pot fi mai dornici să aleagă aceste profesii mai bine plătite, având în vedere rolul „prestabilit” pe care îl au - de principali aducători de venituri pentru familie.

Figura 20. Numărul studenților și decalajele de gen în învățământul superior, pp

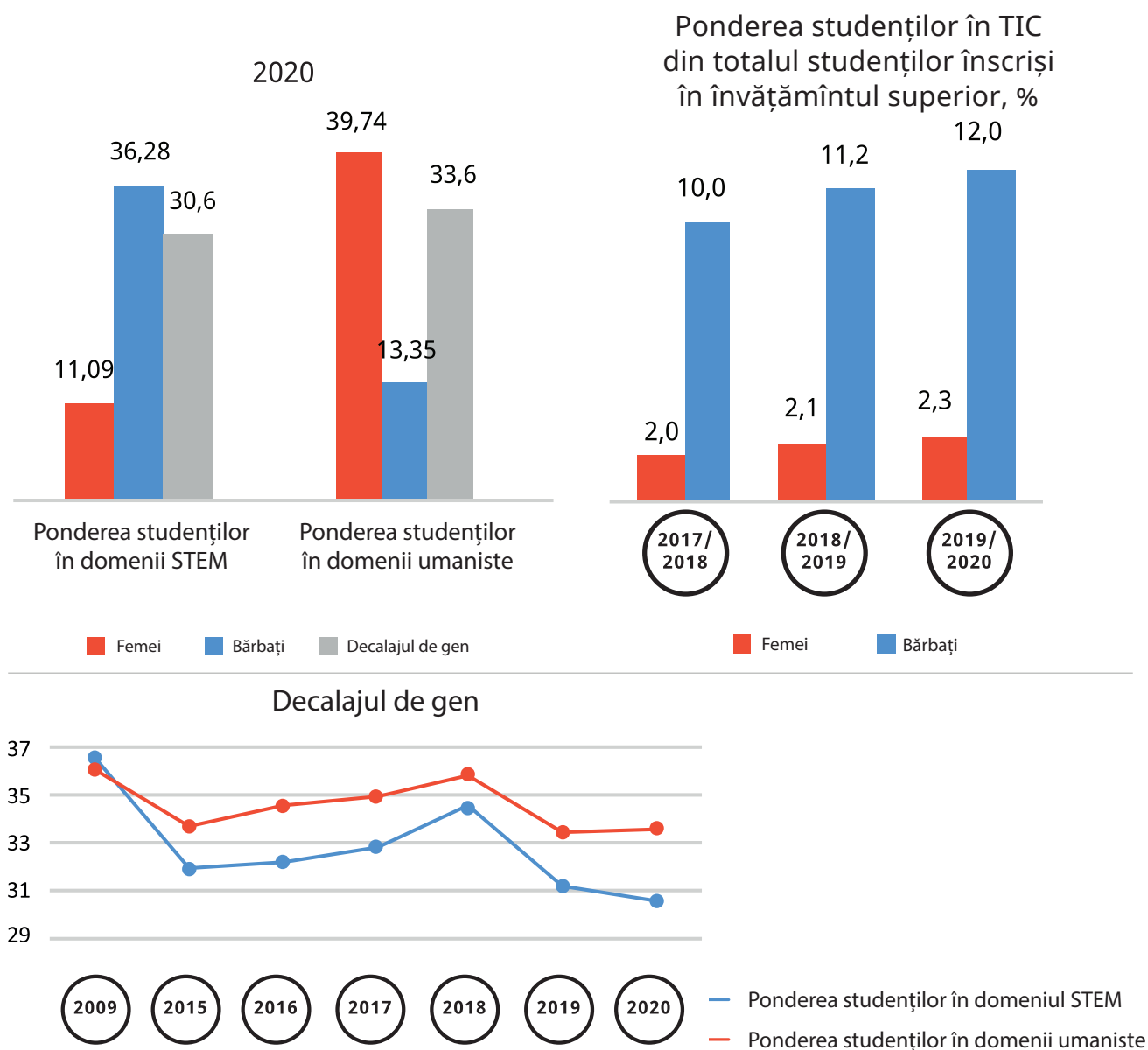
Sursa: BNS și calculele autorului pe baza datelor BNS pentru 2019/2020

În ultimii ani s-a observat o ușoară creștere a ponderii femeilor care aleg să studieze TIC. În ultimii ani, R. Moldova a înregistrat o tendință pozitivă de diminuare a disparităților de gen în acele domenii ale educației considerate ‘mai masculinizate’ (disciplinele STEM). În 2009, decalajul de gen în domeniile bazate pe STEM a fost egală cu 36,61 pp, scăzând la 30,6 pp în 2020.³² Proporția femeilor înmatriculate în învățământul superior care au ales o carieră în TIC a crescut ușor din 2017 până în 2020 cu 0,3 pp (de la 2,0% până la 2,3%).

³² <https://progen.md/indexul-egalitatii-de-gen-2021-care-este-nivelul-de-egalitate-dintre-femei-si-barbati-in-moldova/> (Anexa 2)

Femeile care aleg TIC se confruntă cu provocări multiple. Chiar dacă munca în domeniul TIC poate oferi un spectru larg de beneficii, cum ar fi remunerarea mai mare, posibilitatea muncii la distanță, puține femei studiază în domeniile STEM. Pe baza unei analize din 2020³³ s-a putut stabili că această decizie este influențată de o serie de factori, precum predispoziția părinților de a încuraja fetele să aleagă o carieră în acest domeniu, reputația instituției superioare în care își vor continua studiile, capacitatea de a-și finanța studiile și informația despre oportunitățile de carieră în aceste domenii. De menționat că același studiu a relevat că, sub 20% dintre respondenții de gen feminin cunoșteau despre programe și oportunități menite să le îmbunătățească cunoștințele și abilitățile în domeniile STEM. În zonele rurale acest procent este semnificativ mai mic.

Figura 21. Dinamica decalajelor de gen după domeniul de studiu – discipline STEM și discipline umaniste

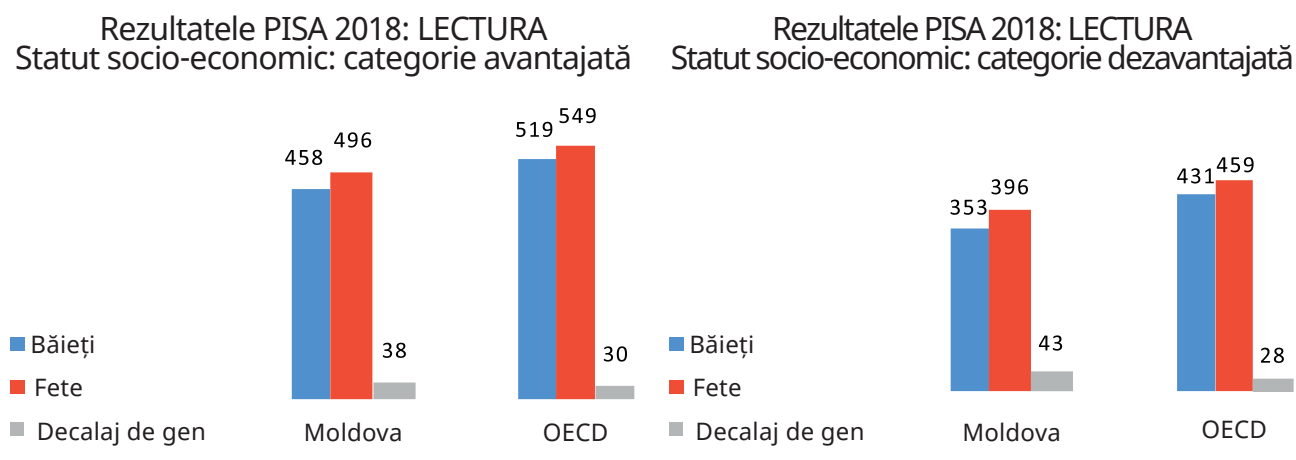

Sursa: Calcul pe baza datelor BNS; Indexul Egalității de Gen 2021 în Moldova, CPD

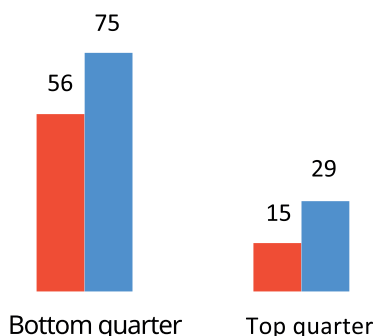
³³ „Motivații și bariere pentru fete și femei în domeniile STEM și TIC”, TEKEDU, Girls Go IT, UN Women, Suedia, 2020

Statutul socio-economic afectează disparitățile în educație, cele mai marginalizate categorii de fete și băieți având mai multe șanse de a avea performanțe slabe. Datele generate de PISA 2018 evidențiază faptul că, venitul gospodăriei afectează nivelul de educație al copiilor. Cercetarea arată că statutul socio-economic are un impact semnificativ asupra progresului educațional – studenții dezavantajați (cei din cadranul inferior al indicelui socio-economic-cultural PISA) au performanțe slabe la toate disciplinele. Unele cercetări recente sugerează că, băieții născuți în familii dezavantajate au rezultate educaționale mai scăzute și sunt mai puțin probabil să termine liceul decât fetele din mediile similare.³⁴ Această constatare este valabilă și pentru R. Moldova. Comparând performanțele băieților și fetelor la lectură (domeniul în care se înregistrează cel mai mare decalaj de gen), în funcție de categoria socio-economică, se poate observa că, elevii avantajați îi depășesc considerabil pe cei din categoriile defavorizate, probabilitatea fiind mai mare ca băieții să progreseze mai puțin decât fetele (decalajul de gen – 43 pp). În comparație cu nivelul mediu OECD, inegalitățile de gen pentru ambele categorii de studenți – dezavantajați și avantajați, în R. Moldova sunt mai mari. De asemenea, ponderea băieților printre cei cu reușită scăzută la citire este considerabil mai mare decât în cazul fetelor (vezi figurile de mai jos). La matematică și științe, decalajul de gen după performanța între băieți și fete cu un statut socio-economic similar nu a fost semnificativ.

Figura 22. Decalajele de gen în performanța la lectură, în funcție de criteriul socio-demografic al studenților, puncte

Rezultatele PISA 2018: LECTURA
Ponderea celor cu rezultate mici la LECTURĂ, Moldova

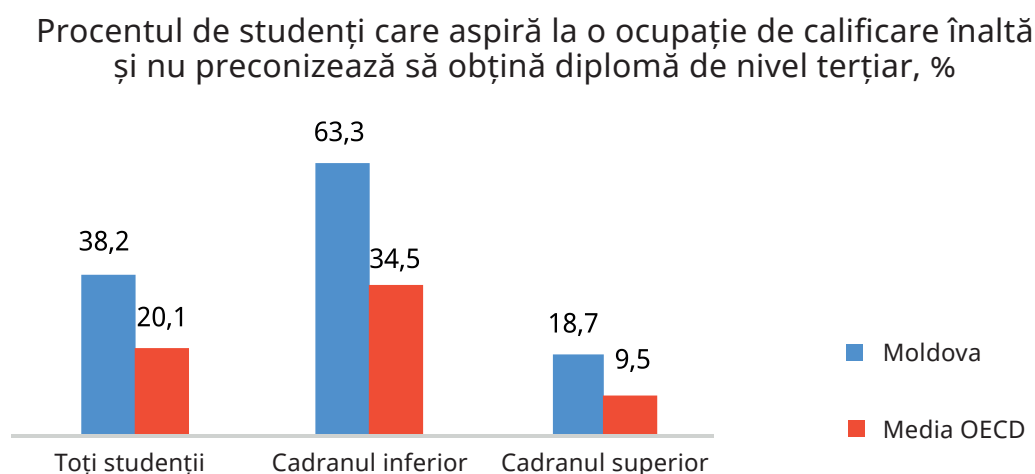
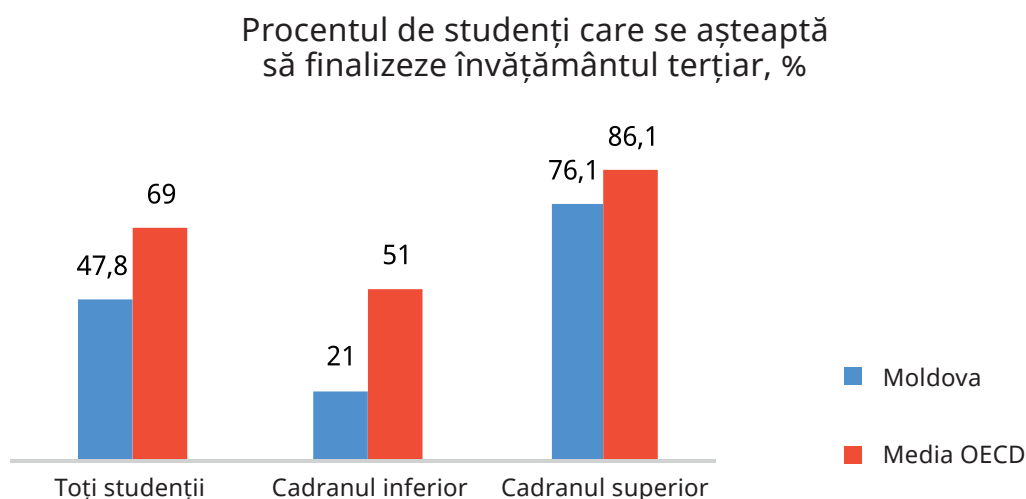

Sursa: PISA 2018, OECD

³⁴ OECD (2020), „Performanța fetelor și a băieților la PISA”, în Rezultatele PISA 2018 (Volum II): Unde toți studenții pot reuși, Editura OECD, Paris, <https://doi.org/10.1787/f56f8c26-en>.

Din cauza vulnerabilității socio-economice, în R. Moldova fiecare al cincilea student este predispus să nu continue ciclul de învățământ până la sfârșit. Rezultatele PISA 2018 arată că, doar 47,8% dintre studenți intenționează să continue procesul de învățământ, prin obținerea unui nivel terțiar de studii, procent care este mult mai mic decât nivelul mediu OECD (69%). Nivelul de venit influențează așteptările și dorința studenților de a-și continua procesul de studii – doar 21% dintre studenții din cadranul inferior al statutului socio-economic doresc să-și continue studiile, în comparație cu 76,1% dintre cei din cadranul superior. În comparație cu media OECD, studenții din R. Moldova sunt mult mai predispuși să aspire la un loc de muncă de înaltă calificare deși nu intenționează să absolvească instituții de învățământ superior. În cazul studenților din cadranul inferior al distribuției veniturilor, acest procent este de peste trei ori mai mare decât al celor din cadranul superior (63,3% față de 18,7%). Comparația cu nivelurile medii ale OECD arată decalaje considerabile și în acest caz. Având în vedere această situație, este probabil să se creadă că, studenții din R. Moldova, în special din grupurile vulnerabile, sunt mai puțin informați cu privire la cerințele reale de pe piața muncii în ceea ce privește mediul educațional așteptat.

Figura 23. Așteptări educaționale și de carieră în rândul studenților din R. Moldova comparativ cu OECD, %

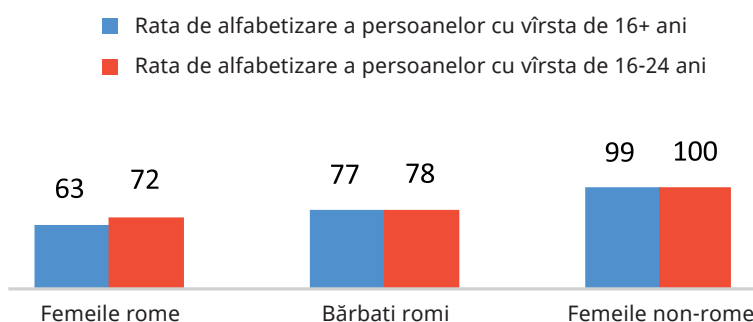

Sursa: PISA 2018, OECD

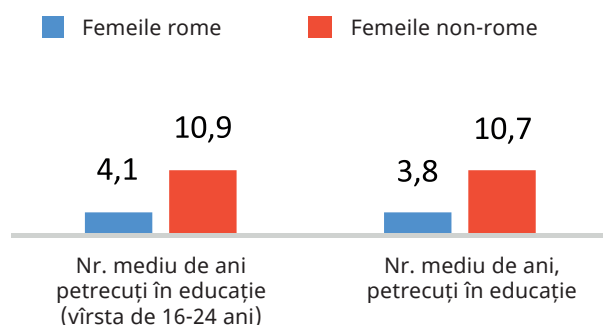
Înmatricularea scăzută a fetelor din grupurile vulnerabile poate fi atribuită, într-o oarecare măsură, eșecului de politici. Observațiile finale cu privire la cel de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova, elaborate de Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor (CEDAW)³⁵, presupun că, infrastructura inaccesibilă a școlilor și oportunitățile reduse din mediul rural de a studia ocupațiile profesionale ar putea fi considerate printre cauzele care perpetuează diferențele de gen în educație. Principalele concluzii ale celui de-al șaselea raport se referă la: (i) numărul limitat de femei și fete cu dizabilități în învățământul general și incluziv, din cauza lipsei accesului în clădirile și instituțiile școlare, precum și a lipsei de instruire cu privire la educația incluzivă în rândul profesorilor și a personalului din școli; (ii) barierele cu care se confruntă femeile și fetele din mediul rural în accesul la formare profesională, ceea ce constrânge în continuare multe femei la munca casnică și de îngrijire neplătită.³⁶

Figura 24. Profilul educațional al femeilor rome și non-rome

Rata de alfabetizare a femeilor rome și non-rome, %

Numărul mediu de ani întregi petrecuți în educație

Sursa: BNS, 2011

Stereotipurile cu referire la femeile și bărbații romi au repercusiuni semnificative asupra înmatriculării copiilor romi în învățământ și asupra performanței lor educaționale. În pofida unor progrese în oferirea șanselor egale fetelor și băieților de a studia, precum și a progreselor în programele de abilitare și consolidare a capacității orientate către populația romă, copiii romi se confruntă în continuare cu un grad sub-

³⁵ Observațiile finale cu privire la cel de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova

³⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fMDA%2fCO%2f6&Lang=en

stanțial de excluziune, în special femeile și fetele rome. Un studiu din 2016 privind profilul femeilor și fetelor rome³⁷ indică diferențe semnificative în ceea ce privește ratele de alfabetizare și anii medii petrecuți în educație. Stereotipurile care se mențin în societate față de populația de etnie romă, dar și atitudinile din comunitatea romă propriu-zisă, cu privire la rolul femeilor și bărbaților și fetelor și băieților în societate,³⁸ au repercusiuni semnificative asupra înscrierii fetelor rome în educație.

Se poate presupune că 'normele' sociale perpetuate în rândul romilor și privarea financiară influențează o anumită segregare de gen în educație și în retența școlară. Potrivit cercetării calitative (discuții în focus-grupuri organizate cu femei rome, în martie-aprilie 2021), în ultimii ani se observă o tendință pozitivă în înscrierea fetelor rome în educație. În pofida acestora, în 2021 există totuși unii factori care influențează nefest retenția acestora pe termen lung în școală și decizia de a studia mai departe, urmând un nivel de învățământ superior:

(i) „Convingerile” sociale care se perpetuează în rândul și de către tineri – „Am observat din clasa mea unde eram profesoară, în clasa a XII-a, fetele care voiau să meargă la școală erau cumva blamate de băieții romi din clasă: Cum să te duci la școală așa?! Dar ce ai de gând să faci cu familia? Trebuie să te căsătorești. Nimeni nu te va lua, pentru că vei fi deja bătrână când vei termina studiile.” „Acum câțiva ani aveam în clasa mea și un băiat, și o fată. Spre marea mea surpriză, erau în clasa a XII-a. De ce? Pentru că până în clasa a IX-a fetele sunt luate și private de dreptul de a învăța, pentru că trebuie să se pregătească pentru viața de familie, să sprijine familia, să sprijine soțul de multe ori (...). Dacă fetele de mici sunt private de dreptul la educație, băieții romi au acest drept și pot merge la studii, depinde deja de familie, dacă vor să plece sau nu. Dar fetele sunt de obicei private de acest drept în grupul etnic rom.” (Femeie romă de 35 de ani).

(ii) Predispunerea părinților de a-și încuraja și susține copilul să meargă la studii – „Odinioară se spunea că dacă vreau, merg la școală, dacă nu vreau, nu merg, dar acum toată lumea știe că este obligatoriu. Depinde foarte mult de părinți. Până și părinții îi opresc acasă pentru că nu are cine să stea cu copiii cei mai mici. Pentru a lucra ocazional în timpul zilei, cineva trebuie să stea cu ceilalți copii. Ei nu înțeleg că dacă oprești copilul de a merge la școală, asta este foarte, foarte rău. Și apoi îi scot de la școală și îi trimit la serviciu în timpul zilei. Depinde foarte mult de părinte.” (Femeie romă).

(iii) Bunăstarea financiară a familiei – „Ne confruntăm cu probleme financiare. Majoritatea copiilor care doresc să-și continue studiile, părinții lor nu au un statut financiar bun pentru a le oferi ceea ce este strict necesar pentru a-și continua studiile. Dacă vorbim de contract, gazdă, îmbrăcăminte (...)” (Femeie romă de 30 de ani).

Femeile rome sunt expuse semnificativ la inegalitățile de gen în educație. Potrivit raportului Consiliului Europei din 2018³⁹, există o corelație directă între nivelul scăzut de educație al populației de etnie romă și nivelul acesteia de sărăcie. La fel ca și copiii săraci, romii trăiesc preponderent în medii rurale izolate. Frecvența școlii scade con-

³⁷ Profilul femeilor și fetelor rome, PNUD, ONU Women, UNECE, BNS

³⁸ <https://www.unicef.org/moldova/media/846/file/Roma-children-and-their-access-to-services.pdf>

³⁹ https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Studiu-privind-educatia-incluziva_Ro.pdf?fbclid=IwAR3e4IscX3I2NjAlbpRksJaS-dUyNNyFINULTxnFz28-tLAFP2cRMK58LFHY

siderabil, cu promovarea în clasele superioare. Chiar dacă datele nu sunt actualizate, s-a estimat că 47% dintre copiii romi cu vârste cuprinse între 7 și 15 ani nu au fost înscriși la școală.⁴⁰ Ratele de participare a copiilor romi la toate nivelurile școlare sunt mult mai scăzute decât cele ale copiilor non-romi: un sfert la nivel preșcolar, jumătate la nivelurile primare și secundare și o cincime la nivel de liceu. Fetele rome sunt afectate în mod disproporționat, astfel încât doar 63% dintre femeile rome cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani au studii, față de 99% dintre femeile non-rome din aceeași grupă de vârstă. În 2017/2018, din 209 copii care au abandonat școala (55 în clasele 1-4 și 154 în clasele 5-9), 41 erau romi. Romii se confruntă cu obstacole majore în învățământul primar. Aceștia rămân în urmă în ceea ce privește frecventarea școlii și performanța la toate etapele educaționale. Părinții nu au mijloacele de a cumpăra rechizite școlare, unii migrează pentru muncă sezonieră, alții își țin copiii acasă pentru a ajuta acasă sau pentru a îngriji copiii mai mici (confirmat de femeile rome care au participat la discuțiile în grupuri tematice, organizate în martie-aprilie 2021). De asemenea, este important de menționat că, din cauza criteriilor formale de înregistrare, cum ar fi deținerea unui certificat de naștere, unii copii romi nu pot fi înscriși, deoarece nu dețin acest document. Pe lângă acestea, având în vedere perpetuarea unor „norme” sociale învechite, mai mulți bărbați romi sunt implicați în educație.

Persoanele cu dizabilități, atât fete, cât și băieți, femeii și bărbați, sunt încă expuse în fața unor practici de excludere în educație. De când R. Moldova a început implementarea Programului de Dezvoltare a Educației Incluzive 2011 – 2020 s-au observat unele îmbunătățiri în ceea ce privește oportunitățile educaționale pentru copiii cu dizabilități, inclusiv pentru fete. Programul și-a propus să contribuie la asigurarea egalității de șanse și a accesului la educație de calitate pentru fiecare copil, tânăr, adult, la toate nivelurile și etapele sistemului de învățământ, prin realizarea unui set de obiective generale și specifice. În conformitate cu constatările evidențiate în studiul Consiliului Europei din 2018, majoritatea copiilor cu nevoi speciale și copiii cu dizabilități sunt integrați în școlile de masă.⁴¹ Datele BNS arată că, în anul academic 2019/20, 9784 de copii cu nevoi educaționale speciale și dizabilități, atât fete, cât și băieți, au fost înscriși în instituțiile de învățământ primar și gimnazial general din țară, inclusiv 9157 elevi înscriși în instituții de învățământ obișnuit și 627 elevi - în școli pentru copii cu dizabilități în dezvoltarea intelectuală sau fizică. În instituțiile de învățământ primar și secundar general au fost incluși 7693 copii cu nevoi speciale și 1464 - cu dizabilități. Ponderea copiilor cu nevoi educaționale speciale și dizabilități, care frecventează instituțiile de învățământ cu destinație generală a crescut în ultimii 5 ani cu 2,6 pp și a reprezentat 93,6% în anul academic 2019/20.⁴² Au fost depuse eforturi mari pentru a realiza includerea în formarea inițială și continuă a profesorilor și pentru a dezvolta proiecte-pilot în școli accesibile și incluzive, în special prin intermediul organizațiilor neguvernamentale. Cu toate acestea, copiii cu dizabilități, inclusiv fetele, care reprezintă și un grup etnic minoritar, sunt adesea excluși sau descurajați de la frecventarea școlii, mulți abandonează sistemul de învățământ post-primar. Aproximativ 60% dintre aceștia din grupa de vârstă 3-6 ani nu frecventează grădinița și doar o treime absolvs școala. Nu mulți dintre ei merg la universitate.⁴³

⁴⁰ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/004/38/PDF/G1700438.pdf?OpenElement>

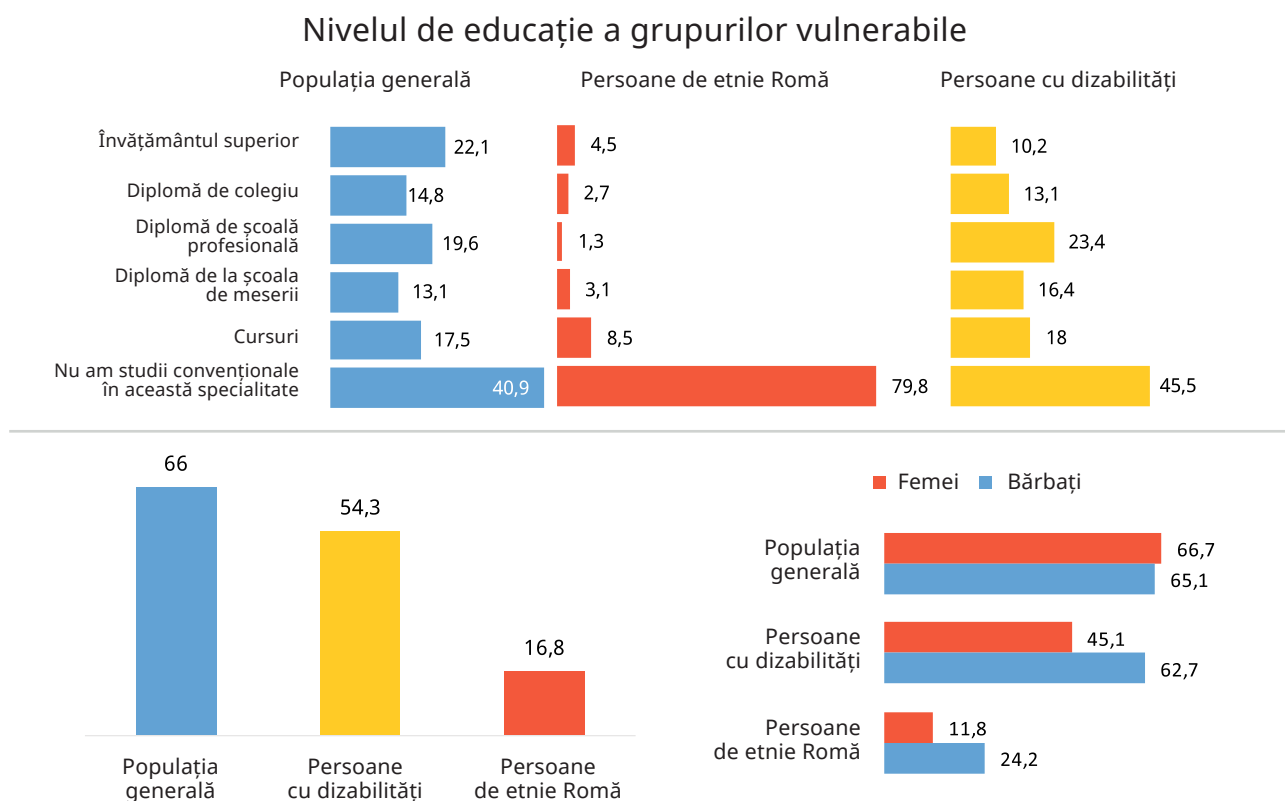
⁴¹ https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Studiu-privind-educatia-incluziva_Ro.pdf?fbclid=IwAR3e4IscX3I2NjAlbpRksJaS-dUyNNyFINULTxnFz28-tLAFP2cRMK58LFHY

⁴² <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6662>

Accesul limitat la educație al copiilor cu dizabilități, inclusiv al fetelor, ar putea fi luat în considerare ca o cauză principală a implicării educaționale scăzute. Evaluarea comună a implementării Programului de dezvoltare a educației incluzive 2011 – 2020 arată că instituțiile de învățământ, la toate nivelurile, sunt doar parțial pregătite să faciliteze accesul copiilor cu dizabilități (în special în cazul celor cu dizabilități locomotorii, deficiențe de auz și vâz), prin accesibilizarea infrastructurii. Atât datele calitative colectate prin interviuri, grupuri tematice și studii de caz, cât și datele cantitative disponibile indică faptul că instituțiile de învățământ general, dar și de învățământ timpuriu și de învățământ profesional-tehnic sunt într-o mică măsură adaptate nevoilor copiilor cu CES (cerințe educaționale speciale), în special a copiilor cu dizabilități.⁴⁴

Grupurile vulnerabile au acces mult mai limitat la oportunități de învățarea pe tot parcursul vieții. Accesul limitat la învățare este ilustrat de nivelul de educație al persoanelor cu dizabilități și al romilor, comparativ cu populația generală. Un studiu elaborat de CPD în 2019⁴⁵ relevă faptul că, 80% din populația romă nu are o specialitate care să permită o calificare minimă, ceea ce face foarte dificil să fie angajați într-un mod oficial și eficient. Același studiu arată că, bărbații din grupurile vulnerabile sunt mai implicați în activitățile de învățare decât femeile. Astfel, se observă o diferență de 17 pp între femeile și bărbații cu dizabilități în ceea ce privește participarea la cel puțin o formă de educație care s-a soldat cu o profesie: 45,1% față de 62,7%.

Figura 25. Ponderea celor care au participat la activități de învățare (cel puțin o formă de învățământ), rezultând cu o specialitate profesională

Sursa: CPD/EEF 2019

⁴³ https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Studiu-privind-educatia-incluziva_Ro.pdf?fbclid=IwAR3e4IscX3I2NjAlbpRksJaS-dUyNNyFINULTxnFz28-tLAFP2cRMK58LFHY

⁴⁴ <https://www.unicef.org/moldova/media/5166/file/Joint%20evaluation%20of%20implementation%20of%20the%20Programme%20for%20Development%20of%20Inclusive%20Education%202011%E2%80%932020.pdf>

O situație similară este atestată și în cazul femeilor rome: la unele studii au participat de două ori mai mulți bărbați decât femei. Studiul elaborat de CPD în 2019⁴⁶ a arătat că 24,2% dintre bărbații romi au participat la activități de învățare (cel puțin o formă de învățământ, vezi figura de mai sus) care s-a soldat cu o specialitate profesională, în comparație cu doar 11,8% dintre femeile rome. Cifrele evidențiază dubla inegalitate cu care se confruntă grupurile vulnerabile: pe de o parte, acestea sunt mai dezavantajate în raport cu populația generală în ceea ce privește accesul la oportunități de învățare, pe de altă parte, inegalitățile apar și în cadrul grupului vulnerabil, femeile fiind mai marginalizate în studii. Printre barierele care influențează accesul limitat la învățarea pe tot parcursul vieții se numără responsabilitățile familiale, capacitatea financiară redusă, accesul geografic limitat și barierele legate de muncă (fie programul nu coincide, fie angajatorul nu încurajează astfel de activități).

Inegalitățile în educație determină la un cerc vicios cu impact amplu atât bărbații, cât și femeile, dar femeile sunt mult mai expuse excluziunii sociale și sunt mai vulnerabile: (i) băieții sunt mai predispuși să întrerupă procesul educațional (fiind mai puțin reprezentați în învățământul superior⁴⁷), în favoarea muncii informale⁴⁸, ceea ce le limitează din a beneficia de asigurarea socială și medicală, condiții care, nu este exclusiv, se transpun asupra unei speranțe mai mici de viață; (ii) persoanele cu nivel educațional mai scăzut sunt mai predispuși să perpetueze anumite "norme" tradiționale de gen⁴⁹, ceea ce limitează participarea femeilor la forța de muncă și are impact asupra obținerii veniturilor pe toată durata vieții⁵⁰; (iii) privarea financiară a femeilor contribuie la manifestarea violenței bazate pe gen și a marginalizării. În acest fel, se poate presupune că implicarea efectivă a autorităților în implementarea măsurilor care vor contribui la diminuarea inegalităților de gen în educație va avea efecte pozitive asupra stopării perpetuării feminizării sărăciei.

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Îmbunătățirea curriculum-ului, pentru toate etapele educaționale, din perspectiva incluziunii și a egalității de gen. După cum s-a subliniat în Observații finale cu privire la cel de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova, elaborat de Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Împotriva Femeilor (CEDAW), este important ca programul de studii să nu integreze texte și imagini care să perpetueze unele practici stereotipizate cu referire la rolurile în societate ale femeilor și bărbaților. Totodată, pentru a contribui la educarea copiilor într-un mod mai incluziv și mai tolerant față de grupurile mai des marginalizate din societatea moldovenească, este important ca toate materialele educaționale să aibă o abordare mai incluzivă și nediscriminatorie. Pentru a facilita acest proces, se recomandă elaborarea unui ghid care să abordeze principiile

⁴⁵ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/1601_cpd_raport_educatia_adultilor_2020.pdf

⁴⁶ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/1601_cpd_raport_educatia_adultilor_2020.pdf

⁴⁷ Ibidem, pag. 14

⁴⁸ Conform celor mai recente date ale BNS, în 2020 erau 122,3 mii de bărbați ocupați în muncă informală, ceea ce este de două ori mai mare decât numărul femeilor cu același statut:

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_03%20FM_03%20MUN2019_MUN040/MUN140200.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

⁴⁹ Indicele egalității de gen 2021 pentru Moldova, CPD

⁵⁰ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/8947_cpd_inegalitati_salariale_2019.pdf

incluziunii și egalității de gen în manualele utilizate în procesul educațional (indiferent de ciclul educațional). În plus, este necesar să se asigure formarea continuă a cadrelor didactice, inclusiv ale celor din mediul rural, în domeniul incluziunii și egalității de gen, prin acordarea și de suport material relevant.

2. Punerea în aplicare a unui efort mai ambițios pentru a se asigura că toată infrastructura educațională este accesibilă. Pentru a oferi șanse egale tuturor fetelor și băieților de a urma diferite cursuri educaționale, autoritățile trebuie să evalueze nivelul de accesibilitate al tuturor instituțiilor de învățământ din perspectiva infrastructurii și materialelor informaționale și să aloce buget pentru adaptarea acestora la nevoile diverselor grupuri de persoane, în special a persoanelor cu dizabilități. După cum s-a subliniat în acest raport, accesibilitatea este una dintre principalele probleme care determină manifestarea și menținerea inegalităților în procesul educațional, ceea ce afectează în primul rând fetele și băieții cu dizabilități.

3. Implementarea programelor care vizează reducerea segregării de gen în profesii în rândul fetelor și băieților. Deși în ultimii ani se observă unele progrese în diminuarea segregării de gen în educație și ocupație, totuși, R. Moldova încă se confruntă cu inegalități semnificative în acest sens (așa cum s-a arătat în acest capitol). În acest sens, este important să se implementeze inițiative și programe care să încurajeze fetele și băieții să aleagă domenii netradiționale de studiu și carieră.

4. Extinderea oportunităților de educație profesională în zonele rurale, astfel încât fetele și femeile să poată fi integrate în procesul educațional continuu. Această recomandare a fost evidențiată în Observații finale cu privire la cel de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova, elaborat de Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Împotriva Femeilor (CEDAW), cu privire la frecventarea instituțiilor de învățământ de către fete și băieți. În acest fel, observațiile subliniază importanța intervențiilor autorităților cu măsuri specifice care vor viza barierele cu care se confruntă fetele și femeile din mediul rural în accesul la formarea profesională.

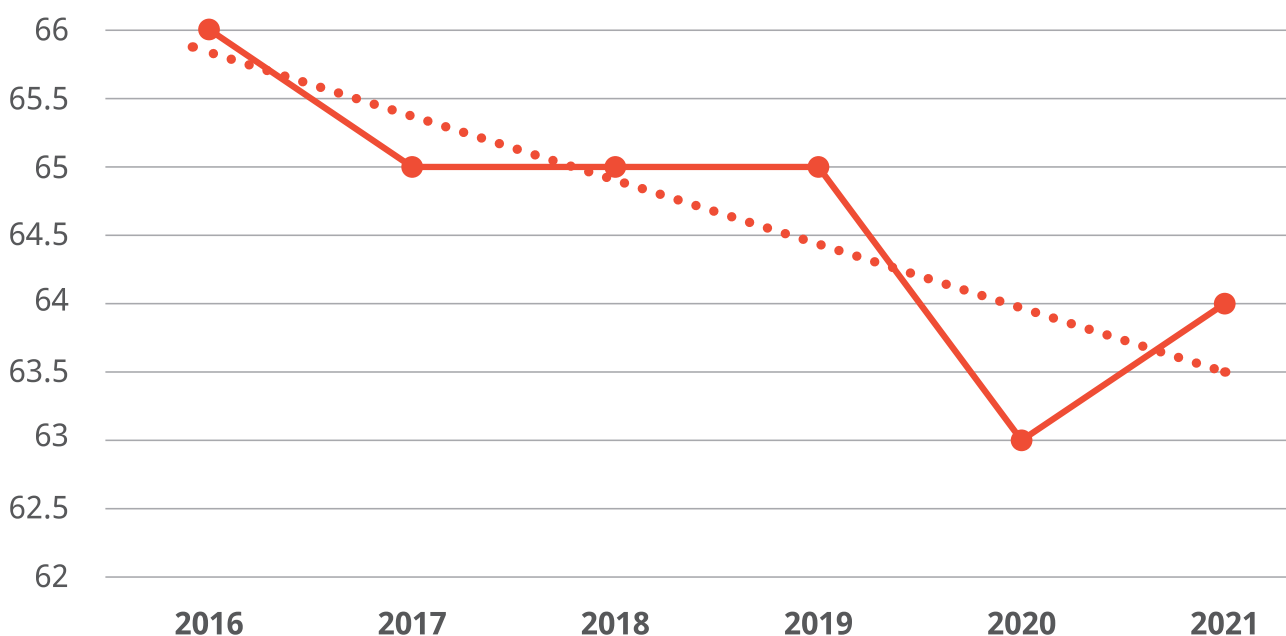
5. Revizuirea curriculum-ului educațional în scopul oferirii condițiilor extinse pentru flexibilitatea programelor de studii, în special pentru părinții cu copii mici. Flexibilitatea programului educațional se referă la posibilitatea celor care învață sau doresc să studieze de a-și adapta parcursul de învățare la interesele și abilitățile lor. Astfel, flexibilitatea ar permite tuturor să beneficieze fie de o perioadă mai lungă de finalizare a studiilor, fie de opțiunea de a urma cursuri predate prin metode alternative/hibride (de ex. învățământ la distanță), fie de alte metode flexibile care pot fi oferite pentru a se alinia cât mai bine nevoilor celor care doresc să studieze.⁵¹

⁵¹ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/9933_munca_inegala_analiza_decalajelor_de_gen_final.pdf, pag. 76-78

III. DOTĂRI (SĂNĂTATE)

Inegalitățile de gen în domeniul sănătății sunt semnificative și persistente. Indexul național al egalității de gen, care măsoară inegalitatea între femei și bărbați în șase domenii de impact pe o scală de la 0 (lipsa egalității) la 100 (egalitate perfectă), a plasat nivelul egalității în domeniul sănătății pe poziția 64 în anul 2021. În ultimii cinci ani, nivelul inegalității de gen în sănătate a crescut, valoarea estimată în 2021 fiind mai mare, comparativ cu 2016. Acest lucru indică necesitatea unor intervenții politice adecvate, ambițioase și sensibile la gen.

Figura 26: Indexul egalității de gen în sănătate 2016-2021

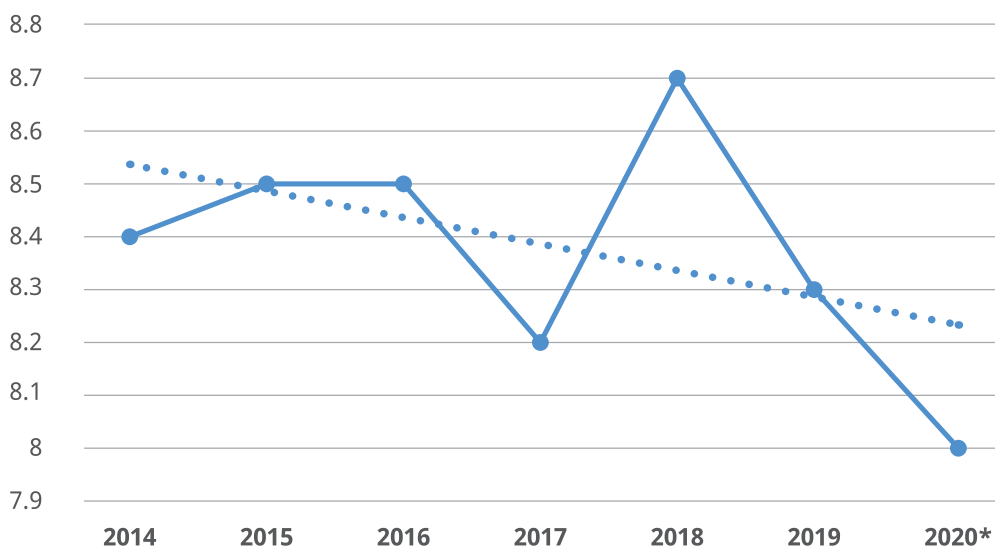

Sursa: Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare

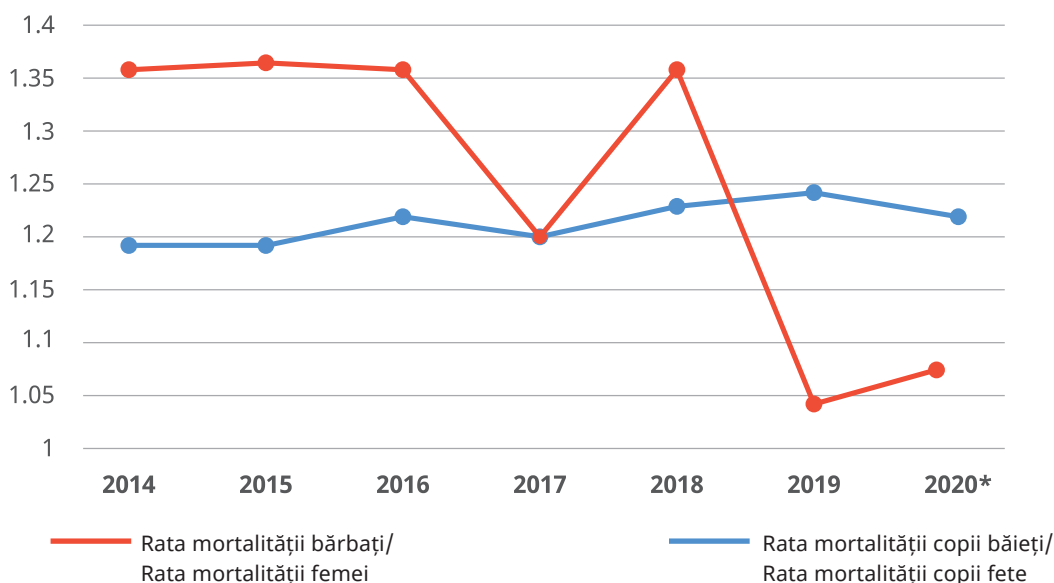
La nivel macro, bărbații sunt mai afectați de inegalitățile de gen în sănătate. Deși este în scădere, diferența de gen în speranța de viață (măsurată în ani, speranța de viață a femeilor minus speranța de viață a bărbaților) a fost constant mai mare de 8 ani din 2014 până în prezent. Inegalitatea de gen în ceea ce privește rata mortalității (măsurată ca rata mortalității bărbaților/rata mortalității femeilor) a crescut, cu excepția ultimului an pentru care sunt disponibile date. Inegalitatea de gen în mortalitatea infantilă prezintă aceleași tendințe generale.

Figura 27: Inegalitatea de gen în speranța de viață și rata mortalității, 2014-2020 (*datele pentru 2020 sunt preliminare)

Decalajul de gen în speranță de viață, ani

Inegalitatea de gen în rata mortalității

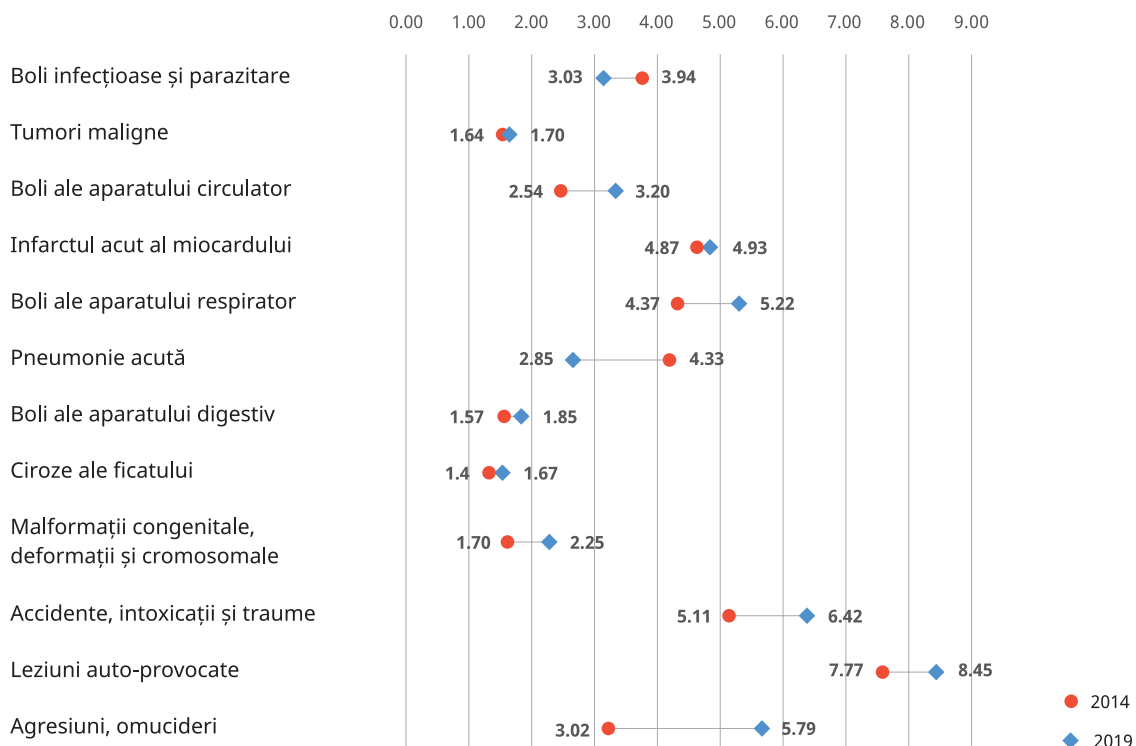

Sursa: Biroul Național de Statistică

Cu unele excepții, inegalitatea de gen în ratele mortalității au crescut în ultimii cinci ani. Figura de mai jos ilustrează trei perspective-cheie complementare ale inegalităților de gen în sănătate: (i) inegalitățile de gen în ratele mortalității sunt semnificative (un număr semnificativ de inegalități depășesc factorul unu); (ii) au crescut inegalitățile de gen pe toate cauzele de deces, cu excepția deceselor cauzate de infecții și pneumonie acută; (iii) cele mai semnificative inegalități de gen se atestă în cazul deceselor din cauza accidentelor, rănilor și omorurilor. Chiar dacă toate cauzele (ratele) de deces sunt legate de comportament (vezi mai jos), cele de mai jos sunt în mod clar legate de comportamentul de gen.

Figura 28: Inegalitatea de gen în ratele mortalității 2014/2019

Inegalități de gen în rata de decese pe principalele cauze de deces
(rata de deces la bărbați/rata de deces la femei) Grupul de vârstă 35-59 ani

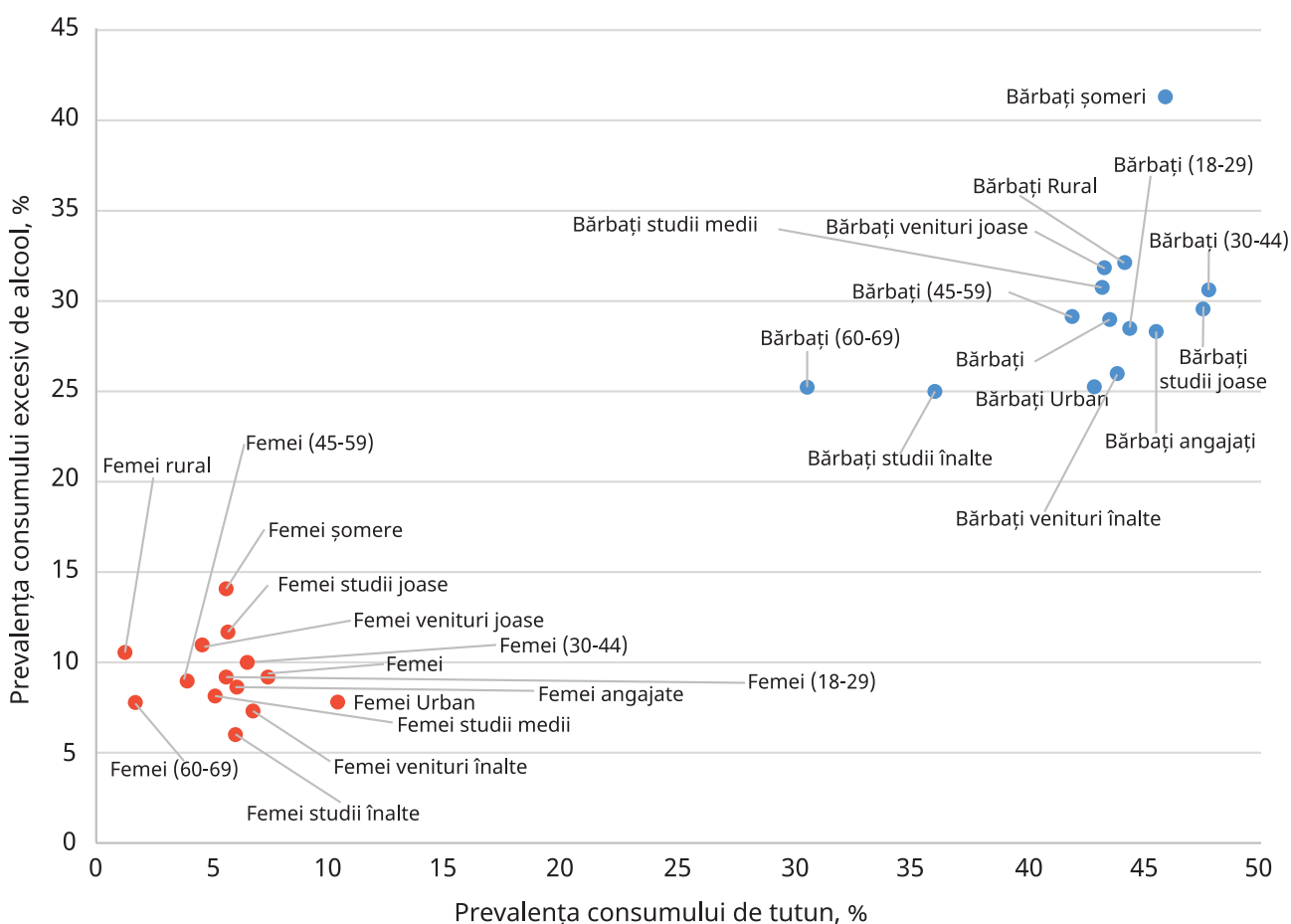
Sursa: Calculele CPD în baza datelor Biroului Național de Statistică

Factorii de risc comportamentali sunt determinați de gen într-o măsură mai mare, comparativ cu factorii biologici. O analiză recentă a datelor STEPS din perspectiva de gen⁵² sugerează că o pondere semnificativ mai mare de bărbați (35,2%) prezintă trei sau mai mulți factori de risc, în comparație cu femeile (25%). Analiza conchide că bărbații și femeile se implică diferit în comportamente riscante pentru sănătate. În comparație cu femeile, prevalența factorilor de risc comportamentali este mai mare în rândul bărbaților – mai mulți bărbați sunt consumatori de tutun, consumă alcool în exces, au o alimentație nesănătoasă prin consumul de alimente procesate, folosesc sare în exces și mai puține fructe. Nu se constată aceeași tendință pentru factorii biologici. Prevalența pentru obezitate și factori de risc crescut pentru colesterol este mai mare în rândul femeilor, în timp ce pentru alți factori de risc biologici, cum ar fi creșterea glucozei sau a tensiunii arteriale, diferențele de gen nu sunt semnificative. Analiza a identificat diferite traiectorii ale factorilor de risc pe parcursul vieții bărbaților și a femeilor. Prevalența femeilor cu factori de risc biologici ajunge la un nivel mai înalt decât al bărbaților, chiar dacă începe la un nivel mai scăzut. De exemplu, prevalența pentru bărbați în grupa de vârstă 18-29 de ani este de 39,6%, iar pentru femei este de 25,0%. Însă, în grupa de vârstă 60-69 de ani, prevalența pentru femei este de 85,2%, iar a bărbaților este de 67,5%. Această inegalitate de gen de-a lungul vieții vorbește despre un acces mai scăzut la serviciile de îngrijire a sănătății pentru femeile din această cohortă de vârstă și din zonele rurale, care tind să fie sărace sau aproape sărace.

⁵² Genul și bolile netransmisibile în R. Moldova: analiza datelor STEPS, OMS, 2020

Cel mai probabil, diferențele de gen în factorii comportamentali explică inegalitățile de gen în ratele de deces și mortalitate. În comparație cu alți factori socioeconomici, genul este principalul care explică prevalența factorilor de risc comportamentali (vezi figura de mai jos). Diferențele dintre grupurile de bărbați și femei sunt relevante. Spre exemplu, mai mulți bărbați din zonele rurale s-au confruntat cu episoade de consum excesiv de alcool, în timp ce mai multe femei din zonele urbane sunt fumătoare. Prevalența acestor factori de risc este mai mare în rândul bărbaților și femeilor șomeri, cu un nivel scăzut de studii și cu venituri mici. Aceste inegalități multiple trebuie înțelese, recunoscute în continuare și plasate în centrul cadrului de politici de sănătate.

Figura 29: Prevalența fumatului și a consumului excesiv de alcool în rândul bărbaților și femeilor

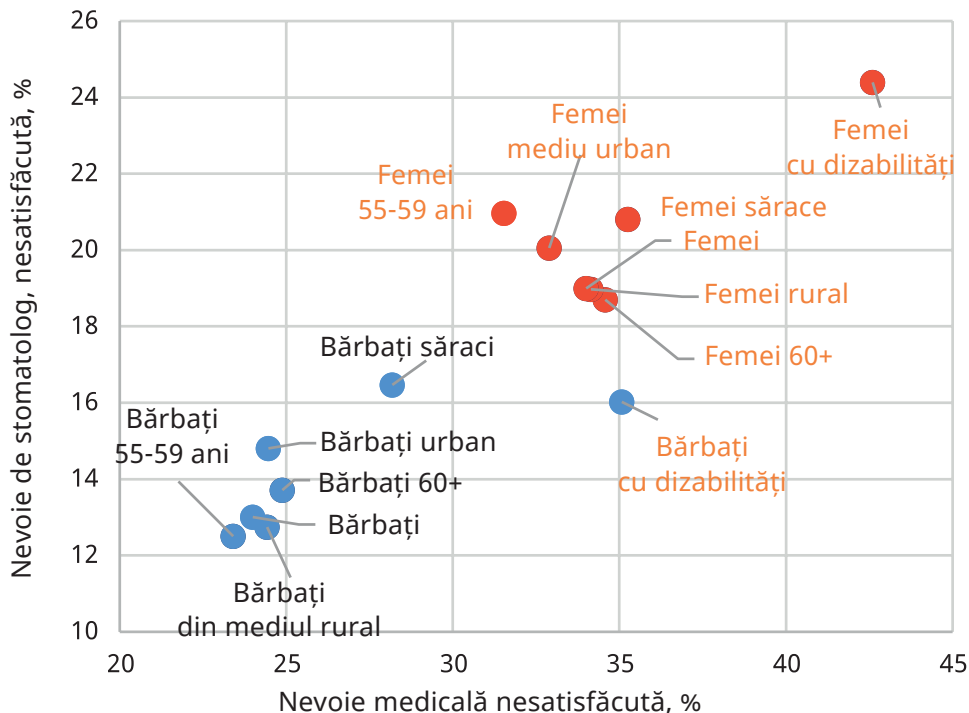
Sursa: *Genul și bolile netransmisibile în Republica Moldova. Analiza datelor STEPS. Biroul Regional al OMS pentru Europa; 2020*

O pondere semnificativă a femeilor vulnerabile nu au acces deplin la serviciile de îngrijire a sănătății. Nevoia nesatisfăcută de servicii de sănătate este, în general, mai mare în rândul femeilor. Inegalitatea de gen în accesul la serviciile de sănătate poate fi determinată și de adresabilitatea scăzută a bărbaților: conform datelor BNS⁵³, doar 19,1% dintre bărbați au apelat la serviciile de sănătate în 2016, comparativ cu 29,3% dintre femei. Inversarea inegalităților de gen în sănătate de-a lungul vieții,

⁵³ *Accesul populației la serviciile de sănătate, Biroul Național de Statistică, 2017*

conform analizei STEPS (despre care s-a menționat mai sus), cel mai probabil, se explică prin accesul redus la servicii de sănătate în rândul femeilor. Nevoia nesatisfăcută este și mai mare în rândul femeilor vulnerabile (a se vedea figura de mai jos), ajungând la 43% în rândul femeilor cu dizabilități, 35% în rândul femeilor sărace și 35% în rândul femeilor cu vârsta de peste 60 de ani.

Figura 30: Nevoia medicală nesatisfăcută, %

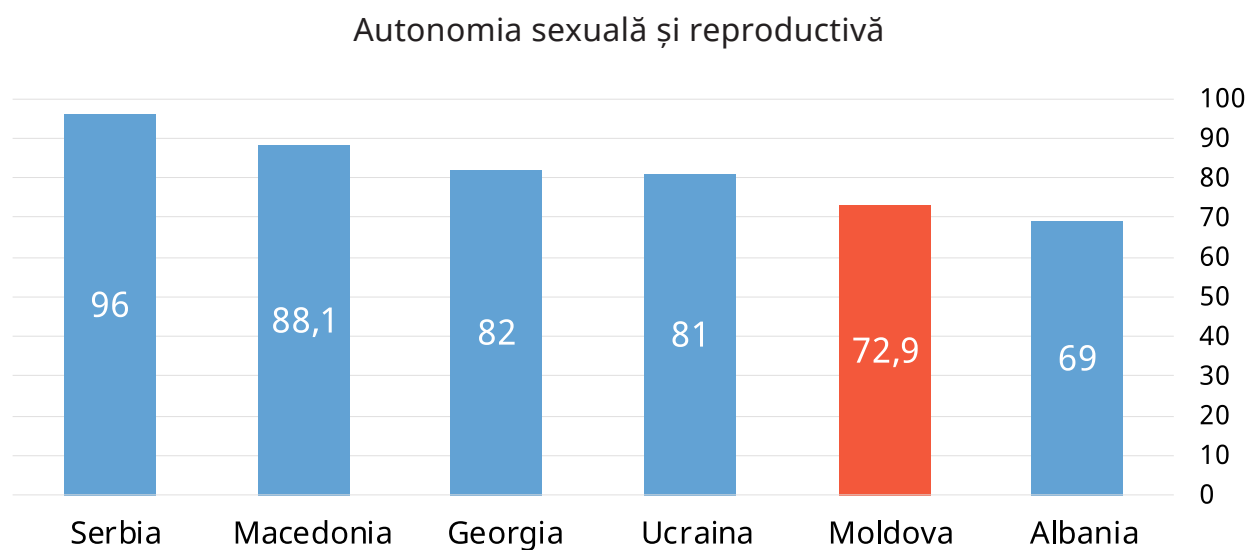
Sursa: Sondajul Generații și Gen 2020

O bună parte dintre femeile din Republica Moldova nu au putere de decizie asupra propriei vieți sexuale și reproductive. Sănătatea sexuală și reproductivă satisfăcătoare este o stare de bunăstare fizică, mentală și socială completă. Aceasta implică faptul că oamenii pot avea acces la asistență medicală, o viață sexuală satisfăcătoare și sigură, capacitatea de a se reproduce și libertatea de a decide dacă, când și cât de des să facă acest lucru. Conform datelor disponibile ale Băncii Mondiale⁵⁴, ponderea femeilor din R. Moldova în vârstă de 15-49 de ani (căsătorite sau într-o relație), care pot lua propria decizie cu privire la sănătatea sexuală și reproductivă (pot refuza contactul sexual cu soțul sau partenerul dacă nu doresc; decid asupra utilizării contracepției și cu privire la propria asistență medicală)⁵⁵ este de aproximativ 73%. Respectiv, 1/3 dintre femei (27%) încă nu au autonomie sexuală și reproductivă, ceea ce le sporește vulnerabilitatea în materie de sănătate. În comparație cu țările din Balcanii de Vest și din Parteneriatul Estic (care au o dezvoltare economică și socială similară), R. Moldova apare la finele listei, alături de Albania, în ceea ce privește ponderea femeilor abilitate să ia singure astfel de decizii.

⁵⁴ Datele Băncii Mondiale privind autonomia sexuală și reproductivă, <https://data.worldbank.org/indicator/SG.DMK.SRCR.FN.ZS?locations=MD>

⁵⁵ Numai femeile care oferă răspunsul „da” la toate cele trei componente (pot spune „nu” actului sexual cu soțul sau partenerul lor dacă nu doresc; decid asupra utilizării contracepției; decid asupra propriei asistențe medicale) sunt considerate femei care „iau propriile decizii în ceea ce privește relațiile sexuale și asistența medicală reproductivă”.

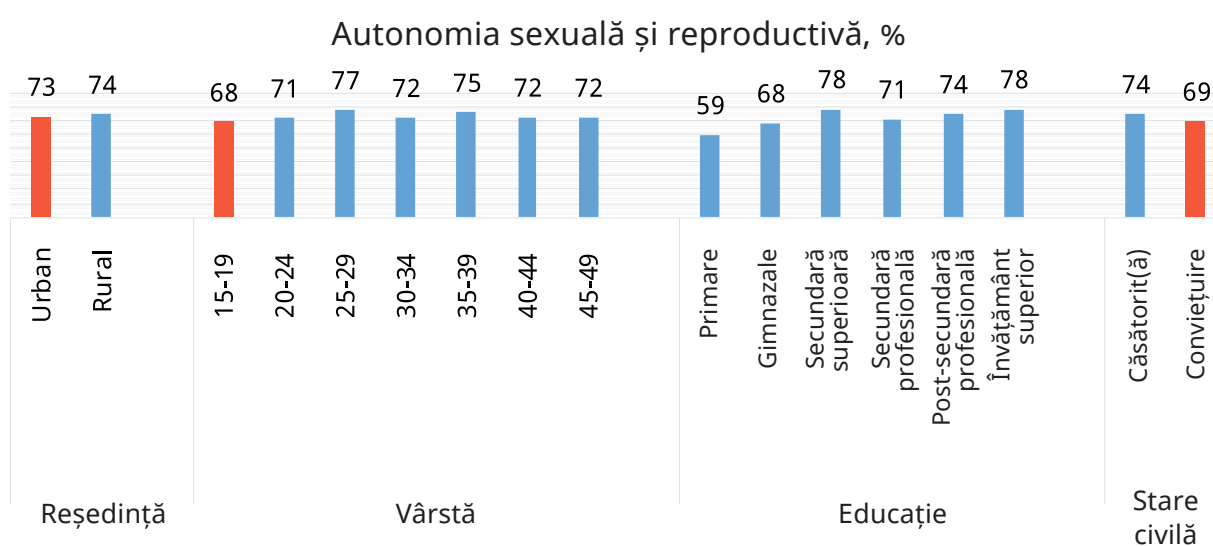
Figura 31. % femeilor cu vârsta cuprinsă între 15-49 de ani care pot lua propria decizie cu privire la sănătatea sexuală și reproductivă;

Sursa: Banca Mondială

Autonomia sexuală și reproductivă este mai redusă în rândul femeilor și fetelor din grupurile vulnerabile. Vârsta, nivelul de educație, accesul la informație, starea civilă sunt câțiva dintre factorii care determină puterea de decizie a femeilor din R. Moldova asupra sănătății lor sexuale și reproductive. Femeile tinere (15-19 ani) sunt cele mai vulnerabile din această perspectivă, ceea ce înseamnă că Guvernul trebuie să investească mai multe resurse în educația și sprijinul pentru sănătatea reproductivă.

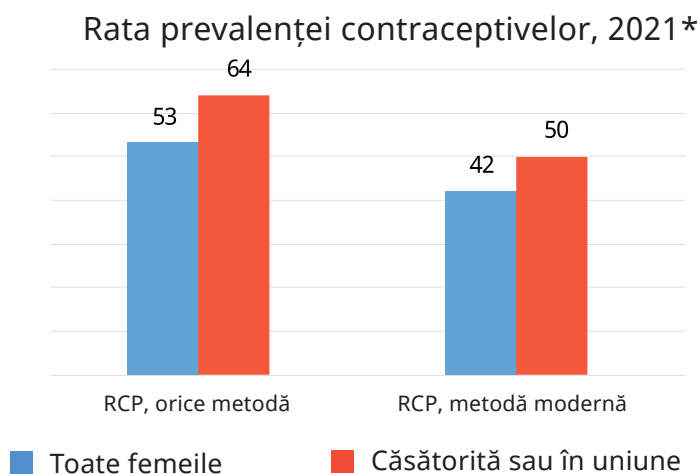
Figura 32. % femeilor care iau propriile decizii privind relațiile sexuale, utilizarea contraceptivelor și îngrijirea sănătății reproductive;

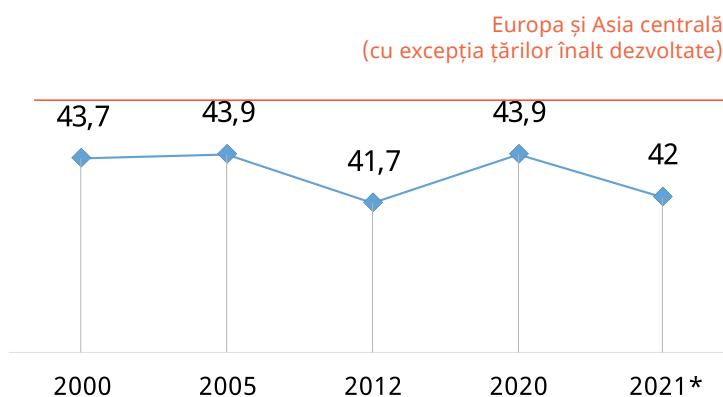
Sursa: Sondajul Generații și Gen 2020

Doar 4 din 10 femei de vârstă reproductivă din R. Moldova utilizează contraceptive moderne pentru planificarea familială. Rata de prevalență a contracepției (RPC) este de circa 53% pentru orice metodă utilizată și de 42% pentru metodele moderne. În ultimul deceniu, utilizarea contraceptivelor nu a crescut semnificativ. Femeile cu un nivel de educație mai ridicat au mai multe șanse să folosească metode de contracepție, decât femeile cu un nivel mai redus. Aceste diferențe există atât în privința utilizării oricărei metode de contracepție, cât și în privința metodelor moderne de contracepție. Cele mai populare metode de contracepție sunt prezervativele, dispozitivele intrauterine și pastilele (Sondajul Generații și Gen 2020).

Figura 33. Utilizarea contraceptivelor în Republica Moldova, % femeilor de 15-49 de ani

Rata prevalenței contraceptivelor în dinamică

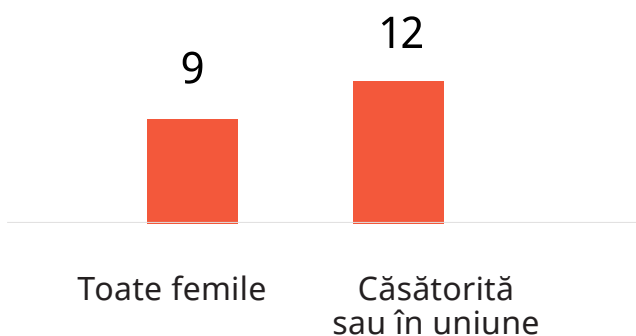

Sursa: * Date UNFPA, 2021; Banca Mondială

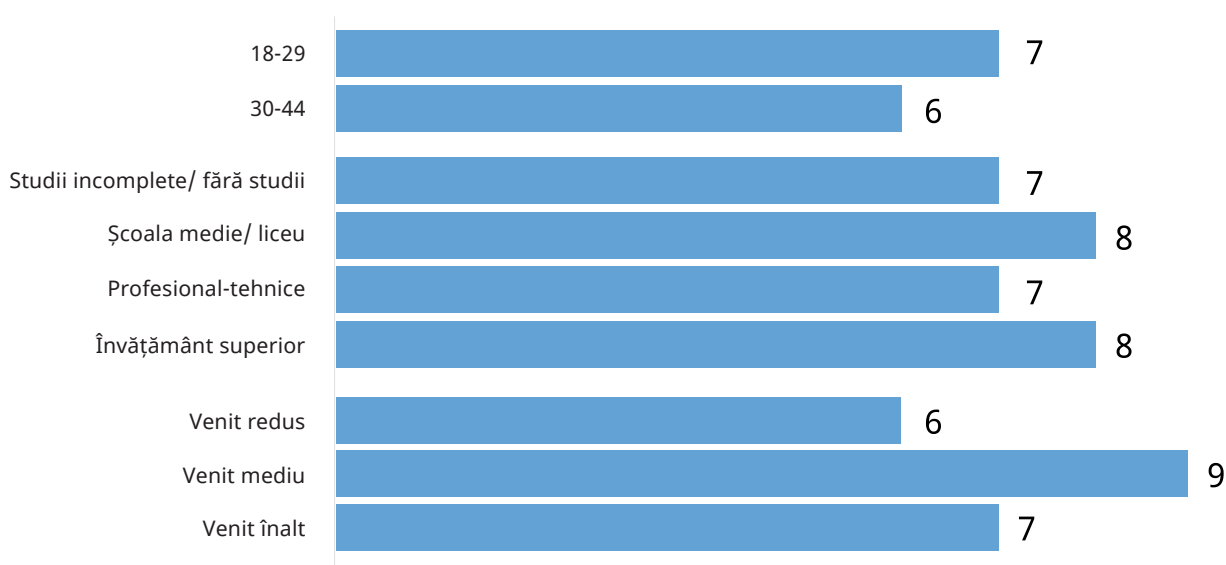
Necesitatea de metode moderne de planificare familială și de servicii de sănătate sexual-reproductivă, centrate pe client, rămâne nesatisfăcută. Mai puțin de jumătate dintre femeile de vârstă reproductivă din Republica Moldova folosesc metode contraceptive moderne. Această rată este și mai mică în rândul tinerilor. Nevoia nesatisfăcută de contracepție este asociată cu vârsta, statutul educațional, gradul de conștientizare cu privire la planificarea familială și nivelul salariilor. Campaniile de promovare a contracepției trebuie să acorde prioritate femeilor tinere, femeilor de vârstă mijlocie și cu statut educațional scăzut.

Figura 34. Nevoia nesatisfăcută de planificare familială, femeii între 15-49 de ani

Nevoie nesatisfăcută de planificare familială

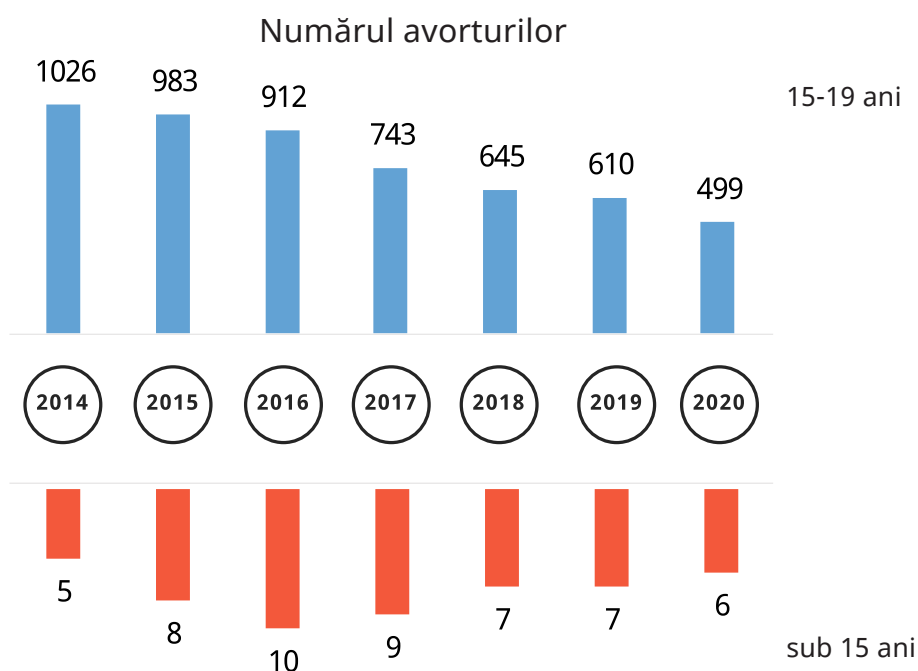
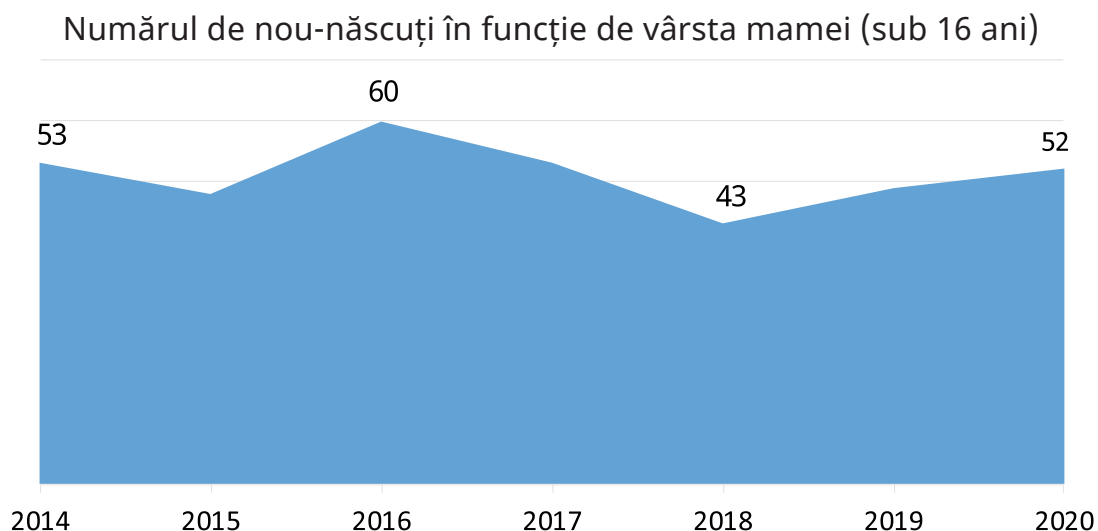
% femeilor care cred că accesul la planificarea familială s-a înrăutățit, 2020

Sursa: date UNFPA; Sondajul Generații și Gen 2020

Nevoia nesatisfăcută de planificare familială poate fi unul dintre motivele sarcinilor neplanificate, în special în rândul femeilor tinere. Nevoia nesatisfăcută de contracepție și sarcinile neplanificate sunt preocupări importante de sănătate publică. Deși asocierea dintre nevoia nesatisfăcută de contracepție și sarcinile neplanificate nu este suficient de bine studiată, unele studii internaționale sugerează o corelație între aceste două elemente. Prevalența sarcinilor în rândul adolescentelor (sub 16 ani) este destul de înaltă în Republica Moldova. În 2020, ponderea întreruperilor de sarcină în grupa de vârstă 15-19 ani a constituit circa 6% din totalul avorturilor în rândul femeilor de vârstă reproductivă din R. Moldova. Aceste femei și fete se confruntă cu multiple rezultate adverse din cauza sarcinii neintenționate, cum ar fi întreruperile în educație și viața profesională, marginalizarea și sărăcia.

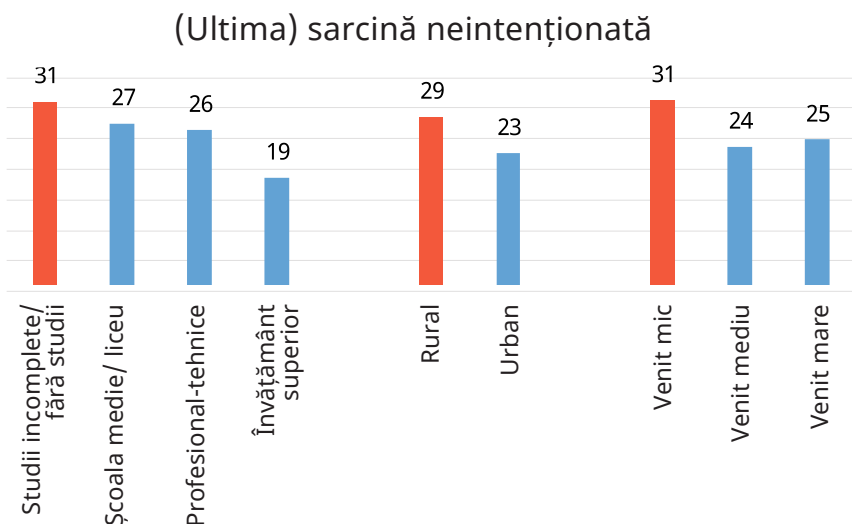
Figura 35. Sarcina și avorturile în rândul fetelor tinere

Sursa: Biroul Național de Statistică

Rata sarcinilor neplanificate este mai mare în rândul femeilor cu venituri mici și cu un nivel scăzut de educație. Conștientizarea scăzută în rândul populațiilor vulnerabile cu privire la drepturile lor de a beneficia de contraceptive moderne gratuite în unitățile de asistență medicală primară și accesul redus la serviciile de reproducere sunt unele dintre motivele care stau la baza sarcinilor neintenționate. Prin reducerea nevoilor nesatisfăcute de contracepție și servicii de planificare familială, autoritățile vor reduce și sarcinile nedorite, care apar în mod disproporționat în rândul celor săraci și pot avea un impact semnificativ asupra stării acestora de sărăcie.

Figura 36. Rata sarcinilor neintenționate în rândul grupurilor vulnerabile

Femeile și fetele din grupurile vulnerabile au mai puțin acces la serviciile de sănătate reproductivă. Dintre grupurile cu vulnerabilitate crescută, adolescenții și tinerii sunt cei mai expuși la comportamente sexuale periculoase și necesită o atenție sporită. Pentru a răspunde nevoilor tinerilor în materie de sănătate sexuală și reproductivă, Guvernul a creat o rețea de 41 de Centre de sănătate prietenoase tinerilor în municipiile Chișinău și Bălți și în centrele raionale ale țării. În cadrul acestor Centre, tinerii pot beneficia gratuit de servicii adaptate nevoilor lor specifice: servicii de informare, instruire, servicii medicale și suport psiho-social. Prezervativele și pilulele contraceptive orale sunt oferite gratuit în Centrele de sănătate prietenoase tinerilor. Mulți ani UNFPA a fost singurul furnizor de contraceptive gratuite, însă statul a preluat treptat acest rol: din 2015, costurile contraceptivelor sunt acoperite din fondul Companiei Naționale de Asigurări în Medicină, pentru a spori accesul populației cu nevoi speciale la servicii sexuale și la servicii de sănătate reproductivă. Unitățile de asistență medicală primară asigură achiziționarea de dispozitive medicale, contraceptive, inclusiv contraceptive de urgență pentru populația-țintă din raion: adolescenții activi sexual, în special cei aflați în stare de vulnerabilitate și risc, tinerii din grupuri vulnerabile și de risc, femeile de vârstă reproductivă din grupurile vulnerabile.

Femeile cu dizabilități: un sondaj CPD⁵⁶ cu privire la principalele inegalități din Republica Moldova arată că gospodăriile în care locuiesc persoane cu dizabilități au o adresabilitate mai mare la serviciile medicale în comparație cu alte gospodării. Cu toate acestea, o pondere semnificativă încă se confruntă cu acces limitat la astfel de servicii: în 2019, circa 48% dintre persoanele cu dizabilități nu au mers la medic, chiar dacă avut nevoie. Accesibilitatea financiară a serviciilor de sănătate și a transportului sunt două motive importante care împiedică persoanele cu dizabilități să beneficieze de îngrijirea medicală necesară. Veniturile scăzute reduce capacitatea de cumpărare a serviciilor medicale sau a medicamentelor, precum și a transportului adaptat⁵⁷. Barierele fizice constituie un alt motiv ce stă în spatele accesibilității reduse a serviciilor-

⁵⁶ Moldova inegală: Analiza celor mai relevante inegalități din Republica Moldova, CPD, 2019

⁵⁷ Focus-grup desfășurat în iunie-iulie 2021 (femei cu dizabilități)

lor medicale. Transport public neadaptat rezonabil, acces dificil la clădiri (spitale, centre de sănătate), echipament medical inaccesibil, uși înguste, trepte interioare, blocuri sanitare neadaptate creează bariere importante în accesarea instituțiilor medicale de către persoanele cu dizabilități⁵⁸. Femeile cu dificultăți de mobilitate adesea nu pot accesa screening-ul cancerului de sân și de col uterin, deoarece mesele de examinare nu sunt reglabile la înălțime, iar echipamentul de mamografie se potrivește doar femeilor care pot sta în picioare. Lipsa scaunelor ginecologice adaptate împiedică femeile cu dizabilități să acceseze servicii de sănătate sexuală și reproductivă de calitate⁵⁹.

Persoanele de etnie romă au cel mai scăzut acces la asigurările în medicină în Republica Moldova (48% față de 72% dintre non-romi). Acest lucru este determinat, în mare parte, de statutul ocupațional și de politicile guvernamentale de sănătate: multe persoane de etnie romă nu sunt eligibile pentru asigurarea obligatorie de asistență medicală, deoarece nu se regăsesc printre angajați sau șomeri oficial, aceasta constituind o precondiție a eligibilității. De regulă, bărbații tind să fie implicați în economia informală, ceea ce le sporește insecuritatea socială și vulnerabilitatea în sănătate. Plățile informale sunt o altă barieră care descurajează romii să solicite servicii medicale (peste 20% au recurs la plăți informale în 2019 pentru a beneficia de servicii de sănătate). Întrucât multe persoane de etnie romă trăiesc în gospodării cu venituri mici, plățile informale le sporesc vulnerabilitatea financiară și le reduc accesul la servicii medicale. Accesul romilor la serviciile de asistență medicală este, de asemenea, limitat de discriminarea directă din partea lucrătorilor medicali: interviurile individuale arată că aceștia se confruntă cu discriminare directă în spitale și alte instituții medicale. Discriminarea directă poate presupune refuzul total al îngrijirii pacienților de etnie romă sau, mai subtil, acordarea de îngrijiri de calitate inferioară. Spre exemplu, tinerele rome însărcinate se confruntă cu probleme de discriminare, cum ar fi segregarea în secțiile de asistență maternală. Discriminarea perpetuează neîncrederea și teama față de instituția medicală⁶⁰.

Femeile în vârstă se confruntă cu bariere importante în accesul la serviciile de asistență medicală. Costul pare să fie unul dintre factorii majori ce determină accesul redus la servicii de sănătate. Sondajul CPD sugerează că sărăcia și deprivarea monetară (incapacitatea sau capacitatea redusă de a procura medicamente) crește odată cu vârsta și este mai mare în rândul femeilor (68% - persoane în vârstă, 54,7% - femei). Cea mai simplă explicație constă în faptul că, pe de o parte, ponderea persoanelor în vârstă este mai mare în rândul femeilor și, pe de altă parte, femeile au venituri mai puține, ceea ce le face mai vulnerabile. Potrivit interviurilor din cadrul grupurilor tematice, femeile în vârstă amână solicitarea serviciilor de îngrijire medicală din motive financiare. Costurile serviciilor de sănătate și plățile informale reprezintă cea mai mare povară financiară pentru persoanele în vârstă⁶¹. În plus, maltratarea vârstnicilor de către lucrătorii

⁵⁸ *Interviu individual realizat în perioada iunie-iulie 2021 (femeie cu dizabilități, consilier local)*

⁵⁹ *Interviu individual realizat în perioada iunie-iulie 2021 (femeie cu dizabilități, formator, membru al unui partid politic)*

⁶⁰ *Focus-grup desfășurat în iunie-iulie 2021 (femei rome)*

⁶¹ *Focus-grup desfășurat în iunie-iulie 2021 (femei în vârstă)*

medicali constituie o barieră importantă în accesul la serviciile de sănătate. Femeile vârstnice care au participat la discuțiile din cadrul grupurilor tematice au menționat că lucrătorii medicali au făcut remarci descurajatoare, cum ar fi „Nu ești bolnav, problema ta este bătrânețea”.

Pentru mulți **supraviețuitori ai violenței domestice** accesul la asistență medicală este o parte vitală a vindecării și a autodeterminării. Violența are consecințe grave pe termen scurt și lung asupra sănătății fizice și mintale a femeilor (care sunt cel mai des abuzate), precum și asupra bunăstării lor personale și sociale. Femeile supraviețuitoare ale violenței domestice raportează o lipsă de servicii medicale specializate și de consiliere psihologică pentru femeile abuzate, ceea ce le poate agrava sănătatea mintală⁶².

Persoanele LGBTQI se confruntă cu obstacole specifice atunci când vine vorba de accesul la multe dintre drepturile lor, inclusiv dreptul la sănătate. Aceștia se confruntă adesea cu discriminare în domeniul sănătății pe baza identității de gen și a stereotipurilor legate de viața sexuală. Respondenții care au participat la discuțiile din cadrul grupurilor tematice au relevat maltratarea și comportamentul inadecvat al lucrătorilor medicali și lipsa de securitate, în special în instituțiile de stat. Femeile se confruntă cu o formă specifică de discriminare și maltratare. Adesea, practicienii din domeniul sănătății le reamintesc despre „datoria” femeilor de a da naștere, ceea ce le-ar putea rezolva problemele de sănătate cu care se adresează⁶³.

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Implementarea măsurilor de reducere a consumului de alcool. Acestea presupun: (i) reglementarea măsurilor anti-alcool, cum ar fi majorarea taxelor (25%-50%), interzicerea publicității la alcool, restricții la vânzarea alcoolului (de exemplu, interzicerea vânzării alcoolului pe drumurile naționale, benzinării, în weekend și noaptea); (ii) alocarea de resurse suplimentare pentru dezvoltarea și implementarea serviciilor de prevenire și educare a tinerilor în vederea reducerii consumului de alcool.

2. Extinderea accesului la servicii de sănătate sexual-reproductivă și contracepție. Rata de utilizare a contraceptivelor în rândul femeilor este de doar 31,6%. Accesul la contracepție trebuie să devină o componentă-cheie a politicilor integrate de sănătate sexual-reproductivă. Compania Națională de Asigurări în Medicină trebuie să integreze contraceptivele moderne în lista medicamentelor compensate. În același timp, este important ca toate instituțiile medicale să asigure accesul femeilor cu dizabilități locomotorii la instituțiile în care există fotolii ginecologice adaptate, precum și alte echipamente medicale de diagnostic.

⁶² *Interviu individual realizat în iunie-iulie 2021 (femeie, supraviețuitoare a violenței domestice)*

⁶³ *Focus-grup desfășurat în iunie-iulie 2021 (reprezentanți LGBTQI)*

3. Sporirea accesului la serviciile medicale pentru grupurile vulnerabile prin: (i) asigurarea persoanelor cu dizabilități și a persoanelor vârstnice cu servicii stomatologice gratuite în caz de urgență și probleme dentare cronice; (ii) includerea consumabilelor (cum ar fi material pentru pansament, seringi, dozatoare de insulină, stomatele, scutece etc.) în pachetul compensat pentru persoanele vârstnice și cele cu dizabilități severe și boli incurabile, care necesită îngrijire medicală la domiciliu; (iii) dublarea resurselor financiare alocate pentru a asigura accesibilitatea la serviciile medicale și balneare, în conformitate cu standardele naționale de construcție.

4. Extinderea serviciilor comunitare de sănătate mintală, astfel încât rata de acoperire să nu fie mai mică de 80% până la sfârșitul anului 2023. De aceste programe/servicii trebuie să beneficieze și persoanele vârstnice.

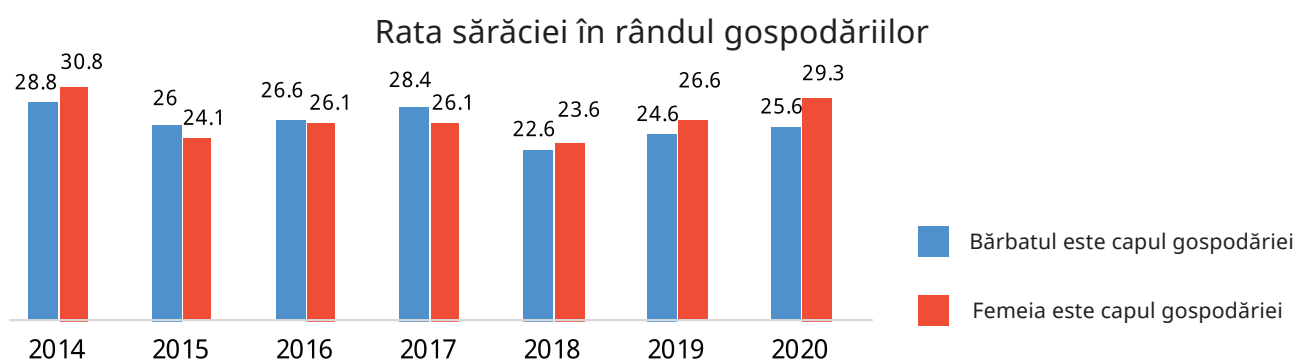
5. Dezvoltarea serviciilor de geriatrie, a serviciilor de lungă durată și de îngrijire paliativă. Integrarea serviciilor „geriatrice” în Programul UNIC, cu acoperire în spectrul serviciilor medicale, medicamente compensate etc. Definirea sistemului de servicii sociale și medicale integrate, care să se concentreze pe nevoile oamenilor.

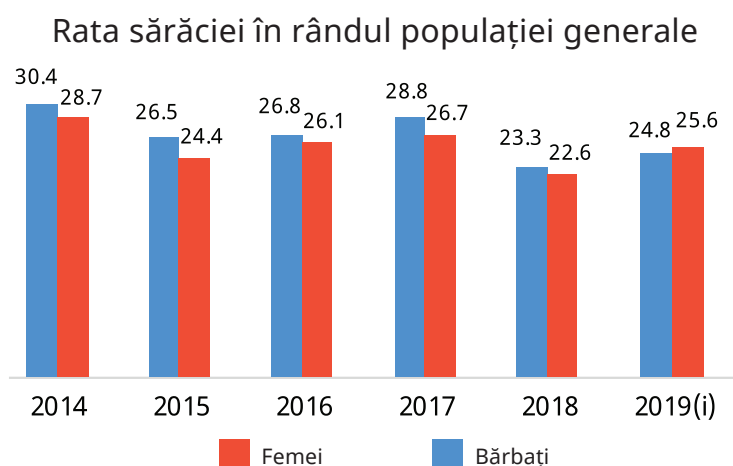
IV. FEMINIZAREA SĂRĂCIEI

Femeile devin tot mai sărace. Feminizarea sărăciei se referă la o tendință de creștere a inegalității cu referire la standardele de viață între bărbați și femei, din cauza decalajului tot mai mare în ceea ce privește sărăcia dintre femei și bărbați, așa cum s-a observat la sfârșitul secolului al XX-lea.⁶⁴ Rata sărăciei în rândul gospodăriilor conduse de femei a început să crească în 2018, iar în 2020 aceasta varia semnificativ, cel mai probabil din cauza modificărilor de măsurare efectuate de BNS și a faptului că unele gospodării conduse de femei din zonele rurale au primit mai puține remitențe, cel puțin în perioadele de izolare pe motivul crizei pandemice. În termeni absoluți, în 2019, BNS estimează că 54% dintre cei săraci erau femei.

Figura 37. Rata sărăciei în rândul gospodăriilor și populației generale

⁶⁴ <https://www.un.org/womenwatch/daw/followup/session/presskit/fs1.htm>

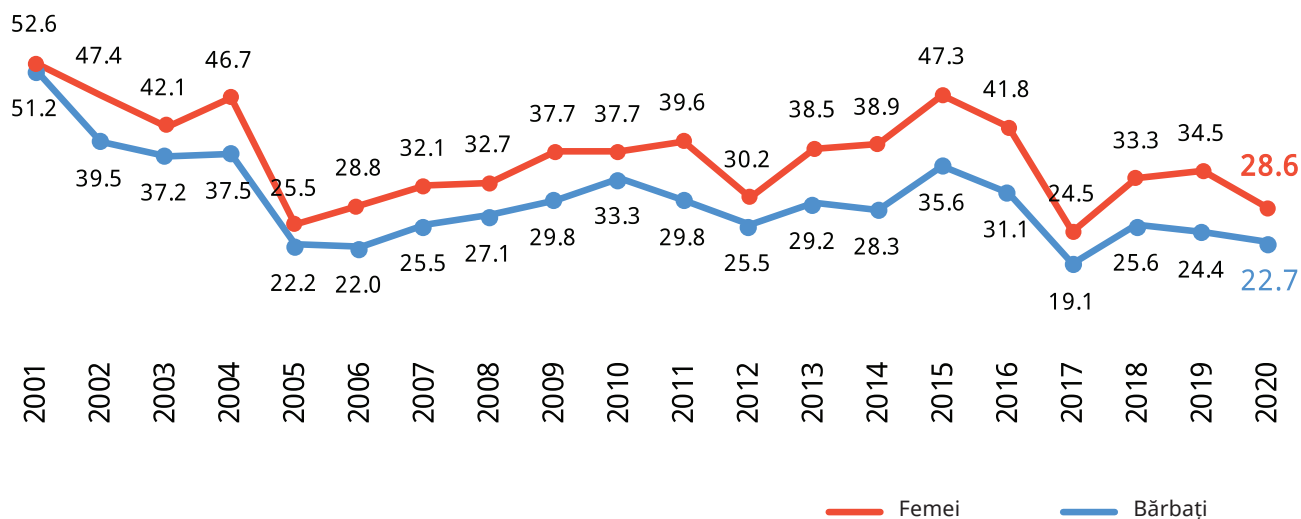
Sursa: Biroul National de Statistică; (i) Din 2019, seria temporală este întreruptă

⁶⁴ <https://www.un.org/womenwatch/daw/followup/session/presskit/fs1.htm>

Sărăcia autoevaluată este constant mai mare în rândul femeilor. Autoevaluarea sărăciei se referă la respondenții care evaluează dacă venitul pe care îl au este suficient pentru a acoperi necesitățile de bază ale persoanelor și ale gospodăriei. Datele ce acoperă o perioadă de 20 de ani⁶⁵ (vezi mai jos) privind autoevaluarea veniturilor indică un nivel mai ridicat al sărăciei în rândul femeilor.

Figura 38. Sărăcia autoevaluată, %

Ponderea bărbaților și femeilor care consideră că veniturile lor sunt insuficiente pentru a acoperi necesitățile de bază, %

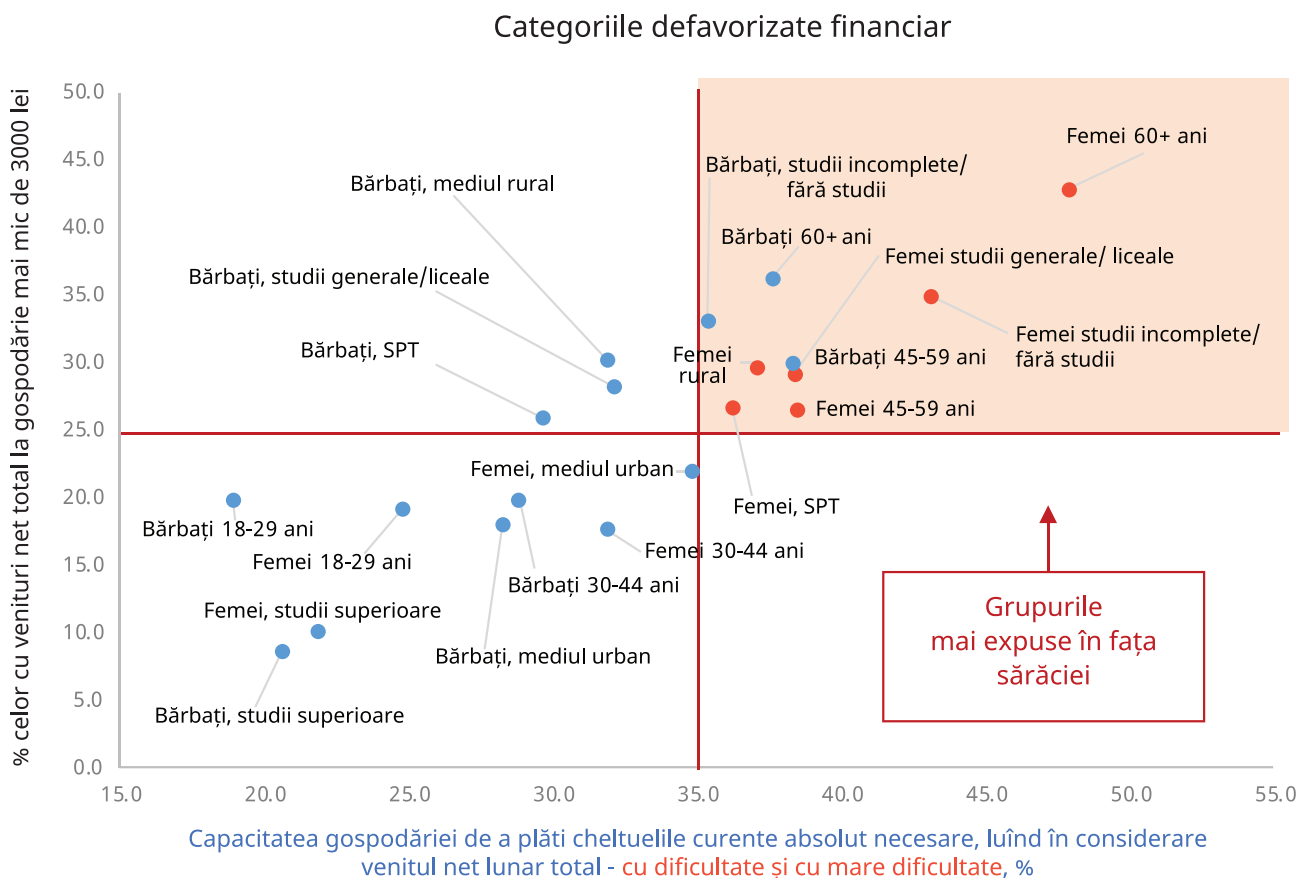
Sursa: Barometrul Opiniei Publice, IPP, 2001-2020

Unul dintre canalele-cheie ale feminizării sărăciei este pensionarea. Datele generate de Sondajul Generații și Gen 2020⁶⁶ relevă unele diferențe între bărbați și femei în ceea ce vizează privarea financiară, atunci când sunt evaluați indicatorii indirecti, cum ar fi imposibilitatea gospodăriei de a face față cheltuielilor și venitul net total al gospodăriei mai mic de 3000 lei/lună (vezi figura de mai jos). Alături de datele prezentate mai sus, se poate confirma că, feminizarea sărăciei este caracteristică Republicii Moldova. Figura de mai jos evidențiază faptul că femeile cu vârsta peste 60 de ani sunt grupul cel mai vulnerabil. Cercetarea arată că, circa 50% dintre femeile de peste 60 de ani raportează dificultăți în acoperirea principalelor cheltuieli de trai, iar aproape 40% au precizat că au un venit net mai mic de 3000 lei/lună. Datele vorbesc despre faptul că, unul dintre principalele canale de feminizare a sărăciei în R. Moldova este pensionarea, etapă care reprezintă un punct culminant al deficitelor financiare de-a lungul vieții, ce reies preponderent din intrarea târzie/ieșirea timpurie de pe piața muncii, cu pauze frecvente și prelungite legate de responsabilitățile de îngrijire.

⁶⁵ <http://bop.ipp.md/>

⁶⁶ Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică (eșantion de sondaj), UNFPA, Institutul Interdisciplinar de Demografie din Olanda (ca partener și distribuitor).

Figura 39. Grupurile defavorizate financiar de bărbați și femei, %

Sursa: Sondajul Generații și Gen (2020)

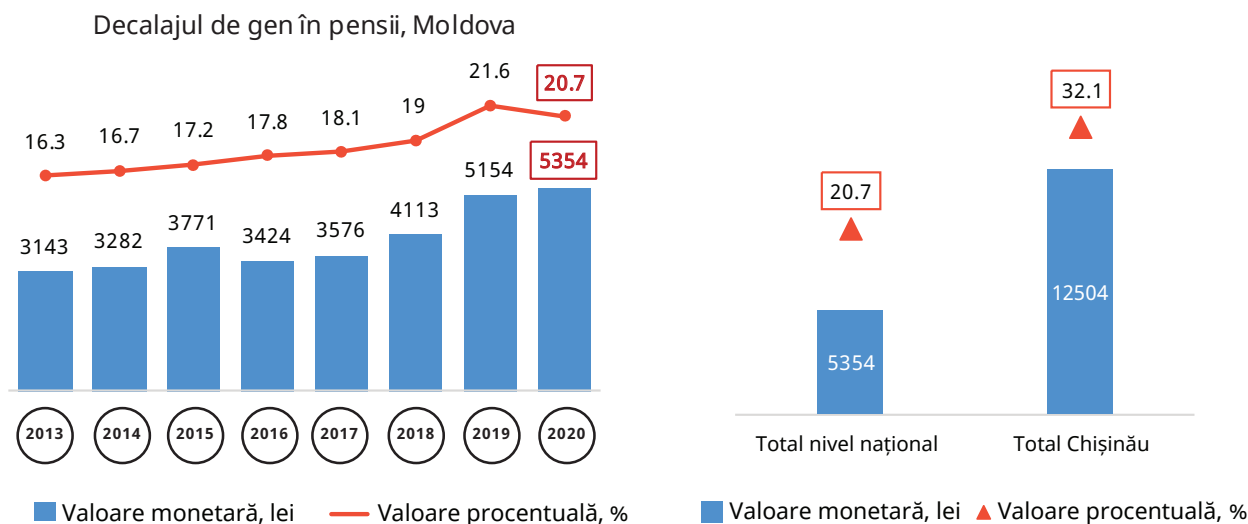
Inechitățile financiare de-a lungul vieții afectează diferențele de gen în ceea ce privește pensiile. Inegalitățile de gen în pensii măsoară diferența dintre pensia medie pentru bărbați și femei. După o evoluție ascendentă a decalajului de gen în pensii în ultimii 7 ani, 2020 a dat unele semne de îmbunătățire. Per total, diferența dintre pensia medie a femeilor și bărbaților a scăzut în ultimul an cu circa 1 pp, ajungând la valoarea de 20,7%. Totuși, exprimată în termeni monetari, pierderea financiară anuală a unei femei pensionare este semnificativă și este în medie de 5354 lei (suma arată cu cât pensia medie anuală a unei femei a fost mai mică decât a unui bărbat, la nivel național). Prin urmare, inegalitățile salariale (indiferent de factorii care le determină) au un impact direct asupra cuantumului pensiilor pe care femeile și bărbații le vor primi la etapa de pensionare.⁶⁷

Dat fiind acest aspect, probabilitatea este mai mare ca femeile pensionare, în special din mediul rural, să fie sărace. În 2020, diferența în pensia medie a femeilor și bărbaților a fost estimată la circa 32% în Chișinău, depășind cu 11 pp media națională. În termeni monetari, femeile pensionare din Chișinău au beneficiat în 2020 de o pensie medie anuală cu 12.504 lei mai mică decât bărbații, fiind de două ori mai mare decât nivelul mediu anual național. Aceste diferențe sunt determinate de mai mulți

⁶⁷ https://progen.md/wp-content/uploads/2021/02/CPD_Inegalitatile-salariale-2020.pdf

factori: (i) rata de ocupare a femeilor în mediul rural este mai mică decât în mediul urban, ceea ce afectează ulterior cuantumul pensiilor acestora; (ii) prevederile legislative, cum ar fi vârsta de pensionare mai mică, perioada de cotizare mai mică pentru femei; (iii) perioadele lungi de îngrijire a copiilor incluse în perioada de cotizare, care până de curând, erau la echivalentul salariului minim.⁶⁸ De precizat aici că, în 2021 Parlamentul a adoptat mai multe ajustări la lege privind pensionarea⁶⁹, dar având în vedere că nu se aplică retroactiv, impactul schimbărilor asupra dimensiunii de gen în acest sens va fi observat în următorii ani.

Figure 40. The dynamics of gender inequality in pensions in Moldova, in annual monetary value and %

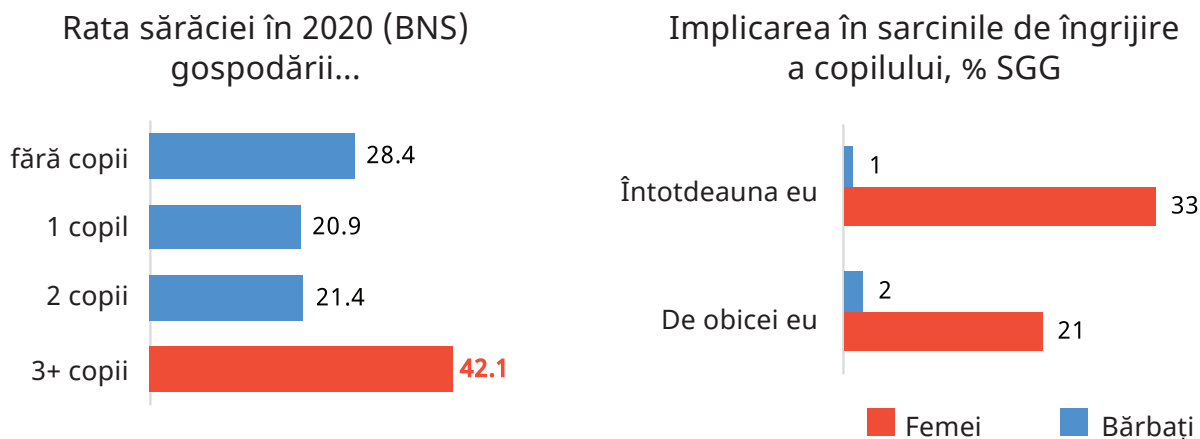
Source: CPD calculations based on data from the National Bureau of Statistics, 2020

Responsabilitățile de îngrijire sunt al doilea canal-cheie pentru feminizarea sărăciei. În gospodăriile cu nevoie mai mare de îngrijire (gospodăriile cu cel puțin 3 copii) rata sărăciei este considerabil mai mare (vezi figura de mai jos). Cele mai recente date furnizate de BNS cu privire la rata sărăciei gospodăriilor cu copii arată că, în rândul celor care au trei sau mai mulți copii, rata este egală cu 42,1%, față de 20,9% în rândul gospodăriilor cu un copil. Nevoia mai mare de îngrijire duce, cel mai probabil, la mai puține oportunități de muncă remunerată, în special pentru femei (având în vedere o mai mare implicare a femeilor în activitățile de îngrijire a copiilor, a se vedea figura de mai jos), ceea ce se soldează cu un deficit financiar mai mare pe tot parcursul vieții și, prin urmare, expune femeile la un risc mai mare de sărăcie la pensionare.

⁶⁸ În 2019 Parlamentul a aprobat modificări privind reflectarea perioadelor necontributive (cum ar fi concediul pentru îngrijirea copilului până la 3 ani) în calculul pensiei. Astfel, baza de calcul a pensiei este deja venitul mediu lunar asigurat în locul veniturii minime lunar asigurat. Acest pas este unul important pentru a depăși anumite inegalități de gen la pensie. Nu putem exclude, însă, că, până la această modificare, o cauză a inegalităților de gen la pensie a fost prevederea cu referire la perioadele necontributive, care erau calculate la salariul minim lunar. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119369&lang=ro

⁶⁹ <https://msmps.gov.md/comunicare/comunicate/guvernul-a-aprobat-indexarea-pensiilor-cu-386-si-majorarea-pensiei-minime-pana-la-2000-de-lei/>

Figura 41. Rata sărăciei în rândul gospodăriilor cu/fără copii și procentul de implicare în sarcinile de îngrijire a copilului, %

Sursa: BNS⁷⁰, Sondajul Generații și Gen (2020)

Un grup distinct cu risc semnificativ de sărăcie sunt bărbații și femeile de etnie romă. Pe baza studiului „Profilul fetelor și femeilor rome”⁷¹, femeile rome se caracterizează prin niveluri scăzute de activitate și angajare în muncă, rate ridicate ale șomajului și incidenței activității informale și venituri sporadice și scăzute. Doar 28% dintre femeile rome cu vârsta cuprinsă între 15-64 de ani sunt active, rată de 1,9 ori mai mică decât în cazul femeilor non-rome (53%) și de 1,5 ori mai mică decât în cazul bărbaților romi (42%) din aceeași grupă de vârstă. Rata de ocupare a femeilor rome este chiar mai mică (16%) fiind de aproximativ 2,7 ori mai mică decât cea a femeilor non-rome (43%) și de circa 1,8 ori mai mică decât cea a bărbaților romi (28%). Problemele de ocupare redusă sunt și mai acute în rândul tinerelor rome cu vârsta cuprinsă între 15-24 de ani, unde această rată este de doar 12%, fiind dublu mai mică decât cea a femeilor non-rome (25%) și de aproximativ 1,8 ori mai mică decât cea a tinerilor bărbați romi (19%). Din cauza muncii în economia informală, venitul lunar al femeilor rome este foarte instabil și adesea insuficient pentru a acoperi nevoile de bază.

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Îmbunătățirea politicilor de salarizare, astfel încât principiul remunerării egale pentru muncă de valoare egală să fie prevăzut în legislația muncii și implementat corespunzător. Contextul moldovenesc privind inegalitățile de pe piața muncii, în special legate de plăți, și practicile internaționale în acest sens⁷² subliniază necesitatea ajustării cadrului juridic specific muncii în sensul asigurării egalității de șanse pentru femei și bărbați în ceea ce privește plata și diminuarea expunerii mai mari a femeilor

⁷⁰ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6865&idc=168>

⁷¹ https://statistica.gov.md/public/files/Cooperare_internationala/PNUD/10_tablouri_femei_RM/prof_6_rome.pdf

⁷² https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/9466_raport_analitic_transparenta_in_salarizare_final.pdf

la sărăcie. Este strict necesar: (i) definirea clară în cadrul legal a principiului egalității de remunerare pentru muncă egală sau muncă de valoare egală, (ii) completarea cadrului legal cu prevederi și măsuri care să asigure transparența sistemului de salarizare și obligarea angajatorilor de toate nivelurile să aplice mecanisme de evaluare corectă a funcțiilor, (iii) instituționalizarea mecanismului de evaluare a funcțiilor din punct de vedere al genului.⁷³

2. Implementarea politicilor care îmbunătățesc echilibrul între viața profesională și cea privată, astfel încât femeile cu copii să aibă acces egal la piața muncii. În mod prioritar, ne referim la: (i) creșterea accesului la serviciile de educație timpurie, prin extinderea serviciilor publice de creșă și deschiderea serviciilor alternative de îngrijire a copiilor de către angajatori, (ii) implementarea măsurilor menite să încurajeze ambii părinți să beneficieze de concediu pentru îngrijirea copilului, (iii) creșterea eficienței și accesibilității programelor extinse de educație extrașcolară.⁷⁴

3. Eliminarea prevederilor Codului Muncii care dezavantajează angajarea persoanelor aflate la vârsta de pre-pensionare și pensionare. În special, se referă la art. 86, care prevede condițiile de concediere a persoanelor încadrate în muncă, respectiv p. 1 (y') care prevede deținerea de către salariat a statutului de pensionare pentru limita de vârstă. Analiza acestei prevederi prin prisma criteriilor de vârstă și gen ale persoanelor încadrate în muncă, ne permite să considerăm că aceasta este discriminatorie, fiind în detrimentul femeilor. În situația în care, în R. Moldova limita de vârstă de pensionare a femeilor este mai mică decât a bărbaților, această prevedere duce la o retragere mai rapidă a femeilor de pe piața muncii. În acest context, se recomandă abrogarea acestei prevederi a Codului Muncii, pentru a nu menține o practică exclusivă în special în privința femeilor aflate în vârstă de pre-pensionare și/sau de pensionare. Pe lângă faptul că femeile tind să se pensioneze mai devreme decât bărbații, această inactivitate este determinată și de stereotipurile de gen perpetuate în societate în ceea ce privește rolul de îngrijire, precum și de insuficiența serviciilor de educație timpurie pentru copii (nepoți), prevederea respectivă din Codul Muncii creează premise și mai accentuate de inechitate în relațiile de muncă.

4. Extinderea și îmbunătățirea serviciilor pentru a crește ocuparea forței de muncă în rândul celor mai marginalizate grupuri de femei. Angajatorii trebuie să ia măsuri pentru a oferi șanse egale persoanelor cu nevoi speciale, atât în ceea ce privește adaptarea infrastructurii, cât și a procedurilor și proceselor interne. De menționat că R. Moldova dispune de un cadru legal care prevede măsuri de sprijinire a angajatorilor în procesul de adaptare rezonabilă a spațiului de lucru și care descrie metodologic programele de subvenții în acest scop.⁷⁵ Cu toate acestea, ponderea mică a persoanelor cu dizabilități care sunt angajate determină necesitatea revizuirii și îmbunătățirii

⁷³ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/9933_munca_inegala_analiza_decalajelor_de_gen_final.pdf

⁷⁴ *ibidem*

⁷⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122876&lang=ro#

condițiilor date. În acest sens, se recomandă: (i) creșterea numărului de personal care lucrează în subdiviziunile teritoriale de ocupare în muncă, responsabile de implementarea programelor de subvenționare; (ii) majorarea resurselor financiare de la bugetul public alocate programelor respective; și (iii) simplificarea și eficientizarea programului de subvenții pentru a încuraja mai mulți angajatori să facă locurile de muncă mai accesibile pentru a crește incluziunea și integrarea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii. Acest lucru va contribui și la oferta de muncă.⁷⁶ Având în vedere privarea financiară a femeilor rome, este esențial să se dezvolte un mecanism național pentru a încuraja angajatorii să angajeze un număr mai mare de romi și să investească în programe care vizează formarea, dezvoltarea profesională și abilitarea femeilor și fetelor rome.

5. Extinderea oportunităților de muncă decentă, în special în zonele rurale. Având în vedere oportunitățile scăzute de angajare în zonele rurale, este esențial să se continue alocarea de resurse pentru a sprijini dezvoltarea sectoarelor economice din zonele cu cele mai scăzute rate de ocupare a femeilor. În plus, se recomandă ca reglementările și procedurile interne ale entităților economice să fie elaborate astfel încât acestea să întrunească standardele minime necesare asigurării egalității de șanse pentru femei și bărbați la locul de muncă, și anume: (i) recrutarea și angajarea; (ii) formarea și învățarea pe tot parcursul vieții; (iii) promovarea; (iv) remunerarea; (v) asigurarea echilibrului dintre viața profesională și cea privată; (vi) securitatea în muncă.

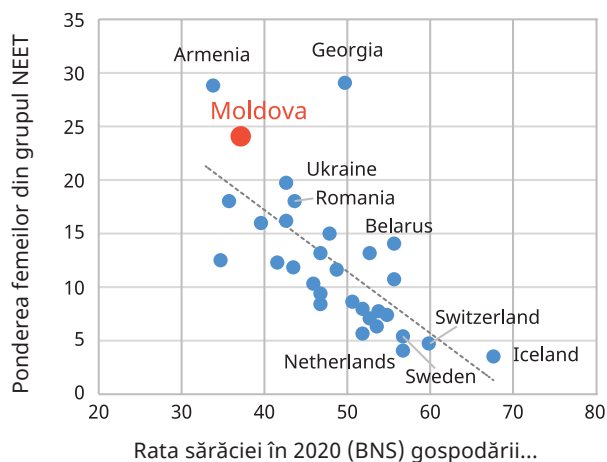
⁷⁶ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/9933_munca_inegala_analiza_decalajelor_de_gen_final.pdf

V. ANGAJAREA ÎN CÂMPUL MUNCII

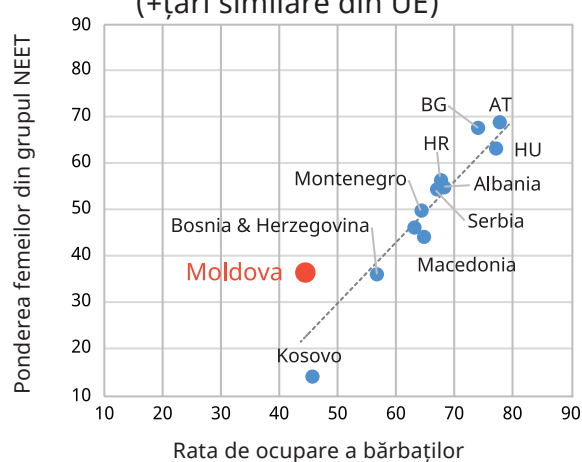
La nivel regional, Republica Moldova prezintă tendințe specifice în ceea ce privește ocuparea femeilor. În trimestrul II al anului 2021, rata generală de ocupare a populației din Moldova era de circa 40%, fiind cu mult sub rata medie de ocupare în cadrul țărilor UE. Rata scăzută de ocupare poate fi explicată, pe de o parte, prin practicile migraționale în Republica Moldova, în special în rândul bărbaților care sunt în căutarea unui loc de muncă, iar pe de altă parte, prin inactivitatea femeilor pe piața muncii. Datele arată că Moldova are cea mai scăzută rată de ocupare a femeilor din UE, Parteneriatul Estic și regiunea Balcanilor, alături de Armenia și Kosovo. Ponderea femeilor tinere neîncadrate nici în muncă, nici în educație sau formare (NEET) a fost printre cele mai ridicate din regiune (24%).

Figura 42. Raportul dintre ocuparea forței de muncă și populația, peste 15 ani, estimări modelate de OIM, 2019, %

Țările EU și ale parteneriatului Estic (PaE)

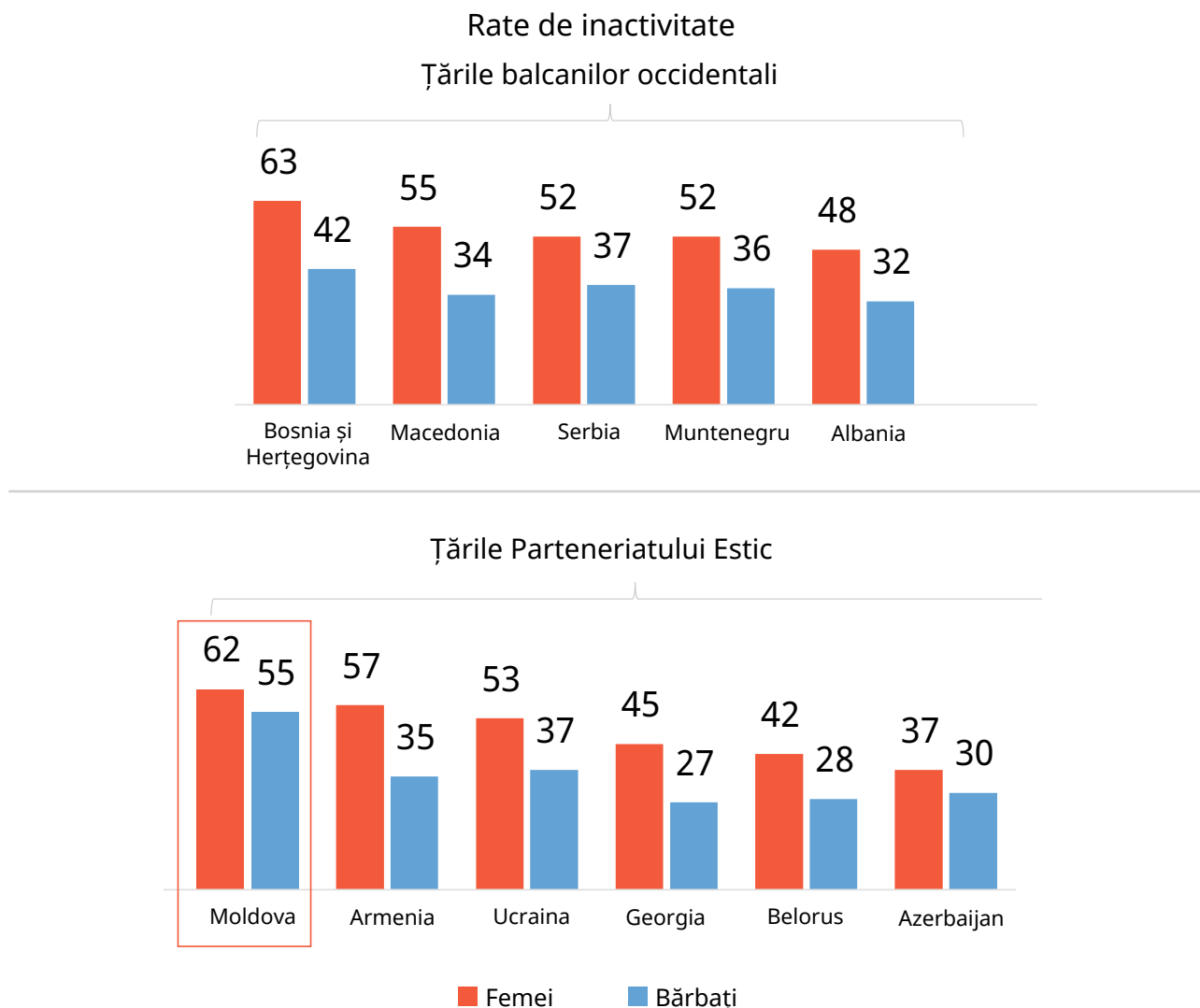
Țările din Balcanii de Vest (+țări similare din UE)

Sursa: Banca Mondială, baza de date ILOSTAT

Republica Moldova are cea mai mare prevalență a inactivității în rândul femeilor, comparativ cu țările din regiune. Chiar dacă diferența de gen este mai mică decât în alte țări, rata de inactivitate în Moldova este printre cele mai înalte atât în raport cu țărilor din Balcanii de Vest, cât și ale PaE, cu un impact vizibil asupra femeilor (figura 41). Principalii factori care contribuie la inactivitatea sporită a femeilor constituie responsabilitățile familiale, lipsa serviciilor de îngrijire a copiilor la prețuri accesibile sau disponibile, politicile favorabile familiei ineficiente, oportunitățile scăzute de angajare în zonele rurale. Incidența inactivității în țările egale din UE este, de asemenea, mai mare în rândul femeilor, dar diferențele de gen sunt mai mici.

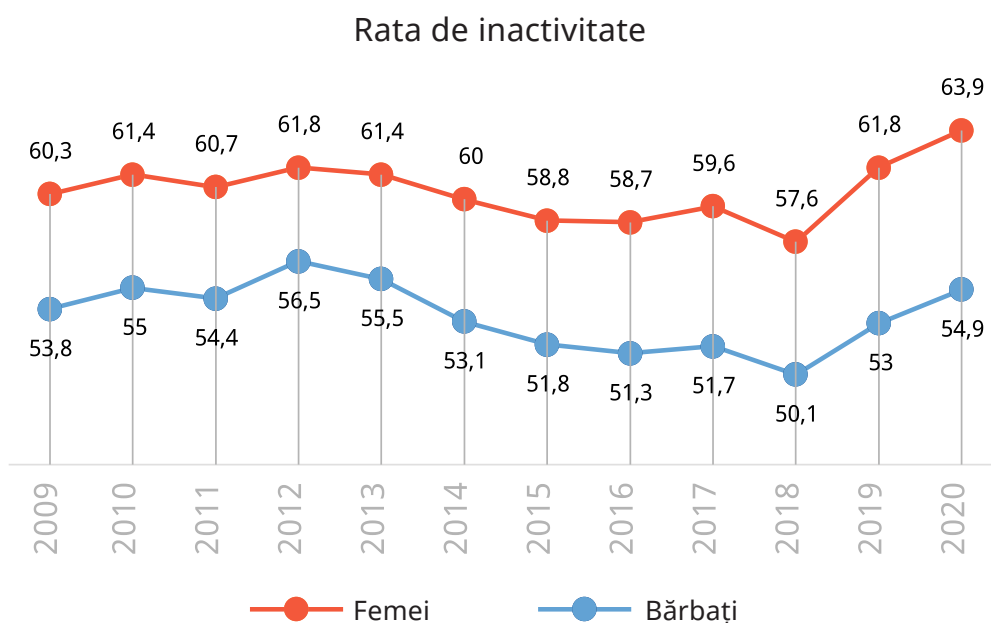
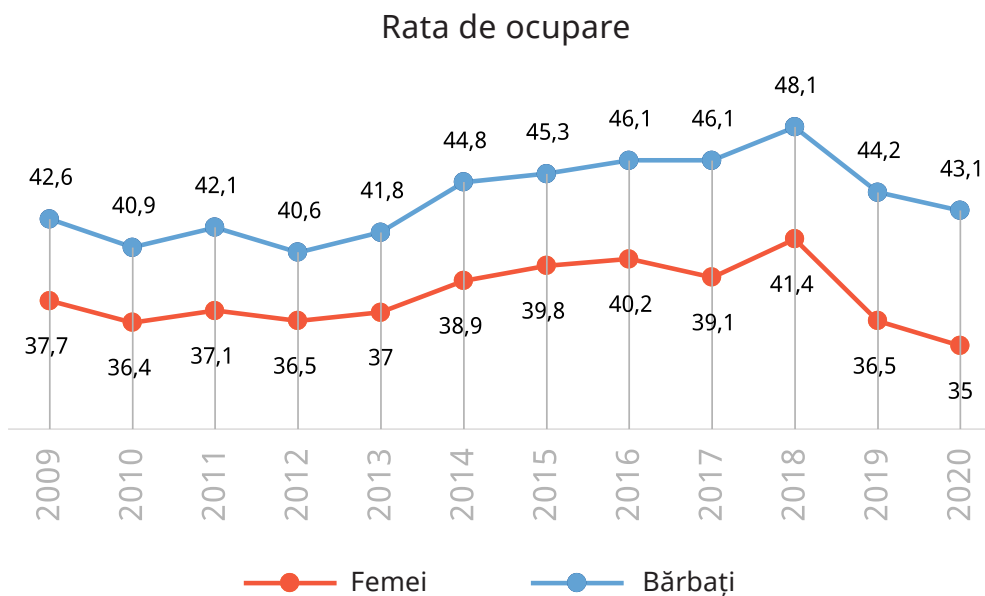
Figura 43. Rata de inactivitate pe sexe, estimări modelate de OIM, 2019, %

Sursa: Baza de date ILOSTAT

Inegalitățile de gen pe piața muncii au crescut în ultimii ani. În pofida eforturilor de reducere a inegalităților pe piața muncii, decalajele de gen persistă în ratele de ocupare a forței de muncă și au crescut în ultimii doi ani. Diferența în ceea ce privește rata de ocupare a femeilor și bărbaților a fost de circa 10 pp în 2020. Există diferite motive transversale în spatele ratei scăzute de participare a forței de muncă, în special a femeilor. Acestea continuă să aibă acces mai redus la oportunități economice și mai puțin control asupra resurselor economice, comparativ cu bărbații, din cauza unor inegalități sociale, juridice și politice. Divizarea inechitabilă a muncii plătite și neplătite și rolurile de gen modelate de această divizare joacă un rol semnificativ. Adesea femeile sunt constrânse să-și asume responsabilități gospodărești și de îngrijire a familiei, în detrimentul carierei/vieții lor profesionale.

Figura 44. Participarea forței de muncă în R. Moldova, %

Sursa: Biroul Național de Statistică

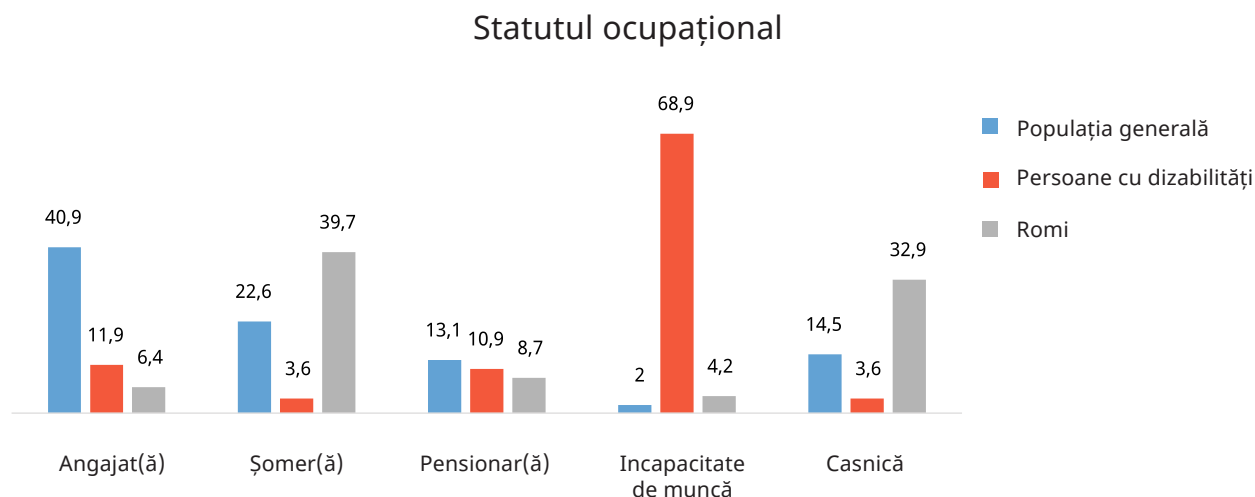
Rata de ocupare pe piața muncii a femeilor din grupurile vulnerabile este și mai mică. Sondajul CPD⁷⁷ arată că politicile publice nu oferă suficiente soluții și oportunități de angajare pentru toate grupurile de populație, în special pentru cele vulnerabile (persoane de etnie romă, persoane cu dizabilități, vârstnici etc.). Capacitatea de integrare pe piața muncii a populației de etnie romă este la cel mai scăzut nivel, rata de ocupare fiind de circa șapte ori mai mică decât a populației generale (6,4% față de 40,9%) (vezi figura 43). Datele privind inegalitatea de gen în rata de ocupare a persoanelor de etnie

⁷⁷ Calea incertă spre calificarea adulților: o analiză a inegalităților de învățare pe tot parcursul vieții în RM, CPD, 2019

romă pot varia de la o sursă la alta, însă tendința este unică: femeile rome au o rată de ocupare mai mică decât bărbații și se confruntă cu o incidență mai mare a șomajului. Acest lucru este determinat, în mare parte, de rolurile tradiționale de gen, care sunt puternic înrădăcinate în cultura romă. Căsătoriile timpurii și responsabilitățile de îngrijire determină, în mare măsură, prezența acestora pe piața muncii.

Rata de ocupare a persoanelor cu dizabilități este de circa patru ori mai mică decât a populației generale. Date BNS⁷⁸ arată că o treime dintre persoanele cu dizabilități sunt angajate în activități agricole, care, de regulă, sunt mai puțin plătite și mai puțin asigurate social (figura 43). Potrivit interviurilor cu persoane cu dizabilități și de etnie romă, aceste grupuri se confruntă frecvent cu practici de marginalizare și discriminare atât la etapa de recrutare, cât și la locul de muncă⁷⁹. Angajatorii trebuie să întreprindă măsuri pentru a oferi șanse egale persoanelor cu nevoi speciale, atât în ceea ce privește infrastructura, cât și politicile și procesele interne la nivel de unitate. Cadrul legal moldovenesc⁸⁰ oferă măsuri de suport angajatorilor în adaptarea rezonabilă a locului de muncă (programe de subvenții pentru angajatori). Cu toate acestea, ponderea redusă a angajaților cu dizabilități sugerează că aceste măsuri trebuie revizuite și îmbunătățite, prin: (i) creșterea numărului de personal care lucrează în direcțiile regionale de ocupare a forței de muncă responsabile de implementarea programelor de suport; (ii) sporirea resurselor financiare publice alocate acestor programe; (iii) simplificarea și raționalizarea programelor de subvenții pentru a încuraja mai mulți angajatori să adapteze locurile de muncă mai accesibile persoanelor cu dizabilități; ceea ce va duce la incluziunea și integrarea lor.

Figura 45. Statutul ocupațional, după gen și grupuri sociale, %

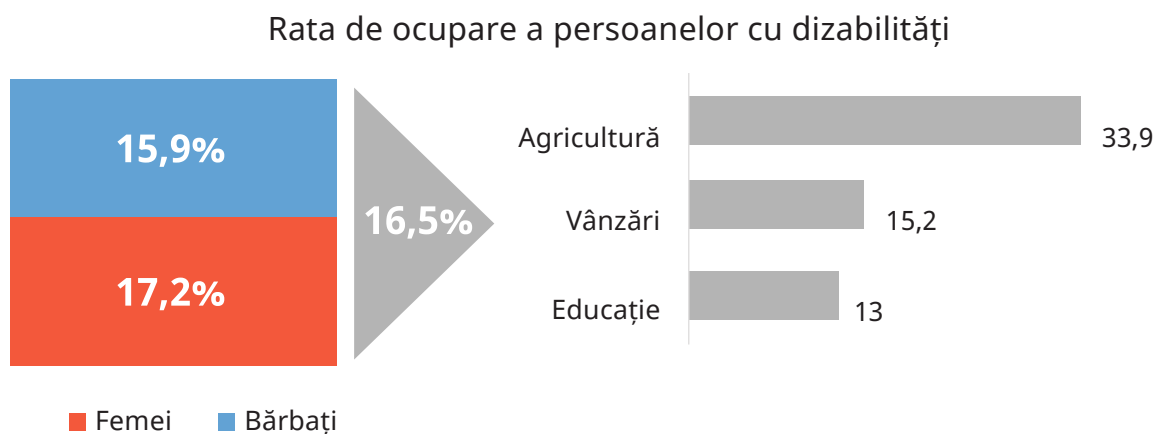
Sursa: Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD)

⁷⁸ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6827&idc=168>

⁷⁹ Individual interviews conducted in June-July 2021 (Roma woman, local councillor, woman with disability, trainer)

⁸⁰ Legea cu privire la promovarea forței de muncă și a asigurărilor pentru șomaj

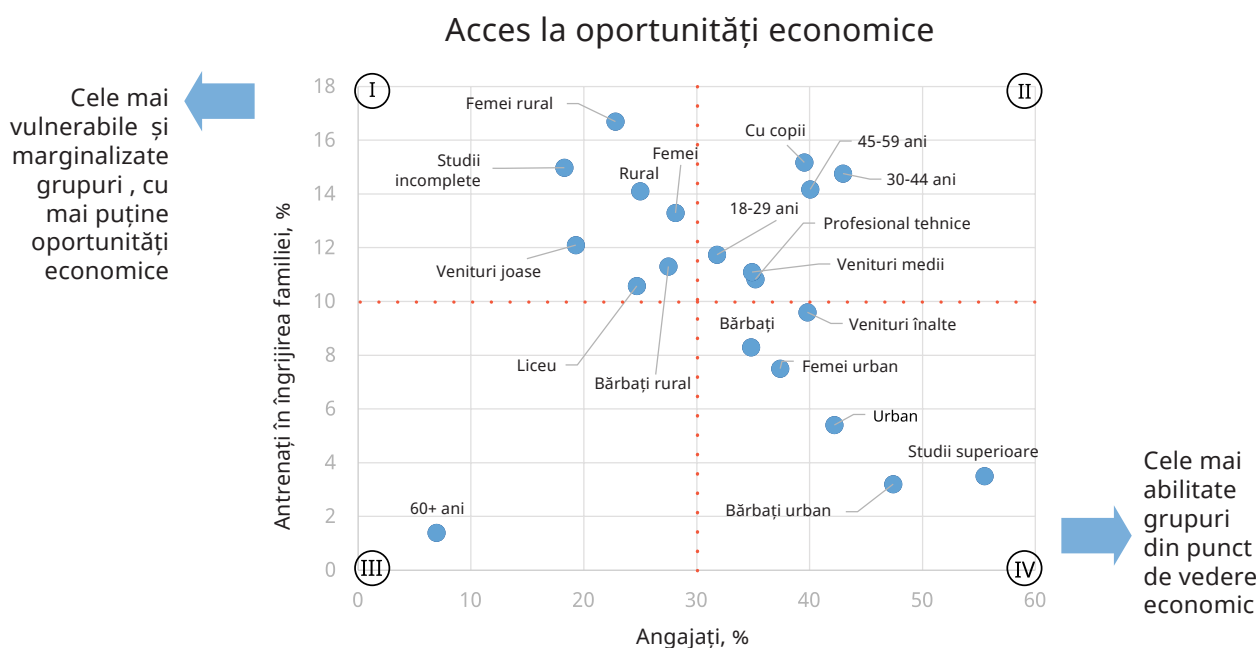
Figura 46. Statutul de angajare în câmpul muncii

Sursa: Biroul Național de Statistică (BNS), 2019

Femeile din zonele rurale au acces mai limitat la oportunități de muncă. Cartografierea populației prin prisma accesului la oportunitățile de angajare și implicării în munca de îngrijire a familiei evidențiază patru grupuri majore: grupuri mai puțin prezente pe piața muncii din cauza implicării sporite în îngrijirea familiei (cadranul I), grupuri care sunt nevoite să reconcilieze munca și responsabilitățile familiale (cadranul II), grupuri marginalizate pe piața muncii (cadranul III) și grupuri cu acces sporit la oportunități economice (cadranul IV). Grupul I se referă la grupurile care nu pot accesa piața muncii fiind foarte implicate în îngrijirea familiei și a copiilor. Acestea sunt, în mare parte, femeile din mediul rural, cu un nivel scăzut de educație. Lipsa oportunităților de muncă de calitate, facilități slabe de transport și nivelul redus de antreprenoriat și competențe în afaceri sunt câteva dintre motivele ce determină nivelul înalt al șomajului în rândul femeilor din zonele rurale.

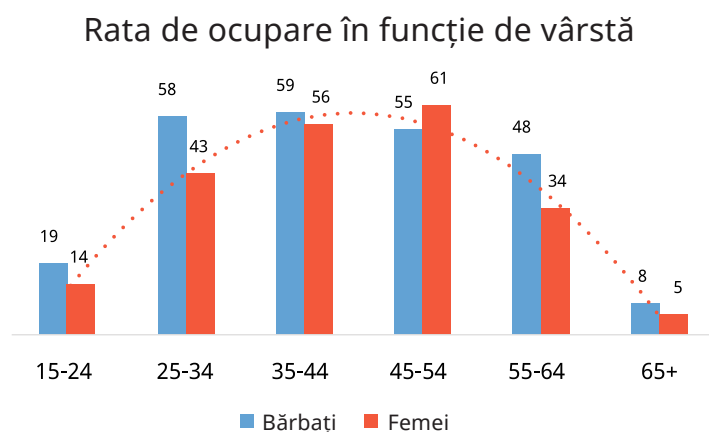
Figura 47. Statutul ocupațional, pe sexe și statut socioeconomic, %

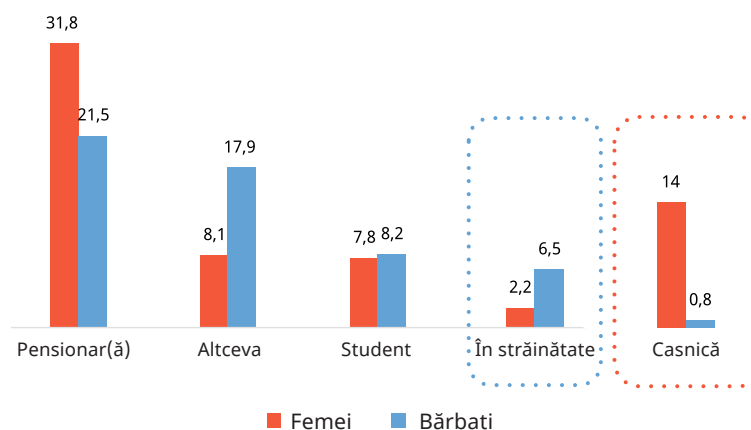
Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

Responsabilitățile de îngrijire par a fi principalele motive ce determină ocuparea redusă a femeilor. Sarcinile de îngrijire a familiei constituie bariere importante în calea participării forței de muncă, în special pentru femeile care își asumă în mod disproporționat responsabilități de îngrijire neremunerate. Analiza traiectoriei ocupaționale a femeilor de-a lungul vieții arată o tendință clară. Inactivitatea acestora atinge cote maxime în perioada reproductivă (15-34 de ani) și la vârsta de pre-pensionare (peste 55 de ani), atunci când rata de ocupare scade cu circa 30 pp. Sarcina de îngrijire devine mai intensă în aceste perioade din cauza nevoilor de îngrijire a copiilor (la etapele mai timpurii ale vieții) și a persoanelor în vârstă (la etapele ulterioare). În pofida îmbătrânirii globale a populației⁸¹, în Moldova nu există sisteme de îngrijire pe termen lung. Tradițional, nevoile de îngrijire ale persoanelor vârstnice, bolnave sau cu dizabilități sunt satisfăcute în cadrul familiei, majoritatea îngrijitorilor fiind femei. Nivelul sporit de inactivitate în rândul tinerilor poate fi explicat (pe lângă responsabilitățile de îngrijire) prin aflarea mai îndelungată în sistemul educațional și prin probabilitatea ca ei să își ajusteze începutul vieții profesionale în funcție de situația de pe piața muncii (de ex. extinzând perioada de formare în cazul când condițiile de pe piața muncii nu sunt favorabile). Tranziția de la școală la muncă durează adesea până la doi ani.

Figura 48. Traiectoria ocupațională a femeilor de-a lungul vieții, %

Rata de inactivitate după motivul acesteia, 2019

Sursa: Biroul Național de Statistică

⁸¹ Îmbătrânirea și sistemele de îngrijire pe termen lung: Analiză a acordurilor de finanțare și guvernare în Europa, America de Nord și Asia, Banca Mondială, 2017

Întrucât reconcilierea vieții profesionale cu cea privată devine tot mai dificilă, femeile tind să rămână în afara pieței muncii perioade îndelungate de timp. Sarcinile de îngrijire a copiilor constituie o barieră importantă pentru integrarea pe piața muncii. O analiză recentă a soluțiilor alternative de îngrijire a copiilor dezvăluie câteva bariere importante pentru integrarea profesională a femeilor cu copii⁸²: (i) acces redus la serviciile de educație preșcolară din cauza locurilor limitate în creșe/grădinițe, a orarului de lucru, a distribuției teritoriale; (ii) număr mic de instituții ce oferă servicii de educație preșcolară conform standardelor de sănătate și educație; (iii) lacune legislative care îngreunează integrarea pe piața muncii a părinților, în special a femeilor: a) lipsa prevederilor normative în Codul Educației care ar obliga Guvernul să creeze instituții preșcolare (creșe) sau ar stimula înființarea unor astfel de instituții de către sectorul privat, b) cerințe tehnice extrem de rigide care reduc la zero posibilitățile angajatorilor sau altor părți interesate de a dezvolta servicii preșcolare la locul de muncă (centre de zi, creșe sau alte servicii preșcolare), c) parteneriatul public-privat, deși prevăzut în legislație, nu este bine reglementat (birocrăție, finanțare) etc. În pofida faptului că în ultimii ani au fost aprobate mai multe modificări legislative pentru îmbunătățirea politicilor favorabile familiei, femeile se confruntă în continuare cu obstacole în asigurarea echilibrului dintre viața profesională și cea privată. Pot fi evidențiate unele provocări de politici care împiedică părinții (în special femeile) să fie economic activi și să-și atingă aspirațiile de carieră și fertilitate:

DISPOZIȚIILE LEGALE

• **CONCEDIUL PENTRU CREȘTEREA COPILULUI**

În ultimii ani au fost adoptate anumite prevederi legislative care vizează facilitarea accesului părinților la piața muncii. Unele se referă la modificările din 2018 la Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale⁸³: (i) părinții pot solicita indemnizația pentru creșterea și îngrijirea copilului conform a două opțiuni: până la împlinirea de către copil a vârstei de 3 ani sau de 2 ani și 2 luni (art. 18 alin. (1)) și (ii) părinții pot beneficia integral de cuantumul indemnizației pentru îngrijirea copilului chiar dacă lucrează cu normă întreagă (art. 18 (4)). De asemenea, concediul suplimentar neplătit (pentru îngrijirea co-

PROVOCĂRILE EXISTENTE

În pofida acestor modificări legislative, părinții încă nu beneficiază pe deplin de acestea. Deși au două opțiuni pentru perioada concediului de îngrijire a copilului, cu dreptul de a beneficia de cuantumul integral al indemnizației indiferent de perioada aleasă, nu se atestă o creștere a numărului celor care selectează concediul cu durata de 2,2 ani (ceea ce le-ar permite revenirea mai rapidă pe piața muncii). Numărul insuficient de instituții de educație preșcolară care întrunesc standardele de sănătate și educație face dificil pentru părinți să aleagă opțiunea care oferă o perioadă mai scurtă de concediu pentru îngrijirea copilului. Potrivit datelor BNS, în 2018 doar 21,9% dintre copiii cu vârsta cuprinsă între 1-2 ani din totalul copiilor

⁸² *Cum se creează locuri de muncă favorabile familiei? Patru opțiuni alternative de îngrijire a copiilor care pot fi oferite de angajatori.* CPD, UN Women, 2020

⁸³ *Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale*

pilului) a fost redus de la 3 ani la 1 an (art. 126 (1))⁸⁴.

• ACCESUL LA SERVICII PREȘCOLARE (CREȘE)

În noiembrie 2018 au fost aprobate mai multe modificări la Codul Educației⁸⁵ pentru a modifica vârsta de înscriere a copiilor la creșă (0-2 ani) și grădiniță (2-6/7 ani) (art. 20). Adicional, Guvernul și-a luat angajamentul de a elabora și aproba Programul de extindere a serviciilor de creșă până în 2020.

• ACORDURI DE MUNCĂ FLEXIBILE

În 2020 au fost aprobate mai multe modificări ale Codului Muncii, care au introdus prevederi ce asigură dreptul salariaților de a beneficia de acorduri de muncă flexibile (art. 100 1) și acorduri de muncă la distanță (Capitolul IX 1).

de această vârstă au fost integrați în învățământul preșcolar. Aceasta înseamnă că circa 80 de mii de familii nu au reușit să beneficieze de aceste servicii, fiind expuse unei dificultăți mai mari în identificarea unui loc de muncă sau în revenirea la muncă. Mai mult, modificările legislative aprobate nu stimulează implicarea taților în creșterea și îngrijirea copiilor, ceea ce înseamnă că femeile continuă să fie cele mai implicate în îngrijirea copilului, în detrimentul vieții lor profesionale.

În pofida acestor modificări, mai puțin de jumătate dintre angajații din Republica Moldova beneficiază de careva forme de program flexibil de muncă, majoritatea fiind decise de către angajator. Noile prevederi nu oferă acces la acorduri de muncă flexibile pentru toți angajații, ci pentru cei care au grijă de copii sau adulți aflați în dificultate. Nu există nicio obligație pentru angajator de a oferi acces egal la un program de lucru flexibil tuturor femeilor și bărbaților angajați în cadrul unității, asigurând astfel acces egal la beneficii pe piața muncii. Conform noilor prevederi, angajatorul decide dacă acceptă sau nu acorduri de muncă flexibile (inclusiv munca la distanță). Aceasta are o bază rezonabilă atâta timp cât există anumite funcții, domenii de activitate în care un program de lucru flexibil este incompatibil cu tipul de activitate. Totuși, o asemenea prevedere poate crea spațiu pentru încălcarea acestui drept de către angajatori. Conform unei cercetări calitative⁸⁶, angajatorii se confruntă cu dificultăți de monitorizare a angajaților care lucrează în afara locului de muncă, ceea ce le reduce dorința de a oferi acorduri de muncă flexibile.

⁸⁴ Codul Muncii al Republicii Moldova, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro

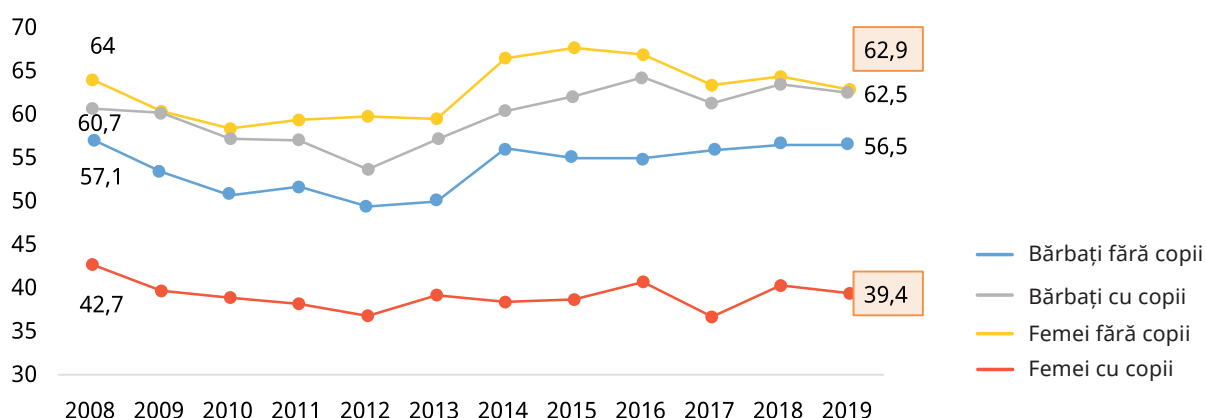
⁸⁵ Codul Educației al Republicii Moldova, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro

⁸⁶ Interviu realizat în iunie-iulie 2021 (angajatori)

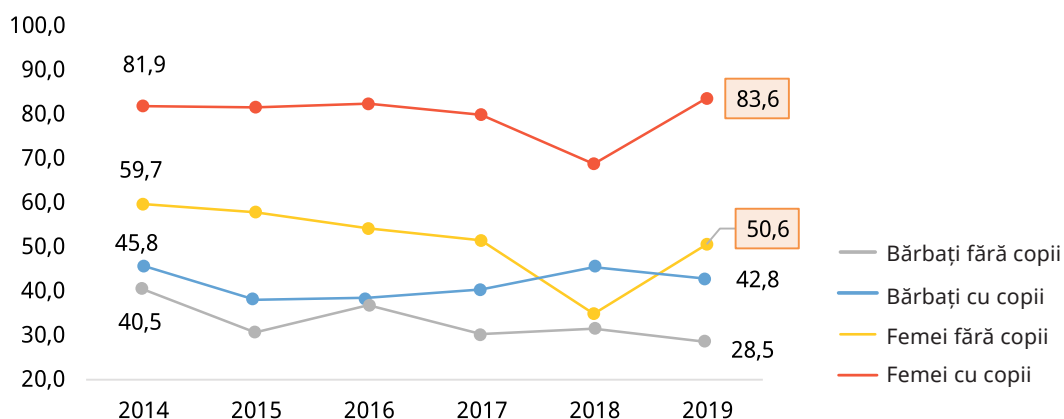
Disponibilitatea scăzută a instituțiilor de îngrijire a copiilor și politicile favorabile familiei ineficiente sporesc inegalitățile de gen. Datele BNS arată că rata de ocupare a femeilor cu cel puțin un copil preșcolar este cu 20% mai mică decât a celor fără copii preșcolari, ceea ce constituie una dintre cele mai semnificative diferențe din regiunea europeană. Femeile sunt mult mai predispuse decât bărbații să renunțe la munca plătită sau să reducă orele de muncă după ce au devenit părinte. Datele furnizate de Sondajul Generații și Gen 2020 arată că ponderea femeilor cu copii preșcolari implicate în muncă plătită este de circa 2 ori mai mică decât cea a bărbaților. Mai mult decât atât, circa 50% dintre mamele cu copii preșcolari nu intenționează să-și caute un loc de muncă, pondere de patru ori mai mare decât a taților aflați în aceeași situație. Deciziile pe care cuplul le ia cu privire la modul de echilibrare a muncii plătite și a îngrijirii copiilor au consecințe asupra salariului, accesului la oportunitățile profesionale și duc, pe termen lung, la creșterea diferențelor salariale între femei și bărbați.

Figura 49. Indicatori selectați privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată

Rata de inactivitate după prezența copiilor, grupa de vârstă, 15-24 ani, %

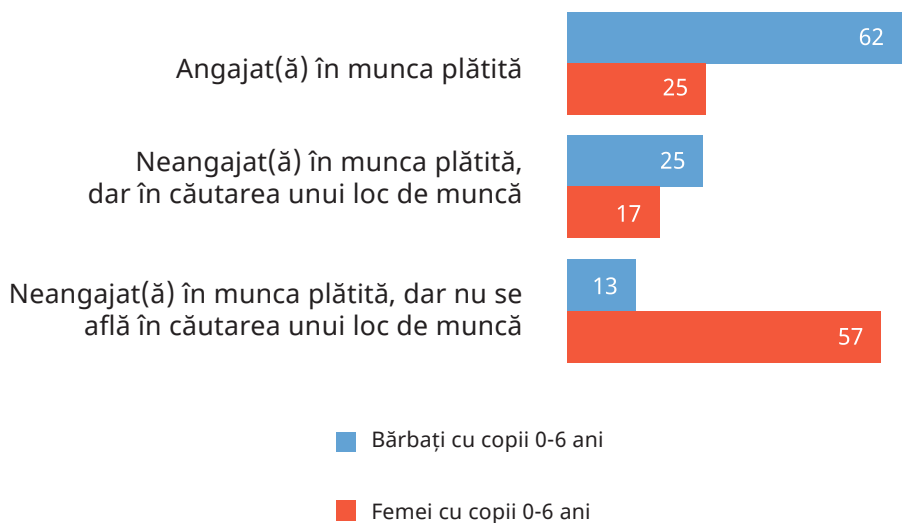

Rata de inactivitate în funcție de prezența copiilor, grupa de vârstă, 15-24 ani, %

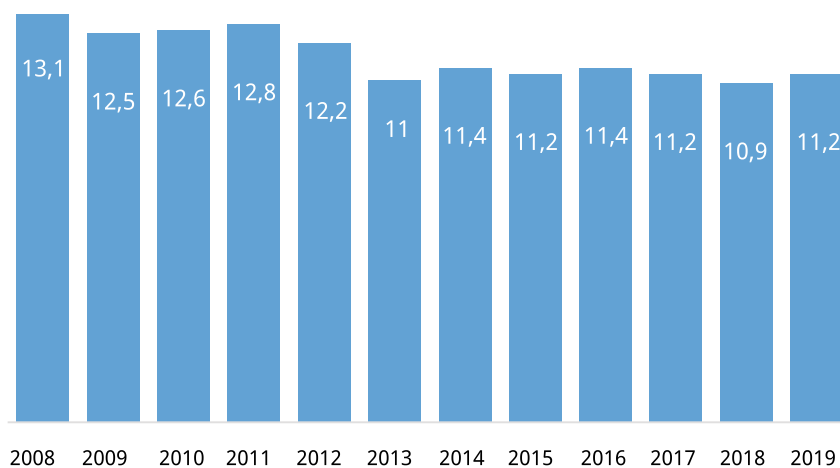

Sursa: BNS; Sondajul Generații și Gen, 2020

Statutul de activitate în funcția de prezența copiilor

Disponibilitatea instituțiilor de îngrijire a copiilor: % copiilor sub 3 ani în educația timpurie

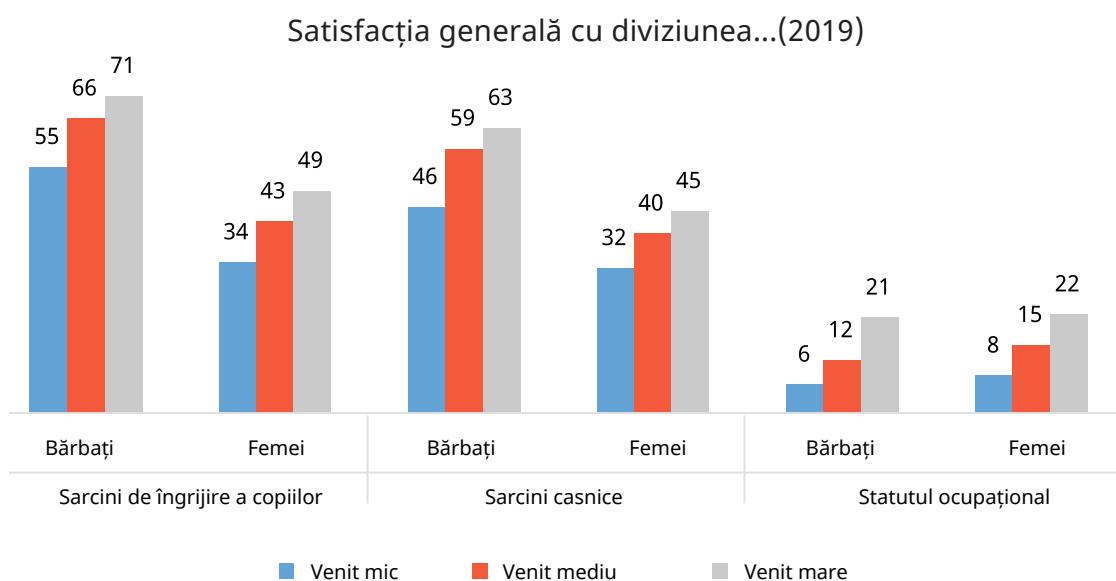
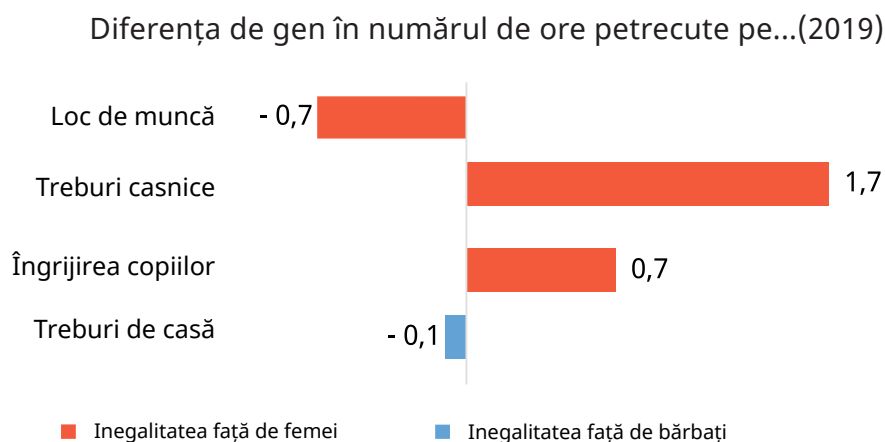

Sursa: BNS; Sondajul Generații și Gen, 2020

Din cauza divizării inegale a responsabilităților de îngrijire, femeile sunt mai implicate în munca neremunerată. Un studiu recent arată că o femeie angajată lucrează în medie cu 1,6 ore pe zi mai mult decât bărbații din cauza sarcinilor de îngrijire a gospodăriei și a familiei. Chiar dacă bărbații se implică tot mai mult în activitățile casnice, femeile angajate petrec zilnic cu 2,1 ore mai mult pentru îngrijirea copiilor, activități casnice etc. Acesta este probabil motivul pentru care femeile sunt, în general, mai puțin mulțumite de divizarea responsabilităților de îngrijire. Povara îngrijirii revine, în mare parte, femeilor cu venituri mici, care au și un nivel mai scăzut de educație și mai puține oportunități de a se integra pe piața muncii sau de a obține locuri de muncă decente. În general, femeile adesea sunt nevoite să ia decizii legate de carieră reieșind

mai mult din necesitățile de îngrijire ale copiilor și familiei, decât în interesul situației sale financiare sau al ambițiilor profesionale. Femeile ajung fie să aibă mai puțini copii decât și-ar dori, fie să nu își poată realiza potențialul de carieră.

Figura 50. Decalajul de gen în echilibrul dintre viața profesională și cea privată

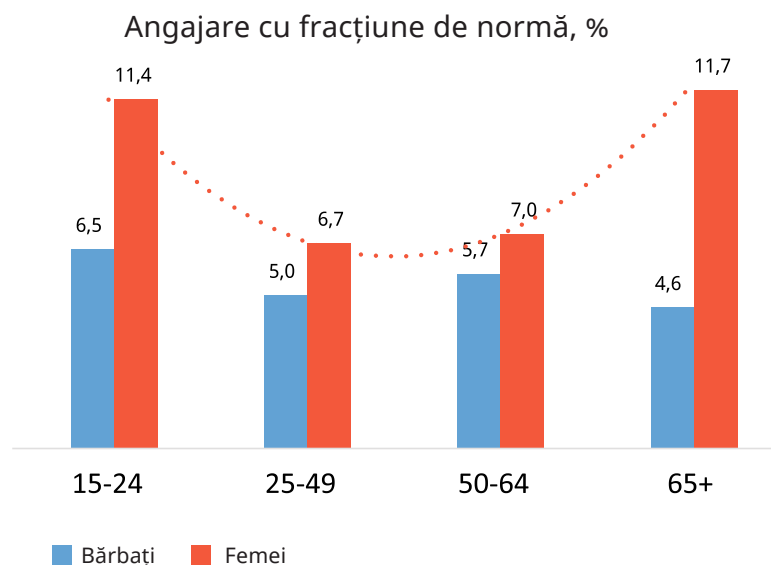

Sursa: CPD, UN Women, 2019; Sondajul Generației și Gen, 2020

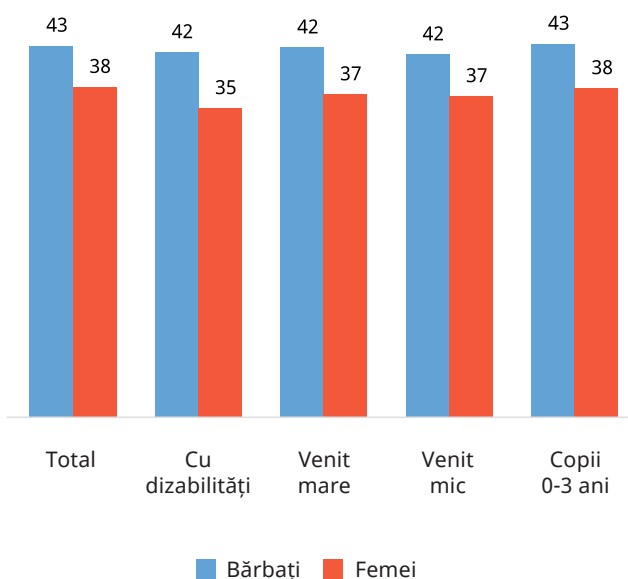
Divizarea disproporționată a muncii de îngrijire și rolurile de gen au o mare influență în determinarea formelor de angajare și a ocupațiilor. Statisticile arată că în Republica Moldova inegalitățile de gen în ocuparea forței de muncă sunt direct legate de prezența copiilor. Femeile cu copii în întreținere sunt mai predispuse să aleagă munca cu fracțiune de normă, adesea în detrimentul carierei și al progresului salarial, pentru a reconcilia munca plătită cu responsabilitățile de îngrijire a familiei, în timp ce partenerii lor tind să lucreze cu normă întreagă, ceea ce parțial explică această asimetrie. Bărbații tind să lucreze mai multe ore decât femeile, peste

40 de ore pe săptămână, ceea ce se utilizează ca referință pentru o săptămână de lucru „standard”. Decalajul dintre munca în timpul săptămânii și cea de la sfârșitul săptămânii este mai mare în rândul întreținătorilor (de obicei, bărbații), fapt ce le reduce din câștigurile anuale. Femeile care lucrează mai multe ore ar putea fi antrenate în industrii dominate de bărbați, iar cele care lucrează în zile de odihnă (week-end) sunt mai predispuse să lucreze în condiții de muncă grele și munci prost plătite, cum ar fi munca în transportul public, curățenie și îngrijire.

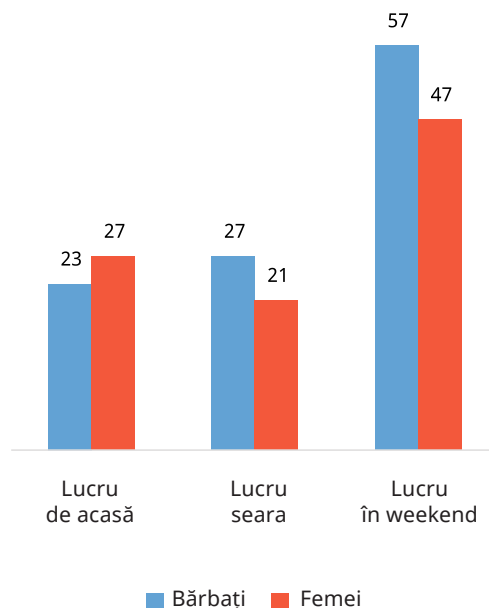
Figura 51. Angajarea cu fracțiune de normă după vârstă și sexe

Numărul de ore lucrate pe săptămână

Lucru suplimentar (overtime), %

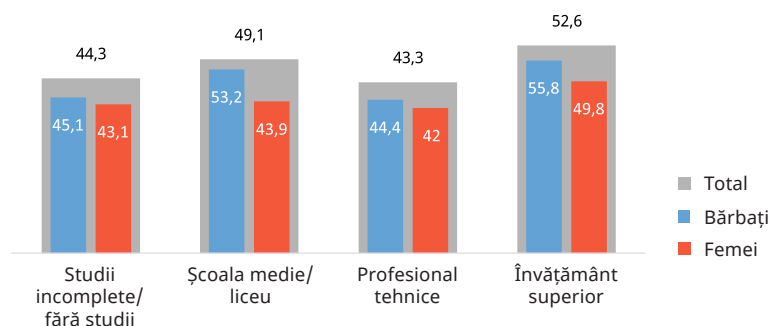

Sursa: BNS 2019; Sondajul Generații și Gen, 2020

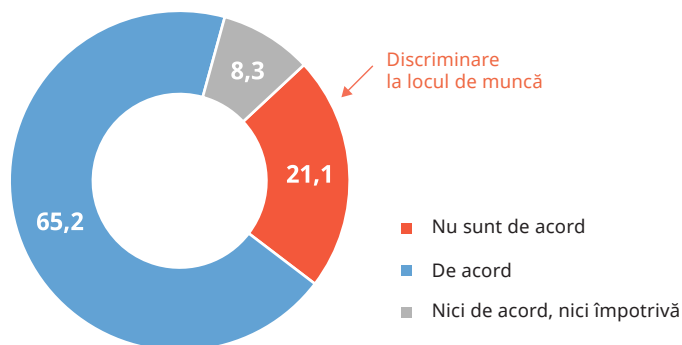
Acordurile de muncă flexibile, dacă nu sunt bine reglementate, ar putea înrăutăți poziția femeilor pe piața muncii, sporind decalajele de gen. Acordurile flexibile ar putea constitui o metodă de suport pentru femei întru menținerea echilibrului între viața profesională și cea privată. Deși angajarea cu fracțiune de normă sau alte acorduri flexibile sunt percepute ca o soluție pentru integrarea femeilor pe piața muncii sau menținerea lor active după naștere, aceasta poate avea efecte negative pe termen mai lung asupra angajatelor. Politicile care facilitează tranziția la un loc de muncă cu normă parțială ar putea să slăbească poziția femeilor pe piața muncii și potențialul lor de câștiguri pe parcursul vieții. Munca cu normă parțială creează soluții pentru ca femeile angajate în muncă plătită să primească un venit corespunzător numărului de ore lucrate. Însă, trebuie să ținem cont și de faptul că acestea sunt implicate și în responsabilități de îngrijire, ceea ce constituie muncă neremunerată, dar care consumă timp și efort. Pe termen lung, mai puține ore plătite lucrate (datorită programului de lucru flexibil) se pot solda cu o diferență mai mare de remunerare între femei și bărbați, mai puține oportunități profesionale, discriminare în promovare (deoarece femeile se află mai puțin timp la locul de muncă), subutilizarea forței de muncă a femeilor și un nivel scăzut de pensii la vârsta de pensionare. O revizuire a politicilor existente este un pas important în determinarea modului în care politicile la locul de muncă sunt adecvate pentru a sprijini toți angajații (nu numai femeile) să beneficieze de acorduri flexibile.

Figura 52. Acordurile de muncă flexibilă (percepțiile angajaților și angajatorilor), %

Acceptă angajatorul dvs. aranjamente flexibile de lucru?

Este la fel de probabil ca angajații cu program de lucru flexibil să fie promovați ca și cei cu program de lucru fix?

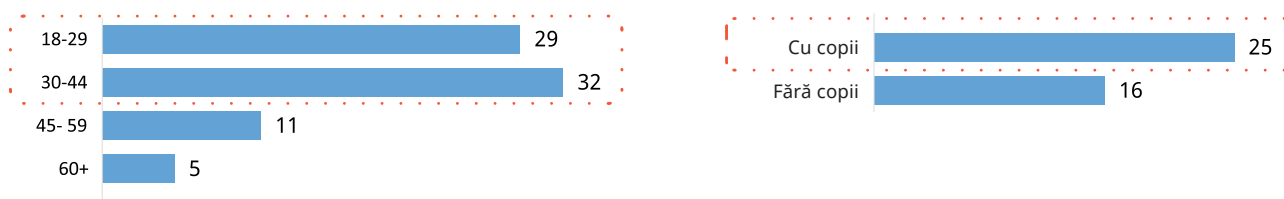
Sursa: Sondajul CPD, 2019

Înteruperile în activitatea profesională sau reducerea timpului de lucru au implicații importante asupra securității financiare a femeilor. Ele sunt cele care, de obicei, sacrifică veniturile lor, întrerupând activitatea profesională plătită ca urmare a nașterii și a perioadei de concediu asociată îngrijirii copilului. În consecință, femeile sunt mai predispuse să caute loc de muncă compatibil cu responsabilitățile de îngrijire a familiei (care este mai puțin remunerat) sau să opteze pentru angajare cu fracțiuni de normă și alte acorduri de muncă flexibilă. Potrivit datelor BNS, diferența de remunerare între femei și bărbați este estimată la 13,7% în 2020, cu circa 2 pp mai mare decât în 2013. În valoare monetară, pierderea financiară anuală a femeilor a ajuns la circa 12 000 MDL în 2020, ceea ce înseamnă că o femeie trebuie să lucreze circa două luni adiționale pentru a atinge salariul mediu anual al unui bărbat pentru anul precedent⁸⁷.

Decalajul de gen în salarii pare a fi subestimat. Un sondaj în rândul angajaților⁸⁸ arată că salariul femeilor este în medie cu 25% mai mic decât al bărbaților. Partea explicată (obiectivă) a acestui decalaj este de doar 8,7 pp, celelalte 16,7 pp fiind „inexplicabile”. Conform studiilor care utilizează decompoziția Oaxaca-Blinder, partea inexplicabilă a diferenței salariale se poate referi la discriminare la locul de muncă, deși nu este exclus ca există și alți factori care ar putea avea un impact sistemic mai mare asupra femeilor.

Figura 53. Diferența de remunerare între femei și bărbați în Moldova, în funcție de vârstă și prezența copiilor

Diferența de remunerare între femei și bărbați în funcție de vârstă și prezența copiilor

Sursa: Calculele CPD în baza datelor sondajului CPD/UN Women⁸⁹

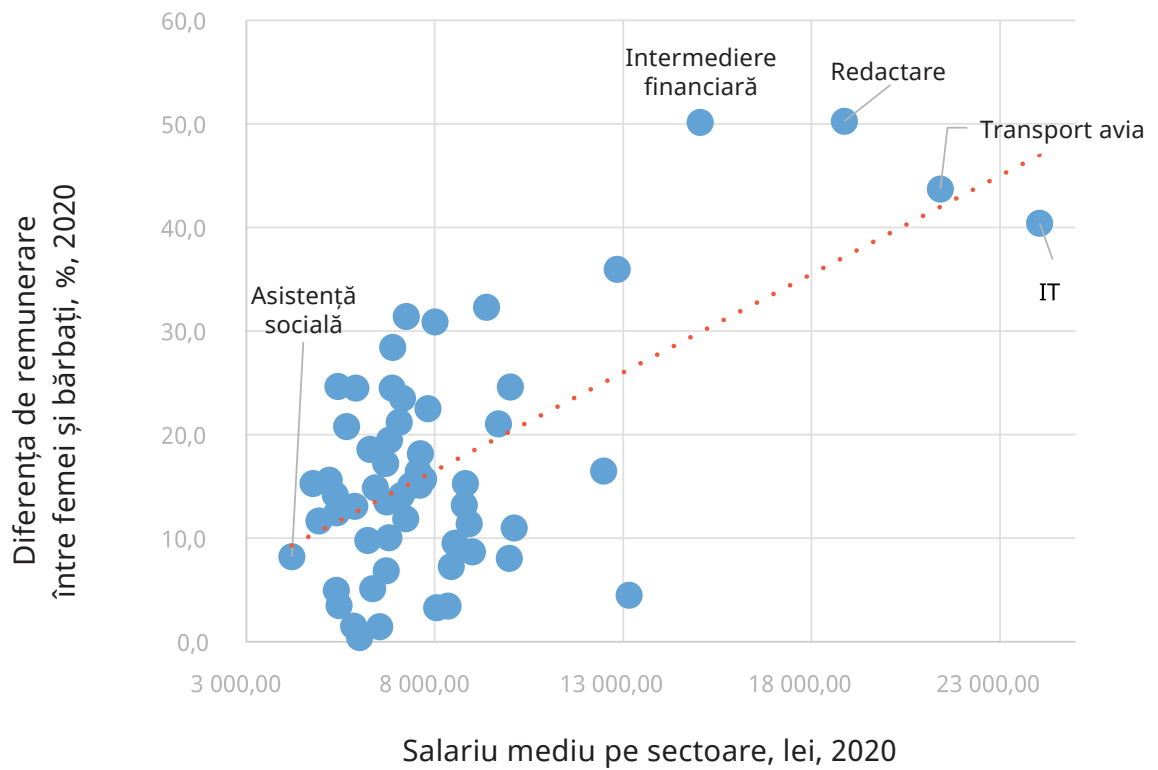
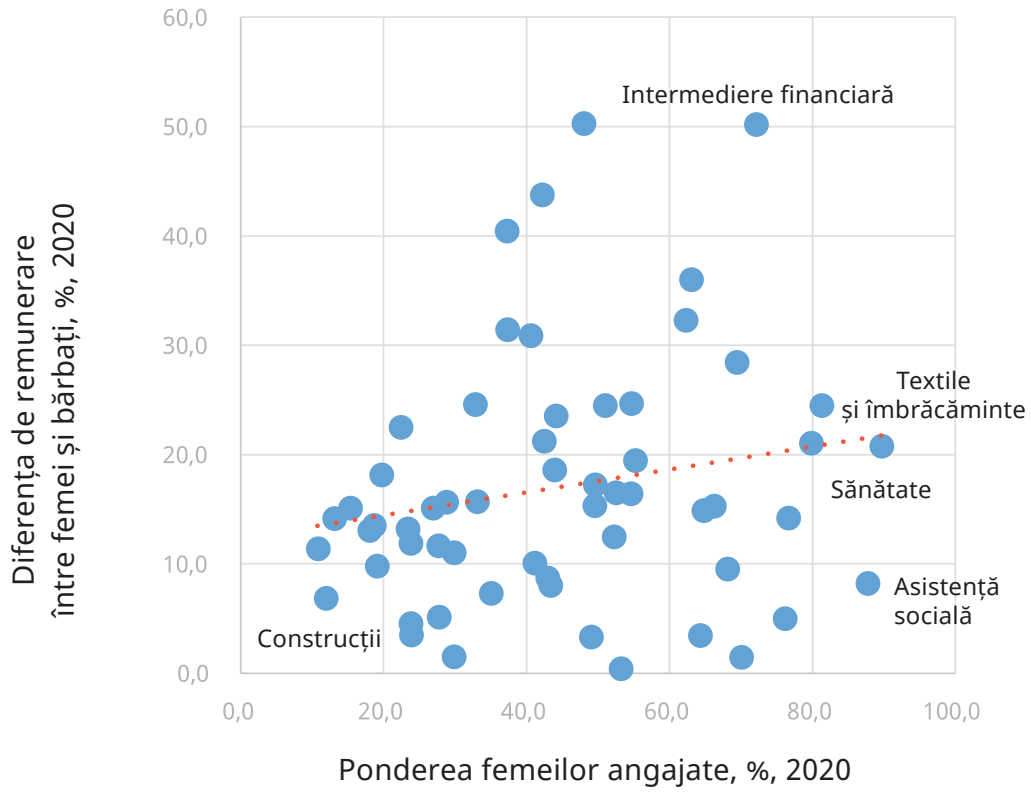
Femeile sunt subreprezentate în sectoarele dominate de bărbați, cu oportunități de muncă mai bine plătite. Piața muncii este segmentată și segregată în funcție de gen. Femeile reprezintă majoritatea lucrătorilor din sectoarele unde predomină ocupațiile slab calificate și slab plătite. Segregarea ocupațională verticală este un factor care contribuie la diferența de salarizare. În anumite sectoare economice, precum educația, sănătatea, industria de îmbrăcăminte, ponderea femeilor este de peste 70% din salariați, ceea ce înseamnă că femeile ar trebui să fie prezente în toate structurile ierarhice (atât de execuție, cât și de conducere) și să existe un echilibru în ceea ce privește remunerarea. Totuși, figura de mai jos arată că diferențe salariale există chiar și în sectoarele cu o pondere mare de angajate, ceea ce semnifică că acestea sunt subreprezentate în pozițiile de vârf, unde sunt stabilite salarii mai mari.

⁸⁷ Diferența de remunerare între femei și bărbați 2020: este timpul de a reduce decalajul! CPD, 2020
https://progen.md/wp-content/uploads/2021/02/CPD_Inegalitatile-salariale-2020.pdf

⁸⁸ Diferența de remunerare între femei și bărbați 2019: cum și de ce femeile au pierderi financiare, CPD, 2020
<https://progen.md/inegalitatea-de-gen-in-salarizare-cum-si-de-ce-femeile-pierd-financiar-in-fata-barbatilor/>

⁸⁹ Munca inegală: analiza inegalităților de gen în rândul angajatorilor, angajaților și șomerilor, CPD, UN Women, 2020

Figura 54. Impactul segregării verticale asupra diferențelor salariale

Sursa: Calcule CPD în baza datelor BNS, 2020

Femeile NEET: În Republica Moldova, decalajul de gen al indicatorului NEET este destul de semnificativ: circa 32,5% pentru femei și 19,6% pentru bărbați în 2020 (26% în medie). Acest decalaj evidențiază lipsa oportunităților echitabile pentru femei de a se integra pe piața muncii, chiar dacă au un nivel de educație mai înalt decât bărbații. Acest lucru se poate explica prin mai mulți factori evidențiați în cadrul unui interviu individual: stereotipuri și presiune socială care pun un accent mai mare pe rolul femeii în familie și pe rolul bărbaților la locul de muncă; consilierea în carieră și orientarea profesională a femeilor către domenii relativ limitate de ocupație; aspecte legate de piața muncii, cum ar fi: angajatorii preferă să angajeze mai degrabă bărbați tineri decât femei tinere; tinerele se confruntă cu dificultăți de integrare atunci când revin la muncă după concediul de îngrijire a copilului; femeile tinere au mai multe șanse să ocupe locuri de muncă prost plătite; lipsa condițiilor de reconciliere a vieții de familie cu cea profesională⁹⁰. Perioadele îndelungate de aflare în situația NEET duc la efecte devastatoare pentru tineri. Ca urmare a aflării pentru o perioadă mai îndelungată în statutul NEET, pot apărea varii condiții sociale nefavorabile: izolare, angajare în locuri de muncă nesigure cu salarii mici, criminalitate, probleme de sănătate fizică și psihică, eșecuri în familie sau divorț etc. Aceste consecințe implică anumite costuri și, prin urmare, statutul NEET nu este o problemă doar pentru persoana în cauză, ci și pentru societate și economie, în ansamblu.

Femeile tinere: Situația de pe piața muncii din Republica Moldova continuă să indice o scădere a ocupării, în pofida stabilizării economice, fapt care ar putea avea consecințe negative, pe termen lung, asupra sistemului economic și a securității sociale. O situație dificilă se atestă în cazul tinerilor de 15-24 de ani, care au înregistrat o creștere a numărului de lucrători familiari neremunerați, inclusiv discrepanțe semnificative între mediul rural și cel urban. Ponderea tinerilor angajați în vârstă de 15-24 de ani scade anual cu 10-13%, fapt explicat de creșterea migrației în străinătate⁹¹. Decalajul de gen în ocupare devine mai semnificativ pentru grupa de vârstă 25-34 de ani: conform datelor BNS, rata de ocupare a femeilor tinere a fost de 43% în 2020, comparativ cu 58% a bărbaților tineri angajați. Responsabilitățile de îngrijire devin mai intense în această perioadă (perioada reproductivă) din cauza nevoilor de îngrijire a copilului. Un interviu cu un reprezentant al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă dezvăluie că responsabilitățile de îngrijire a familiei și copiilor constituie potențiale bariere în calea participării forței de muncă, în special pentru femei, care își asumă în mod disproporționat munca neremunerată. Din acest considerent, o mare parte a angajatorilor sunt reticenți în angajarea femeii tinere⁹².

Femeile din zonele rurale sunt deosebit de vulnerabile, fiind în mod sporit supuse riscului de a rămâne în afara pieței muncii. Deteriorarea capitalului social în zonele rurale din Republica Moldova a avut un impact negativ asupra femeilor din mediul rural. Nivelul de educație al femeilor din comunitățile rurale este mult mai scăzut decât

⁹⁰ *Interviu individual realizat în perioada iunie-iulie 2021 (femeie, reprezentanța Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă)*

⁹¹ *Evaluarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021 din perspectiva tinerilor, NYCM, 2018*

⁹² *Interviu individual realizat în perioada iunie-iulie 2021 (femeie, reprezentanța Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă)*

al femeilor din mediul urban. Doar 46,4% dintre femeile active din mediul rural au studii superioare, studii medii de specialitate sau medii profesionale, comparativ cu 75% dintre femeile active din mediul urban. Oportunitățile limitate de angajare a femeilor din mediul rural continuă să crească migrația femeilor cu studii superioare de la sate la orașe⁹³. Rata de ocupare a femeilor din mediul rural este de aproximativ 32%, cu 12 pp mai mică decât rata generală de ocupare a forței de muncă din mediul urban, datorită caracteristicilor piețelor locale de muncă și mediului economic (date BNS). Lipsa oportunităților de muncă decentă, infrastructura de transport subdezvoltată și nivelul redus de antreprenariat și competențe în afaceri sunt câteva dintre motivele șomajului feminin în zonele rurale.

Femeile rome sunt marginalizate în ceea ce privește accesul la piața muncii. Toate datele disponibile sugerează un acces redus al acestui grup la educație și locuri de muncă. Un studiu despre oportunitățile de învățare pe tot parcursul vieții în R. Moldova⁹⁴ arată că circa 40% dintre tinerii romi (cu vârste cuprinse între 18-30 de ani) sunt în prezent șomeri și doar 4% sunt activi pe piața muncii, rata de ocupare fiind de 10 ori mai mică, comparativ cu populația non-romă. Potrivit interviurilor realizate, femeile rome se confruntă frecvent cu practici de marginalizare și discriminare atât la etapa de recrutare, cât și la locul de muncă⁹⁵.

Femeile cu dizabilități se confruntă, de asemenea, cu dificultăți în accesarea oportunităților pe piața muncii. Toate problemele care afectează oamenii în general, cum ar fi accesul la locuri de muncă, îngrijirea sănătății, educația afectează și persoanele cu dizabilități, dar într-un mod mult mai complex. Atitudinile discriminatorii legate de dizabilitate limitează posibilitățile acestora de a identifica un loc de muncă sau de a participa în viața socială. Datele BNS arată că doar 16,5% dintre persoanele cu dizabilități din Moldova sunt angajate, dintre care 17% sunt femei și 15% - bărbați. Bărbații sunt mai frecvent antrenați în economia informală. Totuși, majoritatea femeilor cu dizabilități raportează dificultăți financiare, fiind uneori în imposibilitatea de a acoperi cheltuielile pentru medicamente, pentru creșterea copiilor etc.⁹⁶

Femeile din gospodăriile cu venituri mici: gospodăriile conduse de bărbați sunt mai optimiste cu privire la propriul nivel de trai. Unul dintre factorii care determină percepția asupra nivelului de trai de către populație este capacitatea financiară a gospodăriei. Conform datelor BNS⁹⁷, gospodăriile conduse de bărbați își pot permite cheltuieli neprevăzute în valoare de 5.000 de lei într-o proporție mai mare decât cele conduse de femei (24,1% față de 15,2%). Vulnerabilitatea financiară a gospodăriilor conduse de femei crește odată cu prezența copiilor (în special, unde sunt 3 sau mai mulți copii). Aceste femei sunt nevoite să identifice un loc de muncă în proximitatea geografică a

⁹³ *Profilul femeilor din zonele rurale, BNS, UN Women, 2016*

⁹⁴ *Calea incertă către calificarea adulților: inegalități în învățarea adulților în R. Moldova, CPD, 2020*

⁹⁵ *Interviu individual realizat în iunie-iulie 2021 (femeie romă, consilier local)*

⁹⁶ *Discuțiile în cadrul grupului tematic desfășurate în iunie-iulie 2021 (femei cu dizabilități)*

⁹⁷ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6599>

gospodăriei, ceea ce le reduce considerabil șansele de a accesa oportunități de angajare. Sărăcia devine un factor de excludere pentru femeile din gospodăriile cu venituri mici. Lipsa capitalului uman, accesul scăzut la servicii sociale, înrolarea scăzută în educație fac ca acest grup de femei să devină vulnerabil și dependent de beneficiile sociale.

Femeile supraviețuitoare ale violenței domestice: barierele financiare joacă un rol major în diminuarea libertăților de care se pot bucura femeile abuzate de parteneri. Actualmente, multe femei continuă să fie dependente financiar de partenerii lor, în special femeile care se află în relații abuzive. Inegalitatea financiară conturează rolul femeii în relația conjugală, îi diminuează autonomia, îi influențează poziția în cadrul forței de muncă. Din cauza vulnerabilității lor financiare, multe femei aleg să rămână într-o relație abuzivă. Acesta este unul dintre motivele pentru care femeile care au fost supuse violenței și au reușit să-și câștige libertatea, ajung în fața unor opțiuni limitate (acces limitat la justiție, la locuri de muncă și locuințe sociale) și, în cele din urmă, acceptă propunerile partenerului de a reveni în relație⁹⁸.

LGBTQI: Mulți lucrători din comunitatea LGBTQ+ se confruntă cu discriminare vădită pe piața muncii. Deși avem prevederi legislative care protejează persoanele împotriva discriminării pe motive de orientare sexuală sau identitate de gen, aceasta din urmă este prezentă în relațiile de muncă. Interviuurile individuale relevă faptul că reprezentanții acestui grup s-au confruntat cu refuz în angajare sau colaborare, acesta fiind determinat de orientarea lor sexuală. Din acest motiv, mulți lucrători LGBTQI tind să ascundă astfel de informații atunci când se află la locul de muncă⁹⁹ sau sunt în căutarea unui loc de muncă.

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Sporirea accesului la servicii de educație timpurie prin: (i) extinderea serviciilor publice de creșă și (ii) crearea serviciilor alternative de îngrijire a copiilor de către angajatori. Studiul a arătat că populația urbană se confruntă cu o dificultate mai mare în înscrierea copiilor în instituțiile de învățământ timpuriu (creșe, grădinițe), ceea ce poate fi considerată o cauză importantă ce determină manifestarea inegalităților de gen în procesul de reconciliere a vieții profesionale cu cea personală. Astfel, pentru a depăși aceste diferențe de gen, autoritățile publice trebuie să își asume angajamentul pentru extinderea și furnizarea serviciilor publice de educație preșcolară în toată țara (în special în municipii). Totodată, se impune ajustarea cadrului legislativ actual în vederea creșterii și încurajării implicării entităților private în procesul de prestare a serviciilor alternative celor publice în domeniul învățământului preșcolar, în special a serviciilor de creșă.

⁹⁸ Interviu individual realizat în iunie-iulie 2021 (femeie-supraviețuitoare a violenței domestice, mediul rural)

⁹⁹ Interviu individual realizat în iunie-iulie 2021 (femeie, reprezentant al comunității LGBTQI)

2. Creșterea eficienței și accesibilității programelor extinse de educație extra-curriculară. Acest tip de program educațional oferă părinților posibilitatea de a-și îndeplini atribuțiile de serviciu, fără a fi expuși unor potențiale cazuri de discriminare la locul de muncă din cauza responsabilităților de îngrijire a copilului. De menționat că, din 2016, cadrul legal prevede furnizarea de programe de învățământ prelungit (programe publice). Astfel, pentru eficientizarea activității acestora, dar și pentru a oferi oportunități mai multor părinți angajați de a-și înscrie copiii în astfel de programe, se recomandă: (i) monitorizarea de către autorități a activității acestor programe în ceea ce privește eficiența și funcționalitatea lor și îmbunătățirea consecventă a serviciilor date; (ii) majorarea resurselor financiare alocate din bugetul de stat pentru toate instituțiile de învățământ publice, în vederea lărgirii posibilității mai multor copii de până la 12 ani de a participa la activitățile respective, fără ca părinții să fie nevoiți să acopere taxe suplimentare (inclusiv pentru pauzele de masă), (iii) revizuirea și diversificarea curriculum-ului educațional pentru acest tip de program, astfel încât să fie cât mai concentrat pe nevoile și interesele copiilor.

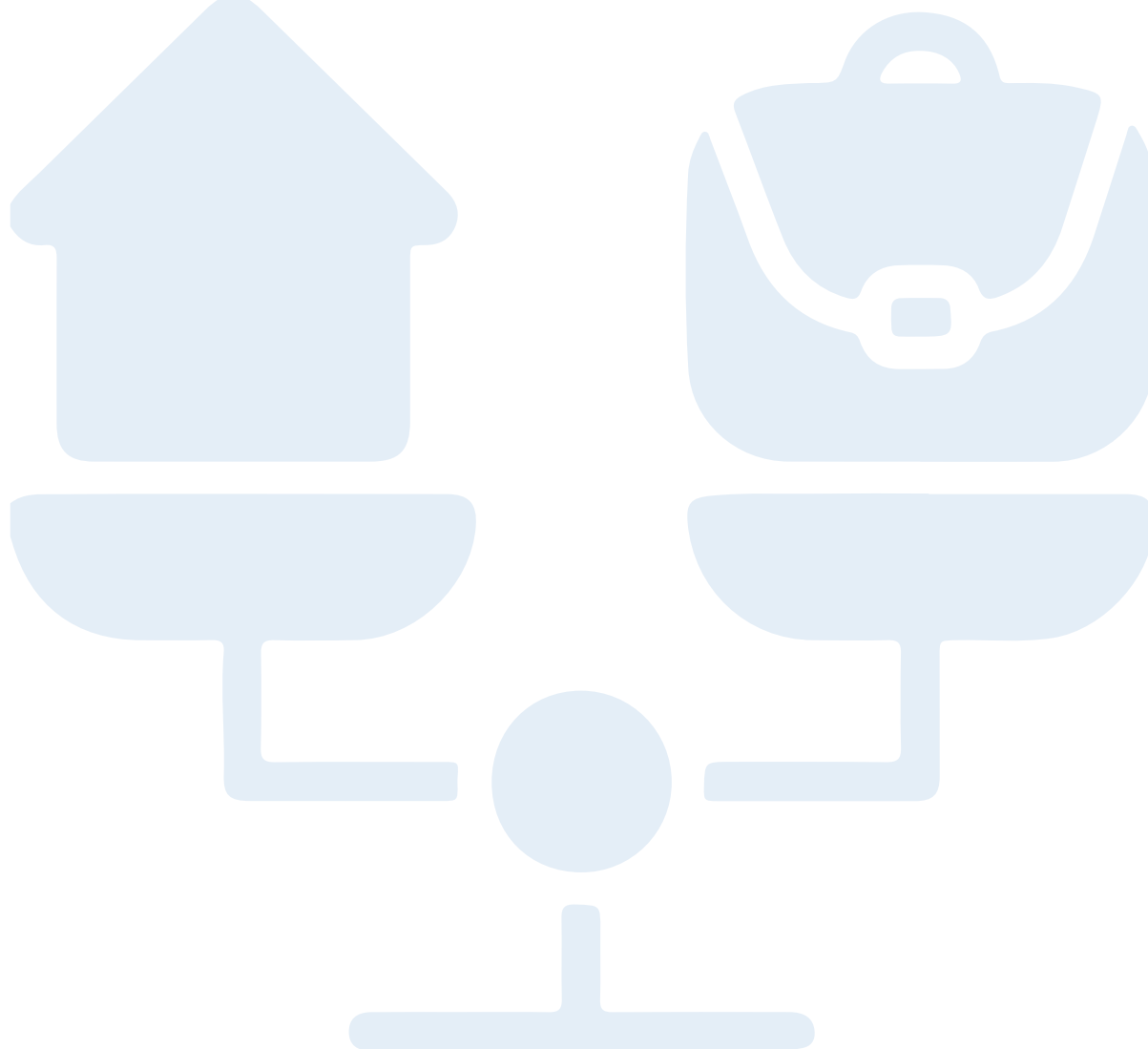
3. Implementarea măsurilor de suport pentru a spori accesul femeilor la funcții de conducere în sectoarele economice. În contextul în care ponderea femeilor antreprenoare este de trei ori mai mică decât cea a bărbaților, este necesar să se intervină cu măsuri care să abordeze structural această inegalitate. Printre efectele pozitive care ar putea fi generate de implicarea mai mare a femeilor în antreprenoriat și reprezentarea acestora în funcții de conducere ar fi echilibrul de gen în rândul forței de muncă. Astfel, se recomandă ca (i) următoarea Strategie de dezvoltare a microîntreprinderilor, întreprinderilor mici și mijlocii să stabilească un obiectiv specific în ceea ce privește dezvoltarea antreprenoriatului feminin și să includă măsuri separate pentru sporirea accesului femeilor la sursele de finanțare (în special, credite) pentru dezvoltarea afacerilor, instruire în afaceri și servicii de consultanță, (ii) să fie asigurată o creștere anuală a volumului de resurse financiare accesate de către femei, astfel încât în 2022 acestea să beneficieze de cel puțin 40% din resursele financiare alocate.

4. Aprobarea regulamentului-cadru privind implementarea politicilor de nediscriminare în vederea asigurării egalității de șanse în relațiile de muncă. Astfel, se propune ca printr-o hotărâre de Guvern să fie instituționalizat instrumentul care va viza, în primul rând, angajatorii cu peste 50 de salariați în vederea ajustării procedurilor interne la prevederile care vizează eliminarea tuturor formelor de discriminare în muncă. În acest scop, hotărârea va prevedea procesul de aliniere a reglementărilor entităților la principiul egalității de șanse și va cuprinde standardele minime care trebuie respectate în relațiile de muncă pentru a nu perpetua discriminarea de gen și munca indecentă. Acestea vor fi adaptate în funcție de principalele etape ale procesului de management al resurselor umane și anume: recrutare și angajare, formare și dezvoltare profesională, promovare în carieră, remunerare, reconciliere dintre viața profesională și cea personală, încheierea (finalizarea) contractului de muncă. În plus, documentul va cuprinde prevederi privind procedura de sesizare/raportare a cazurilor de discriminare sau hărțuire în relațiile de muncă, îndrumări privind procesul de

monitorizare și evaluare a implementării standardelor respective, precum și prevederi privind informarea și instruirea angajaților, în scopul comunicării și promovării regulamentului

5. Accesibilizarea locurilor de muncă pentru femeile din grupurile vulnerabile.

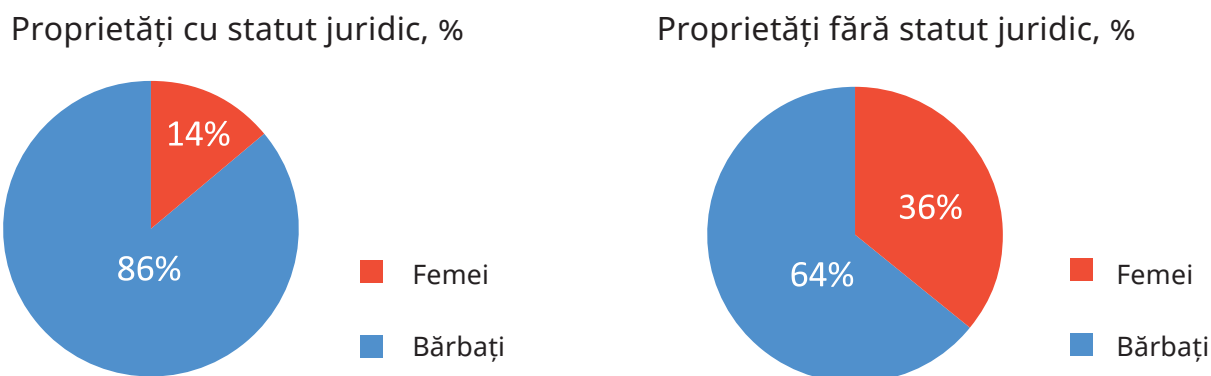
Angajatorii trebuie să întreprindă măsuri pentru a oferi șanse egale persoanelor cu nevoi speciale, atât în ceea ce privește infrastructura, cât și politicile și procesele interne. De menționat că Republica Moldova dispune de un cadru legal care prevede măsuri de suport a angajatorilor în procesul de adaptare rezonabilă a spațiului de lucru și care descrie metodologic programele de subvenții în acest scop. Cu toate acestea, ponderea mică a persoanelor cu dizabilități care sunt angajate determină necesitatea revizuirii și îmbunătățirii condițiilor date. În acest scop, se recomandă: (i) creșterea numărului de personal care lucrează în subdiviziunile teritoriale de ocupare a forței de muncă responsabile de implementarea programelor de subvenții; (ii) majorarea resurselor financiare din bugetul public alocate programelor date; și (iii) simplificarea și eficientizarea programului de subvenții pentru a încuraja mai mulți angajatori să creeze locuri de muncă mai accesibile pentru a spori nivelul de incluziune și integrare a persoanelor cu dizabilități pe piața muncii. Acest lucru va avea impact pozitiv și asupra ofertei de muncă.

VI. ANTREPRE- NORIAT

Există o diferență semnificativă de gen în ceea ce privește deținerea activelor. O mulțime de dovezi confirmă importanța controlului asupra proprietăților comerciale și al resurselor gospodăriei, inclusiv terenuri și locuințe, pentru „stimă de sine, oportunități economice și putere de decizie sporite ale femeilor”.¹⁰⁰ Totuși, controlul femeilor asupra resurselor este încă limitat din cauza normelor și practicilor sociale. Potrivit BNS, în 2011, femeia deținea doar 14% din exploatațiile cu statut juridic, în timp ce bărbatul deținea restul.¹⁰¹ „În medie, deținătorii de gen masculin din Republica Moldova administrează 1,21 hectare față de 0,86 hectare administrate de deținătoare femei” (Biroul Național de Statistică, Femeile și bărbații în agricultura din Republica Moldova). Ca urmare, din cauza lipsei de active deținute, femeile se confruntă în continuare cu constrângeri în înființarea și dezvoltarea întreprinderilor, ceea ce le-ar crește accesul la resurse și oportunități economice.

Figura 55. Ponderea exploatațiilor conduse de femei și bărbați, după sex și statut, %

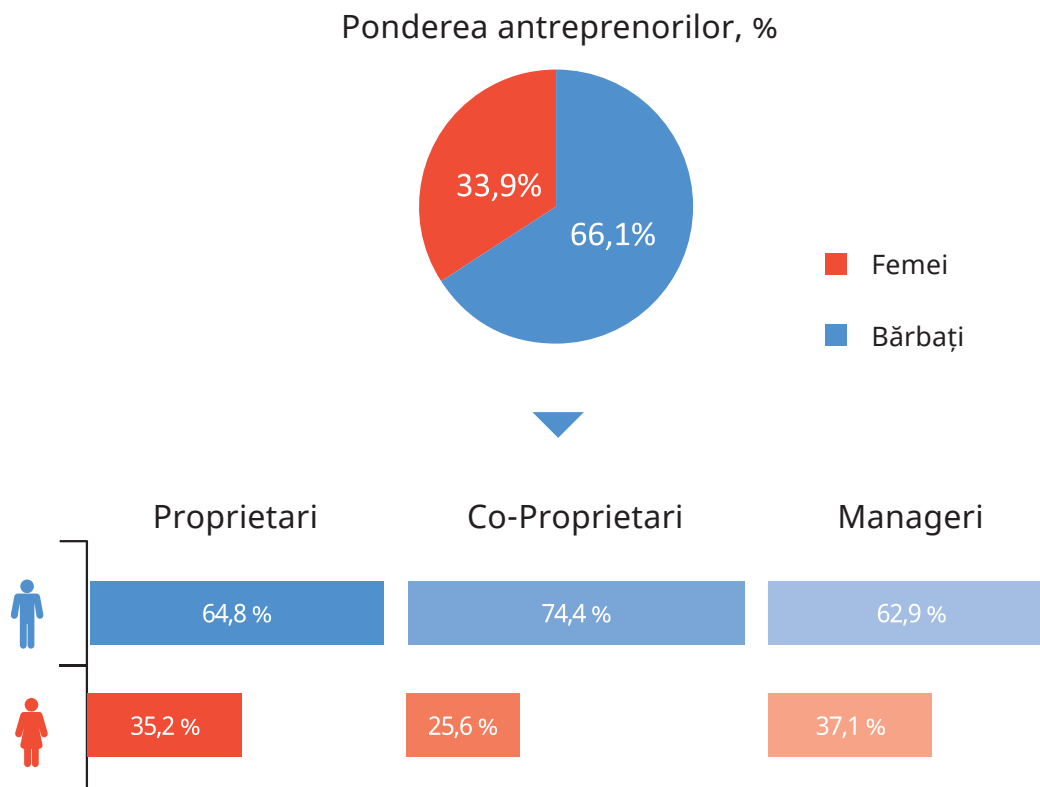
Sursa: BNS, Recensământul agricol, 2011

Doar o treime dintre antreprenorii din R. Moldova sunt femei. Antreprenoriatul feminin în Republica Moldova se extinde. În 2017, circa 33,9% dintre întreprinderi erau deținute sau conduse de femei, ceea ce este cu 6,4 pp mai mult decât în 2009. În pofida acestui fapt, femeile continuă să fie o minoritate în comunitatea de afaceri. Acest decalaj semnificativ este cauzat de diferiți factori care limitează accesul femeilor la sectorul economic: acces limitat la resurse și capital financiar pentru a începe o afacere, bariere în accesarea resurselor de investiții (cum ar fi credite și împrumuturi), practici de discriminare și stereotipuri de gen, încredere în sine scăzută etc. Femeile sunt subreprezentate în funcțiile de conducere de top din cadrul întreprinderii: majoritatea proprietarilor și coproprietarilor sunt bărbați (peste 65%). Chiar și funcția de manager, care este un nivel mai inferior a structurii ierarhice, este mai probabil să fie deținută de bărbați.

¹⁰⁰ Abilitarea economică a femeilor, ODI, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/10683.pdf>

¹⁰¹ <http://www.fao.org/3/I9484EN/I9484en.pdf>

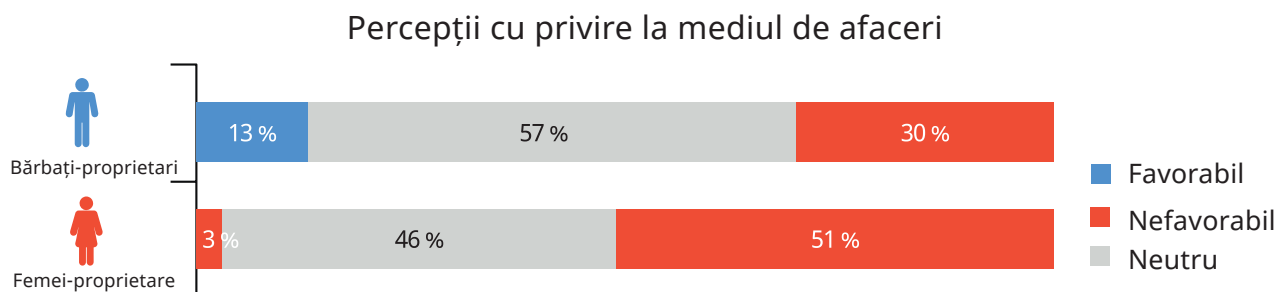
Figura 56. Ponderea antreprenorilor, după sex și poziție, %

Sursa: BNS

Potrivit Băncii Mondiale¹⁰², femeile antreprenoare consideră că mediul de afaceri este unul mai provocator. Pentru 51% dintre femeile antreprenoare, mediul actual din Republica Moldova nu este favorabil pentru a face afaceri, comparativ cu 30% dintre bărbați antreprenori. Potrivit autorilor raportului menționat mai sus, cel mai mult sunt afectate afacerile deținute de femei din nordul țării. Datele au arătat că 89% dintre companiile deținute de femei au considerat mediul de afaceri ca fiind nefavorabil și doar 2% l-au considerat favorabil.

Figura 57. Percepția proprietarilor de afaceri asupra mediului de afaceri, după sex, %

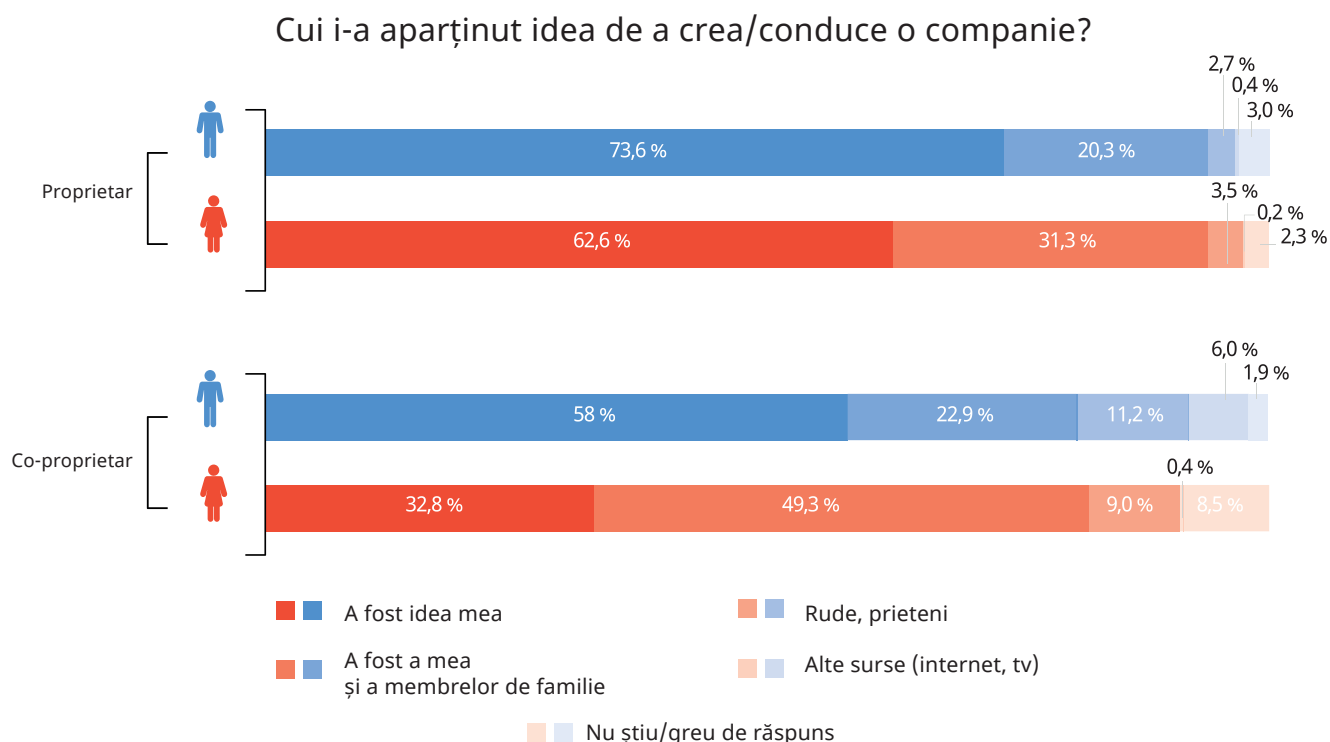

Sursa: Banca Mondială, „Sprijinirea antreprenoriatului femeilor în R. Moldova”, 2016

¹⁰² <https://documents1.worldbank.org/curated/en/411391516856355553/pdf/122962-REVISED-PUBLIC-MoldovaSupportingWomenEntrepreneurshipFINALPRINT.pdf>

Femeile au nevoie de mai mult sprijin și încurajare decât bărbații pentru a-și lansa inițiativa de afaceri. Potrivit BNS, 62,6% dintre afacerile deținute de femei au fost lansate datorită ideii lor, față de 73,6% dintre bărbați. În ceea ce privește afacerile în care bărbații și femeile sunt coproprietari, discrepanța este mult mai mare, 58% dintre bărbați fiind implicați în inițiativa de a deschide o întreprindere, în timp ce femeile erau mai puțin de jumătate: 32,8%. Mai multe femei tind să acorde mai multă importanță sprijinului primit de la familie și rude în comparație cu bărbații.¹⁰³

Figura 58. Distribuția proprietarilor și coproprietarilor după a cui a fost ideea de a crea/prelua întreprinderea, după sex, %, 2018

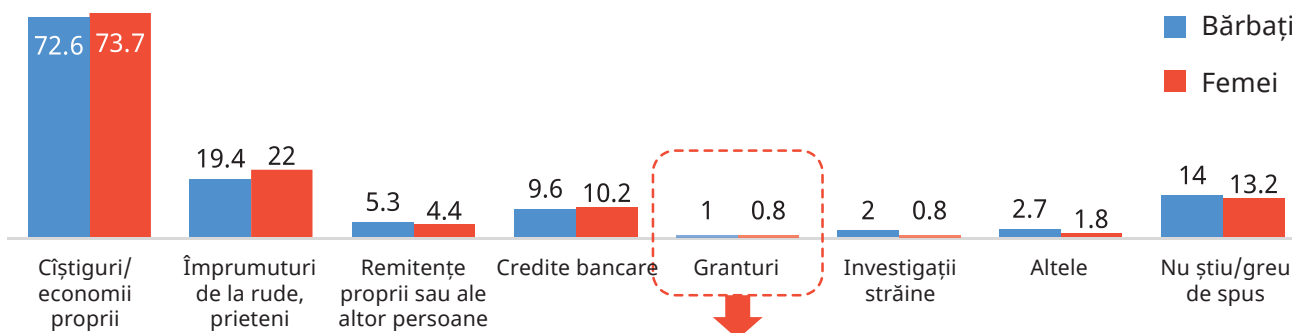
Sursa: BNS

Programele de sprijinire a antreprenoriatului feminin s-au dovedit a fi cruciale pentru femeile antreprenoare. Granturile reprezintă principala resursă financiară pentru întreprinderile deținute de femei care beneficiază de finanțare nerambursabilă. Pentru mai mult de jumătate dintre întreprinderile de femei, granturile reprezintă mai mult de 60%, iar în unele cazuri 100%, din sursele folosite pentru a începe afacerea. Pe de altă parte, doar 26% dintre întreprinderile deținute de bărbați folosesc granturile ca principală resursă financiară. Prin urmare, programele concepute să sprijine emanciparea economică a femeilor joacă un rol important în crearea și susținerea oportunităților economice pentru femei. Pe baza istoriei beneficiarului ODIMM, programul și grantul primit au fost cruciale pentru lansarea unei afaceri. De aceea, femeile sunt mai dispuse să acceseze oportunitățile de finanțare prin diferite programe de sprijin și proiecte de dezvoltare (vezi figura 57).

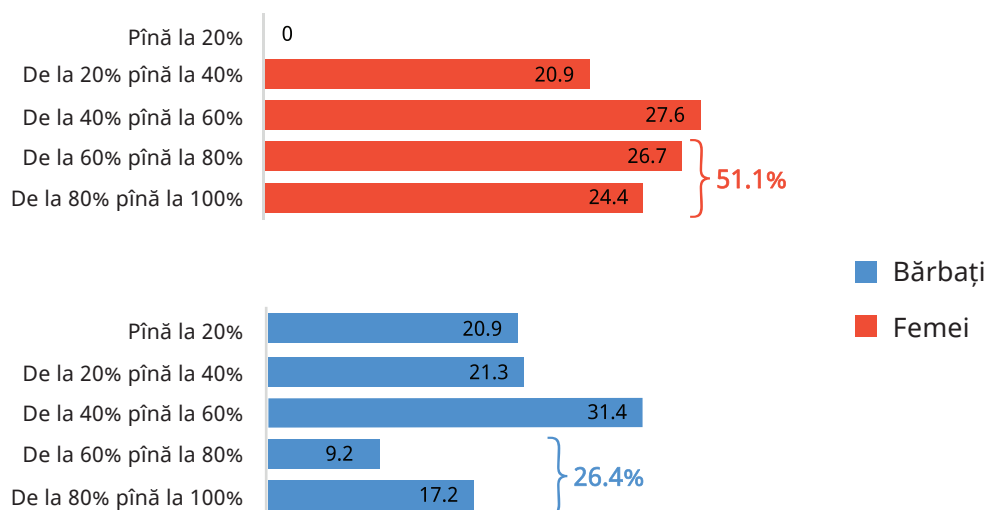
¹⁰³ Discuțiile în cadrul grupului tematic desfășurate în iunie-iulie 2021 (femei antreprenoare)

Figura 59. Distribuția întreprinderilor după sursele utilizate pentru crearea acestora, 2018

Distribuția întreprinderilor după sursele utilizate pentru lansarea acestora

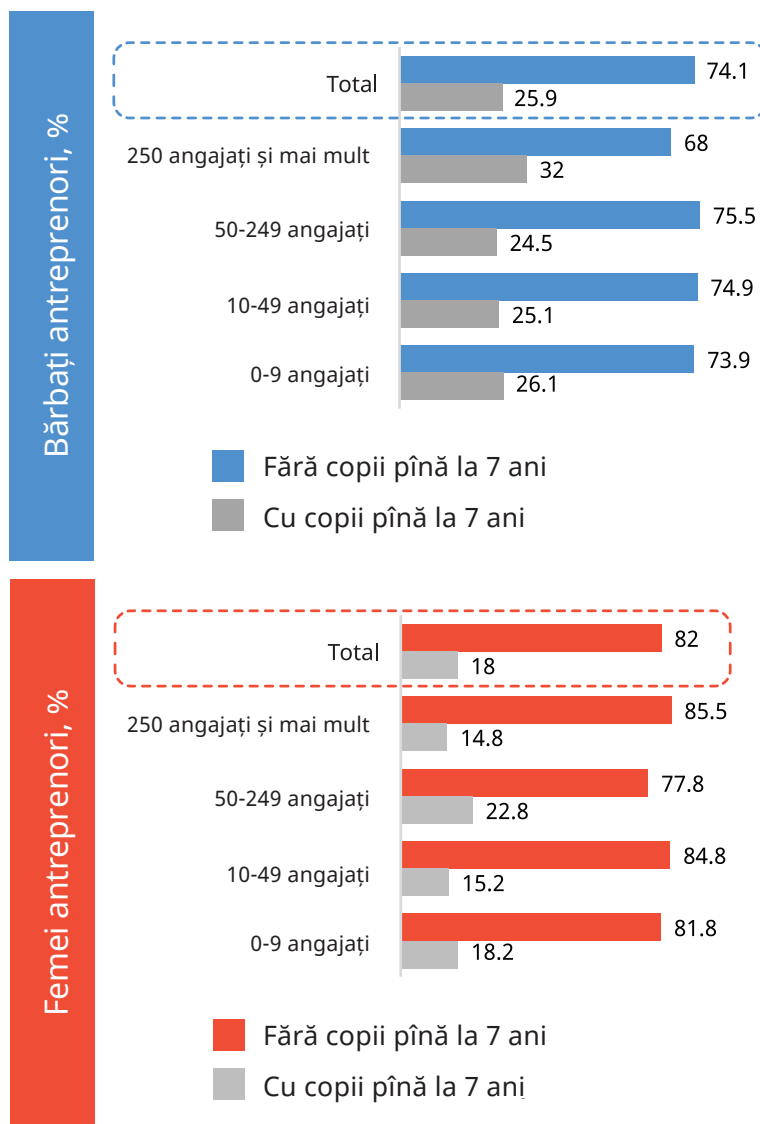
Distribuția granturilor din totalul resurselor utilizate pentru lansarea unei întreprinderi

Sursa: BNS, „Raport analitic privind participarea femeilor și bărbaților în antreprenariat”

O altă barieră principală cu care, în opinia antreprenorului interviuat, femeile se confruntă atunci când își deschid o afacere este reconcilierea dintre responsabilitățile de muncă și cele casnice și îngrijirea copiilor. Acest lucru confirmă încă o dată că **responsabilitățile de îngrijire a copiilor împiedică femeile să înceapă activități de afaceri**. Aproape 18% dintre femeile antreprenoare au copii sub 7 ani. Majoritatea dețin întreprinderi mici cu un număr mic de angajați. Un sfert dintre bărbații antreprenori au copii de această vârstă. Numărul femeilor antreprenoare cu copii scade pe măsură ce crește numărul angajaților care lucrează în cadrul întreprinderii: de la 18% în întreprinderile cu 0-9 angajați la 15% în întreprinderile cu 250 de angajați și mai mult. Acest decalaj este determinat de responsabilitățile de îngrijire a copiilor și casnice care sunt de obicei asumate de femei.

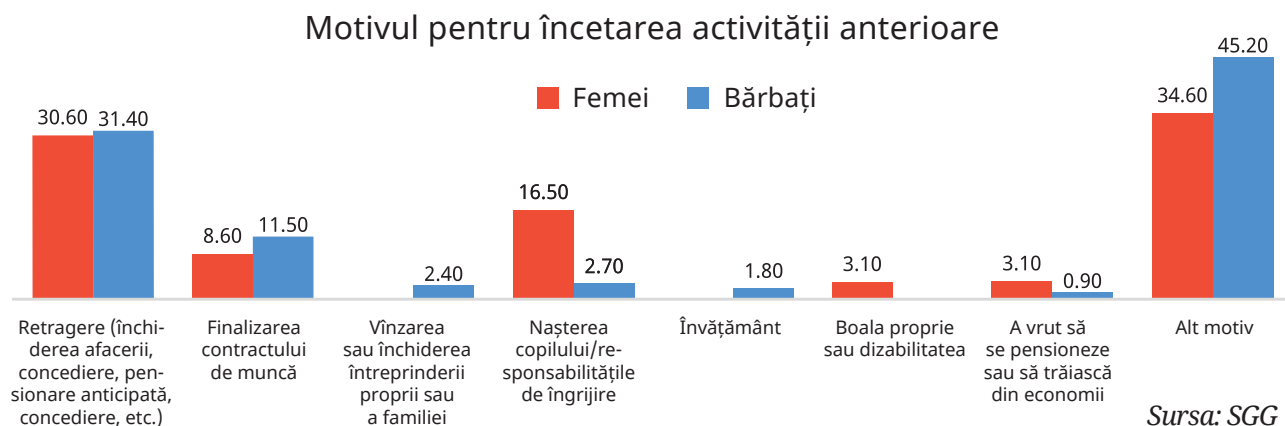
Figura 60. Distribuția antreprenorilor după mărimea întreprinderii și prezența copiilor, 2018

Source: NBS

Echilibrul între viața profesională și viața privată este foarte relevant pentru a sprijini antreprenoriatul feminin. SGG arată că 16,5% dintre femeile antreprenoare de astăzi au încetat să mai lucreze la locul de muncă anterior din cauza nașterii sau/și a nevoii de a avea grijă de copii, vizavi de doar 2,7% în cazul bărbaților.

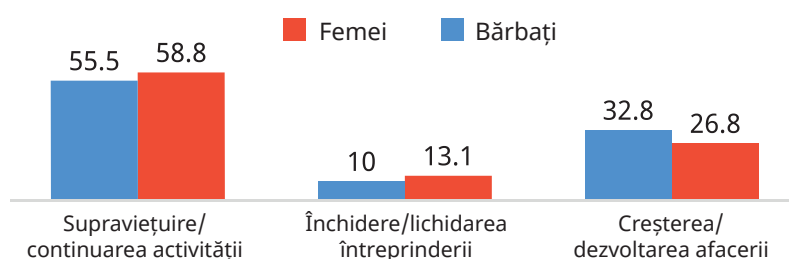
Figura 61. Motivele încetării activității anterioare de către actualii liberi profesioniști și oameni de afaceri, după sex, %

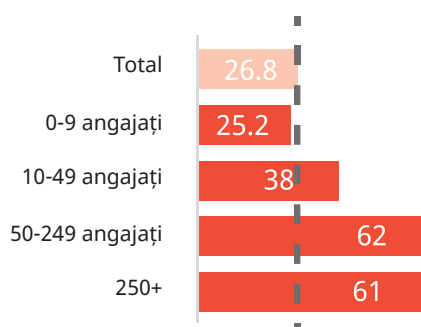
În comparație cu bărbații, mai puține femei antreprenoare au intenția de a crește sau de a-și dezvolta întreprinderile în următorii doi ani. Mai mulți bărbați antreprenori (+ 6 pp) decât femei au intenționat să-și extindă și să-și îmbunătățească afacerea în perioada 2019-2020. În același timp, datele arată că, cu cât întreprinderea este mai mică, cu atât femeile antreprenoare sunt mai reticente să-și dezvolte afacerile. Mai multe femei sunt susceptibile să-și închidă sau să-și lichideze întreprinderile în aceeași perioadă: 13,1 %, comparativ cu 10 % dintre bărbați. Acest lucru se datorează lipsei de acces la resurse pentru întreprinderile mici și dificultăților cu care se confruntă femeile în acest domeniu.

Figura 62. Repartizarea antreprenorilor pe planuri pentru următorii 2 ani privind companiile lor, după sex, 2018

Care sunt planurile pentru următorii 2 ani cu privire la activitatea afacerii?

Intenția ca în următorii 2 ani să crească și să se dezvolte afacerea, unde femeile sunt proprietare

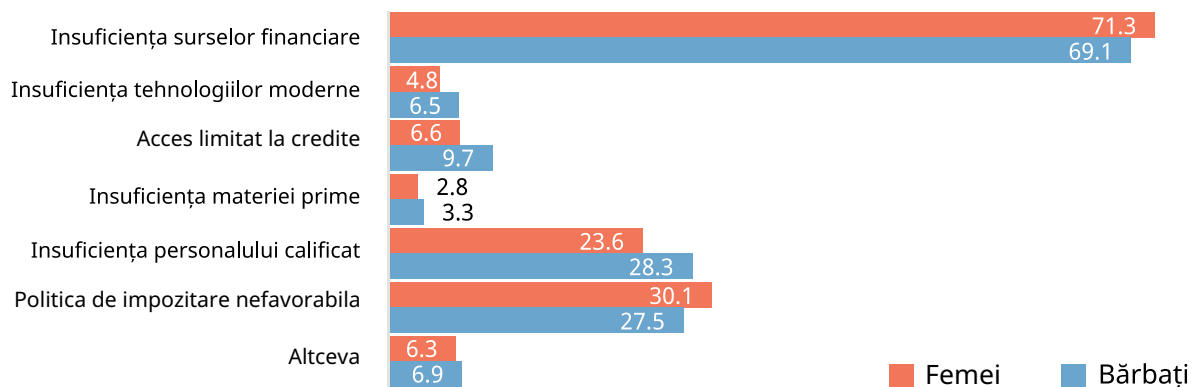

Sursa: BNS

Mai puține femei au acces la credite pentru a-și deschide sau pentru a-și dezvolta întreprinderea. Chiar dacă au o insuficiență mai mare de resurse financiare, mai puține femei au solicitat credite în 2017, 9,4% femei antreprenori față de 14,8% bărbați. Această discrepanță a apărut deoarece femeile sunt mai puțin încrezătoare că cererea lor de credite va fi aprobată. Pe lângă stereotipurile de gen și discriminarea, o femeie-antreprenoare cu dizabilități interviuată a menționat că s-a confruntat cu discriminare atunci când a solicitat un credit bancar din cauza nevoilor sale speciale. Reprezentanții băncii au manifestat o neîncredere mai mare față de capacitatea ei de a rambursa și asigura împrumutul solicitat.

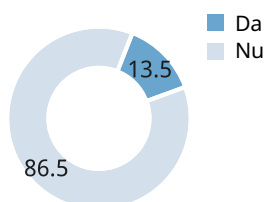
Figura 63. (I) Tipul de dificultăți cu care s-au confruntat antreprenorii în 2017, după sex, % (II) Au solicitat companiile împrumuturi sau credite de la instituții financiare în 2017, după sex și tip de proprietate, % (III) Motivele din care compania nu a solicitat credite, după sex, %

I. În 2017, ați întâmpinat dificultăți în activitatea companiei dvs.?

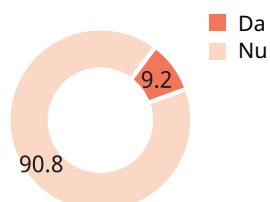

II. În 2017, a solicitat compania împrumuturi de la instituții financiare?

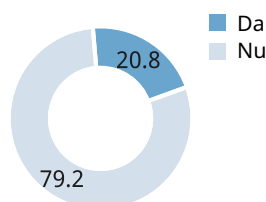
Bărbați proprietari

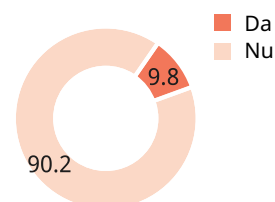
Femei proprietare

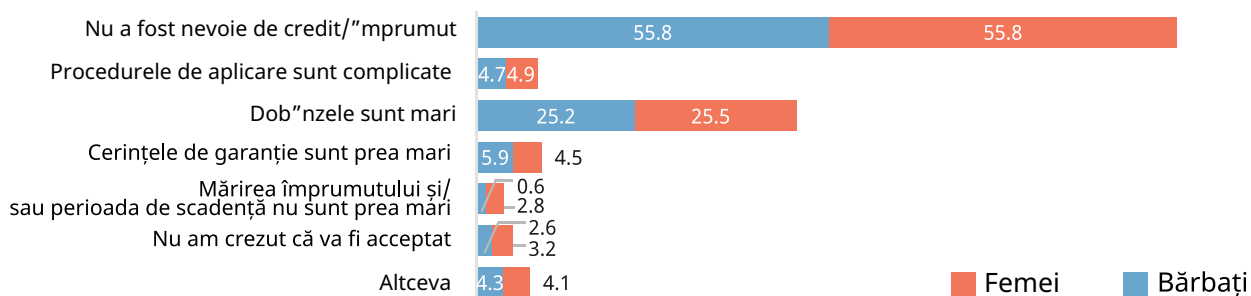
Bărbați co-proprietari

Femei co-proprietare

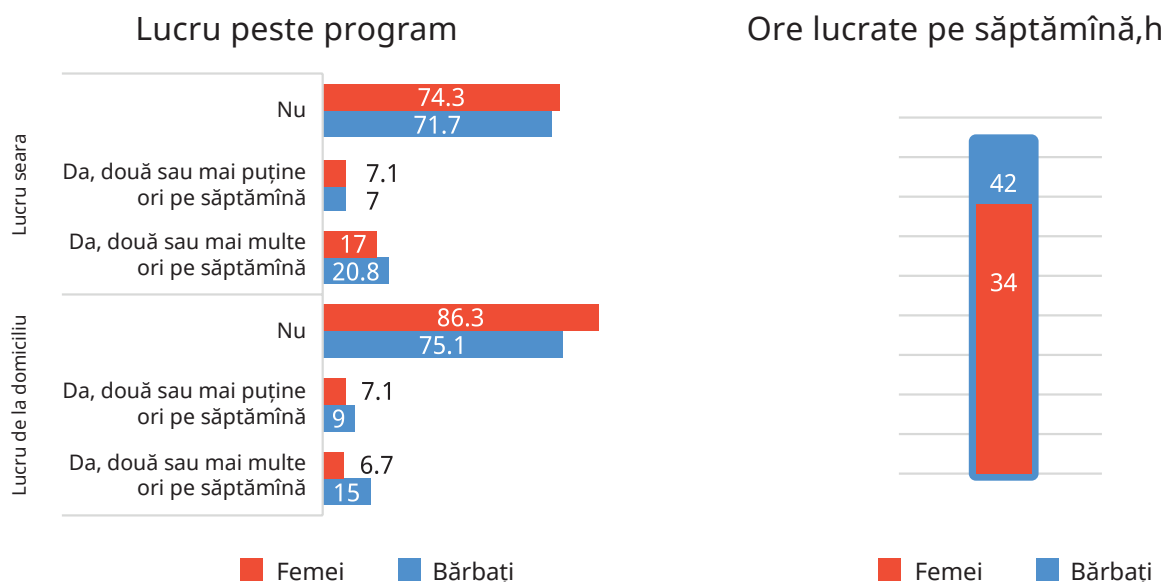
III. Motivul din care companiile nu au solicitat credite

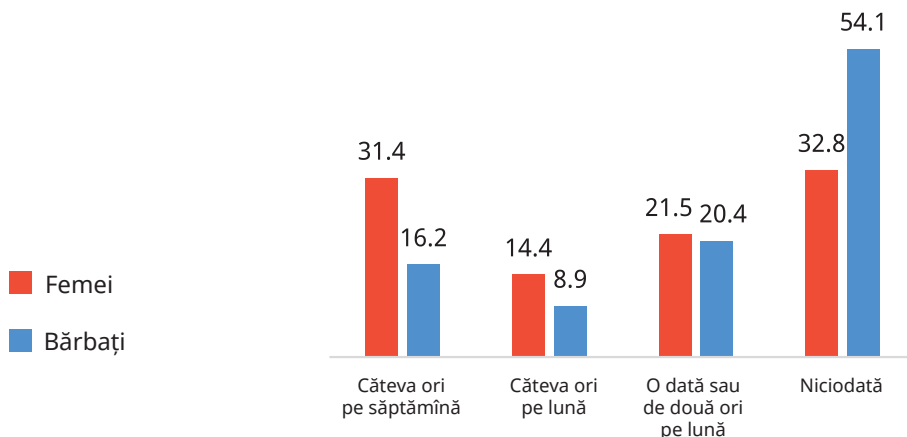
Sursa: BNS

Insuficiența de timp este o provocare semnificativă pentru femeile antreprenoare. Săptămâna de lucru a femeilor antreprenoare este cu 8 ore mai scurtă decât a bărbaților antreprenori. Femeile sunt mai puțin disponibile să lucreze seara: 20,8% dintre bărbații antreprenori lucrează de peste două ori mai mult seara, comparativ cu 17% dintre femei. Chiar dacă femeile alocă mai puțin timp întreprinderii lor decât bărbații, femeile antreprenoare au mai multe dificultăți în a-și reconcilia munca cu responsabilitățile de îngrijire. Ponderea femeilor, care de mai multe ori pe săptămână se confruntă cu dificultăți în a-și îndeplini responsabilitățile familiale, este de două ori mai mare decât a bărbaților. În acest fel, din cauza responsabilităților de îngrijire, femeile antreprenoare au mai puține posibilități de a alocă timpul necesar pentru propriile afaceri și au șanse mai mari să abandoneze antreprenoriul completamente.

Figura 64. Distribuția persoanelor care desfășoară activități independente și a oamenilor de afaceri în funcție de frecvența întâmpinării dificultăților în îndeplinirea responsabilităților familiale, numărul de ore lucrate pe săptămână și frecvența lucrului în afara programului, după sex

Frecvența de a întâmpina dificultăți în a îndeplini responsabilitățile de familie

Sursa: SGG

Femeile se confruntă cu mai multe provocări pentru a deschide o afacere. Indiferent de vârstă, statut economic, sferă de activitate, pentru femeile din R. Moldova este mai dificil să lanseze o întreprindere decât pentru bărbați. Există mai mulți factori principali care influențează decizia femeilor de a începe o afacere: capitalul inițial, lipsa de cunoștințe despre procedurile întreprinderii, încrederea în sine scăzută în ceea ce privește abilitățile de management¹⁰⁴, accesul redus la programe de sprijin financiar alternativ, inclusiv împrumuturi bancare, granturi financiare nerambursabile etc. Fără îndoială, povara de îngrijire a copilului și responsabilitățile casnice au o influență majoră asupra deciziei femeilor de a începe o carieră în antreprenoriat.

Femeile romă se confruntă cu discriminare atunci când inițiază și desfășoară activități antreprenoriale. În general, romilor le este greu să lanseze o afacere, atât din punct de vedere al resurselor financiare, cât și din punct de vedere al domeniului de activitate, având în vedere că majoritatea sunt orientați către meșteșugărit care nu mai are o cerere atât de mare.¹⁰⁵ În plus, din cauza numărului scăzut de înscrieri în instituțiile de învățământ și a ratei ridicate a șomajului, femeile romă se confruntă cu mai multe provocări în a-și începe propria afacere. Cultura de familie a romilor impune, de asemenea, unele reguli care subminează femeile romă în deținerea independenței financiare. O analiză a constatat că doar 26% dintre respondenți consideră că este acceptabil ca femeile să câștige mai mulți bani decât soțul ei, comparativ cu 45% dintre persoanele care consideră că o astfel de situație este cumva acceptabilă, iar 26% nicio dată acceptabilă.¹⁰⁶

Femeile cu dizabilități se confruntă și cu probleme în deschiderea unei întreprinderi. În primul rând, rata de angajare a persoanelor cu dizabilități din R. Moldova este foarte scăzută (16,5%), astfel că acestea nu au o poziție financiară sustenabilă pentru a lansa o afacere. Această rată scăzută se datorează în mare măsură discriminării, precum și locurilor de muncă inaccesibile pentru persoanele cu dizabilități. Totodată, însuși Convenția ONU, la articolul 27 (f), stabilește clar că „este esențială promovarea oportunităților de activitate independentă, antreprenoriat, dezvoltarea cooperativelor și demararea propriei afaceri” în ceea ce privește persoanele cu dizabilități.¹⁰⁷ Dar chiar dacă unii dintre ei reușesc să înceapă o afacere, totuși se confruntă cu dificultăți în accesarea sprijinului financiar, inclusiv din cauza discriminării. O femeie antreprenoare cu nevoi speciale, intervievată, s-a confruntat cu discriminare atunci când a solicitat un credit bancar. Din cauza nevoilor sale speciale, reprezentanții băncii au manifestat o neîncredere mai mare față de capacitatea ei de a rambursa împrumutul solicitat.

¹⁰⁴ <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20moldova/attachments/indicile%20de%20pregtire%20a%20femeilor%20in%20afaceri.pdf?la=ro&vs=5846>

¹⁰⁵ https://www1.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Democratic%20Governance/UNDP_MD_Roma%20Report.pdf

¹⁰⁶ https://www1.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Democratic%20Governance/UNDP_MD_Roma%20Report.pdf

¹⁰⁷ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/56-65.pdf

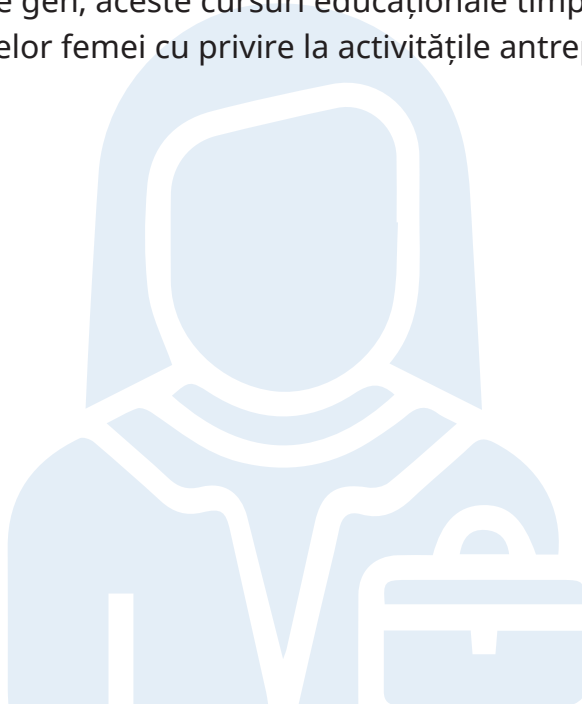
Femeile supraviețuitoare ale violenței de gen: Din cauza relației lor abuzive, femeile-supraviețuitoare a violenței domestice sunt de obicei dependente financiar de partenerul lor. Neavând nicio sursă alternativă de venit, fiind adesea lipsite de orice economii anterioare, aceste femei sunt practic lipsite de oportunitatea de a-și lansa afacerea. Pe lângă situația financiară precară, femeile supraviețuitoare ale violenței domestice suferă de o stimă de sine scăzută, ceea ce le împiedică să ia vreo decizie, cu atât mai mult cu privire la un subiect financiar. De asemenea, ele sunt mai reticente în a relua orice activități educaționale care le-ar ajuta să se reprofileze profesional.

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Dezvoltarea și extinderea programelor de stat care vizează sprijinirea antreprenoriatului feminin. Este deosebit de important să se sprijine înființarea de afaceri lansate de femei, inclusiv finanțarea capitalului inițial a cărei insuficiență provoacă diferențe mari de gen în antreprenoriat.

2. Implementarea programelor de stat specifice care vizează sprijinirea femeilor din grupurile vulnerabile, cum ar fi femeile rome, femeile cu dizabilități și femeile care au supraviețuit violenței de gen. Aceste programe specifice trebuie elaborate în funcție de nevoile fiecărui grup menționat mai sus, întrucât ele sunt diferite. Având la dispoziție programe specifice, femeile din diferite grupuri vulnerabile vor fi mai deschise pentru a-și lansa cariera în antreprenoriat, fapt confirmat de experiența multor țări europene.

3. Extinderea educației antreprenoriale. Realizate într-un mod eficient și fără diferențiere după criteriile de gen, aceste cursuri educaționale timpurii pot stimula și schimba perspectivele tinerelor femei cu privire la activitățile antreprenoriale.

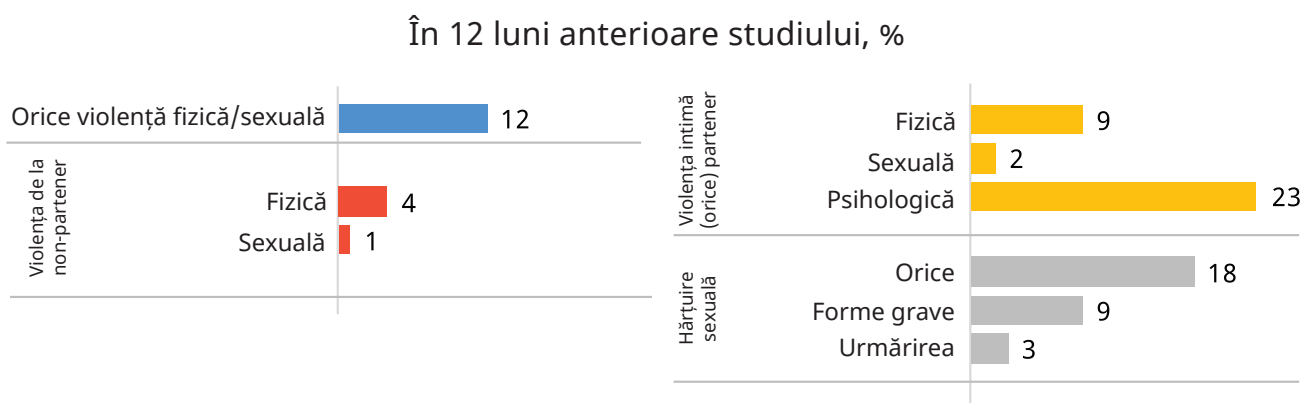

VII. VOCE SI AUTONOMIE

VIOLENȚA ÎN BAZĂ DE GEN

R. Moldova are o prevalență sporită a violenței în bază de gen și a violenței domestice. Violența de gen, în special violența împotriva femeilor, este una dintre cele mai pronunțate expresii ale relațiilor inegale de putere socială, politică și economică între femei și bărbați. Datele reflectate într-un studiu național privind violența împotriva femeilor (sondajul condus de OSCE¹⁰⁸), care a fost elaborat în 2018-2019, arată că: (i) 2 din 5 femei (40%) au declarat că au fost supuse violenței fizice și/sau sexuale din partea partenerului /non-partenerului de la vârsta de 15 ani; în funcție de agresor, prevalează violența din partea partenerului anterior, 37% dintre femeile care au avut un partener anterior au relatat că au fost supuse la una sau mai multe forme de violență din partea acestuia, comparativ cu 25% de femei care au relatat că au fost supuse violenței din partea partenerului actual și 17% din toate femeile care au spus că au fost supuse violenței din partea altor persoane decât a partenerului (non-parteneri); (ii) de la vârsta de 15 ani, aproape jumătate dintre femei (49%) au indicat că au fost hărțuite sexual, iar 18% - că au fost hărțuite sexual în cele 12 luni anterioare studiului; (iii) 1 din 10 femei a fost afectată de urmărire în scopul hărțuirii; (iv) mai mult de 1 din 5 femei (22%) au afirmat că au fost supuse la o formă de violență fizică din partea unui adult înainte de vârsta de 15 ani, de regulă fiind lovite sau bătute, preponderent, de către părinți.

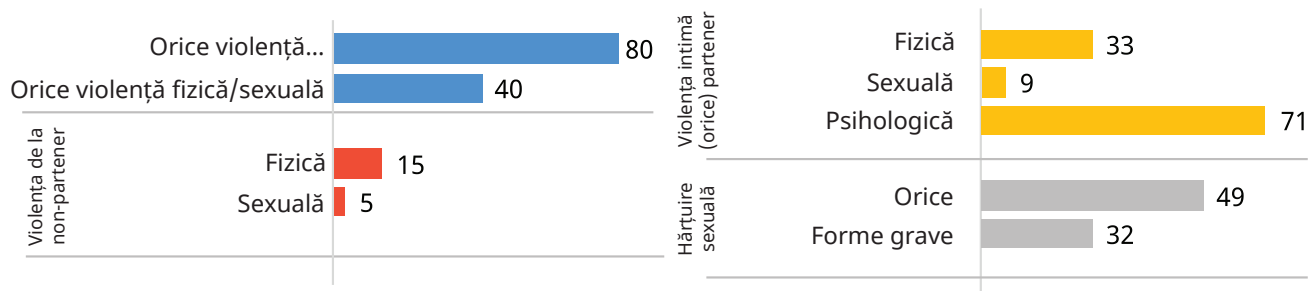
Figura 65. Prevalența violenței în rândul femeilor din R. Moldova, %

Sursa: Sondaj condus de OSCE privind violența împotriva femeilor (2018)

¹⁰⁸ https://www.osce.org/files/f/documents/2/1/424979_0.pdf

De la vârsta de 15 ani, %

Sursa: Sondaj condus de OSCE privind violența împotriva femeilor (2018)

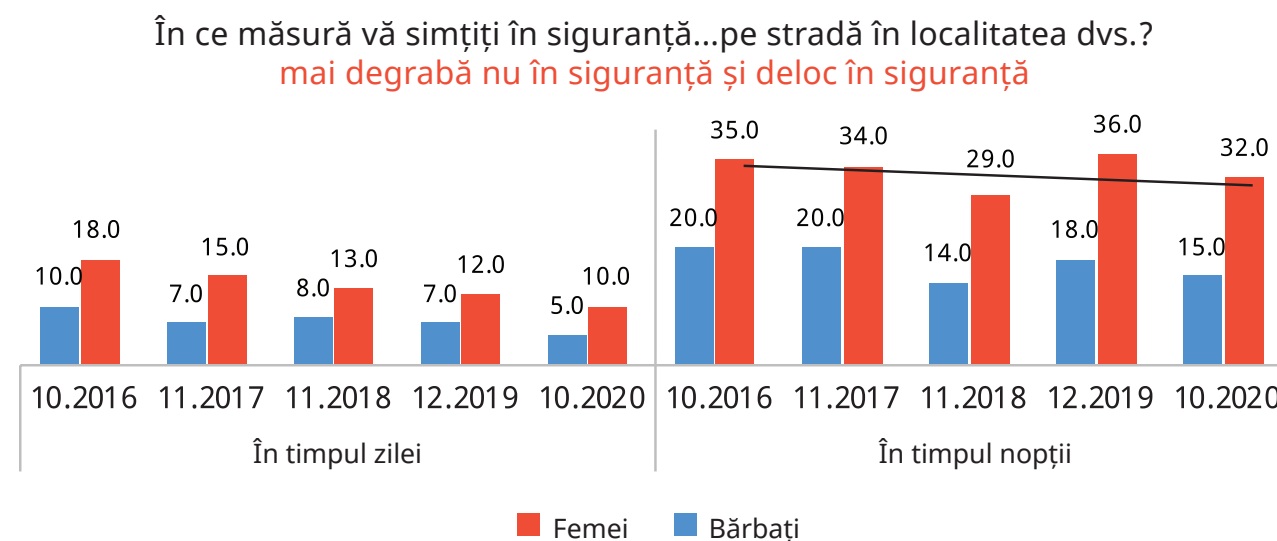
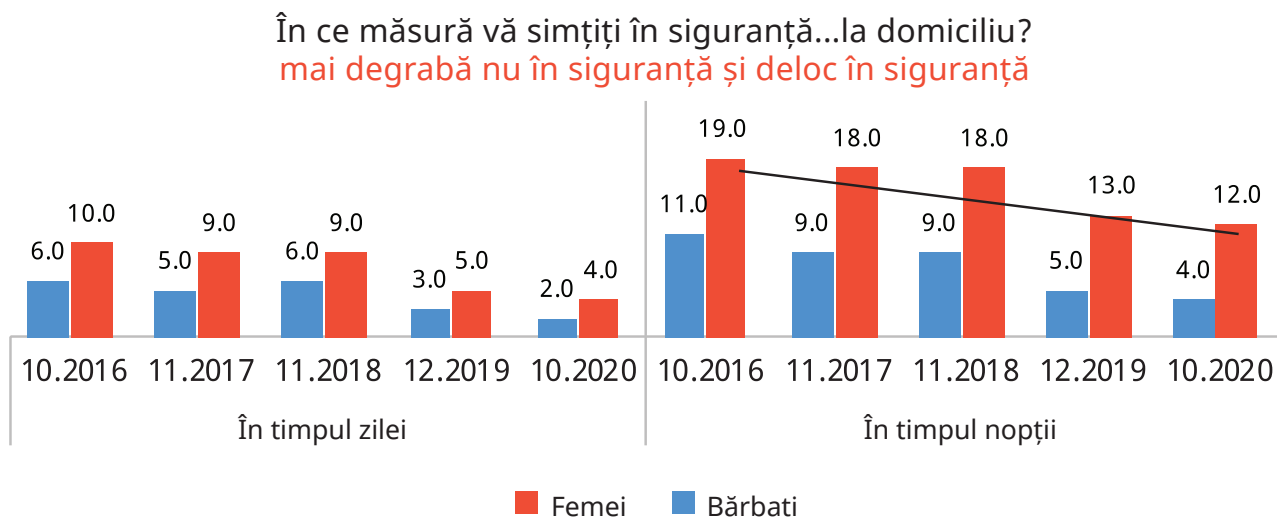
Deși este în scădere, preocuparea generală privind siguranța personală este încă semnificativă în rândul femeilor. Datele Barometrului de Opinie Publică evidențiază nivelul perceput de siguranță al femeilor și bărbaților, atât acasă, cât și în spațiile publice în diferite perioade de timp. Astfel, cifrele de mai jos arată o tendință pozitivă în ultimii ani. Această situație poate fi explicată prin mai mulți factori: (i) acțiuni active de advocacy în materie de prevenire, protecție și urmărire penală, care s-au soldat cu modificări ale cadrului legal;¹⁰⁹ (ii) consolidarea capacităților celor care lucrează cu supraviețuitoarele violenței domestice - cu sprijinul partenerilor de dezvoltare și al organizațiilor neguvernamentale, s-a desfășurat instruire pentru specialiștii care interacționează cu supraviețuitoarele violenței domestice și sexuale¹¹⁰; (iii) organizarea de programe și campanii naționale cu sprijinul partenerilor internaționali pentru a încuraja femeile să raporteze cazurile de abuz (de exemplu campania „16 zile de activism împotriva violenței de gen”) etc. Deși se depune efort pentru a reduce prevalența violenței domestice și a abuzului în bază de gen, datele prezentate arată o disproporție semnificativă între femei și bărbați, indiferent de perioada zilei/noptii și de locul unde poate avea loc manifestarea abuzului. De menționat că, circade două ori mai multe femei au afirmat că pe timp de noapte nu se simt în siguranță nici acasă, nici în spațiul public (străzile din comunitate).

¹⁰⁹ În 2018 a fost aprobată Strategia națională de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și a violenței domestice pentru anii 2018-2023 și Planul de acțiuni pentru anii 2018-2021, consolidând mecanismul de protecție și asistență pentru supraviețuitoarele violenței împotriva femeilor și ai violenței domestice, fiind unul dintre obiectivele generale ale strategiei. De asemenea, în cursul anului 2020 au fost elaborate mai multe proiecte de legi, care asigură parțial armonizarea legislației naționale cu prevederile internaționale în domeniu, printre care se menționează: - Legea nr. 113/2020 - care vine cu noi prevederi pentru modificarea a trei legi-cadru consecutive (Legea 45/2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie, Legea nr. 198/2007 privind asistența juridică garantată de stat, Legea nr. 8/2008 privind probațiunea) - Legea nr. 85/2020, care include monitorizarea electronică a agresorilor familiali, modificând astfel Legea-cadru nr. 8/2008 privind probațiunea, Codul de procedură penală, Codul de procedură civilă, Codul de executare, Legea nr. 45/2007 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie. <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021/04/Raport-2020-privind-violen%C8%9Ba-%C3%AEn-familie-%C8%99i-fa%C8%9B%C4%83-de-femei.pdf> - Pe parcursul ultimilor doi ani au fost dezvoltate unele suporturi metodologice pentru abordarea eficientă a cazurilor de violență în familie: (i) Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, Ordinul IGP nr. 360/2018; (ii) Instrucțiunea privind intervenția structurilor teritoriale de asistență socială în cazuri de violență în familie, Ordinul MSMPs nr. 903/2019; (iii) Instrucțiunea privind intervenția instituțiilor medico-sanitare în cazurile de violență în familie, Ordinul MSMPs nr. 1167/2019. <https://stopviolenta.md/advocacy/288-raport-de-evaluare-intermediar-a-strategiei-naionale-de-prevenire-i-combatere-a-violenței-fa-de-femei-i-a-violenței-in-familie-pentru-anii-2018-2023.html>

- De precizat aici că legislația națională prevede clauze privind unele măsuri de protecție pentru supraviețuitoarele violenței în familie: (i) ordonanța de protecție - act juridic prin care instanța aplică măsuri de protecție a victimei; (ii) ordinul de restricție de urgență - act administrativ emis de poliție, prin care se aplică măsuri de protecție care să asigure îndepărtarea imediată a agresorului din locuința familiei supusă violenței și instituirea interdicțiilor prevăzute de lege, în scopul prevenirii repetării/săvârșirii actelor de violență, garantând astfel siguranța victimei și a celorlalți membri ai familiei în locuință și în afara acesteia (noțiune reflectată în legislația națională începând cu anul 2020). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122517&lang=ro

¹¹⁰ https://stopviolenta.md/biblioteca/publicatii/322-raportul-alternativ-pentru-procesul-de-evaluare-periodic-universal-epu-a-3-a-evaluarea-periodic-universal.html?fbclid=IwAR1W6JfG08u1Sva_90eZwwgPpbWSolhruN6H2vD_Vjxf0n1pS7H2oKPhZM

Figura 66. Percepția femeilor și bărbaților cu privire la siguranța la domiciliu și pe stradă în timpul zilei și nopții, %

Sursa: Barometrul Opiniei Publice, IPP

Predispunerea de a raporta violența de gen este scăzută. Barometrul de gen din 2016 a arătat că, doar 11,2% dintre persoanele care au fost hărțuite sexual au raportat acest lucru.¹¹¹ Procentul femeilor a fost egal cu 17,3%. Nivelul scăzut de raportare a cazurilor de hărțuire sexuală este determinat de: sentimentul de rușine sau auto-învinuire, teama de a suporta consecințe dăunătoare, dar și gradul scăzut de încredere în organele de drept¹¹². Aceasta explică tendința femeilor abuzate de a vorbi despre experiențele lor doar cu colegii lor apropiați și cu familia. Persoanele chestionate au raportat că au cerut ajutor de la soț (22,3%), prieteni (22,8%), poliție (18,6%), un membru al familiei (13,5%) etc. Având în vedere aspectul de gen, femeile au apelat în mare parte la soții/partenerii lor (23,9%), prieteni (24,3%), poliție (15,5%). Datele calitative generate în cadrul discuțiilor grupurilor tematice cu supraviețuitoarele violenței domestice vin să confirme acest lucru. („Ne este frică, nu știu de ce, am trecut

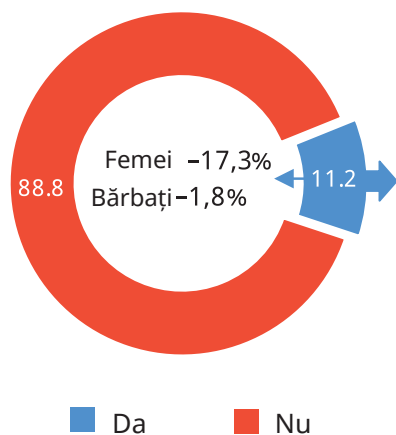
¹¹¹ Mecanismul național de raportare a cazurilor de hărțuire sexuală: <https://progen.md/cum-prevenim-si-reducem-hartuirea-sexua-la-la-locul-de-munca-si-studii-recomandari-de-politici/>

¹¹² http://lastrada.md/pic/uploaded/Peculiarities%20of%20SV%20in%20RM_EN.pdf

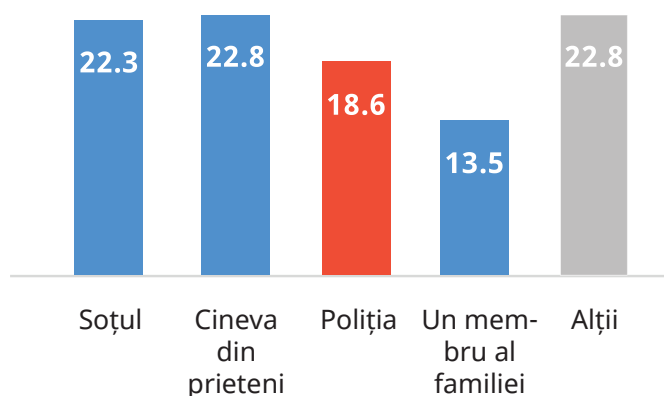
prin asta și chiar e o frică, o rușine, dar nu trebuie să fie așa, să vorbească lumea cu noi un pic (...)”, femeie de 44 de ani, supraviețuitoare a violenței domestice; „ În Moldova, din păcate, femeile se gândesc cum vor vorbi vecinii despre ele și despre faptul că poliția a fost la ei acasă (...)”, femeie din mediul rural și supraviețuitoare a violenței domestice.

Figura 67. Rata de raportare a hărțuirii sexuale, %

Ați solicitat ajutor atunci când v-ați confruntat cu vreo formă de hărțuire?

De la cine ați cerut ajutor?

Sursa: Barometrul de gen 2016, CPD, UN Women

Programele de protecție elaborate pentru supraviețuitoarele violenței sexuale sunt insuficiente. Deși supraviețuitoarele beneficiază de consiliere psihologică gratuită oferită de unii furnizori de servicii sociale, acestea nu sunt nici protejate și nici nu se simt în siguranță. Legea nr. 105 din 16.05.2008 privind protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal nu se aplică supraviețuitoarelor violenței sexuale în calitate de beneficiare. Deși Legea nr.137 din 29.07.2016 privind reabilitarea victimelor infracțiunilor le identifică în mod expres ca subiecți distincți care pot beneficia de asistență psihologică și juridică gratuită, implementarea prevederilor respective este încă incompletă.

În majoritatea cazurilor de violență sexuală, femeile și fetele sunt supraviețuitoarele. Potrivit raportului „Particularitățile fenomenului violenței sexuale în Republica Moldova”,¹¹³ infracțiunile sexuale arată că, aproape în egală măsură, victime ale violenței sexuale sunt femeile adulte și adolescentele sub 16 ani. Linie de încredere pentru femei și fete 0 8008 8008, administrată de Centrul Internațional „La Strada”, de la înființarea sa în 2009 și până în 2018, a primit aproximativ 17 000 de apeluri telefonice din toată țara; acest număr cuprinde peste 7 000 de femei care au fost consiliate cu privire la o problemă personală privind violența domestică sau violența sexuală.

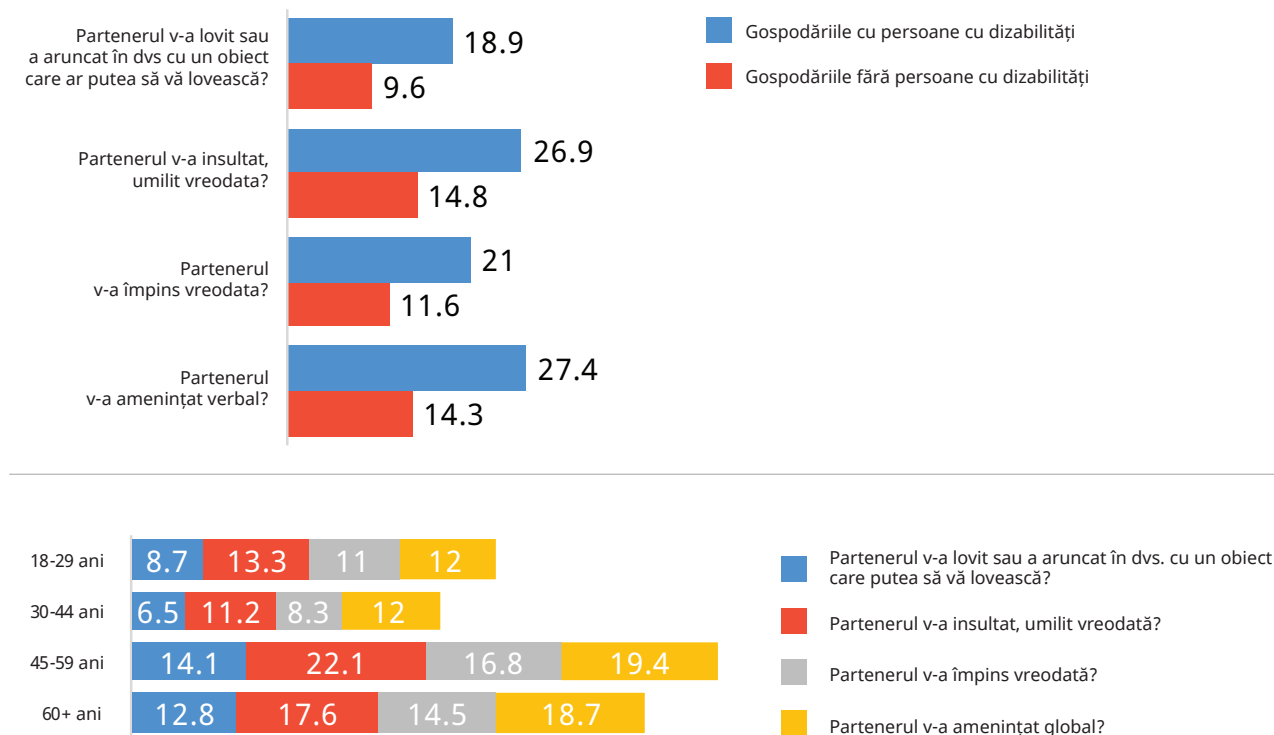
¹¹³ Ibidem

Este un număr destul de mic, iar motivele sunt diverse - de la a nu ști unde să apeleze pentru ajutor, până la frică, rușine sau neconsiderarea violului conjugal ca formă de violență domestică. Circa 3 096 de apeluri telefonice au fost primite doar în 2018, care au cuprins 1 495 de apeluri telefonice privind violența domestică și 79 de apeluri telefonice privind violența sexuală, acestea din urmă cuprinzând 27 de cazuri de violență sexuală, implicând 29 de victime, dintre care 18 femei și 11 persoane minore (zece fete și un băiat). De menționat că, din cele 27 de cazuri, zece cazuri au vizat minori cu vârsta cuprinsă între opt și 16 ani. În restul cazurilor, vârsta victimelor a fost diversă, de la 21 la 62 de ani. De multe ori agresorii aparțin cercului de oameni de încredere: prieteni sau foști prieteni, cunoscuți, consăteni, vecini sau chiar membri ai familiei. În ultimii ani au fost identificate mai multe cazuri de agresiune sexuală împotriva femeilor/fetelor cu retard mintal sau alte dizabilități, precum și cazuri de viol asupra minorilor, în care făptuitorul era un membru al familiei (tată biologic, tată vitreg, concubinul mamei). Trebuie remarcat faptul că, aceasta ar putea fi rezultatul numărului crescut de cereri/plângeri și cazuri raportate de violență sexuală.

Incidența violenței este mai mare în rândul femeilor din grupurile vulnerabile.

Datele furnizate de „Moldova inegală: Evaluarea celor mai relevante inegalități din R. Moldova”¹¹⁴ arată că ponderea femeilor care suferă de cele mai frecvente forme de violență de gen este de două ori mai mare în rândul femeilor din grupurile excluse, în special în gospodăriile cu persoane cu dizabilități și femeile rome. Din perspectiva grupelor de vârstă, femeile de vârstă pre-pensionare suferă mai mult.

Figura 68. Incidența violenței de gen în rândul femeilor din grupurile vulnerabile, %

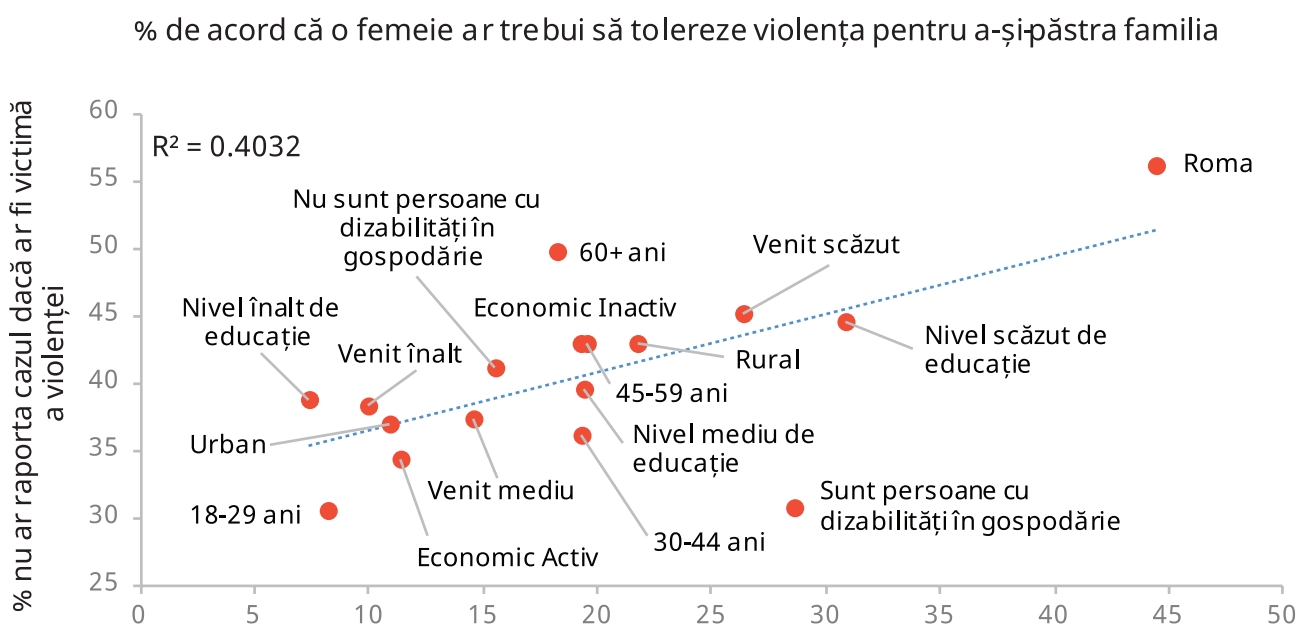
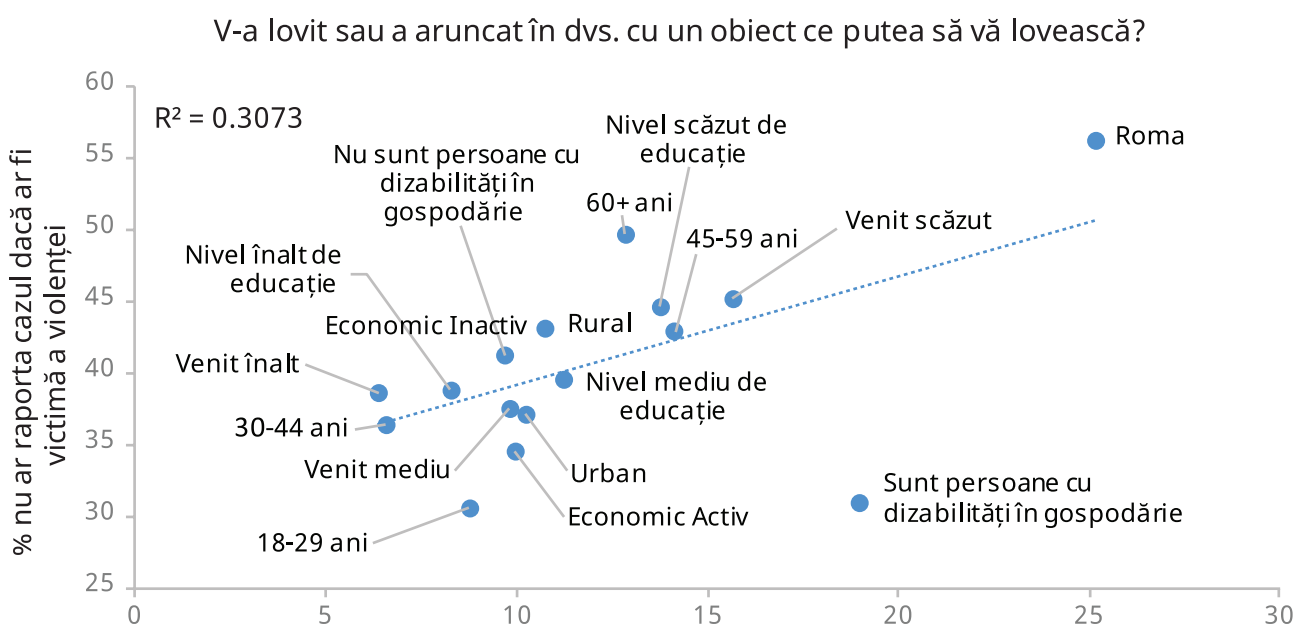

Sursa: CPD, EEF, CBS-Axa, 2018

¹¹⁴ Raport elaborat de CPD și EEF în 2018

De asemenea, predispunerea de raportare a cazurilor este mai mică în rândul femeilor care sunt expuse riscului de violență. Același raport evidențiază faptul că, majoritatea femeilor din grupurile vulnerabile (cu excepția celor din gospodăriile cu persoane cu dizabilități), în pofida faptului că sunt expuse la un risc mai mare de a fi supuse violenței în bază de gen, au predispunere mai mică să raporteze cazuri de abuz, în comparație cu femeile din grupuri mai puțin vulnerabile (cele cu nivel ridicat de educație, tinere, bogate, active economic). De asemenea, studiul arată că perpetuarea percepțiilor stereotipizate de gen ar putea fi considerată un factor în acest caz. Graficul de mai jos evidențiază faptul că pentru unele persoane, în special femeile din grupuri vulnerabile, există adesea percepția că tolerarea violenței pentru a-și păstra familia intactă este normală. Studiul calitativ vine să confirme această afirmație.

Figura 69. Percepția și incidența cazurilor de violență de gen în rândul femeilor din grupurile vulnerabile, %

Sursa: CPD, EEF, CBS-Axa, 2018

REPREZENTAREA FEMEILOR ȘI BĂRBAȚILOR ÎN FUNCȚII DE LUARE A DECIZIILOR

Ponderea femeilor primare a crescut doar cu 2% după alegerile locale din 2019.

La alegerile locale generale, 21,83 % dintre femei au fost alese în calitate de primare.¹¹⁵ Față de precedentele alegeri, acest procent a crescut cu doar 2%, tendință care se menține și la ultimele trei scrutine electorale. Deși asistăm la o anumită creștere, ponderea este foarte mică în comparație cu numărul total de bărbați care dețin aceeași funcție. Din numărul total de primari care ocupă această funcție în circumscripții mari (de obicei orașe), doar 16% sunt femei. Și din numărul total de primari din circumscripțiile mici (de obicei sate) - 23% sunt femei.

După alegerile locale generale din 2019 s-a înregistrat cel mai mare număr de femei consiliere alese.

Rezultatele alegerilor locale generale arată că, 27,08% dintre femei au fost alese în funcție de membre a consiliului raional/municipal,¹¹⁶ înregistrând o creștere cu 10% față de alegerile precedente. La nivel local au fost alese 36,5% dintre femei consiliere, ceea ce a crescut semnificativ cu circa 6%. Ținând cont de tendințele ultimelor două scrutine, ponderea totală a candidatelor ar fi fost mult mai mică dacă prevederile respective nu ar fi fost aprobate. Pentru alegerile locale din 20 octombrie 2019 urmau să fie întocmite listele de candidați respectând cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe și cel puțin trei candidați de sex opus la fiecare 10 locuri.

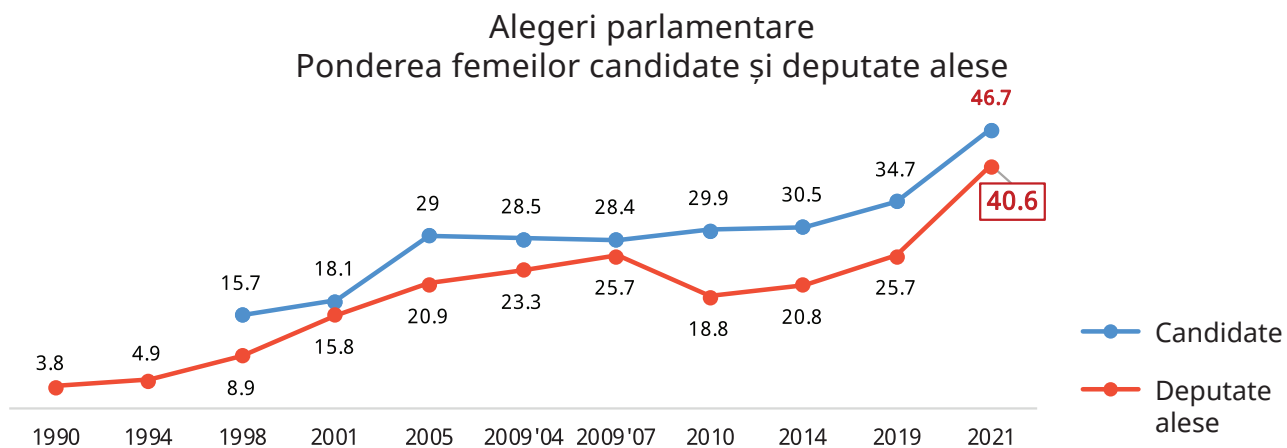
Sistemul de cotă dublă (cota de reprezentare de 40% și prevederi de poziționare pe liste) a sporit șansele femeilor de a accede în organul legislativ.

Astfel, în primele 10 locuri pe listele de candidați cu cele mai mari șanse de acces în Parlament se aflau 42,7% femei. Astfel, în 2021 s-a înregistrat cea mai mare pondere a femeilor candidate la funcția de deputată – 46,7%. Un număr mai mare de candidate pe listă a crescut și numărul femeilor alese ca deputate: cu aproximativ 12% mai multe în comparație cu alegerile din 2019 și cu 16% mai multe decât în alegerile din 2014. Potrivit rezultatelor alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, în legislativ vor fi 40 de femei deputate, ceea ce se echivalează cu 39,6% din totalul mandatelor. După toate remanierile în desemnarea posturilor de conducere, asigurării de plasament, numărul femeilor nu a scăzut, ci a crescut. Acum sunt 41 de femei deputate, ceea ce reprezintă 40,6% din totalul mandatelor legislative.

¹¹⁵ https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/analiza-din-perspectiva-egalitii-de-gen-a-alegerilor-locale-gene.html

¹¹⁶ https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/analiza-din-perspectiva-egalitii-de-gen-a-alegerilor-locale-gene.html

Figura 70. Ponderea femeilor candidate și deputate alese la alegerile parlamentare

Sursa: CEC, 1998 - 2021

Bărbații și femeile de etnie romă nu sunt reprezentați în consiliile raionale și primării. Rezultatele alegerilor generale locale din 2019 arată că, niciun candidat de etnie romă nu a fost ales ca și consilier raional sau primar. În consecință, gradul de reprezentare politică a romilor la aceste niveluri a rămas neschimbat, fiind similar cu alegerile locale generale precedente.

Romii - femeile și bărbații , sunt subreprezentați în consiliile locale. În 8 localități populate preponderent de romi, 12 romi au fost aleși ca și consilieri locali (2 consilieri municipali, 4 consilieri orașenești, 3 consilieri comunali, 3 consilieri sătești). Având în vedere prevederile legale privind implicarea mediatorului local în vederea facilitării participării romilor, se pare că acest lucru a crescut șansele romilor de a fi aleși ca reprezentanți ai factorilor locali de decizie. Profilul acestora este următorul: 10 candidați delegați de 4 concurenți electorali; 2 persoane alese ca și consilieri independenți (o femeie/un bărbat); ca și consilieri locale de nivelul I au fost alese 6 femei (din 12 persoane de etnie romă) (2 femei - consilieri orașenești; 1 femeie - consilieră de comună; 3 femei - consilieri sătești).

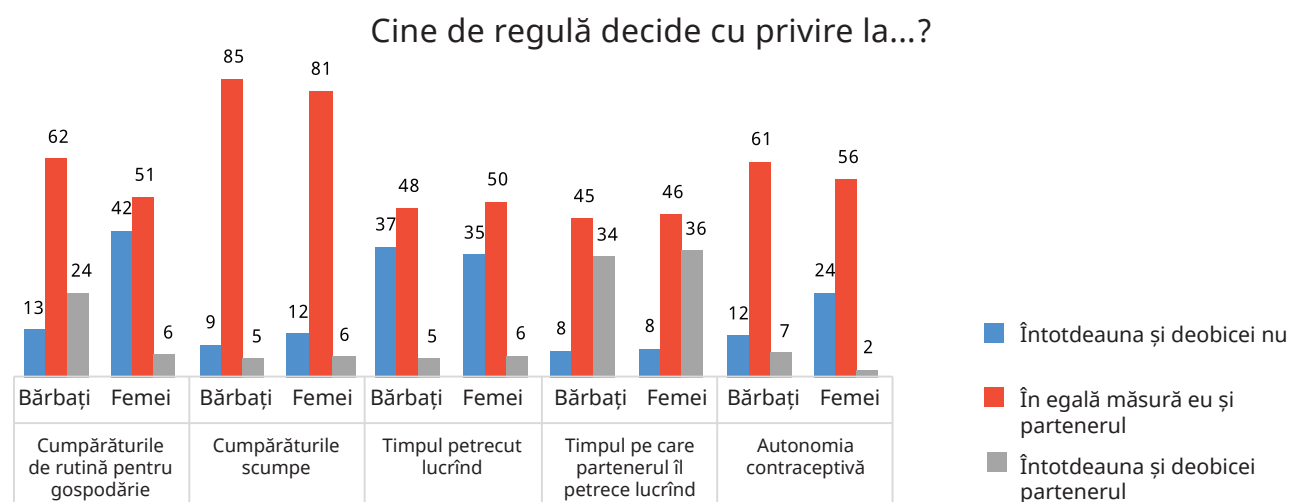
Femeile cu dizabilități sunt, în general, subreprezentate la toate nivelurile procesului de luare a deciziilor - local, subnațional (raional/municipal) și central. Începând cu anul 2017, în R. Moldova este implementat Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, în care sunt reflectate măsuri specifice de creștere a nivelului de participare politică a acestei categorii de persoane. Cu toate acestea, în R. Moldova doar 20 de persoane cu dizabilități au candidat la alegerile locale generale din 20 octombrie 2019: 10 femei și 10 bărbați, 7 din mediul urban și 13 din mediul rural, 2 candidați la funcția de primar și 20 pentru funcția de consilier local, 4 în funcția de consilier raional, 7 au aplicat anterior, iar 3 dintre aceștia au lucrat ca și consilieri locali sau raionali, 13 au aplicat pentru prima dată, 20 de candidați sunt persoane cu dizabilități locomotorii (!), dintre care 7 sunt utilizatori de scaune rulante, 2 candidați independenți și 18 pe listele de partid. Conform rezultatelor alegerilor, au devenit consilieri

locali doar 9 persoane, dintre care: 7 femei și 2 bărbați, 2 persoane în scaun cu rotile, 1 persoană independentă și 8 dintr-o listă de partid, 1 persoană cu demnitate publică și-a dat demisia. Experții din acest domeniu au evidențiat câteva cauze care determină nivelul scăzut de reprezentare a persoanelor cu dizabilități, inclusiv a femeilor, în procesul decizional: accesibilitatea redusă a spațiului fizic, informațional și procedural, ceea ce nu facilitează participarea persoanelor cu dizabilități la alegeri; implicarea redusă a acestui grup de persoane în campania electorală de către concurenții electorali; reprezentarea redusă a persoanelor cu dizabilități pe listele concurenților electorali etc.¹¹⁷

PARTICIPAREA ȘI IMPLICAREA CIVICĂ A FEMEILOR ȘI BĂRBAȚILOR

Pentru unele decizii, implicarea femeilor este destul de mare. După cum se reflectă mai jos, pe baza datelor furnizate de studiul SGG 2020, se poate observa că atât femeile, cât și bărbații au putere egală de decizie atunci când pe ordinea de zi sunt plasate subiecte legate de problemele familiei. Aici vorbim despre achizițiile de rutină, timpul petrecut la muncă și autonomia contraceptivă. Diferențele de gen sunt observate atunci când subiectele care trebuie abordate de femei și bărbați sunt legate de probleme care depășesc limitele gospodăriei.

Figura 71. Divizarea de gen în procesul de luare a deciziilor privind problemele casnice, %

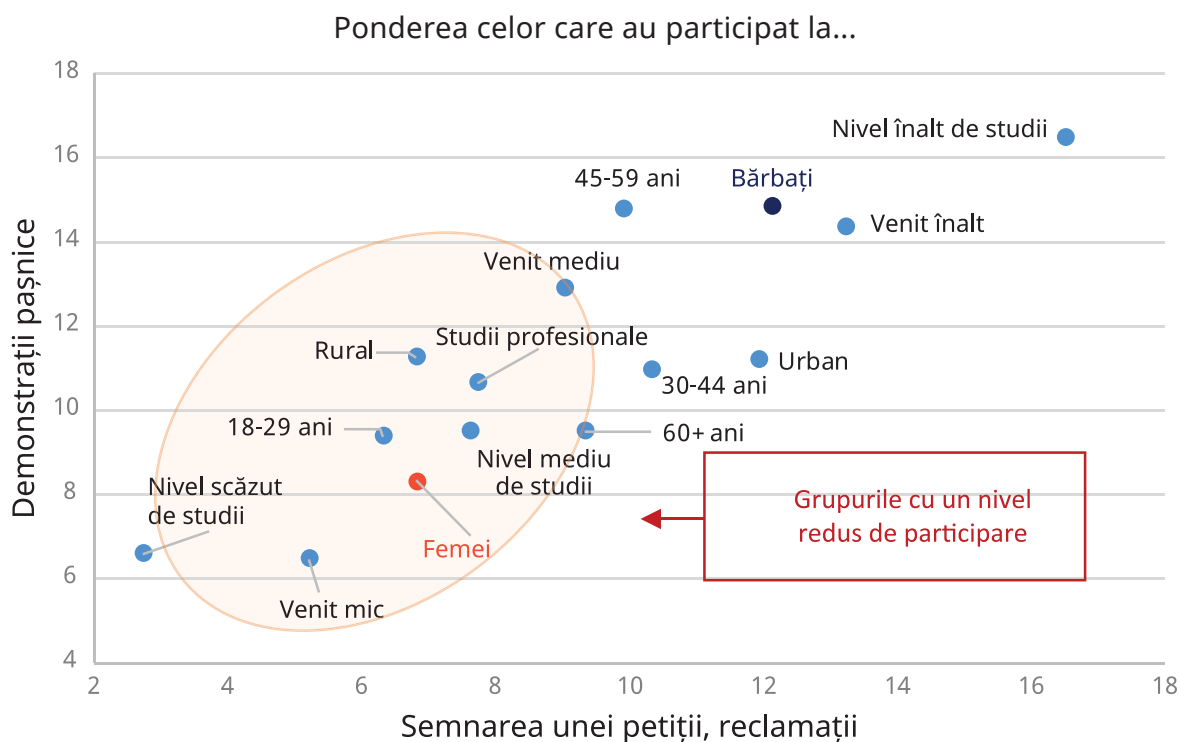

Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

Femeile au o participare civică mai scăzută. Conform unei analize din 2020 cu privire la nivelul de participare a cetățenilor la nivel local, rata de participare a femeilor a fost printre cele mai scăzute dintre toate grupurile socio-demografice. În acest caz participarea se referă la implicarea în acțiuni precum semnarea petițiilor sau reclamațiilor și participarea la demonstrațiile pașnice (vezi figura de mai jos). Același studiu dezvăluie faptul că, femeile sunt mai puțin interesate să abordeze subiectele politice cu rudele sau prietenii - doar 27,8% dintre femeile respondente au menționat asta, în comparație cu 38,5% în cazul bărbaților.

¹¹⁷ https://www.eef.md/media/files/files/raport-1-incluziunea-persoane-dizabilitati-parlamentare-2019_6501343.pdf?fbclid=IwAR2b-WkUbhMLFaFgsl6KPrARXaAJHRhAItbjfQ483Bwio2G0IqnKm6NfyCE

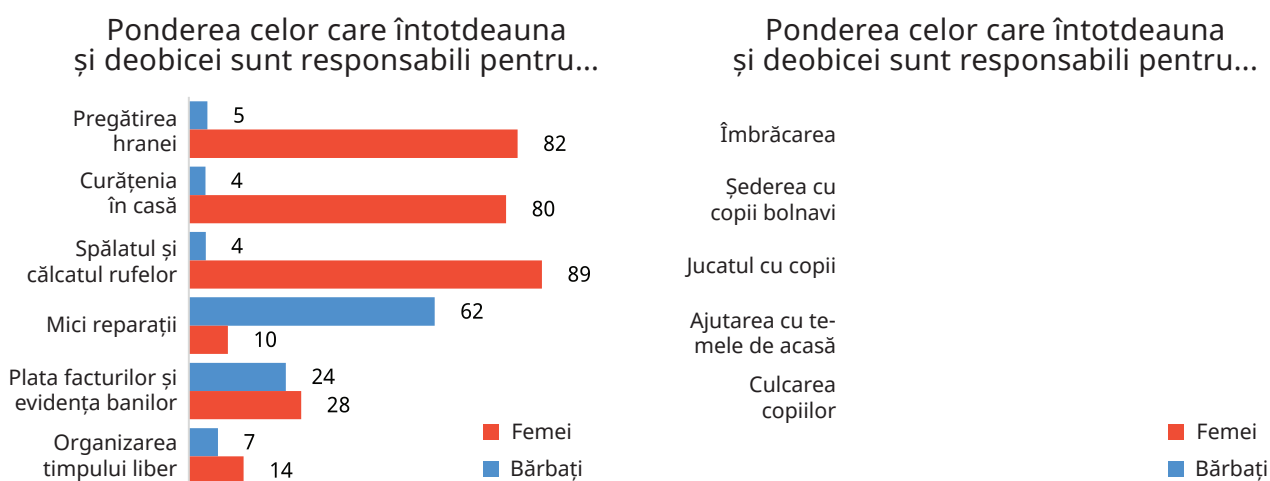
Figura 72. Nivelul de participare a persoanelor în R. Moldova, %

Sursa: studiu CPD, EEF, 2020

Acest lucru s-ar putea explica prin divizarea inegală a responsabilităților de îngrijire. Având în vedere acest lucru, studiile naționale arată că, femeile alocă mai multe ore pentru responsabilitățile legate de gospodărie și îngrijirea copilului, dar bărbații pentru cele care au legătură cu munca plătită. Datele SGG 2020 arată o implicare clară inegală a femeilor și bărbaților în activitățile casnice (mai mult de 80% dintre femei au menționat că sunt responsabile întotdeauna sau de obicei de pregătirea bucatelor, curățenia în casă și spălarea rufelor etc., în comparație cu mai puțin de 5% dintre bărbați). De asemenea, în cazul prezenței copilului, mamele sunt cele care sunt considerabil mai ocupate cu sarcinile de îngrijire.

Figura 73. Implicarea femeilor și bărbaților în responsabilitățile de îngrijire, %

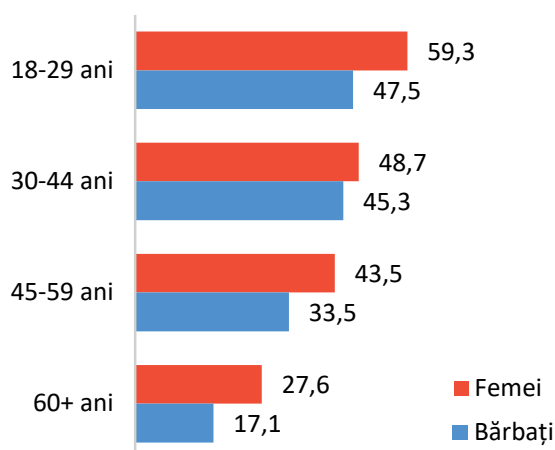

Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

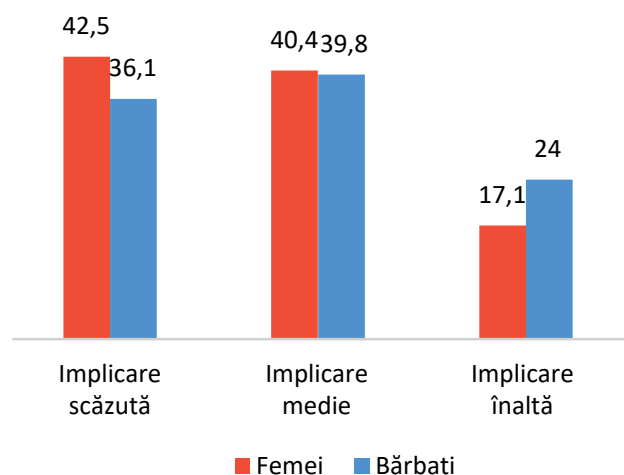
Adițional celor menționate, nivelul de implicare este determinat atât de gen, cât și de vârstă. Un studiu recent elaborat de CPD¹¹⁹ arată că, ponderea femeilor în grupul celor cu interes sporit față de procesele electorale este mai mică comparativ cu cea a bărbaților (vezi figura de mai jos). La fel, observăm că ponderea femeilor în grupul celor cu un nivel scăzut de implicare și interes este mai mare. Diferențe mult mai semnificative pot fi observate în cazul cetățenilor în dependență de vârsta acestora. Ponderea tinerilor din grupul cu nivel scăzut de implicare este de aproximativ doua ori mai mare comparativ cu cea a grupului de vârstă 60+. De asemenea, observăm că doar 9,2% din tineri pot fi considerați ca fiind cu un nivel înalt de implicare în procesele electorale comparativ cu 33,2% în cazul celor de 60+ ani. Diferențele de gen sunt mult mai semnificative, dacă acestea sunt analizate și prin prisma vârstei. Tocmai 60% din femeile din grupul de vârstă 18-29 de ani au un nivel scăzut de implicare și doar 6% din acestea pot fi considerate ca fiind active în procesul electoral. Nu este exclus că, inegalitățile legate de activismul electoral, pot avea implicații legate de modul în care concurenții electorali percep prioritățile politice ale alegătorilor, dacă o parte din femei și tineri sunt mai puțin vizibil și deconectați de la procesele electorale, perspectivele acestora riscă să nu fie considerate drept prioritare de către factorii politici. În acest sens, putem constata că inițiativele de mobilizare a tinerilor în perioada campaniilor electorale sunt relevante și că de fapt, acestea, trebuie extinse și intensificate, dar și mai important acestea trebuie să aibă o puternică perspectivă a egalității de gen.

Figura 74. Cetățenii în funcție de gradul lor de implicare în procesul electoral, după vârstă și gen, %

Ponderea celor cu nivel scăzut de implicare, în funcție de vârstă și gen (%)

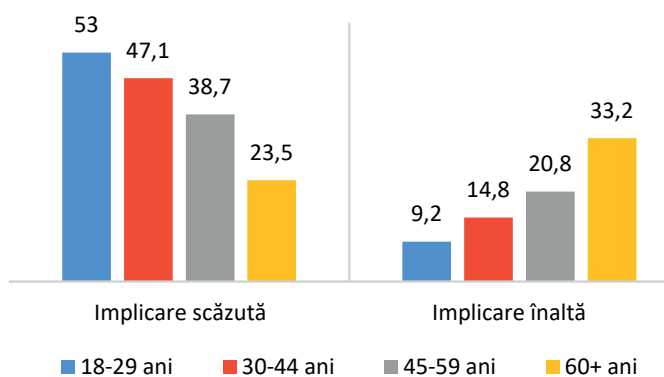

Ponderea cetățenilor după nivelul de implicare în procesele electorale, în funcție de gen (%)

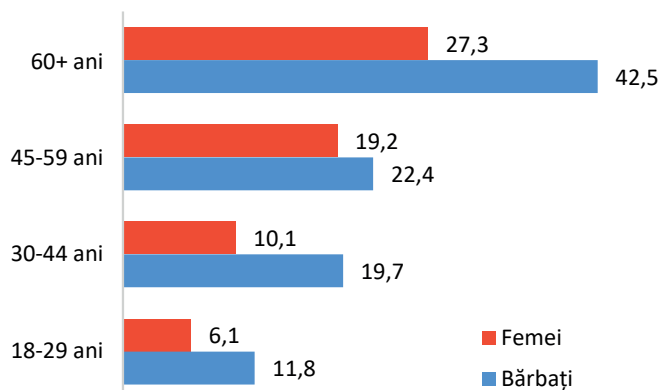

¹¹⁹ <https://progen.md/principalele-constatari-ale-scrutinului-electoral-din-11-iulie-2021-din-perspectiva-de-gen/>

Ponderea cetățenilor după nivelul de implicare în procesele electorale, în funcție de vârstă (%)

Ponderea celor cu nivel scăzut de implicare, în funcție de vârstă și gen (%)

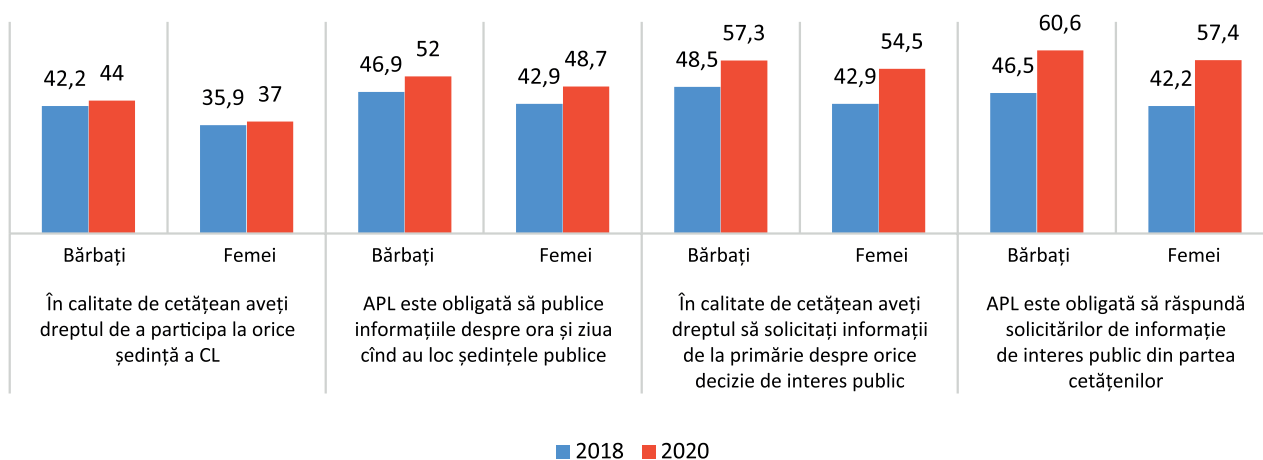
Sursa: CPD, CBS-Research, 2021

În pofida faptului că sunt conștienți de drepturile lor de participare, puțini bărbați și mai puține femei sunt implicați activ în influențarea deciziilor locale.

Studiul elaborat de CPD, a relevat că, față de 2018, în 2020 a crescut rata medie ale celor care sunt conștienți de drepturile de acces la informații de interes public și de implicare în luarea deciziilor locale. Astfel, inițiativele de informare și abilitare a cetățenilor cu privire la implicarea în activități la nivel comunitar au contribuit la faptul că 58,8% sunt conștienți de faptul că APL este obligată să răspundă solicitărilor de informație de interes public din partea cetățenilor (cu 14,6 pp mai mult față de 2018), iar 55,7% știu sigur că au dreptul să solicite informații de la primărie despre orice decizie de interes public (cu 10,3 pp mai mult decât în 2018). Diferențele de gen sunt prezentate în figura ce urmează.

Figura 75. Tendința ponderii femeilor și bărbaților care își cunosc drepturile privind accesarea informațiilor publice, %

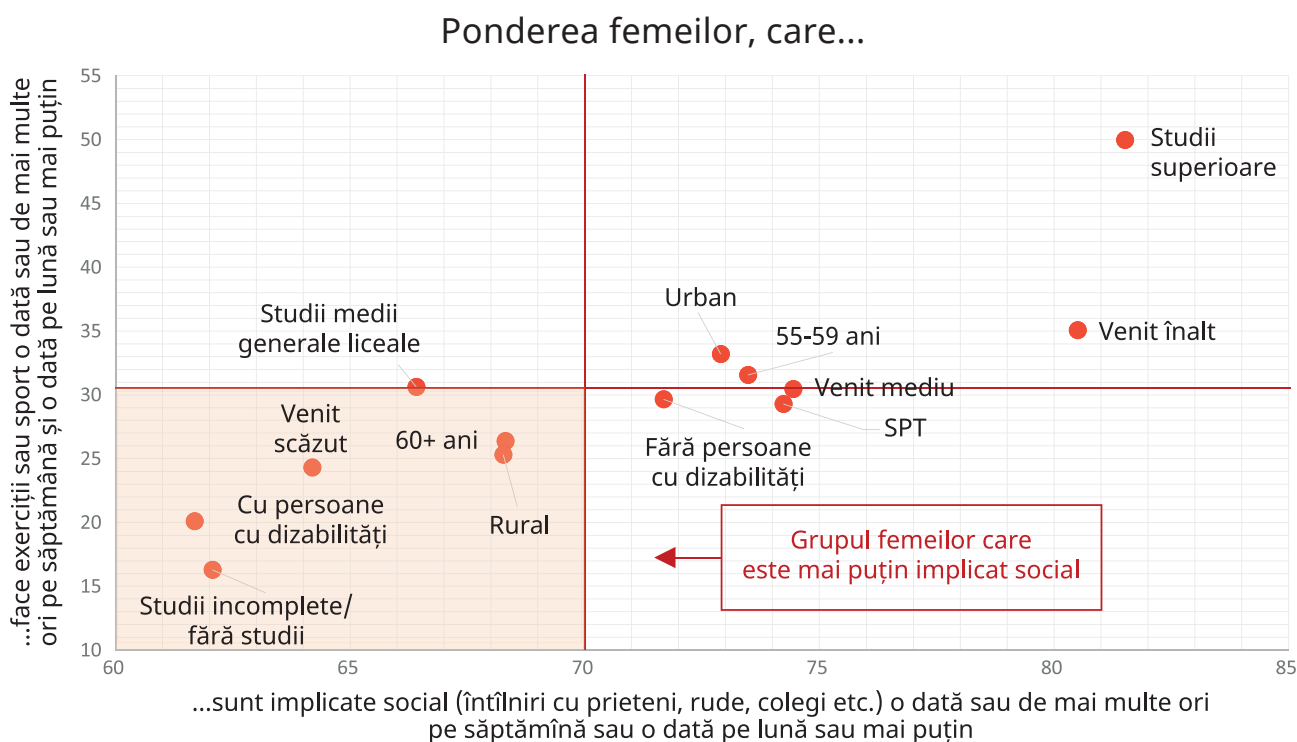
Ponderea celor, care cred cu siguranță că...

Sursa: CPD, EEF, 2020

Femeile din cele mai marginalizate grupuri sunt mai puțin implicate în luarea deciziilor. Sondajul Generații și Gen 2020 arată un decalaj semnificativ între femeile din grupurile social dezavantajate (în acest caz, nivel scăzut de venit și educație, gospodăriile cu persoane cu dizabilități, persoane în etate) și cele din categoriile care sunt mai puțin expuse la deprivări. Pe lângă faptul că, în general, femeile sunt mai implicate în responsabilitățile de îngrijire, ceea ce le afectează și activitatea socială, având în vedere acele cohorte de femei care sunt mai expuse la vulnerabilitate, se pare că nivelul scăzut de accesibilitate a infrastructurii, numărul redus de oportunități de participare la nivel local care să fie aliniate nevoilor lor individuale, precum și nivelul mai mare de privare financiară ar putea fi considerați factori de implicare scăzută în viața socială, care le pot afecta și statutul potențial de marginalizare. Peste 94% dintre respondente au menționat că nu sunt implicate în nicio experiență de voluntariat. Nivelul scăzut de educație în spiritul voluntariatului ar putea fi de asemenea interpretat ca un factor care poate avea repercusiuni asupra nivelului scăzut de participare observat în R. Moldova.

Figura 76. Ponderea femeilor care sunt implicate social, %

Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

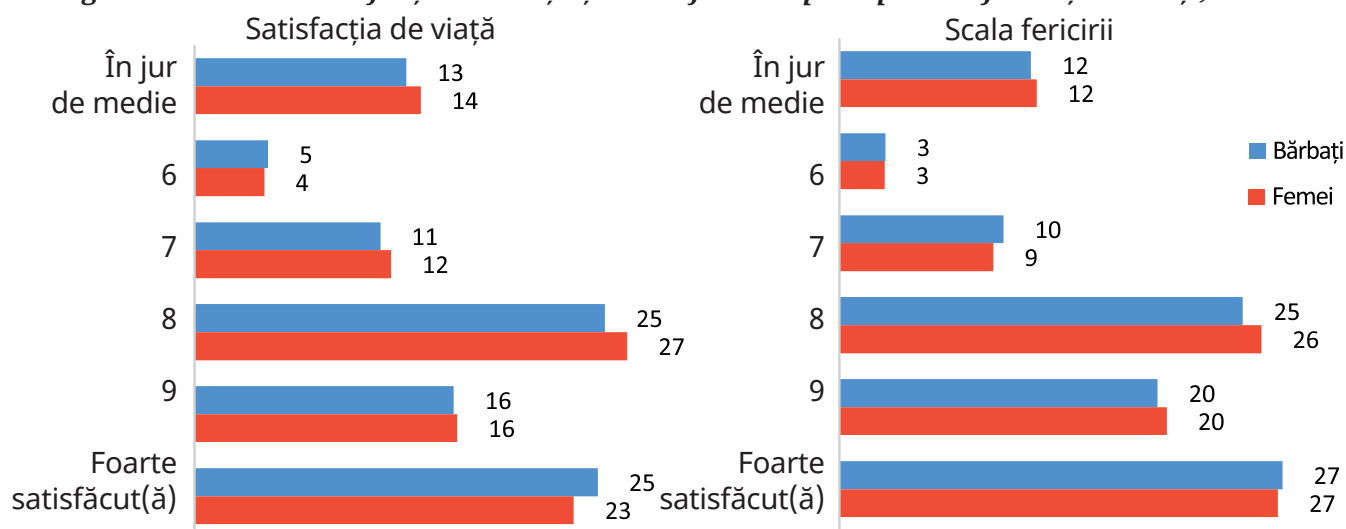
Persoanele cu dizabilități, inclusiv femeile cu dizabilități, continuă să se confrunte cu obstacole în calea accesului la informații și infrastructură. Peste 70% din secțiile de votare erau inaccesibile persoanelor cu dizabilități locomotorii, numărul secțiilor de votare accesibile fiind mai mic de 1%. Cu excepția a doi concurenți electorali care au publicat o platformă electorală în Braille, ceilalți concurenți electorali nu au elaborat și nu au difuzat materiale într-un format accesibil persoanelor cu dizabilități. Doar CEC și CICDE au elaborat și difuzat spoturi video cu traducere în limbajul surdo-mut. Cel puțin trei posturi de televiziune - PRO TV, TVR și Moldova 1 au asigurat traducerea în limbajul mimetico-gestual al dezbaterilor electorale.

Evaluarea calitativă confirmă accesibilitatea scăzută ca o problemă a nivelului scăzut de participare a femeilor cu dizabilități la acțiunile civice. S-a constatat că, femeile care sunt angajate, în special în domeniul cu profil social, sunt mai predispuse să raporteze despre cunoștințele lor despre problemele locale care sunt incluse pe agenda consilierilor, în comparație cu cele care nu sunt angajate în muncă. „Fiind consilieră locală, sunt interesată de tot ce se întâmplă în sat, de toate măsurile care se iau, de toate activitățile care se fac, mă implic activ în activitățile din sat ” (femeie din mediul rural de 39 de ani, cu dizabilități); „ Domeniul în care lucrez este legat de comunitate și practic sunt la curent cu tot ce se întâmplă ” (femeie de 33 de ani cu dizabilități); „Sunt angajată și mă aflu la primărie cea mai mare parte a zilei și astfel sunt la curent cu tot ce se întâmplă ” (femeie din mediul rural de 40 de ani cu dizabilități). Un prim obstacol de participare menționat de femeile cu dizabilități în cadrul focus-grupurilor a fost nivelul scăzut de accesibilitate a infrastructurii („Ne interesează ce se întâmplă în localitate, dar nu participăm, cei mai tineri ne-au luat locul. Ne este foarte greu să ne mișcăm” (femeie neangajată cu dizabilități); „Ne interesează ce se întâmplă în localitate, dar nu ne putem mișca prea mult, asta e problema” (femeie de 53 de ani cu dizabilități din mediul urban).

CALITATEA VIEȚII

Evaluarea generală a gradului de satisfacție al vieții nu a scos în evidență inegalități semnificative de gen. Figura de mai jos arată percepția femeilor și bărbaților cu privire la gradul de fericire și rezultatele vieții lor. Scala satisfacției vieții și fericirii este un instrument care ajută la măsurarea pe o scară de la '0' la '10' a atitudinilor subiective față de calitatea vieții bărbaților și femeilor, acesta fiind un indicator al unei sănătăți psihice și fizice bune. După cum se poate observa, atât femeile, cât și bărbații tind să-și evalueze satisfacția de viață ca fiind bună și foarte bună, selectând în mare parte note echivalente cu 8-10 puncte. Aproape aceeași situație se observă atunci când se evaluează scala fericirii (vezi figurile de mai jos).

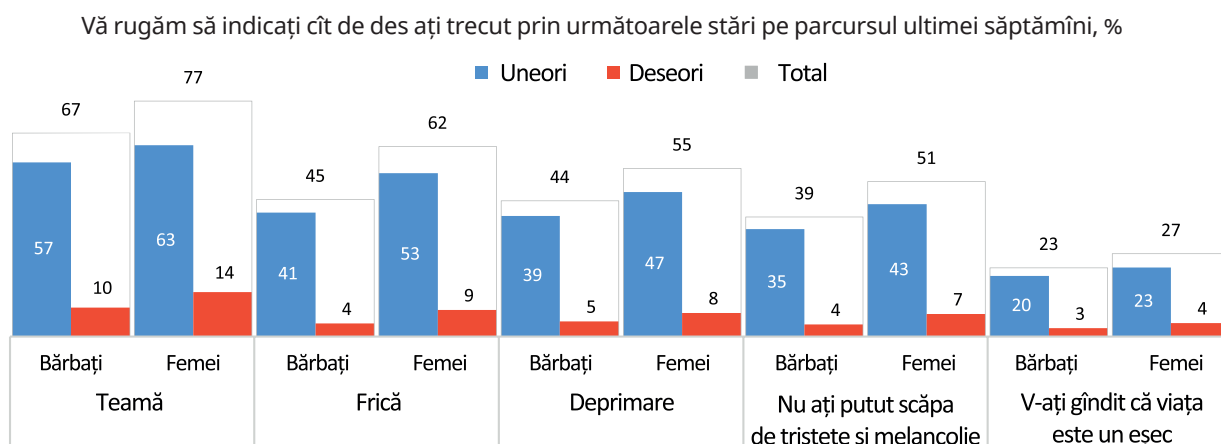
Figura 77. Nivelul satisfacției de viață și scala fericirii percepute de femei și bărbați, %

Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

Cu toate acestea, femeile sunt mai predispuse să se confrunte cu anxietatea. Printre efectele cauzate de orice formă de violență în bază de gen, pot fi considerate sentimentele de depresie, frică, anxietate etc. Datele generate de Studiul Generație și Gen 2020 arată că, femeile sunt mai expuse la situații și condiții care pot afecta sănătatea mintală în comparație cu bărbații. Peste 55% dintre femeile implicate în acest studiu au menționat că s-au simțit în depresie sau frică (în comparație cu aproximativ 45% dintre bărbați), iar 27% - că viața a fost un eșec în ultima săptămână (în comparație cu 23% dintre bărbați).

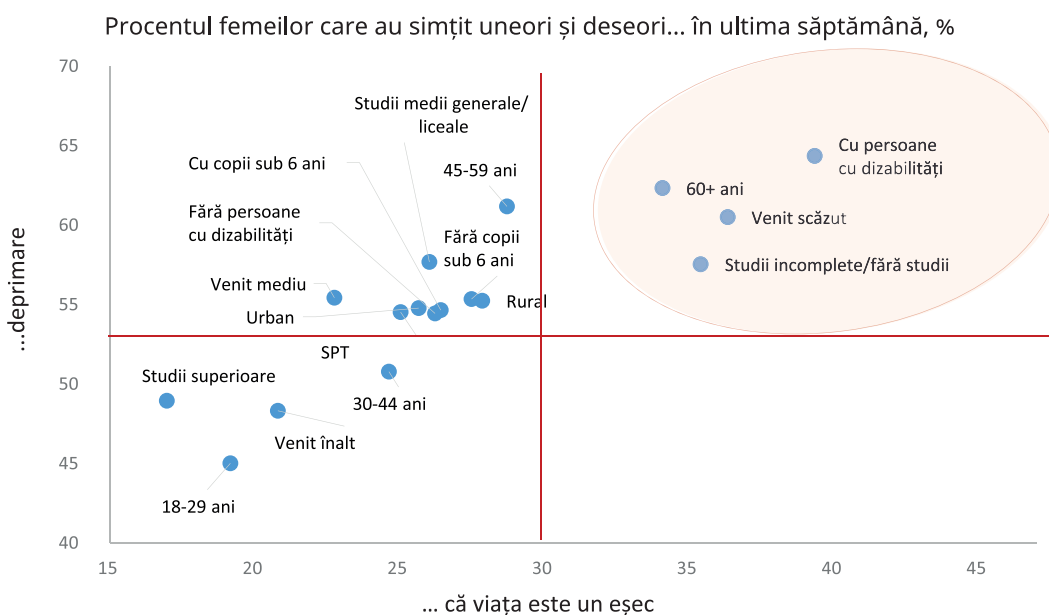
Figura 78. Ponderea celor care s-au simțit anxioși în ultima săptămână, %

Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

Vulnerabilitatea femeilor crește riscul de a se simți anxioase. Femeile din categoriile cele mai vulnerabile sunt mai predispuse să menționeze că s-au simțit în depresie sau că viața lor a fost un eșec (vezi figura de mai jos). Mai exact, femeile cu dizabilități/care au persoane cu dizabilități în gospodăria lor, cele cu un nivel scăzut de venit și educație și femeile pensionare au fost disproporționat mai susceptibile de a declara că se simt deprimare.

Figura 79. Ponderea femeilor care au simțit o stare de anxietate în ultima săptămână, %

Sursa: Sondajul Generații și Gen, 2020

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Implementarea inițiativelor politice pentru a îmbunătăți reconcilierea activităților profesionale și a vieții personale. Având în vedere că una dintre cauzele principale ale participării scăzute a femeilor la viața civică și socială este implicarea inegală în responsabilitățile de îngrijire a copilului și de îngrijire a familiei, autoritățile trebuie să abordeze această inegalitate într-o manieră adecvată, elaborând și promovând politici publice care urmăresc, în mod prioritar, creșterea numărului de bărbații care iau concediu de îngrijire a copilului și cel de paternitate, și sporirea accesului la serviciile incluzive, la prețuri rezonabile și accesibile de îngrijire a copiilor.

2. Creșterea nivelului de reprezentare a femeilor în procesul de luare a deciziilor la nivel central. Având în vedere că Legea Guvernului nu include o cotă minimă de 40 la sută pentru reprezentarea femeilor în Guvern, în R. Moldova femeile sunt mai puțin reprezentate în aceste funcții importante. Având drept scop creșterea implicării atât a femeilor, cât și a bărbaților, într-o manieră echitabilă, trebuie efectuate ajustări ale cadrului legal în acest sens.

3. Pentru a crește nivelul de participare și a asigura un proces mai incluziv, autoritățile publice centrale și locale trebuie: (i) să elaboreze un mecanism care să impună respectarea strictă a condițiilor de accesibilitate în clădirile birourilor electorale; (ii) să îmbunătățească și să promoveze în rândul APL de ambele niveluri a mecanismului de colectare a datelor dezagregate privind participarea electorală a persoanelor cu dizabilități (în special a datelor despre tipul de dizabilități), ceea ce va facilita procesul de elaborare a unor politici eficiente de incluziune socială la nivel local; (iii) să elaboreze un „sistem de alertă” în domeniul accesibilității, care să ajute la raportarea neregulilor de accesibilitate în ziua alegerilor, pentru a se asigura că autoritățile pot face față acestor situații în timp util și în mod adecvat; (iv) să sporească gradul de accesibilitate a secțiilor de votare (utilizând rampele mobile) în secțiile unde intrările nu sunt adaptate sau sunt inaccesibile; (v) să implementeze în parteneriat cu reprezentanții societății civile a romilor din Republica Moldova proiecte ce vizează toate comunitățile care sunt reprezentate preponderent de romi, pentru a facilita abilitarea femeilor și bărbaților romi întru a deveni lideri locali și (vi) să extindă rețeaua de mediatori comunitari în comunitățile populate preponderent de romi (cu peste 100 de romi).

4. Elaborarea și implementarea inițiativelor și măsurilor din partea CEC și CICDE care vizează creșterea gradului de incluziune a procesului electoral. În acest sens se recomandă: (i) instruirea oficialilor electorali și a reprezentanților APL în domeniul accesibilității; (ii) elaborarea unui curs de învățare la distanță pe subiecte care sunt sensibile la tematica incluziunii și accesibilității; (iii) împuternicirea unui grup

de persoane cu dizabilități întru promovarea ulterioară drept istorie(-ii) de succes de către oficialii electorali; (iv) identificarea locațiilor care vor facilita buna organizare a activității birourilor electorale ale secțiilor de votare.

5. Creșterea nivelului de acces al structurilor locale de participare, astfel încât grupurile mai vulnerabile de femei și bărbați (cu dizabilități, vârstnici, defavorizate financiar etc.) să aibă oportunități de a se implica social. De asemenea, informațiile privind oportunitățile de participare trebuie să fie accesibile, astfel încât excluderea populației cu dizabilități să nu fie exacerbată. În acest context, se propune (i) elaborarea unui ghid specific privind accesibilitatea structurilor de participare, (ii) evaluarea în mod transparent a nivelului de acces al structurilor de participare, (iii) alocarea resurselor de la bugetul public pentru adaptarea rezonabilă a infrastructurii și informației, (iv) extinderea infrastructurii de participare în comunitățile cu un nivel scăzut de participare și (v) monitorizarea continuă a nivelului de participare a femeilor și bărbaților cu dizabilități și a persoanelor în etate.

VIII. INSTRUMENTE PRIVIND DREPTURILE OMULUI

Această secțiune are în vedere principalele recomandări ale Comitetului pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor (CEDAW) către R. Moldova în urma examinării celui de-al șaselea raport periodic (2020)¹²⁰ și ale statelor membre ale ONU în urma Evaluării periodice universale (EPU) a Guvernului R. Moldova (2016).¹²¹ Mai exact, documentul examinează recomandări axate pe următoarele aspecte acoperite de evaluare: educație, sănătate, oportunități economice, libertatea de exprimare a opiniilor și de luare a măsurilor.

EDUCAȚIE

Recomandările CEDAW și EPU pentru abordarea inegalităților bazate pe gen și a discriminării în educație pot fi structurate în următoarele teme: (i) revizuirea programelor școlare, (ii) încurajarea femeilor și fetelor să aleagă domenii netradiționale de studiu, (iii) reducerea abandonului școlar în rândul fetelor, (iv) combaterea stereotipurilor de gen, (v) asigurarea accesibilității școlilor pentru femei și fete cu dizabilități. Fiecare temă este fundamentată mai jos.

Revizuirea curriculum-urilor școlare și a manualelor școlare din perspectiva egalității de gen. Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la existența stereotipurilor discriminatorii de gen în curriculum-urile școlare și manualele școlare. În acest context, Comitetul a recomandat continuarea eforturilor de revizuire a programelor școlare și a manualelor școlare pentru a elimina toate stereotipurile discriminatorii de gen și pentru a oferi programe de consolidare a capacităților profesorilor pentru a se asigura că aceștia nu perpetuează sau tolerează astfel de stereotipuri.¹²²

Încurajarea femeilor și fetelor să aleagă domenii de studiu netradiționale. Lipsa diferitelor opțiuni educaționale ale femeilor și fetelor și înscrierea lor scăzută în știință, tehnologie, inginerie, matematică și tehnologia informației, precum și în construcții și drept reprezintă probleme de îngrijorare.¹²³ În acest context, Comitetul CEDAW a recomandat Guvernului Republicii Moldova să încurajeze în continuare femeile și fetele să aleagă domenii de studiu și cariere netradiționale, inclusiv științe, tehnologii, inginerie,

¹²⁰ Disponibil online la <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsgOTxO5cLIZ0C-wAvhyns%2byjcfCx0Mhb6p7HNXqh%2b4Me01ma9y7TbjWEZpzzqsS%2b0Reaz5kcq%2fgjNWoQMksAsxo7AsAPDZj9XKYNwkaU83vIn>

¹²¹ Disponibil online la http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session26/MD/UPR26_%20Republic%20of%20Moldova_%20Thematic%20list%20of%20Recommendations_E.docx

¹²² CEDAW (2020). *Observații finale asupra celui de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova*, alin. 21 litera (d)

¹²³ *Ibid*, para. 30 (a)

matematică, tehnologia informației și drept și să elimine stereotipurile tradiționale în rândul femeilor și fetelor și familiilor lor care le pot descuraja să se înscrie în astfel de domenii de studiu. În mod similar, una dintre recomandările EPU este „încurajarea femeilor tinere să aleagă domenii de studiu și profesii netradiționale”.¹²⁴

Reducerea abandonului școlar în rândul fetelor din grupurile vulnerabile. Rata ridicată a abandonului școlar în rândul școlilor din zonele rurale și a celor aparținând grupurilor minorităților etnice, în special a fetelor rome, este o altă problemă a drepturilor omului semnalată de Comitetul CEDAW.¹²⁵ Măsurile relevante pentru a aborda abandonul școlar în rândul fetelor includ facilitarea unei conștientizări sporite în rândul părinților, liderilor comunității și femeilor și fetelor cu privire la importanța educației pentru dezvoltarea personală și perspectivele de carieră.¹²⁶ Alte măsuri pertinente presupun furnizarea de programe incluzive de reintrare pentru femeile și fetele care au abandonat școala, inclusiv în zonele rurale și în comunitățile de romi.¹²⁷

Combaterea stereotipurilor de gen și a discriminării bazate pe gen în educație. Guvernul R. Moldova a acceptat recomandările EPU formulate de statele membre ONU de a-și dubla eforturile pentru a pune capăt stereotipurilor și discriminării pe criterii de gen în sistemul educațional.¹²⁸ Autoritățile moldovenești trebuie să-și continue eforturile de eliminare a tuturor formelor de discriminare pe bază de sex și de gen în sistemul educațional.¹²⁹ Nu în ultimul rând, deținătorii de obligații trebuie să implementeze programe educaționale care să combată stereotipurile și discriminarea de gen de la o vârstă fragedă.¹³⁰

Asigurarea că școlile sunt incluzive. Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la numărul limitat de femei și fete cu dizabilități în educația de masă și incluzivă. Această situație este cauzată de lipsa clădirilor și facilităților școlare accesibile, precum și a lipsei de pregătire privind educația incluzivă a cadrelor didactice și a personalului din școli.¹³¹ În acest context, Comitetul a recomandat ca infrastructura școlară să fie accesibilă femeilor și fetelor cu dizabilități și să se ofere formare sistematică profesorilor și altui personal din școli cu privire la educația incluzivă.¹³²

Oferirea oportunităților de formare profesională pentru femei și fete. Această recomandare a fost formulată pentru a aborda barierele cu care se confruntă femeile și fetele din zonele rurale în accesul la formarea profesională, care continuă să limiteze multe femei la munca casnică și de îngrijire neremunerată.¹³³ Aceasta presupune alocarea de resurse umane, tehnice și financiare adecvate sectorului educațional.¹³⁴

¹²⁴ EPU pentru Republica Moldova (ciclul II – sesiunea a 26-a): Lista tematică de recomandări, alin. 121,57

¹²⁵ CEDAW (2020). *Observații finale asupra celui de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova*, alin. 29

¹²⁶ *Ibid*, alin. 30 litera (b)

¹²⁷ *Ibid*, alin. 30 litera (c)

¹²⁸ EPU pentru Republica Moldova (ciclul II – sesiunea a 26-a): Lista tematică de recomandări, alin. 121.5

¹²⁹ *Ibid*, alin. 121.58

¹³⁰ *Ibid*, alin. 121.56

¹³¹ CEDAW (2020). *Observații finale asupra celui de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova*, alin. 29 litera (c)

¹³² *Ibid*, para. 30 (d)

¹³³ *Ibid*, para. 31(e)

¹³⁴ *Ibid*, para. 31(e)

SĂNĂTATE

Recomandările CEDAW și EPU pentru abordarea inegalităților bazate pe gen și a discriminării în sănătate pot fi structurate în următoarele teme: (i) accesul la educație privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive, (ii) accesul la servicii de sănătate adecvate și accesibile, (iii) prevenirea, depistarea timpurie și tratamentul cancerului de sân și de col uterin, (iv) reducerea sarcinii nedorite și a avortului nesigur. Fiecare temă este fundamentată mai jos.

Asigurarea accesului la educație cuprinzătoare adecvată vârstei privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive. Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa în curriculum-urile școlare a educației cuprinzătoare adecvate vârstei privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive, inclusiv comportamentul sexual responsabil. Măsurile recomandate includ introducerea educației cuprinzătoare adecvate vârstei privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru fete și băieți în curriculum-urile școlare la toate nivelurile, inclusiv în ceea ce privește comportamentul sexual responsabil și planificarea familială.¹³⁵

Asigurarea că femeile și fetele care aparțin grupurilor dezavantajate au acces la servicii de sănătate adecvate și accesibile. Femeile aparținând unor grupuri dezavantajate, inclusiv femeile din mediul rural, femeile cu dizabilități și femeile rom, au doar acces limitat la asistență medicală de bună calitate și la asigurări medicale. În acest context, Comitetul CEDAW a recomandat autorităților moldovenești să asigure accesul la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, asigurări de sănătate, în special în zonele rurale¹³⁶. Trebuie acordată atenția cuvenită pentru a se asigura că femeile și fetele din zonele rurale au acces la servicii de avort și post-avort în condiții de siguranță, în condiții de egalitate cu femeile din zonele urbane. Costurile legate de avort și servicii post-avort trebuie acoperite de asigurările în medicină.¹³⁷

Îmbunătățirea prevenirii, depistării timpurii și a tratamentului cancerului de sân și de col uterin. Accesul limitat al femeilor la programe de depistare timpurie și tratament pentru cancerul de sân și de col uterin și riscul lor disproporționat de mare de a contracta boli transmisibile, cum ar fi tuberculoza, și de a dezvolta boli netransmisibile. În aceste circumstanțe, Comitetul CEDAW a subliniat importanța asigurării că echipamentul medical corespunzător este disponibil și accesibil.¹³⁸

Reducerea sarcinilor nedorite și a avorturilor nesigure. Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la utilizarea limitată a contraceptivelor moderne de către femei și bărbați. În consecință, Comitetul a recomandat creșterea gradului de conștientizare a femeilor, bărbaților, fetelor și băieților cu privire la contraceptivele moderne.¹³⁹ În mod similar, în conformitate cu cel de-al 2 - lea ciclu EPU, una dintre recomandări este „intensificarea eforturilor pentru îmbunătățirea facilităților medicale gratuite, reducerea [...] ratelor ridicate de sarcină la adolescente”.¹⁴⁰

¹³⁵ *Ibid*, para. 35(e)

¹³⁶ *Ibid*, para. 35(b)

¹³⁷ *Ibid*, para. 39(c)

¹³⁸ *Ibid*, para. 35(c)

OPORTUNITĂȚI ECONOMICE

Recomandările CEDAW și EPU pentru abordarea inegalităților bazate pe gen și a discriminării în accesul la oportunități economice pot fi structurate în următoarele teme: (i) aplicarea principiului egalității de remunerare pentru muncă de valoare egală, (ii) accesul la împrumuturi și credite, (iii) abrogarea restricțiilor legale discriminatorii, (iv) hărțuirea sexuală la locul de muncă, (v) concedierea discriminatorie a femeilor în vârstă, (vi) protecția socială a femeilor care desfășoară activități independente. Fiecare temă este fundamentată mai jos.

Adoptarea și aplicarea principiului remunerației egale pentru muncă de valoare egală. Comitetul CEDAW a semnalat persistența segregării ocupaționale verticale și orizontale și a diferențelor de remunerare între femei și bărbați. Autoritățile moldovenești trebuie, de asemenea, să aplice în mod eficient principiul egalității de remunerare pentru muncă de valoare egală, pentru a reduce și, în cele din urmă, a elimina diferența de remunerare între femei și bărbați, prin (a) revizuirea periodică a salariilor în toate sectoarele, (b) aplicarea metodelor analitice de clasificare și evaluare a locurilor de muncă sensibile la gen, (c) efectuarea de inspecții periodice a muncii și efectuarea de anchete regulate cu privire la remunerare.¹⁴¹

Asigurarea accesului majorității femeilor defavorizate la împrumuturi și alte forme de credit financiar. Comitetul CEDAW a recomandat extinderea sferei de aplicare a programelor de antreprenoriat pentru femei, inclusiv femeile aparținând grupurilor defavorizate, în special femeile cu dizabilități.¹⁴² Trebuie să se acorde atenția cuvenită eliminării barierelor și obstacolelor cu care se confruntă femeile din mediul rural pentru a-și începe propria afacere și creării de oportunități adecvate de muncă, cu un salariu decent pentru acestea.¹⁴³ De asemenea, autoritățile moldovenești trebuie să elaboreze și să implementeze campanii și instruirii care să promoveze abilitarea economică a femeilor.¹⁴⁴

Eliminarea restricțiilor Codului Muncii privind angajarea în muncă a anumitor categorii de femei. Articolul 248 din Codul Muncii interzice anumitor categorii de femei să lucreze în minerit și în alte industrii care prezintă un risc pentru securitatea sau sănătatea lor. Această prevedere trebuie să fie abrogată. Autoritățile moldovenești trebuie să treacă la efectuarea de evaluări individuale și să îmbunătățească condițiile de muncă în toate industriile.¹⁴⁵

¹³⁹ *Ibid*, para. 35(d)

¹⁴⁰ EPU pentru Republica Moldova (ciclul II – sesiunea a 26-a): Lista tematică de recomandări, alin. 122.29

¹⁴¹ CEDAW (2020). *Observații finale asupra celui de-al șaselea raport periodic al Republicii Moldova*, alin. 33 litera (a)

¹⁴² *Ibid*, alin. 37 litera (b)

¹⁴³ *Ibid*, alin. 39 litera (b)

¹⁴⁴ EPU pentru Republica Moldova (ciclul II – sesiunea a 26-a): Lista tematică de recomandări, alin. 121.56

Prevenirea și combaterea hărțuirii sexuale la locul de muncă. Comitetul CEDAW a subliniat investigarea și urmărirea insuficientă a hărțuirii sexuale și a discriminării pe criterii de gen la locul de muncă. Definiția restrânsă a hărțuirii sexuale din proiectul de lege de modificare a mai multor acte legislative, care nu este conformă cu standardele internaționale.¹⁴⁶ Abordarea acestei probleme presupune măsuri legislative, educaționale și alte măsuri adecvate. Autoritățile moldovenești vor ratifica Convenția privind violența și hărțuirea, 2019 (nr. 190), a Organizației Internaționale a Muncii. Factorii naționali de decizie trebuie să armonizeze definiția hărțuirii sexuale din legislația națională cu standardele internaționale aplicabile privind drepturile omului. Trebuie asigurată instruire sistematică pentru judecători, procurori, ofițeri de poliție și alți funcționari din organele de drept cu privire la aplicarea strictă a dispozițiilor de drept penal privind hărțuirea sexuală la locul de muncă.¹⁴⁷

Prevenirea concedierii discriminatorii a femeilor în vârstă. Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la plângerile femeilor în vârstă cu privire la concedieri abuzive bazate pe o interpretare abuzivă a articolului 86 din Codul Muncii. Autoritățile moldovenești au fost îndemnate să monitorizeze utilizarea de către angajatori a articolului 86 din Codul Muncii pentru a preveni concedierea discriminatorie a femeilor în vârstă.¹⁴⁸

Consolidarea protecției sociale a femeilor care desfășoară activități independente. Comitetul CEDAW a semnalat problema protecției sociale inadecvate pentru femeile care desfășoară activități independente, care nu au dreptul la prestații de maternitate. În vederea abordării acestei probleme, Comitetul a recomandat să se asigure că acestea au acces egal ca și femeile angajate la prestațiile de maternitate.¹⁴⁹

VOCE ȘI AUTONOMIE

Recomandările CEDAW și EPU pentru a spori libertatea de exprimare a opiniilor și de luare a măsurilor a femeilor pot fi structurate în următoarele teme: (i) divizarea egală a responsabilităților familiale și casnice, (ii) creșterea reprezentării femeilor în sectorul public, (iii) abrogarea restricțiilor legale discriminatorii, (iv) consolidarea capacităților instituționale privind egalitatea de gen, (v) abrogarea prevederilor discriminatorii împotriva femeilor cu dizabilități, (vi) prevenirea și combaterea violenței domestice, (vii) furnizarea de servicii adecvate victimelor violenței domestice sau de gen. Fiecare temă este fundamentată mai jos

Promovarea divizării egale a responsabilităților familiale și casnice între femei și bărbați. Comitetul CEDAW a recomandat autorităților moldovenești să accelereze adoptarea planului național de acțiune pentru implementarea strategiei trans-sectori-

¹⁴⁵ *Ibid*, alin. 33 litera (b)

¹⁴⁶ *Ibid*, alin. 32

¹⁴⁷ *Ibid*, alin. 33

¹⁴⁸ *Ibid*

¹⁴⁹ *Ibid*

ale privind dezvoltarea abilităților și competențelor parentale.¹⁵⁰ Trebuie stabilite măsuri pentru a încuraja bărbații să ia concediu de paternitate. Purtătorii de obligații trebuie, de asemenea, să depună eforturi pentru a crește accesul la instituțiile de îngrijire a copiilor la prețuri accesibile, inclusiv financiar, și incluzive.¹⁵¹

Creșterea reprezentării femeilor în sectorul public. Legea Guvernului nu include o cotă minimă de 40 la sută pentru reprezentarea femeilor în Guvern. O altă problemă de îngrijorare este lipsa de informații cu privire la impactul cotei minime de 20 la sută pentru reprezentarea femeilor în forțele de poliție în cadrul strategiei de dezvoltare a poliției. În acest context, Comitetul CEDAW a recomandat introducerea unei cote minime de reprezentare de 40% a femeilor și bărbaților în Guvern.¹⁵² Factorii de decizie vor adopta, de asemenea, cote statutare privind reprezentarea femeilor în funcțiile decizionale în serviciul public, serviciul de relații externe și autoritățile de securitate și apărare.¹⁵³

Abrogarea dispozițiilor discriminatorii împotriva femeilor cu dizabilități psihosociale. Articolul 24 din Codul Civil și Codul Familiei trebuie modificate pentru a asigura drepturile femeilor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale de a se căsători și de a-și exercita responsabilitățile parentale.¹⁵⁴

Consolidarea capacităților instituționale în domeniul egalității de gen. Autoritățile moldovenești trebuie să consolideze capacitatea Departamentului de politici pentru asigurarea egalității de gen al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale de a coordona și monitoriza implementarea legislației și a măsurilor de politică referitoare la egalitatea de gen, inclusiv a Strategiei privind asigurarea egalității între femei și bărbați (2017–2021) și planurile de acțiune aferente, formarea sistematică privind drepturile femeii și egalitatea de gen pentru funcționarii publici la numirea lor inițială și cursuri de perfecționare regulate și monitorizarea progreselor, cu scopul de a asigura integrarea perspectivei de gen în toate sectoarele.

¹⁵⁰ *Ibid*, alin. 21 litera (c)

¹⁵¹ *Ibid*, alin. 33 litera (e)

¹⁵² *Ibid*, alin. 19 litera (a)

¹⁵³ *Ibid*, alin. 27

¹⁵⁴ *Ibid*, alin. 43. (b)

Caseta 1: Cadrul instituțional privind egalitatea de gen în R. Moldova

Cadrul legal existent prevede o abordare cu mandat multi-instituțional privind egalitatea de gen. Legea cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați precizează că Parlamentul, Guvernul, Comisia Guvernamentală pentru Egalitatea de Gen, Ministerul Muncii Protecției Sociale, Inspekția Muncii, ministerele de resort, administrația publică locală, Biroul Național de Statistică, Oficiul Avocatului Poporului și Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității au mandate clare în ceea ce privește egalitatea de gen.

Datoria de integrare a perspectivei de gen este clar definită, dar rareori aplicată. Legea prevede pentru Guvern datoria de a asigura integrarea principiului egalității de gen în politici, strategii, programe, acte normative și investiții financiare. Legea mai prevede că unitățile de gen din cadrul ministerelor de resort și autorităților centrale vor prezenta propuneri de integrare a principiului egalității între femei și bărbați în politicile și planurile sectoriale ale autorității stabilite. În ceea ce privește autoritățile publice locale, legea prevede mandatul de a asigura integrarea principiului egalității între femei și bărbați în politici, programe, acte normative și investiții financiare la nivel local. În practică, integrarea perspectivei de gen nu este implementată într-un mod sistematic. Majoritatea politicilor, planurilor și bugetelor sunt elaborate și implementate fără a ține cont de nevoile și perspectivele femeilor și bărbaților, fetelor și băieților.

Integrarea perspectivei de gen este slabă, deoarece este susținută de un cadru instituțional slab. Deși legea prevede că atât autoritățile centrale, cât și cele locale trebuie să instituie unități de gen și grupuri de coordonare de gen, acestea sunt rareori funcționale. Unităților de gen le lipsește un mandat instituțional clar susținut de proceduri clare, unităților de gen le lipsește orice motivație pe termen lung, deoarece munca lor nu este recunoscută, evaluată și remunerată în mod corespunzător, unitățile de gen nu sunt funcționale și din cauza fluctuației mari a personalului și, în cele din urmă, unitățile de gen sunt slabe, deoarece există puțină voință politică de a le consolida și de a le face funcționale.

Departamentul pentru Egalitatea de Gen, care face parte din Ministerul Muncii și Protecției Sociale, este activ, dar are personal insuficient. Departamentul a fost slăbit în ultimii ani din cauza fuziunii din 2017 dintre Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, care a dus la reducerea numărului de personal. Acest lucru i-a făcut activitatea și mai dificilă, deoarece Departamentul avea deja personal insuficient pentru a-și îndeplini în mod corespunzător mandatul de elaborare și implementare a politicilor.

Prevenirea și combaterea violenței domestice și de gen. Comitetul CEDAW și statele membre ale ONU au recomandat măsuri legislative și alte măsuri pertinente. Măsurile legislative includ: modificarea articolului 78 din Codul Contravențional pentru a elimina prevederea care scutește de răspunderea penală autorii violenței împotriva femeilor,¹⁵⁵ anularea cerințelor obligatorii de mediere în procedurile de divorț, în cauzele care implică violența în familie și, respectiv, modificarea Codului de procedură civilă,¹⁵⁶ elaborarea unei politici/strategii cuprinzătoare privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Alte măsuri relevante recomandate includ: luarea de măsuri pentru a preveni și a urmări mai eficient cazurile de violență împotriva femeilor, inclusiv violența domestică,¹⁵⁷ campanii de sensibilizare a publicului cu privire la violența domestică¹⁵⁸ și alte măsuri preventive¹⁵⁹, încurajează femeile să raporteze cazurile de violență de gen autorităților relevante fără teama de stigmatizare, asigurându-le accesul la justiția penală.

Îmbunătățirea colectării datelor cu privire la toate formele de violență de gen.

Trebuie să se acorde atenția cuvenită îmbunătățirii colectării de date privind toate formele de violență bazată de gen, inclusiv violența economică și psihologică, dezagregate pe sex, vârstă, etnie, locație geografică, dizabilitate și relația dintre victimă și agresor, astfel încât să le permită oficialilor publici relevanți să monitorizeze eficacitatea legislației, politicilor și practicilor relevante în prevenirea și reducerea violenței de gen.¹⁶⁰

Prestarea serviciilor adecvate victimelor violenței domestice. Comitetul CEDAW a recomandat autorităților din Republica Moldova să adopte proiectul Conceptului Mecanismului Național de Referință pentru protejarea și asistența victimelor infracțiunilor (2020-2030). Autoritățile moldovenești trebuie, de asemenea, să consolideze serviciile accesibile de protecție și sprijin pentru victime, inclusiv servicii medicale gratuite, consiliere psihosocială și asistență juridică, centre de plasament, programe de reabilitare și reintegrare, prin alocarea de resurse bugetare suficiente și cooperarea cu profesioniștii medicali și alți furnizori de servicii.¹⁶¹

¹⁵⁵ *Ibid*, alin. 13

¹⁵⁶ *Ibid*, alin. 43

¹⁵⁷ EPU pentru Republica Moldova (ciclul II – sesiunea a 26-a): Lista tematică de recomandări, alin. 121,97

¹⁵⁸ *Ibid*, alin. 121.86

¹⁵⁹ *Ibid*, alin. 121.85

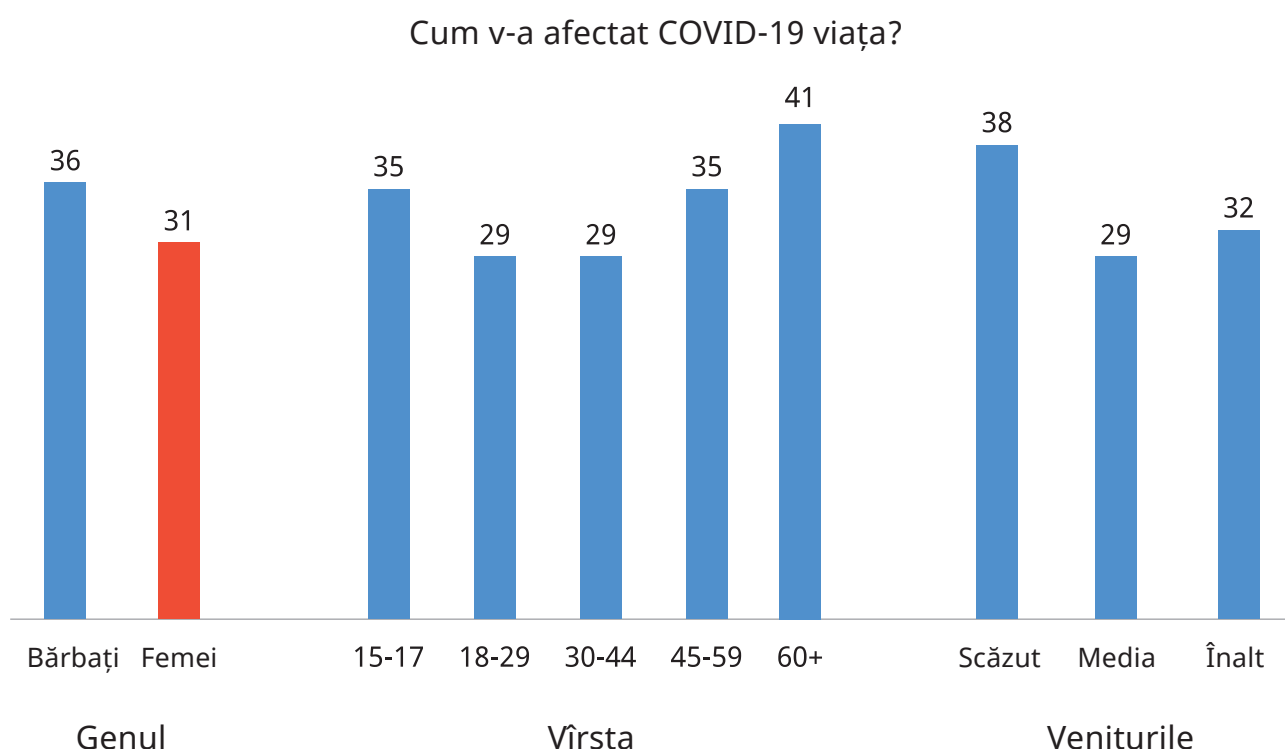
¹⁶⁰ *Ibid*, alin. 23

¹⁶¹ *Ibid*

IX. IMPACTUL COVID-19

Pandemia COVID-19 a afectat direct și indirect fiecare domeniu al vieții. La un an de la declanșarea focarului de coronavirus, consecințele sociale și economice ar putea avea un impact pe termen lung asupra egalității de gen, punând sub risc progresele înregistrate și împingând femeile în vulnerabilitate. În timp ce indicii sugerează că mai mulți bărbați decât femei decedază din cauza COVID-19¹⁶², impactul efectelor socioeconomice ale pandemiei se răsfrâng în mod disproporționat asupra femeilor. Dincolo de acest efect de gen, aceste rezultate se intersectează cu alți factori de vulnerabilitate și sunt deosebit de acute pentru persoanele cu dizabilități, grupurile etnice minoritare, persoanele cu venituri mici etc. Aceste efecte nu se datorează virusului în sine, ci sunt o consecință a intervențiilor și politicilor de sănătate publică adoptate de către Guvern pentru a minimiza răspândirea COVID-19. Acest lucru este determinat și de diferitele roluri pe care femeile și bărbații le joacă în societate.

Figura 80. Percepții despre impactul COVID-19 asupra vieții generale, pe grupuri sociale, %

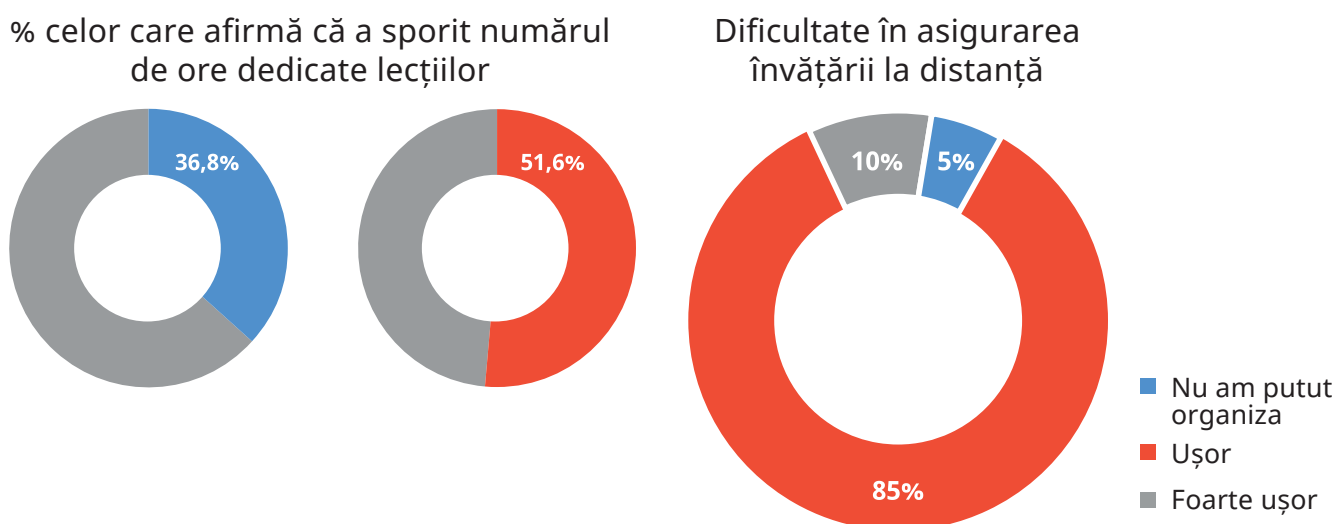
Sursa: Sondajul Generații și Gen 2020

¹⁶² Bărbații și COVID-19: O abordare biopsihosocială pentru înțelegerea diferențelor de gen în ceea ce privește mortalitatea; CDC, 2020

Pandemia COVID-19 a dezvăluit și a agravat inegalitățile legate de divizarea responsabilităților de îngrijire. Răspândirea rapidă a pandemiei și măsurile instituționale aplicate, care vizează izolarea socială, au pus în lumina reflectoarelor una dintre cele mai slabe verigi: divizarea inegală a responsabilităților de îngrijire în gospodărie. Pandemia a intensificat solicitările de îngrijire și a exacerbat inegalitățile de gen înrădăcinate. Un loc important în această ecuație îl ocupă îngrijirea copiilor. COVID-19 a expus și a amplificat criza de îngrijire a copiilor la nivel global și, în special, în Republica Moldova. Ca urmare a măsurilor implementate și a răspunsului de politici a Guvernului, o pondere semnificativă a populației a s-a confruntat cu responsabilități sporite de îngrijire ale gospodăriei și familiei. Femeile și-au asumat în mod disproporționat aceste responsabilități, fiind adesea nevoite să își reducă orele de muncă plătite pentru a efectua sarcini de îngrijire și muncă casnică neremunerată, care au sporit în perioada izolării sociale.

Sistarea activității instituțiilor de învățământ a sporit substanțial responsabilitățile de îngrijire pentru părinți, în special pentru femei. Printre alte măsuri, Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a recomandat distanțarea socială pentru a reduce viteza cu care se răspândește virusul. Această măsură crucială a dus la sistarea temporară a activității unităților de învățământ și la extinderea pe larg a muncii la distanță. Aceste măsuri au dezvăluit că zilele de lucru, în special ale părinților care lucrează de la distanță, nu sunt compatibile cu îngrijirea copiilor și a adulților aflați în întreținere. Dacă considerăm și supravegherea activității școlare la distanță a copiilor, volumul muncii de îngrijire la domiciliu crește exponențial. Datele arată¹⁶³ că în timpul crizei provocate de virusul COVID-19, femeile au raportat în mod disproporționat că și-au asumat sarcina de îngrijire, peste 50% dintre acestea dedicând zilnic câteva ore pentru a face lecții cu copiii, comparativ cu peste 30% dintre bărbați.

Figura 81. Impactul pandemiei de COVID-19 asupra părinților cu copii de vârstă școlară, %

Sursa: CPD, Evaluarea rapidă a impactului COVID-19; CPD, UN Women; Evaluarea impactului social și economic, PNUD¹⁶⁴

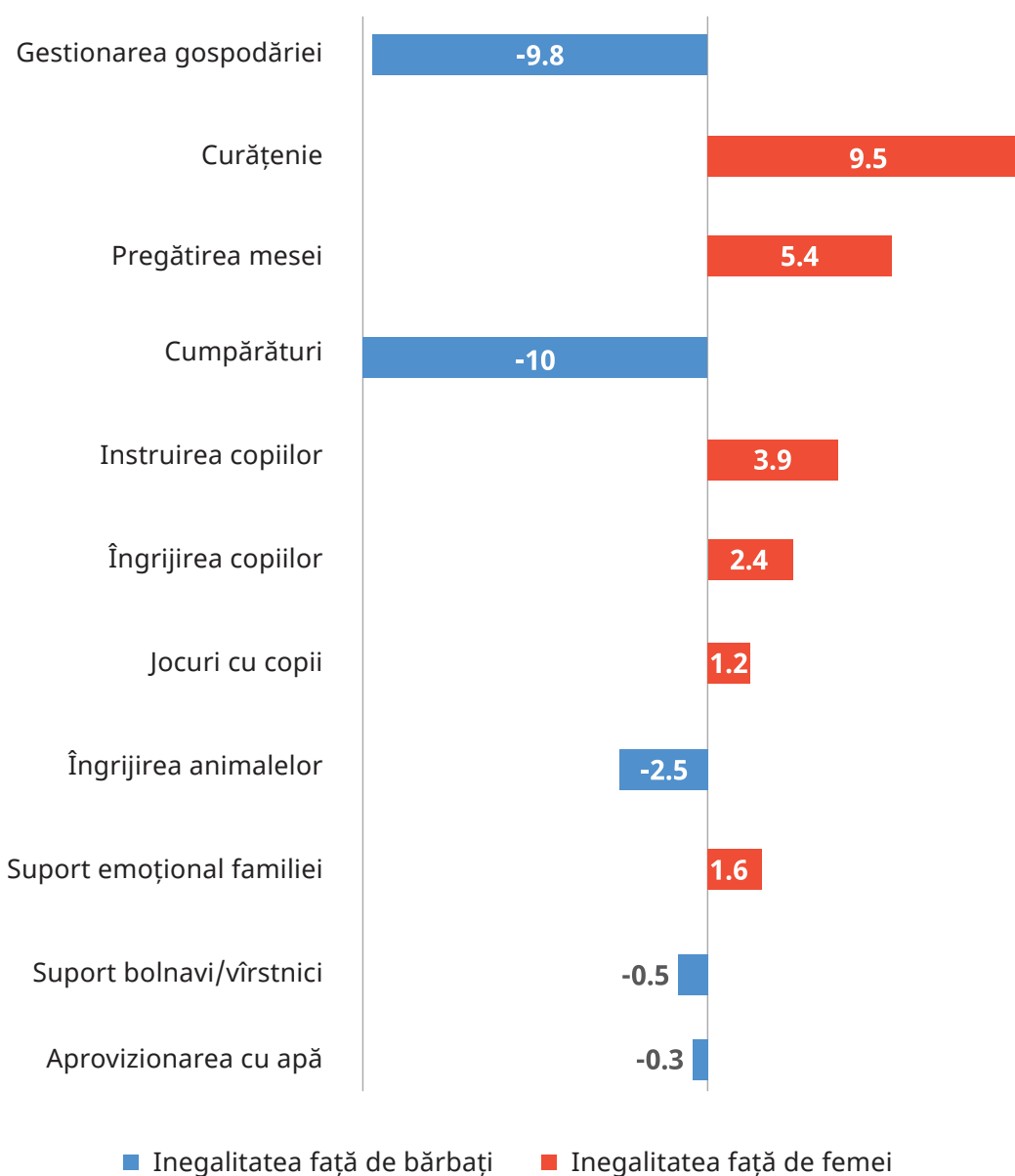
¹⁶³ Evaluarea impactului COVID-19 asupra rolurilor de gen; CPD, ONU-Femei, septembrie 2020

¹⁶⁴ Evaluarea impactului social și economic al pandemiei de COVID-19, PNUD, 2020

Mai mult decât atât, în perioadele de izolare socială femeile au preluat cea mai solicitantă muncă în gospodărie. Figura de mai jos arată o divizare clară a sarcinilor și responsabilităților femeilor și bărbaților în gospodărie, în timpul crizei. Necesitățile de îngrijire a crescut substanțial în perioadele de izolare socială, iar distribuția rolurilor și sarcinilor în familie a continuat să fie înclinată către femei. Deși numărul de ore utilizate pentru sarcinile casnice a crescut pentru întreaga populație în timpul pandemiei, povara îngrijirii a fost mai grea pentru femei. Timpul acordat curățeniei a crescut pentru circa jumătate dintre femei, comparativ cu circa 30% dintre bărbați.

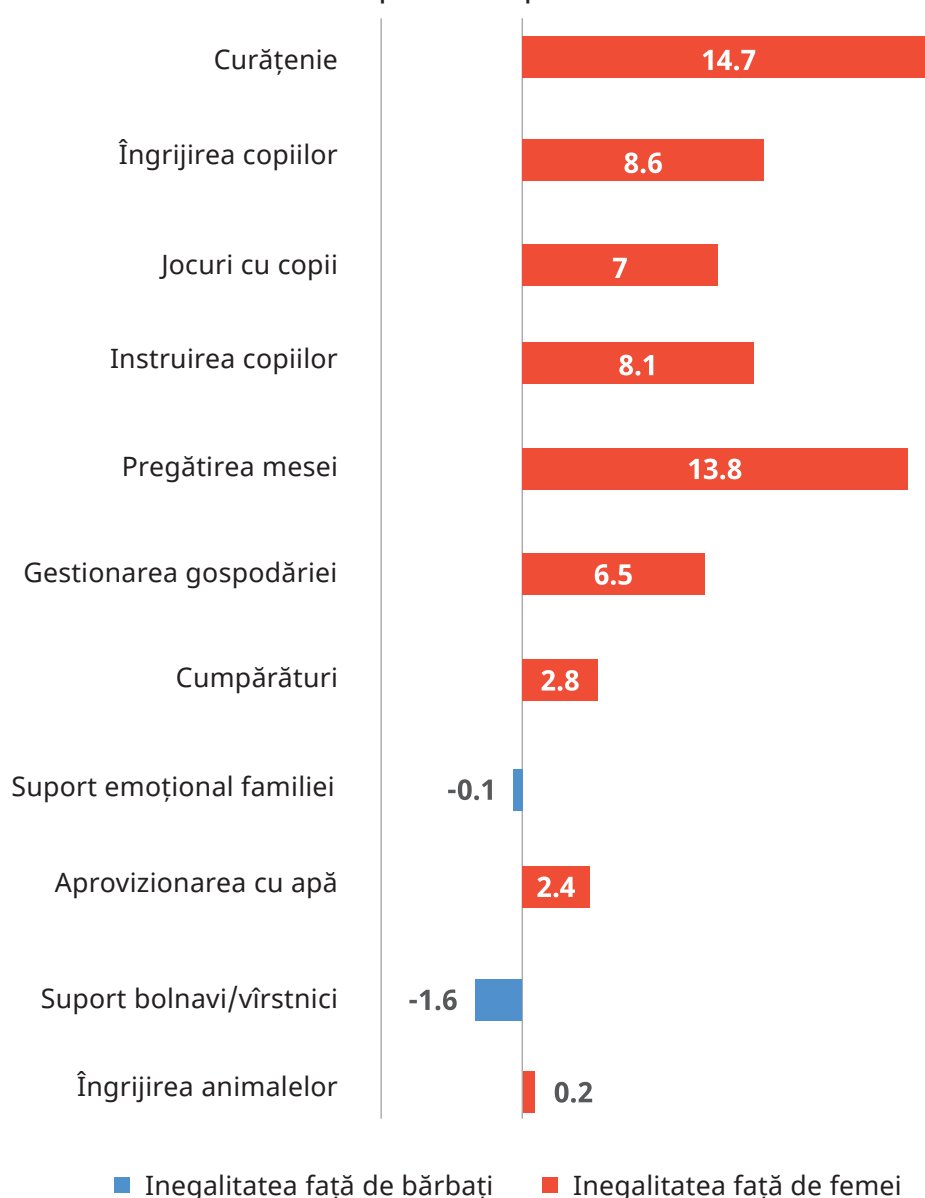
Figura 82. Decalajele de gen în responsabilitățile de îngrijire, pp

Care este activitatea asupra căreia ați petrecut cel mai mult timp în perioada pandemiei?

¹⁶⁵ Munca inegală în timpul pandemiei: analiza inegalităților de gen pe piața muncii în perioada COVID-19; CPD, UN Women, noiembrie 2020, https://progen.md/wp-content/uploads/2021/02/Studiu_Impact_COVID_corectat.pdf

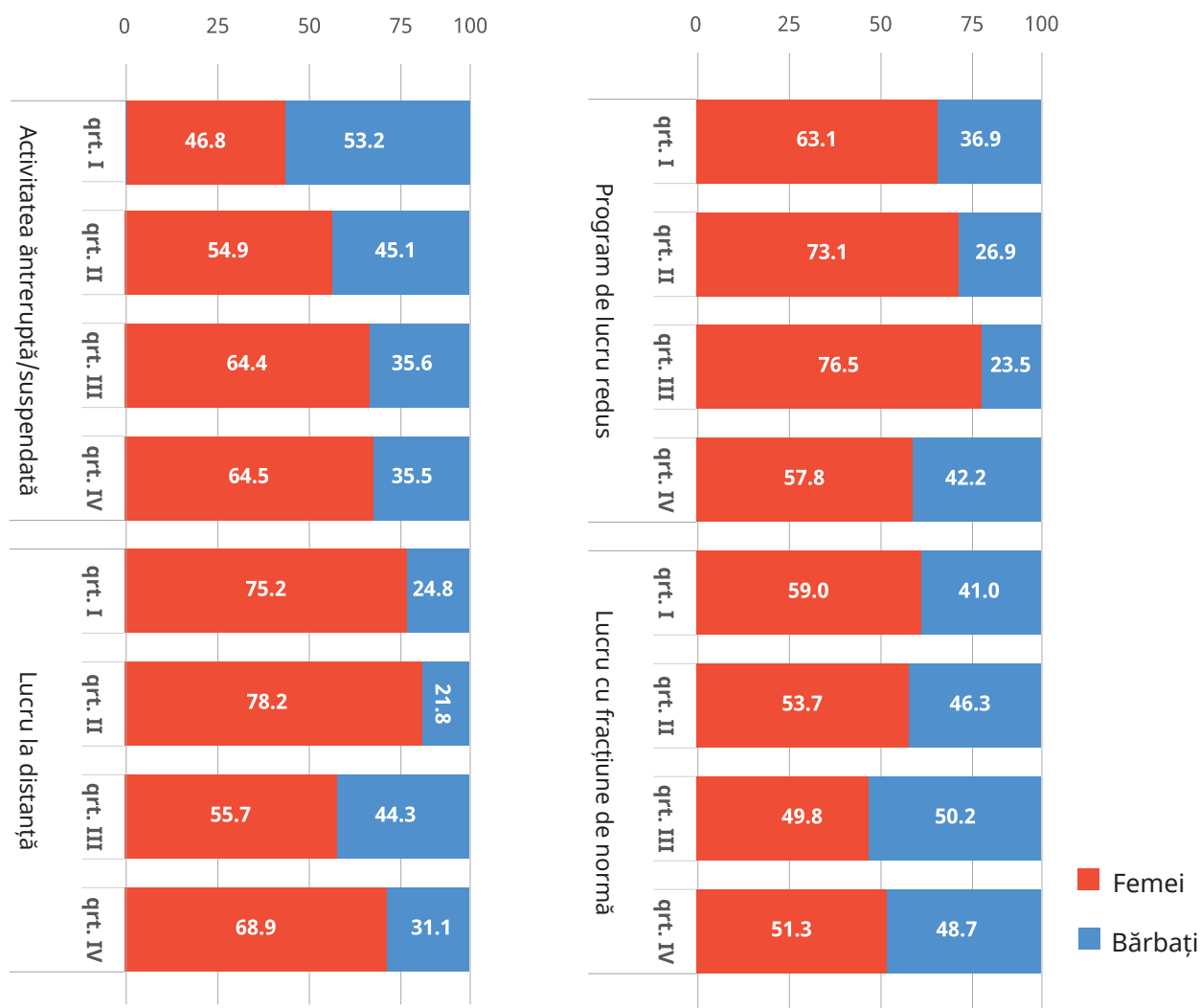
Care este activitatea asupra căreia ați petrecut cel mai mult timp în perioada pandemiei?

Sursa: CPD, Evaluarea rapidă a impactului COVID-19; CPD, UN Women

Criza pandemică și impactul acesteia asupra economiei au sporit vulnerabilitatea financiară a femeilor. Responsabilitățile de îngrijire, care au fost în mare parte asumate de către femeile în izolare, și dificultatea de a reconcilia viața de familie cu cea profesională au determinat femeile să devină mai puțin active pe piața muncii. Acestea au fost mai grav afectate de pandemie decât bărbații, din cauza inegalităților de gen deja prezente și persistente care predominau înainte de criza COVID-19. Pandemia a determinat pierderea locurilor de muncă sau a veniturilor de către femei, deoarece acestea erau nevoite să gestioneze munca la distanță și responsabilitățile casnice și de îngrijire, în același timp.

Figura 83. Structura situațiilor cauzate de COVID-19, după gen și trimestre, %

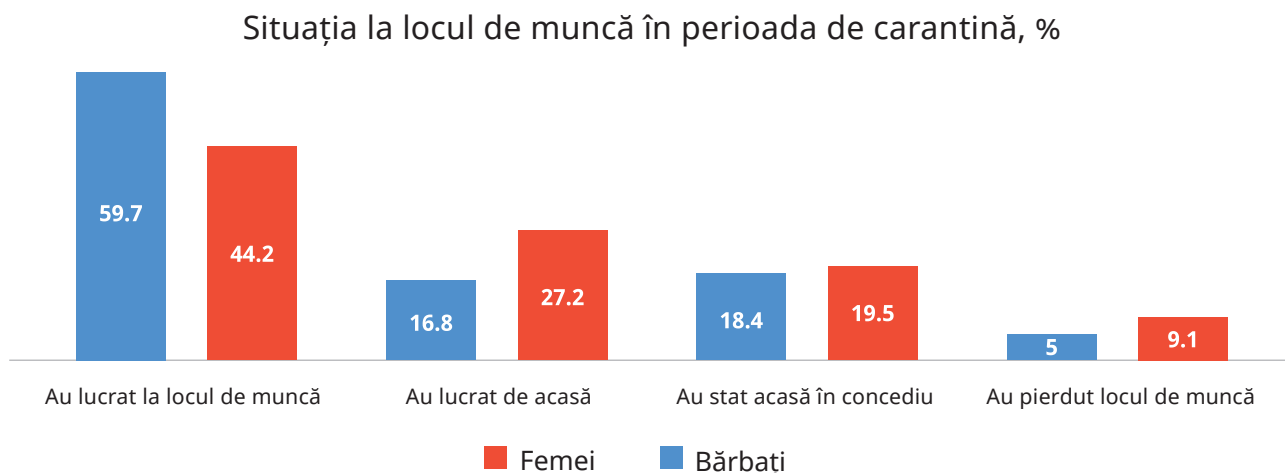

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2020

COVID-19 a exacerbât inegalitățile de gen în ocuparea forței de muncă. Pandemia a avut un efect aproape imediat asupra ocupării femeilor: ponderea femeilor care au continuat să meargă la muncă în perioada pandemiei este cu 15pp mai mică decât cea a bărbaților. Acest declin s-ar putea explica prin doi factori: femeile și-au pierdut locul de muncă (circa 9%, față de 5% dintre bărbați) sau au trecut la o nouă formă de retragere de pe piața muncii - munca la distanță. Ponderea femeilor care au lucrat la domiciliu în timpul stării de urgență a fost de circa 27%, ceea ce este de două ori mai mare decât în cazul bărbaților¹⁶⁶. Deși munca la distanță are anumite privilegii legate de securitatea sănătății, aceasta poate prezenta unele riscuri importante pentru femei. Dacă această formă de muncă nu este bine reglementată și continuă să fie orientată către femei, atunci riscăm să avem o nouă formă de segregare de gen. Pe termen lung, telemunca poate fi expusă riscului de a fi considerată de valoare mai mică, ceea ce va avea un impact negativ asupra remunerării, promovării și oportunităților de dezvoltare profesională.

¹⁶⁶ Munca inegală în timpul pandemiei: analiza inegalităților de gen pe piața muncii în perioada COVID-19; CPD, UN Women, noiembrie 2020, https://progen.md/wp-content/uploads/2021/02/Studiu_Impact_COVID_corectat.pdf

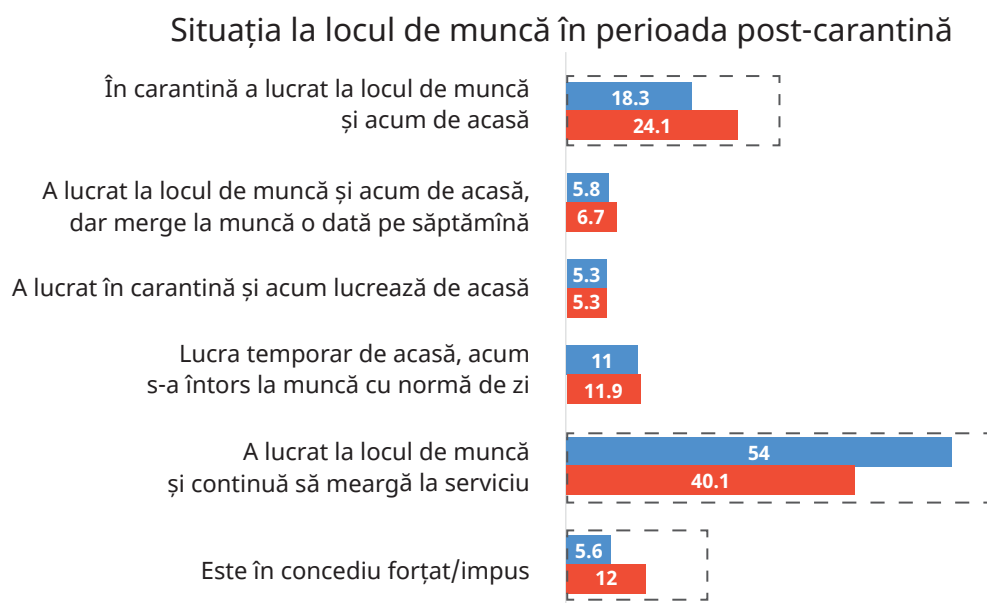
Figura 84. Starea angajării în muncă a bărbaților și femeilor în timpul izolării din cauza COVID-19

Sursa: CPD, A doua evaluare a impactului COVID-19; CPD, UN Women

Femeile tind să nu revină pe piața muncii chiar și după ce restricțiile asupra activității economice au fost retrase. În perioada de urgență, un număr mare de bărbați și femei au încetat să lucreze (33,5% bărbați și 36,7% femei)¹⁶⁷. Revenirea la muncă este determinată de riscul de infectare, regulile de prevenire și distanțare socială la locul de muncă, precum și de situația specifică din unele sectoare economice. Nevoile sporite de îngrijire au făcut și mai dificilă întoarcerea femeilor pe piața muncii, cu mai puține oportunități de reconciliere a vieții profesionale cu viața de familie, în mare parte din cauza accesului redus la servicii de îngrijire și educație a copiilor, ca urmare a sistării activității școlilor și grădinițelor. Femeile cu nivel jos de studii s-au confruntat cu și mai multe bariere, munca la distanță fiind în mare parte inaccesibilă pentru acestea.

Figura 85. Starea angajării în muncă a bărbaților și femeilor după izolarea din cauza COVID-19

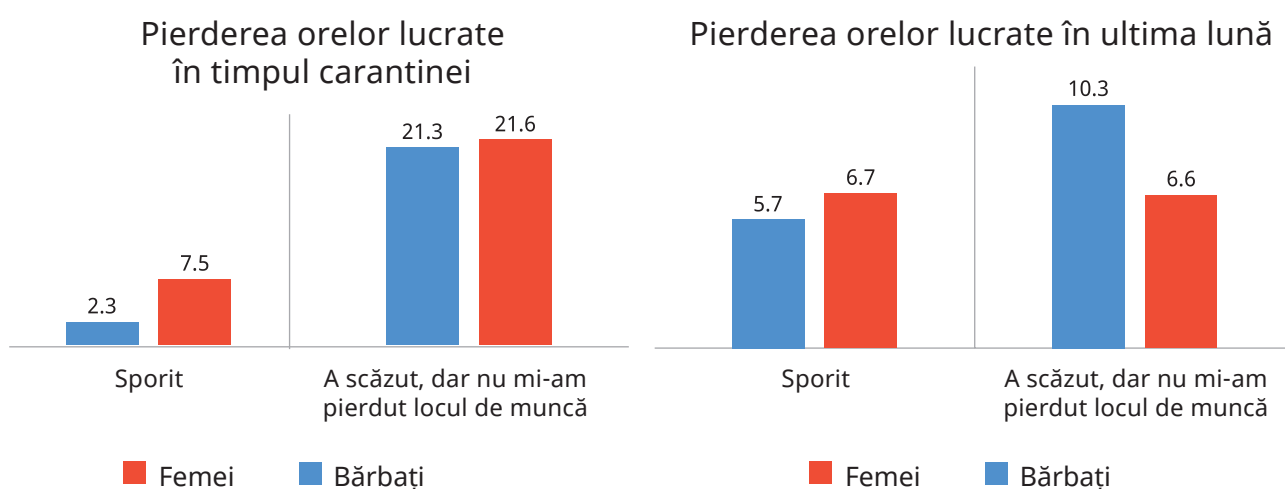

Sursa: CPD, A doua evaluare a impactului COVID-19 de către UN Women

¹⁶⁷ Evaluarea impactului COVID-19 asupra rolurilor de gen; CPD, UN Women, septembrie 2020

Criza a provocat o reducere fără precedent a activității economice și a timpului de lucru. Criza COVID-19 a provocat pierderi semnificative și în Republica Moldova, unde peste 20% dintre lucrătorii care mergeau la locul de muncă s-au confruntat cu o reducere a orelor lucrate. Întrucât criza COVID-19 a afectat în mod disproporționat femeile și bărbații, există riscul ca inegalitățile de gen pe piața muncii să fie exacerbate. Angajarea în muncă a femeilor a fost expusă unui risc mai mare decât a bărbaților din perspectiva întreruperilor în activitatea economică, în principal din cauza impactului pandemiei asupra sectorului serviciilor, unde tind să lucreze mai multe femei. În același timp, femeile constituie o pondere mare de lucrători în ocupațiile din primă linie, în special în sectoarele de sănătate și asistență socială, ceea ce explică numărul de ore lucrate de femei în perioada stării de urgență în sănătatea publică.

Figura 86. Dinamica orelor lucrate în timpul pandemiei de către lucrătorii care au mers la muncă, %

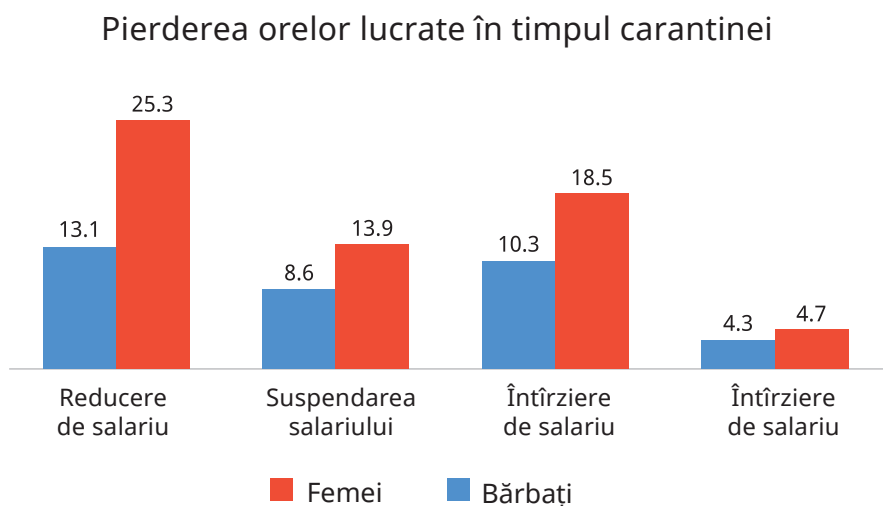

Sursa: CPD, A doua evaluare a impactului COVID-19 de către UN Women

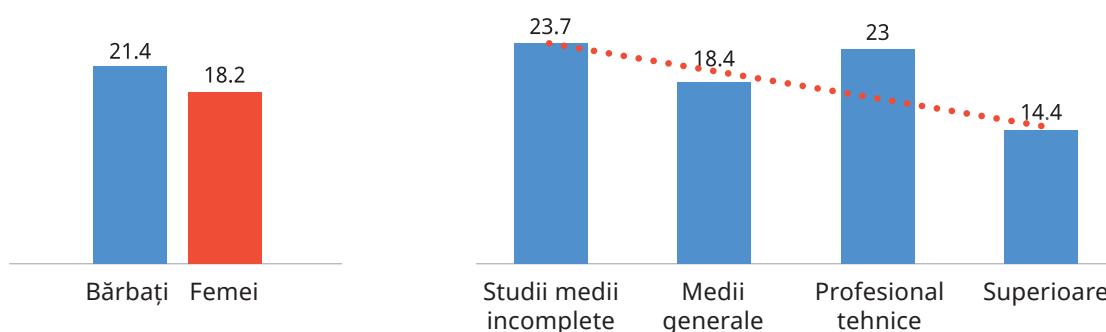
Pierderea locului de muncă și reducerea orelor lucrate au avut un impact semnificativ asupra veniturilor salariale. La nivel global, pandemia a provocat o pierdere salarială estimată la 6,5% în medie (excluzând subvențiile salariale), ceea ce se datorează în principal reducerii orelor lucrate¹⁶⁸. Un sfert dintre femeile care au continuat să meargă la muncă în timpul carantinei s-au confruntat cu o reducere de salariu, de două ori mai mare decât cea a bărbaților angajați. În același timp, femeile s-au confruntat cu întârzieri mai mari ale salariilor și reduceri de salariu în timpul izolării. Deși inegalitatea salarială era un fenomen larg răspândit pe piața muncii înainte de declanșarea pandemiei COVID-19, pandemia a amplificat-o, sporind riscul ca discrepanța să crească în următorii ani. Criza COVID-19 va crește probabil vulnerabilitatea în rândul grupurilor deja vulnerabile - mai mult de 20% dintre lucrători spun că se așteaptă la o reducere a salariilor în următoarele 3 luni. Cei mai afectați de criză, din perspectivă financiară, se dovedesc a fi muncitorii slab calificați, care s-au confruntat în mod disproporționat cu declinuri în angajare din cauza muncii prestate în ocupații prost plătite, care au fost cel mai grav afectate.

¹⁶⁸ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_762534.pdf

Figura 87. Impactul COVID-19 asupra salariilor

% celor care susțin că în următoarele 3 luni probabil își vor pierde locul de muncă

Sursa: CPD, sondaj UN Women

Pandemia COVID-19 a avut, de asemenea, implicații importante pentru asistența medicală. Accesul la serviciile de sănătate a fost dificil și până la declanșarea pandemiei, în special pentru grupurile vulnerabile. Potrivit unui sondaj privind inegalitățile de gen în R. Moldova¹⁶⁹, o pondere semnificativă a persoanelor vulnerabile nu au acces la servicii de sănătate: circa 50% dintre persoanele din gospodăriile cu dizabilități nu accesat servicii medicale, chiar dacă au avut această necesitate. În aceeași situație au fost gospodăriile cu venituri mici, persoanele în vârstă și femeile. În 2018, circa 40% dintre persoanele în vârstă nu s-au prezentat la medic, deși au avut probleme de sănătate. Nevoia nesatisfăcută de servicii de sănătate pentru persoanele vârstnice a crescut în timpul pandemiei COVID-19. Conform Sondajului Generații și Gen (GGs 2020), circa 30% dintre persoanele cu vârsta de peste 60 de ani s-au confruntat cu nevoi medicale nesatisfăcute. Acest lucru este cauzat de barierele asociate cu vulnerabilitatea financiară a acestui grup, de sistemul de sănătate suprasolicitat, precum și de preocupările legate de siguranța și riscul de a se infecta în instituția medicală¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Moldova inegală: o analiză a celor mai importante inegalități de gen, CPD, 2018

¹⁷⁰ Evaluarea riscurilor pandemiei de COVID-19 asupra persoanelor în vârstă din Republica Moldova, UNFPA, 2020

Pandemia COVID-19 a determinat o sporire a problemelor de sănătate fizică și mentală și a afectat în mod disproporționat femeile și fetele. S-a accentuat stresul asociat cu măsurile de izolare și distanțare, riscul crescut de violență domestică și incertitudine cu privire la viitor. Acestea sunt câteva dintre canalele prin care pandemia COVID-19 a afectat bunăstarea psiho-emoțională a populației și a agravat problemele de sănătate. Peste 15% din populația Republicii Moldova a avut un membru al familiei care suferea de o anumită boală (altă decât COVID-19) în perioada de izolare, cele mai vulnerabile persoane fiind persoanele vârstnice. Tinerii au fost și ei afectați de pandemie¹⁷¹: 20% au raportat o înrăutățire a stării psiho-emoționale în timpul crizei pandemice, comparativ cu primele luni ale anului 2020 (ianuarie, februarie). Efectele negative ale măsurilor de izolare au fost resimțite cel mai mult în rândul fetelor, tinerilor din mediul urban și celor cu venituri modeste. Tinerii cu dizabilități au fost mai afectați de restricțiile impuse în timpul pandemiei: 38% au resimțit un nivel sporit de anxietate, comparativ cu 29,5% dintre cei fără dizabilități. Bunăstarea psiho-emoțională a tinerilor din orașe a fost afectată într-un grad mai mare: aceasta s-a înrăutățit în cazul a 25,7% dintre tinerii din mediul rural și 34,4% din mediul urban. Sănătatea psihică și emoțională a populației a fost afectată de răspândirea pandemiei și de aplicarea măsurilor de izolare (circa 40%). Totodată, femeile care și-au asumat majoritatea sarcinilor casnice și au petrecut mai mult timp în izolare decât bărbații au fost printre grupurile cele mai afectate (48%).

Pandemia a expus cea mai mare parte a populației la incertitudini și anxietate.

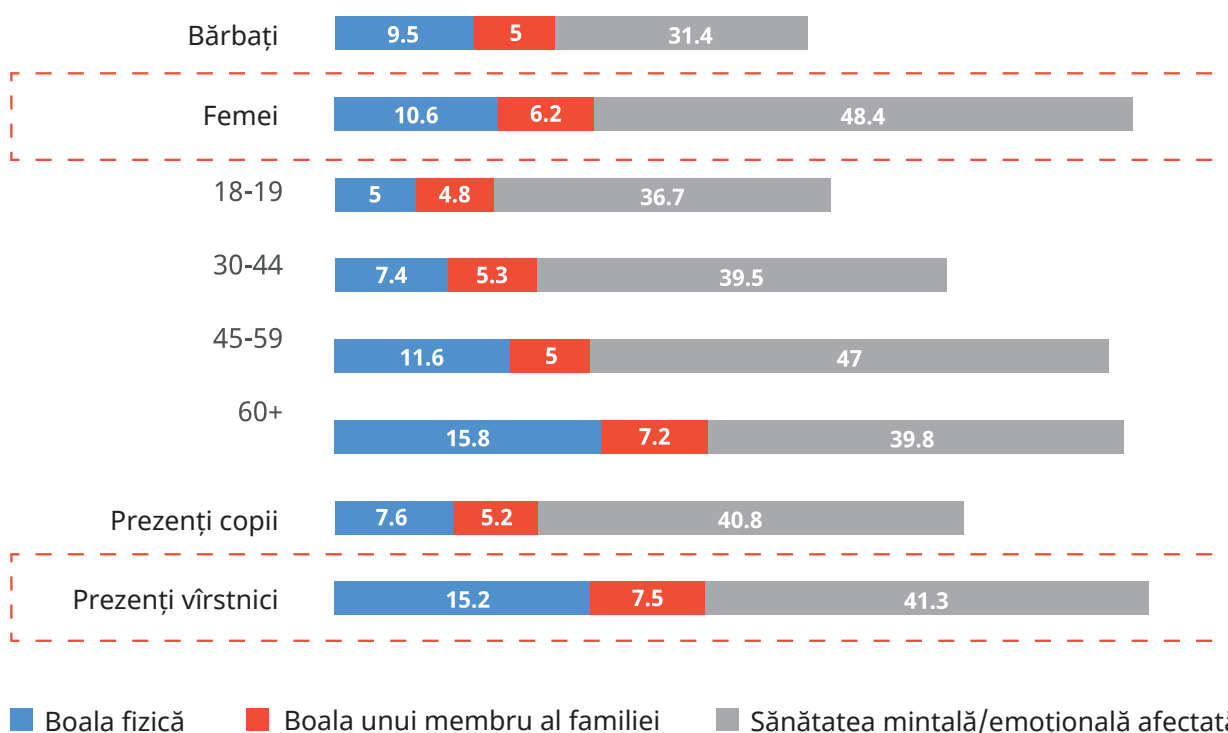
Frica pentru sănătatea celor apropiați, teama de a pierde pe cineva drag și presiunea financiară și socială au cauzat un risc sporit al problemelor de sănătate mintală/emoțională, frustrări și anxietate în rândul populației. Cea mai mare parte a populației a declarat că este preocupată atât de sănătatea fizică, cât și de cea mentală proprie sau a membrilor familiei (mai mult de 75%)¹⁷². În plus, o preocupare principală a populației a constituit securitatea fizică și bunăstarea în timpul crizei pandemice. Peste 70% din populație a declarat că sunt îngrijorați de posibilitatea încălcării drepturilor în timpul stării de urgență, revolte în masă și chiar violență domestică. Femeile au fost mai predispuse să raporteze anxietate și presiune psihologică din cauza măsurilor de distanțare socială și a constrângerilor sociale (timpul petrecut în izolare la domiciliu, responsabilitățile casnice). Pentru multe persoane în vârstă există probabilitatea ca izolarea să inducă efecte asupra sănătății mintale. Izolarea persoanelor vârstnice este de natură să intensifice criza de singurătate. O cercetare recentă¹⁷³ arată că singurătatea în rândul persoanelor vârstnice poate deveni un determinant social cu efecte profunde asupra sănătății și bunăstării lor. Circa 60% dintre persoanele în vârstă au raportat că le este greu să suporte autoizolare. Aceasta ar putea determina creșterea ratelor de sinucidere, consumului de alcool și agravarea bolilor cronice.

¹⁷¹ COVID-19 și tinerii: Efectele pandemiei asupra bunăstării psiho-emoționale, CPD, UNFPA, 2020

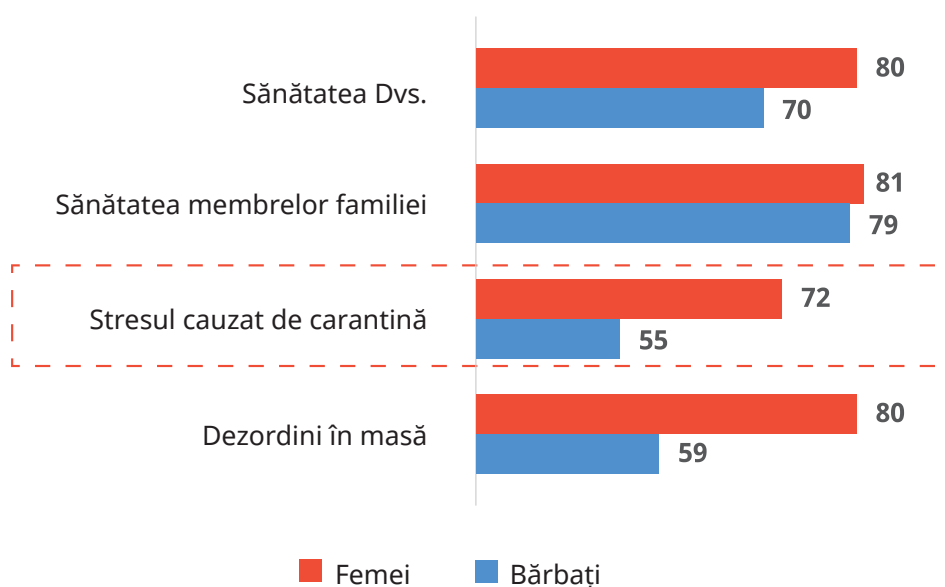
¹⁷² COVID-19 în Republica Moldova – sondaje de urmărire; Fundația Europa de Est, CBS-Research, 2020

¹⁷³ Evaluarea riscurilor pandemiei de COVID-19 asupra persoanelor în vârstă din Republica Moldova, UNFPA, 2020

Figura 89. Condițiile de sănătate și preocupările populației în timpul pandemiei COVID-19, %

În ce măsură sunteți îngrijorat de...?

Sursa: CPD, Evaluarea rapidă a impactului COVID-19; CPD, UN Women¹⁷⁴

¹⁷⁴Evaluarea impactului COVID-19 asupra rolurilor de gen; CPD, UN Women, 2020

RECOMANDĂRI DE POLITICI

1. Pentru a limita răspândirea pandemiei COVID-19, este importantă promovarea muncii la distanță atât pentru femei, cât și pentru bărbați, în sectoarele în care există această posibilitate. Datele internaționale arată că guvernele au luat măsuri pentru a stimula munca la distanță și a simplifica procedurile de utilizare a acestora atât de către angajatori, cât și de către angajați. Unele țări au simplificat procedura, permițând companiilor și angajaților să lucreze de la distanță fără un acord prealabil cu sindicatele și un acord scris, altele au accelerat programele publice de sprijinire a digitalizării întreprinderilor mici și mijlocii. Unele țări au oferit subvenții pentru introducerea unor aranjamente flexibile de lucru.

2. Suport pentru lucrătorii esențiali cu nevoi suplimentare de îngrijire a familiei și a copiilor, dintre care majoritatea sunt femei. Criza COVID-19 a sporit necesitățile de îngrijire a familiei. Femeile au preluat rolul de îngrijire a rudelor care se infectaseră cu COVID-19 sau care se aflau în carantină sau autoizolare. Odată cu restricțiile privind distanțarea socială, serviciile/instituțiile de îngrijire a copiilor, școlile și alte servicii de îngrijire socială au fost reduse sau întrerupte, inclusiv pentru persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități. Deși instituțiile de învățământ s-au deschis, regimul de activitate este unul flexibil, cu un program mixt de cursuri online și prezență fizică. Un astfel de aranjament devine o provocare pentru femeile care merg zilnic la muncă sau pentru familiile monoparentale care trebuie să găsească individual soluții pentru a îmbina sarcinile de îngrijire cu obligațiile de muncă. Prin urmare, este important ca autoritățile să vină cu măsuri de suport, cum ar fi: opțiuni alternative de îngrijire a copiilor pentru părinții care desfășoară activități „esențiale”, dreptul la concediu special plătit sau suport financiar pentru o perioadă determinată, dreptul la un regim de muncă flexibil cu păstrarea oportunităților de muncă etc.

3. Măsuri suplimentare de suport pentru încurajarea prezenței femeilor pe piața muncii. Femeile au suferit cel mai mult din cauza crizei COVID-19 pe piața muncii, având o prezență puternică în ocupațiile din prima linie (cum ar fi sectorul sănătății și asistență socială, sectorul serviciilor etc.). În același timp, femeile au fost puternic afectate de criză în ceea ce privește pierderea mai mare a locurilor de muncă și a veniturilor, sănătatea mentală precară și surmenajul în îngrijirea gospodăriei și familiei. Acest lucru ar putea afecta perspectivele de angajare pe termen mai lung și ar putea extinde decalajul de gen în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. În acest sens, în perioada post-carantină este necesară consolidarea și ajustarea inițiativelor și documentelor de politici care să se adreseze economiei și pieței muncii, introducând niște măsuri specifice pentru îmbunătățirea prezenței femeilor pe piața muncii. Acestea ar putea include: măsuri de consolidare a acordurilor de muncă favorabile familiei și de promovare a divizării mai echilibrate a responsabilităților de

îngrijire; îmbunătățirea accesului la servicii de îngrijire la prețuri accesibile, inclusiv îngrijirea copiilor, servicii extrașcolare; îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrătorii medicali și alți lucrători esențiali.

4. Asigurarea securității financiare și a suportului pentru ocuparea forței de muncă pentru lucrătorii grav afectați de criză. În pofida eforturilor de a proteja locurile de muncă și de a sprijini angajații, unii lucrători oricum și-au pierdut locul de muncă și au devenit șomeri. O altă parte care și-au pierdut locul de muncă nu s-au înregistrat ca șomeri, ceea ce i-a plasat într-o zonă riscantă de vulnerabilitate. Mult mai mulți lucrători s-au confruntat cu o reducere considerabilă a timpului de lucru, ceea ce a avut implicații semnificative asupra veniturilor în perioada de carantină, iar alții au fost nevoiți să-și suspende sau să reducă substanțial operațiunile comerciale. Indemnizațiile de șomaj și alte programe de sprijin pentru șomeri atenuează lipsa veniturilor pentru gospodăriile afectate de pierderea locului de muncă sau de o scădere semnificativă a veniturilor din activități independente. Ele sunt esențiale pentru a reduce dificultățile economice și pentru a ajuta la stabilizarea economiei. Totuși, este foarte important ca măsurile și programele de sprijin să țină cont de nevoile și provocările tuturor categoriilor de lucrători. De exemplu, lucrătorii din sectorul non-formal sau din activități non-standard sunt slab acoperiți de sistemele de protecție socială, ceea ce le crește vulnerabilitatea în perioadele de criză. Pachetul de sprijin trebuie să asigure acces și acoperire suficientă la măsurile de protecție socială și financiară pentru toate categoriile de lucrători.

ANEXA 1: STRUCTURA DISCUȚIILOR ÎN GRUPURILE TEMATICE

#	Participanții	Numărul de participanți	Data
1	Femeile în etate	7	15.05.2021
2	Femeile rome	6	15.05.2021
3	Femeile supraviețuitoare ale violenței de gen	7	16.05.2021
4	Femei cu dizabilități	7	16.05.2021
5	LGBTQ + femei	10	29.04.2021
6	Femei reprezentând gospodăriile cu venituri mici	9	12.05.2021
	Total	46	

ANEXA 2: CONCEPEREA INTERVIURILOR CU INFORMATORII-CHEIE

#	Participanții	Numărul	Descriere
1	Femei cu dizabilități	2	Antreprenor, consilier local
2	Femeile rome	2	Mediator comunitar, consilier local
3	Femei antreprenori	1	Beneficiar de grant al OD-IMM
4	Femeile supraviețuitoare ale violenței de gen	2	N/A
5	Prestatori de servicii	3	Reprezentant al Agenției Naționale de Ocupare a Forței de Muncă, Asistent social, Primar
	Total	10	

ANEXA 3: LISTA PARTICIPANȚILOR LA CONSULTĂRILE OSC

1.	Rodica Ivașcu	CPD
2.	Alexandra Ermolenco	CPD
3.	Lucreția Ciurea	UN WOMEN
4.	Aliona Cristei	UNFPA
5.	Tatiana Sorocan,	Directoare HelpAge International
6.	Dina Ciubotaru	Coordonatoare Program HelpAge International
7.	Cristina Railean	Coordonatoare Politici și Advocacy HelpAge International
8.	Marina Cucereanu	AO Prudens (Răspopeni, Șoldănești)
9.	Larisa Chirilenco	AO Avante (Cazangic, Leova)
10.	Ludmila Vasilov	DVV International (Chișinău)
11.	Domnica Petrovici	AO Oameni pentru Oameni (Edineț)
12.	Svetlana Juganaru	CRVT Memoria (Chișinău)
13.	Veronica Mocan	CMF Empatie (Tudora, Ștefan-Vodă)
15 septembrie, eveniment de consultare cu Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova "(AOPD)		
14.	Galina Climov	AOPD
15.	Viorica Aftene	AOPD
16.	Alina Prodan	AOPD
17.	Angela Barbaiani	AOPD
18.	Olesea Topal	AO „Stoicii”
19.	Emma Matreniuc	AO „Vivere”
20.	Natalia Covrig	CPD
21.	Ion Digori	AO „Servicii Sociale Durabile”
22.	Ludmila Ciocan	Keystone Moldova
23.	Ecaterina Cojocar	AO Centrul «Женская инициатива
24.	Viorica Vornicescu	AO „SOS Autism”
25.	Natalia Dediu	AO „Parteneriatul Aachen-Moldova”
26.	Elena Crîșmari	AO „Alianța pentru Dolna”

27.	Diana Jalbă	AO „Alianța pentru Dolna”
28.	Eduard Mihalaș	UNFPA
29.	Nighina Azizov,	UN WOMEN
30.	Alina Andronache	CPD
17 septembrie, eveniment de consultare cu Coaliția Vocea Romilor (CVR)		
31.	Alina Andronache	CPD
32.	Alexandra Ermolenco	CPD
33.	Ion Duminică	CVR
34.	Elena Sârbu	CVR
35.	Aliona Cristei	UNFPA
36.	Lucreția Ciurea	UN WOMEN
37.	Victoria Ignat	UN WOMEN

www.un.md
[@ONUMoldova](https://www.instagram.com/ONUMoldova)

131, 31 August 1989, Chisinau,
Republica Moldova, MD – 2012.